

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

EX. A

S. O. U.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1945: 55
SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

OM

ÅTGÄRDER FÖR BEREDANDE AV
VILA OCH REKREATION ÅT
MÖDRAR OCH BARN

AVGIVET AV

1941 ÅRS BEFOLKNINGSUTREDNING

S T O C K H O L M

1 9 4 5

Statens offentliga utredningar 1945

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med förslag till utlänningslag och lag angående omhändertagande av utlänningsanstalt eller förläggning. Norstedt. 169 s. Ju.
2. Betänkande med förslag till organisation av en luftfartsstyrelse m. m. Norstedt. 68 s. K.
3. Betänkande rörande särskilda åtgärder vid återförandet till civil verksamhet av till beredskapstjänstgöring inkallad personal. Heggström. 74 s. Fö.
4. Betänkande angående den husliga utbildningen. Beckman. 167 s. S.
5. Betänkande med utredning och förslag angående yrkesutbildning av sjöfolk av manskapsgrad samt åtgärder till höjande av sjöfolkets allmänna och medborgerliga bildning. Idun. 370 s. E.
6. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 7. Förslag till åtgärder för livsmedelsforskningens ordnande. Heggström. 150 s. H.
7. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 1. Allmänna synpunkter. Idun. 109 s. K.
8. Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 2. Blekingenätets järnvägar. Idun. 124 s. 1 pl. K.
9. Promemoria med förslag till arrendebestämmelser för kommunal jord. Marcus. 56 s. Jo.
10. Betänkande och förslag rörande effektivisering av skyddshemselevernas eftervård m. m. Marcus. 158 s. S.
11. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 8. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 2. Betänkande med förslag till vissa åtgärder i syfte att under depression stimulera avsättningen av varaktiga konsumtionsvaror m. m. Marcus. 153 s. FI.
12. Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. viij, 350 s. FI.
13. Bilagor till investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. Marcus. 33 s. FI.
14. Socialpolitikens ekonomiska verkningar. Frågeställningar och riktlinjer. Av C. Welinder. Beckman. 113 s. S.
15. Stadsplanutredningen 1942. 3. Förslag till byggnadslag m. m. V. Petterson. 660 s. Ju.
16. Betänkande med förslag till nyorganisation av kyrkomusikerbetfattningarna m. m. Del 1. Heggström. 210 s. E.
17. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 5. Tiden juli 1943—juni 1944. Idun. 484 s. Fö.
18. Normalbrandordning för städer, köpingar och municipalsamhällen. Norstedt. 21 s. K.
19. Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 1. För kommuner med bygdebrandförsvaret och skogsbrandförsvaret samordnade. Norstedt. 21 s. K.
20. Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 2. För kommuner, i vilka skogsbrandförsvaret ordnats för sig. Norstedt. 22 s. K.
21. Betänkande och förslag rörande upplysningsverksamhet om och inom försvaret. Katalog- o. Tidskriftstryck. 142 s. Fö.
22. Ungdomen och nöjeslivet. Ungdomsvårdskommitténs betänkande del 3. Heggström. 372 s. Ju.
23. Socialvårdskommitténs betänkande. 10. Statistisk undersökning angående folkpensionärernas bostadsförhållanden m. m. Beckman. 108 s. S.
24. Betänkande angående grundpenningväsendet. Marcus. 64 s. H.
25. Betänkande och förslag angående statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet. Heggström. 33 s. E.
26. Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkanden. Bilaga nr 1. Riktlinjer för skapande av socialväsendets forskningsorganisation. Av H. Cederström. Idun. xx 296 s. 4 pl. S.
27. 1944 års uppbojdsberedningens betänkande med förslag till omläggning av uppbojdsförfarandet. Marcus. 589 s. FI.
28. Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändringar av strafflagen för krigsmakten i vad den berör brott mot staten och allmänheten. Norstedt. 85 s. Ju.
29. Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändrad lagstiftning om ämbetsbrott av präst. Norstedt. 26 s. Ju.
30. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 9. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 3. Betänkande angående den svenska handelspolitiken efter kriget m. m. Marcus. 124 s. FI.
31. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 10. Sysselsättningsundersökningar. Marcus. 224 s. FI.
32. Betänkande angående dyrtorsgrupperingen. Heggström. 400 s. FI.
33. Betänkande angående yrkesutbildningen i Norrland. Sv. Tryckeri AB. 301 s. Jo.
34. Betänkande med förslag angående kommissionärsväsendet vid statens förvaltningsmyndigheter m. m. V. Petterson. 160 s. S.
35. 1944 års skattesakkunniga. 1. Betänkande med förslag angående vissa spörsmål på den allmänna kommunal beskattningens område. V. Petterson. 231 s. FI.
36. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 11. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 4. Betänkande angående vissa arbetsmarknadsfrågor m. m. Marcus. 91 s. FI.
37. Betänkande angående revision av kommunala fondbildningslagen m. m. Heggström. 80 s. FI.
38. Kommunindelingskommittén. 2. Betänkande med förslag till riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner. Heggström. 342 s. S.
39. Kommunindelingskommittén. 3. Bilagor till kommunindelingskommitténs betänkande med förslag till riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner. Heggström. 124 s. S.
40. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 8. Slutbetänkande med utredning om siliktemisk forskning och läderforskning m. m. Heggström. 94 s. H.
41. 1941 års reumatikervårdssakkunnigas betänkande. Del 3. Utredning om reumatikervårdens utbyggnad och vidtagande i övrigt av åtgärder för de reumatiska sjukdomarnas bekämpande. Idun. 194 s. S.
42. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 12. Framställningar och utlåtanden från kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering. 5. Betänkande angående övervakning av konkurrensbegränsande företeelser inom näringslivet. Marcus. 175 s. FI.
43. 1940 års skolutredningens betänkanden och utredningar. Bilaga 5. Skoldomains vägledning till utbildning och yrke. Av E. Neymark. Idun. 277 s. E.
44. 1940 års skolutredningens betänkanden och utredningar. Bilaga 4. Lärjungsruvalet till studielinjer med den nuvarande realskolans mål. Av E. Dahr. Idun. 123 s. E.
45. 1940 års skolutredningens betänkanden och utredningar. 5. Skolans betygssättning. Idun. 89 s. E.
46. Socialvårdskommitténs betänkande. 11. Utredning och förslag angående revision av lagen om folkpensionering. V. Petterson. 312 s. S.
47. Betänkande om skolmåltiderna. Beckman. 322 s., 1 bil. S.
48. Naturvetenskapliga forskningskommittén. 1. Den naturvetenskapliga forskningens behov av personal, anslag och lokaler. Förslag om inrättande av ett naturvetenskapligt forskningsråd. Beckman. 243 s. E.
49. Betänkande med förslag till förordning om vissa investeringsfonder m. m. Marcus. 129 s. FI.
50. Betänkande om förlösningssvården. Beckman. 186 s. S.
51. Betänkande om akademikernas amorteringsproblem. Beckman. 67 s. S.
52. Betänkande med förslag angående reglering av den territoriella församlingsindelningen i Göteborg. Elander. Göteborg. 107 s., 2 kartor. E.
53. Statistiska undersökningar kring befolkningsfrågan. Beckman. 419 s. S.
54. Utredningar angående ekonomisk efterkrigsplanering. 13. Sysselsättningen under och närmast efter kriget. Av E. Westerlind. Marcus. 247 s. FI.
55. Betänkande om åtgärder för beredande av vila och rekreation åt mödrar och barn. Beckman. 173 s. S.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars ytre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1945: 55
SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

OM

ÅTGÄRDER FÖR BEREDANDE AV
VILA OCH REKREATION ÅT
MÖDRAR OCH BARN

AVGIVET AV

1941 ÅRS BEFOLKNINGSUTREDNING

STOCKHOLM 1945
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
[498 45]

STATE OF NEW YORK
COUNTY OF ALBANY

BEFORE ME

ATTEST FOR RECORD
ALBANY
MODERATOR

1911

ALBANY
NEW YORK

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
<i>Skrivelse till Konungen</i>	7
<i>Inledning</i>	11
<i>Första avdelningen: Avgiftsfria resor för barn och vårdare.</i>	
Kap. I. Tidigare åtgärder	17
Kap. II. Tidigare och nuvarande begränsningar i rätten till fria resor	23
Fria resor till enskilt ordnad sommarvistelse	23
Fria resor för kolonibarn och feriebarn	28
Fria resor för mödrar och vårdare	30
Kap. III. Motioner och riksdagsskrivelser rörande rätten till fria resor	33
Kap. IV. Den nuvarande organisationen av de fria resorna.....	41
Fria resor för vårdare.....	44
Gruppresor	45
Särskilda regler för järnvägsresor	45
Barnavårdsnämnderna och de fria resorna.....	46
Kontrollåtgärder	47
Fria resor för feriebarn	47
Fria resor för barn till kolonier	48
Kap. V. Befolkningsutredningens förslag till avgiftsfria resor för be-	
redande av vila och rekreation åt barn och vårdare	50
Rätten till fria resor lika för stad och landsbygd.....	51
Barnens ålder	52
Inkomst- och förmögenhetsgräns	52
Bortavarons längd	54
Fria resor för mödrar och vårdare	55
Rabatterade resor för vårdare	55
Fria resor för barn och personal vid kolonier samt för ferie-	
barn	56
De fria resornas längd	56
Tidpunkt för resan	57
De fria resornas organisation.....	58
Den beräknade kostnaden.....	59
<i>Andra avdelningen: Stödet åt husmoderssemestern.</i>	
Kap. VI. Historik, fritidsutredningens försöksverksamhet och förslag..	65
Fritidsutredningens försöksverksamhet	67
Fritidsutredningens förslag	69

	Sid.
Kap. VII. Yttranden över fritidsutredningens förslag.....	79
Semesterverksamhetens omfattning	79
Semesterkostnaden	81
Semesterverksamhetens finansiering	82
Semestertidens längd	84
Hemhjälpsproblemet	85
Fria eller rabatterade resor	87
Valet av semesterort och årstid för semestern.....	88
Stipendiegivningen.....	89
Semesterhemsverksamheten	90
Semester- och barnhem	91
Organisationen	92
Kap. VIII. Landstingen och husmoderssemestern	95
Kap. IX. Befolkningsutredningens förslag till stöd åt husmoderssemestern	99
1. Fria resor för husmödrar	99
Fria resor till enskilt ordnad semester	100
Fria resor till semesterhem och s. k. semesterveckor	101
Semestervistelsens längd.....	101
Resans längd och tidpunkt för fri resa.....	102
2. Stödet åt semesterhemsverksamheten.....	103
A. Anläggningsbidrag	103
B. Driftsbidrag	104
Driftsbidrag till enskilda semesterhem	104
Driftsbidrag till av riksorganisationer drivna semesterhem	106
Driftsbidrag till av kommuner eller enskilda understödda semesterhem.....	107
Driftsbidrag till semesterhem för husmödrar med kvalificerat vårdbehov	107
Den av fritidsutredningen drivna semesterhemsverksamheten	109
3. Stipendiegivning för underlättande av husmoderssemestern.....	110
4. Befolkningsutredningens förslag till organisation av stödåtgärderna	112
A. De fria husmodersresorna	112
B. Semesterhemsverksamheten	116
C. Husmoderssemesternämnd	116
D. Stipendiegivningen	118
5. Den beräknade kostnaden	119

Tredje avdelningen: Stödet åt koloniverksamheten.

Kap. X. Tidigare förslag och åtgärder till stöd åt koloniverksamheten	125
Kap. XI. Befolkningsutredningens förslag till stöd åt koloniverksamheten	130
1. Allmänna synpunkter	130
Sommarkoloniernas för- och nackdelar	131
Sommarvistelse i enskilda hem	132
Husmoderssemestern och koloniverksamheten	133
2. Statligt stöd åt koloniverksamheten	133
Anläggningsbidrag till kolonier	134
Driftsbidrag till koloniverksamhet	134
3. Tillsyn och kontroll av koloniverksamheten	135
4. Utformningen av driftsbidraget till kolonierna	139
5. Befolkningsutredningens förslag	143
Organisation	144
Kostnader	144
<i>Sammanfattning</i>	147
<i>Författningsförslag</i>	153
 <i>Bilagor:</i>	
Bil. 1. Redogörelse för befolkningsutredningens enquête rörande semesterhemmen	160
Bil. 2. Översikt över antalet kolonier samt barn och personal, som erhållit fria resor år 1944	172

TILL KONUNGEN.

Under de år, som avgiftsfria sommarresor medgivits för barn och vårdare, har befolkningsutredningen framlagt förslag till resornas omfattning och organisation under åren 1942, 1943 och 1945. Då de avgiftsfria resorna

för barn och vårdare enligt en numera allmän uppfattning böra bibehållas som en permanent institution, har befolkningsutredningen tagit formerna för och omfattningen av de avgiftsfria resorna i framtiden under övervägande.

Befolkningsutredningen har vidare i detta sammanhang haft anledning taga under prövning, i vilken utsträckning avgiftsfria resor för husmödrar kunna tänkas förekomma som ett stöd åt husmoderssemestern. I samband härmed har utredningen även tagit övriga stödåtgärder till förmån för husmoderssemesterverksamheten under övervägande.

Såväl i samband med de avgiftsfria resorna för barn som i samband med husmödrarnas semesterproblem har utredningen haft anledning uppmärksamma behovet av en utökad koloniverksamhet. Utredningen har därför tillsammans med övriga här nämnda problem även upptagit frågan om ett stöd åt koloniverksamheten till behandling.

Till befolkningsutredningen ha för att tagas under övervägande vid fullgörandet av uppdraget bland annat överlämnats följande skrivelser:

1. I anledning av fritidsutredningens betänkande med utredning och förslag angående semester för husmödrar (SOU 1942: 19) avgivna remiss-svar.

2. Skrivelse den 18 april 1944 från svenska landsbygdens kvinno-förbund med begäran om fria eller rabatterade resor för vissa lanthus-mödrar.

Återställande de ovan nämnda handlingarna får befolkningsutredningen härmed överlämna betänkande om åtgärder för beredande av vila och rekreation åt mödrar och barn.

Samråd vid utarbetandet av olika delar av betänkandet har ägt rum med följande personer:

Ledamöterna av fritidsutredningen: ledamoten av riksdagens andra kam-mare, fru Ruth Gustafson, ledamoten av riksdagens första kammare, fru Gärda Svenson samt föreståndaren för statens järnvägars resebyrå, di-rektören Axel Ekstam. Ledamoten av riksdagens första kammare, fru Anna Sjöström-Bengtsson, ledamöterna av riksdagens andra kammare, filosofie licentiaten Ebon Andersson, fru Blenda Björck, fru Hildur Humla, fru Elsa Johansson, fru Ellen Svedberg och fröken Märta Öberg, f. d. ledamoten av riksdagens andra kammare, fru Ebon Andersson samt barna-vårdsinspektrisen Göta Rosén.

I befolkningsutredningens överläggningar ha förutom utredningens ledamöter även deltagit utredningens delegation för hem- och familjefrågor, bestående av fru Signe Höjer, fröken Karin Collin, inspektrisen Ingrid Osvald, filosofie doktorn Hanna Rydh, fru Annie Wallentheim samt fru Gertrud Wiklund.

Biträde vid utarbetandet av utredningens förslag till kungörelser har lämnats av revisionssekreteraren L. G. Ohlsson.

Som sekreterare vid betänkandets utarbetande har filosofie kandidaten Per Eckerberg tjänstgjort.

Stockholm den 11 december 1945.

Underdånigst

TAGE ERLANDER

CURT GYLLENSWÄRD

ALF JOHANSSON

STEN WAHLUND

/ *Per Eckerberg*

Inledning.

Någon undersökning rörande sommarnöjessedens utbredning inom olika socialgrupper förefinnes ej. Seden har emellertid gammal hävd bland den burgnare delen av stadsbefolkningen. Det har bland dem betraktats som något självklart, att familjen för hälsans vårdande bereddes en tämligen lång, årlig sommarvistelse på landet. Numera torde det vara så, att familjer, som ha ekonomiska möjligheter därtill, under sommaren förhyra ett s. k. sommarnöje eller bygga en sommarstuga avsedd att tjäna som bostad åt familjen under sommarmånaderna. I de fall och de torde i de socialgrupper, det har rör sig om, vara vanligast, då hustrun uteslutande ägnar sig åt hemmets skötsel, torde hustrun och barnen i allmänhet tillbringa hela sommaren på landet, medan mannen vanligen endast uppehåller sig hos familjen under semestern och över veckosluten. I många fall torde det dock förekomma, att familjens sommarvistelse förlägges till en plats, dit familjeförsörjaren utan svårighet kan resa efter dagens arbete.

Efter hand som arbetstiden förkortats, lagstadgad semester införts och de ekonomiska villkoren förbättrats för stora delar av vårt folk, har denna sommarnöjessed vunnit insteg i allt vidare kretsar, markerad av byggandet av sommarbostäder, sportstugor, ordnandet av campingområden o. s. v. Insikten om den stora betydelsen för människornas fysiska och psykiska hälsa av en tids årligen återkommande vila och rekreation under gynnsamma yttre förhållanden är allmän. Semesterlagens genomförande kan betraktas som genombrott för den uppfattningen, att alla människor behöva en årligen återkommande semester, och att denna icke bör betraktas som en lyx endast förbehållen ett mindre antal i ekonomiskt avseende särskilt lyckligt lottade.

Erfarenheten visar, att de familjer, som äro i det ekonomiska läget, att de kunna offra någon del av sin inkomst på en tids sommarvistelse, företrädesvis välja den hävdvunna s. k. sommarnöjesformen för sin semestervistelse. Utan att förbise vanans makt i detta avseende torde man kunna hävda, att denna semesterform är den naturligaste formen för beredande av rekreation och vila åt alla familjemedlemmar. Ur kostnadssynpunkt måste den ur den enskilda familjens synvinkel vara den billigaste semesterformen, familjen är fortfarande samlad och hushållsenheten alltså densamma som i normala fall. Bortsett från de ekonomiska synpunkterna måste det även ur familjelivets synvinkel betraktas som en vinst, att icke familjen splittras under den tid, då familjemedlemmarna äro fria från sitt dagliga arbete och ha tid och krafter över åt sina gemensamma angelägenheter och intressen i en utsträckning, som annars kanske ej alls är fallet.

Den naturligaste formen för vila och rekreation är enligt befolkningsutred-

ningens uppfattning den s. k. familjesemestern. Men även med en till alla samhällsgrupper utsträckt familjesemester kommer otvivelaktigt ett behov av en särskild husmoderssemester att finnas. Det bör enligt utredningens uppfattning finnas möjlighet för varje husmoder att, om hon så önskar, kunna helt koppla av från familj och hushållsarbete under någon tid. Utredningen tar icke ställning till frågan, huruvida detta skall ske i form av en årligen återkommande husmoderssemester eller endast vid tillfälle, då behovet av särskilda skäl gör sig gällande. Det, som enligt utredningens uppfattning är av vikt, är att samhället bereder möjlighet för alla husmödrar att, om de så önska, årligen få en tids fullständig avkoppling och rekreation i ny miljö. Utredningen förbiser dessutom icke, att det i vårt land finnes talrika hushåll, där en gemensam familjesemester överhuvudtaget icke är möjlig att arrangera. Till denna kategori hör t. ex. alla de lantbrukshushåll, där vården om husdjur och dylikt gör det omöjligt för hela familjen att samtidigt vara borta från hemmet. I de barnrika familjerna eller i familjer, där husmodern är klen eller i övrigt i behov av fullständig avkoppling från allt hushållsarbete, torde ej heller familjesemestern vara den lämpligaste semesterformen. I sådana fall, som här antytts, böra andra utvägar för beredande av vila och avkoppling för barn och mödrar sökas. Utredningen framlägger i anslutning härtill här nedan förslag till stöd åt husmoderssemesterverksamhet och koloniverksamhet. I regel torde det dock vara så, att en familj, ställd inför möjligheten att välja mellan tvenne alternativ, det ena innebärande, att modern beredes semestervistelse på semesterhem och att barnen omhändertagas på sommarkoloni eller sändas till släktingar, det andra innebärande, att en möjlighet till gemensam semester för familjen öppnas, väljer det sistnämnda alternativet.

Som bekant förhåller det sig så, att den övervägande delen av våra familjer icke har kunnat lösa sin semesterfråga på ett tillfredsställande sätt; i all synnerhet torde barnfamiljerna höra till denna kategori. Många barn i våra städer och samhällen ha alltså ingen möjlighet att komma ut på landet över sommaren och många husmödrar ha ingen möjlighet att komma bort från sitt arbete för att under några veckor finna vila och rekreation i en ny miljö.

I det följande lämnas bland annat en redogörelse för redan vidtagna åtgärder i syfte att möjliggöra utnyttjandet av vår korta sommar till ur hälsosynpunkter nyttiga och välbehövliga arrangemang till barnens och även till mödrarnas bästa.

Det framgår av denna redogörelse, att verksamhetens tyngdpunkt varit förlagd till de större städerna, men även landsbygden och de mindre städerna och samhällena ha berörts. I städerna och samhällena tar man sikte på att bereda barnen möjlighet till en tids sommarvistelse på landsbygden under sådana former, att lantvistelsens hälsobefrämjande faktorer utnyttjas. Det väsentliga är emellertid här att bereda barnen lantvistelse. Beträffande barnen från landsbygden har det huvudsakligen varit fråga om att bereda klena barn och barn i ogynnsamma förhållanden möjlighet till sommarvistelse

i annan miljö och under bättre betingelser i vad det gäller klimat, vård, kosthåll o. s. v.

Barnens sommarvistelse på landet är framför allt ett problem för befolkningen i våra städer och samhällen och framför allt för dem, som bo i de stora städerna och samhällena. Till förmån för barn och i viss utsträckning även för mödrar, som icke kunnat beredas sommarvistelse på landet, ha kommunala och enskilda institutioner ingripit i en allt mera ökad omfattning. Sedan lång tid tillbaka ha dessa institutioner bedrivit en omfattande verksamhet genom anordnande av sommarkolonier, semesterhem och anskaffande av enskilda feriehem. Även staten har lämnat sitt stöd åt denna verksamhet, men detta stöd har dock varit relativt blygsamt.

Genom de senaste årens statliga åtgärder har emellertid sommarvistelse på landet möjliggjorts för ett icke obetydligt antal barn och mödrar och ett betydande antal husmödrar ha beretts tillfälle till semesterhemsvistelse.

Mot bakgrunden av den uppfattning av familjesemestern som den naturliga formen av sommarvistelse för alla familjemedlemmarna, vilken här ovan kommit till uttryck, vill befolkningsutredningen med den reservation, som framförts beträffande vissa husmödrars behov av särskilt ordnad semester, här ge uttryck åt den uppfattningen, att en icke ringa del av de anspråk, som ställas på samhällets medverkan till sommarutflyttning av barn och till ordnande av semester för husmödrar, snarast torde få betraktas som ett uttryck för bristande ekonomiska resurser hos ett stort antal familjer, då det gäller att lösa familjens semesterproblem. Det kan, som ovan framhållits, knappast råda någon tvekan om att dessa familjer helst önska att bliva satta i tillfälle att tillbringa en familjesemester av det slag, som de i ekonomiskt avseende bättre ställde i regel föredra för sitt vidkommande.

I den utsträckning som de barn, vilka under sommaren med stöd från det allmänna eller från enskilda organisationer placeras i enskilda hem eller på sommarkolonier, och de husmödrar, som på liknande sätt placeras på semesterhem, rekryteras från familjer, som i själva verket skulle både kunnat och velat åt sig organisera en familjesemestervistelse, därest samhällets hjälp därtill stått att få, har enligt befolkningsutredningens åsikt hjälpverksamheten letts in på oriktiga banor. Hittills torde detta i betraktande av att verksamheten varit så blygsam, att endast barn från de allra fattigaste familjerna kunnat få hjälp och endast de allra mest arbetstyngda husmödrarna kunnat beredas plats på semesterhem, icke varit fallet. Enligt befolkningsutredningens uppfattning finnes det ännu ett betydande behov av semesterhem och kolonier, innan det behövliga antalet platser för barnrika eller klena mödrar och för barn, som måste omhändertagas för att få någon lantvistelse, är fyllt. Men utredningen vill fästa uppmärksamheten på att när vid en planerad utvidgning av samhällsåtgärderna till förmån för barn och mödrar dessa få den omfattningen, att de icke längre begränsas till ett mindre antal särskilt vanlottade familjer utan ha en generell syftning mot målet att lösa vårt folks semesterproblem, böra dessa åtgärder främst inriktas på lösandet av familjesemesterns problem.

I föreliggande betänkande redogöres bland annat för i vilken utsträckning fria eller rabatterade resor kommit till användning i strävandena att tillgodose barnens och mödrarnas behov av vila och rekreation. Befolkningsutredningen framlägger även förslag till betydligt utvidgade resemöjligheter för mödrar och barn. Utredningen finner de fria resorna i hög grad lämpade som stöd åt familjesemestern. Om barnens och mödrarnas resor i stor utsträckning bliva fria, har ett av hindren för familjesemesterns förverkligande, de höga resekostnaderna, undanskaffats. Utredningen vill emellertid påpeka, att betydelsen av fria resor under rådande förhållanden torde vara större, än vad man kan vänta att det kommer att bli i framtiden, då utredningen utgår från att speciella arrangemang, t. ex. byggandet av semesterbyar och dylikt, komma att genom samhällets försorg vidtagas för familjesemesterns underlättande.

Det kommer givetvis att kräva åtskillig tid, innan samhällets utrustning för lösandet av familjesemesterns problem har blivit så fullständig, att varje familj, som så önskar, kan tillförsäkras möjligheten av en tillfredsställande sommarvistelse till överkomliga kostnader. I avvaktan härpå torde de fria resornas viktigaste funktion vara att dels möjliggöra för familjer att resa till självordnad sommarvistelse på plats, där bostad står att få, dels möjliggöra för mödrar och barn att resa till självordnad sommarvistelse, dels möjliggöra för barnen att resa till av föräldrarna ordnad sommarvistelse, dels ock möjliggöra för vissa husmödrar att resa till semesterhem eller till självordnad sommarvistelse. Stödet åt husmoderssemestern och koloniverksamheten bör i anslutning till det ovan anförda betraktas som kompletterande åtgärder, avsedda att tillgodose det hjälpbehov, som icke kan fyllas genom de fria resorna.

Första avdelningen.

AVGIFTSFRIA RESOR FÖR BARN
OCH VÅRDARE.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTOR LENOX AND TILDEN FOUNDATIONS

500 N. 5TH ST. N. Y. C.

KAP. I.

Tidigare åtgärder.

Under åtskilliga år kunde barn i folkskolan från obemedlade och mindre bemedlade hem i städer, köpingar och municipalsamhällen erhålla ett statligt stöd till ferie- och studieresor. Stödet utgick i form av rabatter på statens järnvägar, där biljettpriset nedsattes till en fjärdedel av det för vuxna gällande. Nedsättning av biljettpriset kunde i vissa fall förekomma även för lärare, lärarinnor eller annan ledare, som medföljde barnen.

För ifrågavarande ändamål var under åttonde huvudtiteln uppfört ett förslagsanslag. Anslaget anvisades senast för budgetåret 1939/40 och var då upptaget till 100 000 kronor. Av detta anslag disponerades nämnda budgetår 51 012 kronor för prisrabatter vid ferieresor för 19 736 barn.

Sommarresorna år 1940.

Efter förslag av Kungl. Maj:t i proposition den 31 maj 1940, nr 303, anvisade 1940 års lagtima riksdag (se riksdagens skrivelse den 5 juni 1940 nr 343) under femte huvudtiteln dels å tilläggsstat II för budgetåret 1939/40 till sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m. ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor, dels ock för budgetåret 1940/41 till samma ändamål ett förslagsanslag av 7 000 000 kronor.

Syftet med anvisande av dessa anslag var dubbelt. Dels önskade man av hälsoskäl bereda barn från större städer och industrisamhällen tillfälle till lantvistelse i ökad omfattning, dels ansågs det angeläget, att barnen från dessa orter, som i allmänhet voro luftskyddsorter av den typ, för vilken utrymning planerades, i största möjliga utsträckning spredos på landsbygden, enär därigenom en eventuell utrymning i hög grad skulle underlättas.

Verksamheten, som avsåg beredande av lantvistelse under sommaren 1940, omhänderhades av statens utrymningskommission och kommissionen underlydande organ. Verksamheten anordnades i anslutning till den av utrymningskommissionen verkställda utrymningsplanläggningen, dock med avsevärda modifikationer på grund av det med verksamheten förknippade hälsovårdande syftet. Verksamheten sköttes emellertid så gott som helt av utrymningsorganisationen i utrymnings- och inkvarteringsorten. Den omfattade barn från 38 orter.

Barn i åldern 8—14 år erhöilo fri resa från bostadsorten till självvald vistelseort för sommaren samt åter. De kortaste sträckorna voro dock undantagna. Moder eller annan vårdare, som medföljde på resan, erhöil tur- och returbiljett till nedsatt pris enligt den fastställda taxan för utrymningsresor. Intet inkomststreck fanns. Enda villkoret var, att föräldrarna förbundo sig

att låta barnen stanna på landet 7—8 veckor. De utlämnade biljetterna voro icke giltiga för återresa före utgången av denna tid. Vårdarbiljetternas giltighet var ordnad på samma sätt. Vårdare kunde emellertid även inskränka sig till att följa barnen på resan och därefter återvända inom 10 dagar.

Samma förmån av fria resor tillkom skollovskolonierna. De för utrymning avsedda biljetterna användes. Biljetterna utlämnades genom utrymningsorganisationens biljettbyråer, som trädde i verksamhet ungefär på samma sätt som avses vid utrymning. På biljettbyråerna utlämnades biljetterna mot företeende av en i barnets skola utfärdad rekvisition.

Omkring 13 300 barn erhöilo fri resa till sommarvistelse i enskilda hem. Något över 5 000 vårdare erhöilo biljett till nedsatt pris.

Ungefär 11 000 personer (barn och personal) bereddes fri resa till skollovskolonier.

För barn i åldern 8—14 år, vilkas föräldrar icke själva kunde ordna lantvistelse för barnen, anordnades särskilda internatförläggningar genom utrymningsmyndigheterna. Cirka 18 700 barn omhändertogs härvid på 481 förläggningar.

De sålunda angivna förmånerna gällde i allmänhet icke barn i åldern under 8 år. I begränsad utsträckning medgavs dock, att, om i en familj både funnes barn i skolåldern och barn under skolåldern, fri resa fick beviljas även sistnämnda barn för bortflyttning tillsammans med familjens övriga barn.

Kostnaderna för resor till och från enskilda hem, skollovskolonier och internat utgjorde 232 406 kronor 41 öre, varvid icke inräknats de belopp, som inbetalades av vårdare, vilka medföljt på resor till enskilda hem (45 668 kronor 50 öre) eller i några fall för barnens egna biljetter (897 kronor 40 öre) tillhopa 46 565 kronor 90 öre.

Av ovannämnda summa om 232 406 kronor 41 öre utgöra 163 426 kronor 25 öre nettokostnaderna för 37 431 utrymningsbiljetter. Genomsnittskostnaden för dessa biljetter har beräknats till 8 kronor 25 öre för vuxen och 4 kronor 12 öre för barn.

Sommarresorna år 1942.

Efter förslag av Kungl. Maj:t i proposition den 15 maj 1942, nr 298, anvisade 1942 års lagtima riksdag (se riksdagens skrivelse den 12 juni 1942) till sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen under femte huvudtiteln ett förslagsanslag av 500 000 kronor för budgetåret 1942/43.

Syftet med anvisandet av detta anslag var framför allt önskan att motverka krisens faror särskilt för de familjer, där risk för återverkningar på barnens hälsa förelåg.

Det statliga stödet organiserades detta år uteslutande i form av fria resor. Denna förmån tillkom barn födda 1928 eller senare. Rätten att utnyttja de fria resorna begränsades och anknöts till rätten att erhålla prisrabatterning

på livsmedel. Vidare begränsades rätten till fria resor till att gälla endast för städer, köpingar och municipalsamhällen med minst 8 000 invånare. Vidare medgavs fri resa för vårdare till barn födda 1932 eller senare. Fria resor beviljades vidare för barn och personal vid sommarkolonierna oavsett om hemkommunen är stads- eller landskommun. Med de fria resorna för barn förknippades villkoret, att vistelsen på landet skulle omfatta minst fyra veckor.

Antalet personer, som kommo i åtnjutande av fria resor, var 46 000 (29 200 barn och 16 800 vårdare). Kostnaderna för de enskilda resorna uppgingo till 560 000 kronor, vilket i genomsnitt utgjorde 12 kronor för vuxen och 19 kronor för barn.

Koloniernas krav på ersättning för resekostnader uppgick till 26 000 kronor, d. v. s. 7 kronor 30 öre per barn.

Sommarresorna år 1943.

Efter förslag av Kungl. Maj:t i proposition den 5 mars 1943, nr 123, anvisade 1943 års lagtima riksdag (se riksdagens skrivelse den 25 maj 1943) till sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen under femte huvudtiteln för budgetåret 1943/44 ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor.

De statliga stödåtgärderna avsågo under detta år bland annat dels att genom fria resor möjliggöra sommarvistelse i enskilda hem, dels ock att genom fria koloniresor samt i begränsad omfattning driftsbidrag stödja och utbygga koloniverksamheten. Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 4 juni 1943 skulle av anslaget följande belopp disponeras för bestridande av fria resor.

För fria resor till kolonier förslagsvis 200 000 kronor.

För fria resor till sommarvistelse i enskilda hem förslagsvis 700 000 kronor.

Centralmyndighet för reseverksamheten var socialstyrelsen, som även var tillsynsmyndighet för statsunderstödd koloniverksamhet. Det kontorsmässiga arbetet handhades av statens utrymningskommission, som även i övrigt medverkade i organisatoriskt hänseende.

I huvudsak voro grunderna för beviljande av bidrag följande:

Resor till kolonier bestredos helt av statsmedel, oavsett om dessa kolonier togo emot barn från städer eller från landsbygden. Bidrag utgick för en resa i vardera riktningen mellan kolonien och hemorten både för barn och personal. Förmånen av fri resa tillkom såväl sommarkolonier som s. k. vår- och vinterkolonier men däremot ej s. k. dagskolonier.

Resor till sommarvistelse i enskilda hem bestredos helt av statsmedel med iakttagande av nedanstående inskränkningar. Fri resa erhöles, där biljettpriiset i 3:e klass järnväg, båt eller buss uppgick till minst 3 kronor. Den sträcka, för vilken statsbidrag utgick, var maximerad till 50 mil utom för barn hemmahörande och bosatta i Jämtlands och Västerbottens län, där där maximigränsen var 80 mil, och i Norrbottens och Västerbottens län, där

maximigränsen var 100 mil. Socialstyrelsen hade dock rätt att för barn från sistnämnda två län medgiva dispens för fria resor utöver den angivna gränsen. Resorna skulle avse lantvistelse under minst 4 veckor.

Rätt till fri resa tillkom alla barn, som under året fyllde 14 år eller voro yngre och hemmahörande i stad, köping eller municipalsamhälle med minst 8 000 invånare samt tilldelade rabattkort för livsmedel. I vissa fall ägde socialstyrelsen rätt att utsträcka tillämpningen av de fria resorna till orter med lägre invånarantal än 8 000. Mödrar, som reste med barn under tio års ålder, erhöles också fri resa. I allmänhet betalades endast en sådan resa för mödrarna. Då modern var förhindrad att stanna minst 4 veckor på barnets sommarvistelseort, kunde hon dock erhålla fria tur- och returbiljetter både vid barnets bort- och hemresa. Om modern var förhindrad medfölja barnet och detta icke heller kunde medfölja gruppresa, kunde annan vårdare än modern erhålla samma förmån som modern. Vid s. k. feriebarneverksamhet på orter med minst 8 000 invånare bestred staten även kostnaderna för barn och vårdare enligt i tillämpliga delar samma regler som vid enskilda resor.

Rörande verksamheten under sommaren 1943 har socialstyrelsen lämnat en redogörelse, ur vilken bland annat följande framgår vad beträffar de fria resornas omfattning och kostnaderna härför.

Under sommaren 1943 ha biljettbeställningar för fria resor för sommarvistelse i enskilda hem utfärdats för tillhopa 35 865 barn och 20 015 vårdare. Motsvarande antal under sommaren 1942 var 29 225 och 16 835. Av vårdarna ha omkring 13 600, d. v. s. 68 %, fått biljett för att åtfölja barnen på framresan och återvända efter sommarvistelsens slut, medan återstoden erhållit dubbla fria resor tur och retur. Annan vårdare än modern har åtföljt barnen vid 12 % av samtliga vårdarresor. Möjligheten att anordna gruppresor har utnyttjats endast i ringa utsträckning, sannolikt beroende på svårigheten för barnavårdsnämnderna att vid en större tillströmning av sökande fördela barnen i grupper med samma bestämmelseort och samma tidpunkt för avresan. Gruppresor ha anordnats för 456 barn fördelade på 24 grupper.

Endast 8 anordnare av feriebarneverksamhet ha hos socialstyrelsen ansökt om sådant godkännande, som utgör villkor för erhållande av fria resor för feriebarnen.

Kostnaderna för de fria resorna för vistelsen i enskilda hem under år 1943 uppgingo till 646 216 kronor 52 öre, vilket i genomsnitt utgör 11 kronor 56 öre för vuxen och 18 kronor 2 öre för barn.

Vad beträffar koloniresornas omfattning och kostnader upplyser socialstyrelsen, att till styrelsen inkommit ansökningar om ersättning för resekostnader avseende 470 kolonier med sammanlagt omkring 29 200 barn. Det sammanlagda belopp, med vilket ersättning begärts, uppgår till omkring 215 000 kronor. Kostnaden per barn räknat år 1943 överensstämmer med motsvarande genomsnittskostnad år 1942; den belöper sig sålunda båda åren till 7 kronor 30 öre per barn.

Sommarresorna år 1944.

Efter förslag av Kungl. Maj:t i 1944 års statsverksproposition, punkt 88, anvisade 1944 års lagtima riksdag (se riksdagens skrivelse den 15 april 1944 nr 155) under femte huvudtiteln för budgetåret 1944/45 till fria sommarresor för barn ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor.

Liksom under år 1943 medgavs fria resor för barn bosatta i städer, köpingar och municipalsamhällen med minst 8 000 invånare till sommarvistelse i enskilda hem. I likhet med förhållandena år 1943 lades innehavet av rabattkort för livsmedel som grund för rätten till fri resa. Beträffande barnens ålder och rätten till fria resor för mödrar och vårdare gällde samma bestämmelser som år 1943.

Beträffande de fria resornas längd vidtogs den förändringen, att den sträcka, för vilken fri resa erhöles, utökades till 60 mil. För Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län gällde samma bestämmelser som år 1943.

För koloniresor tillämpades samma bestämmelser som år 1943. Jämsides med de fria resorna till självordnad sommarvistelse och till kolonier har förmånen av fria resor även kommit feriebarnsverksamheten till godo. Härvid har en förutsättning för fri resa varit, att den enskilda institution, som bedriver feriebarnsverksamhet, blivit godkänd av socialstyrelsen. 478 kolonier ha erhållit ersättning för resekostnader för sammanlagt 27 219 barn förutom personal med ett belopp av 206 797 kronor. Kostnaden per barn utgör sålunda 7 kronor 60 öre.

Biljettbeställningar för fria resor till enskilda hem utfärdades sommaren 1944 för 29 908 barn och 15 734 vårdare. Kostnaderna uppgå till 565 000 kronor och fördelade per person gör detta i genomsnitt 12 kronor 38 öre (barn och vårdare) och 18 kronor 89 öre per barn.

Sommarresorna år 1945.

Efter förslag av Kungl. Maj:t i proposition nr 210 anvisade 1945 års lagtima riksdag (se riksdagens skrivelse den 9 maj 1945 nr 216) under femte huvudtiteln för budgetåret 1945/46 till fria sommarresor för barn ett förslagsanslag av 1 250 000 kronor.

Liksom under föregående år medgavs fria resor för barn och vårdare bosatta i städer, köpingar och municipalsamhällen med minst 8 000 invånare till sommarvistelse i enskilda hem. Vidare medgavs att landskommuner, där behovet av fria resor för barn och vårdare vore särskilt stort, skulle medgivas samma dispensmöjlighet, som under de senare åren förelegat för tätbebyggda samhällen, intill ett antal av högst 25 000 resor. Dessutom gavs socialstyrelsen rätt att tilldela särskilt behövande barn och vårdare hemmahörande på landsbygden eller i de mindre tätorterna förmånen av fri resa.

I likhet med föregående år erhöles alla barn och viss personal vid sommar-

kolonier fri resa. Fri resa medgavs vidare för alla s. k. feriebarn oavsett hemkommunens storlek och struktur.

Förmånen av fria sommarresor hade tidigare varit knuten till innehav av rabattkort på livsmedel. Sommaren 1945 ersattes rabattkortsgränsen med en inkomst- och förmögenhetsgräns så konstruerad, att rätt till fria resor förelåg, då familjens beskattningsbara belopp och skattepliktiga förmögenhet icke översteg respektive 1 500 och 10 000 kronor.

KAP. II.

Tidigare och nuvarande begränsningar i rätten till fria resor.**Fria resor till enskilt ordnad sommarvistelse.**

Som framgår av den föregående redogörelsen var det vid den omfattande utflyttningen av barn från städer och samhällen år 1940, som fria resor för barn till sommarvistelse i enskilda hem första gången medgavos. Åtgärden ingick då som ett led i ansträngningarna att flytta så många barn som möjligt från större befolkningscentra ut på landsbygden.

Syftet med dessa ansträngningar var dubbelt. De större städerna och industriorterna äro i regel luftskyddsorter av den typ, för vilka utrymning planeras. Självfallet skulle utrymningen av dessa orter i hög grad underlättas, om barnen redan vore utförda på landsbygden. Detta var åtgärdens försvarspolitiska motivering. Vidare hade medicinalstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t fäst uppmärksamheten på vikten av att åtgärder vidtogos i syfte att stärka barnens motståndskraft mot de risker, som den sänkta levnadsstandarden särskilt i form av ett försämrat näringstillstånd utan tvivel under kristiden utsatte dem för. Medicinalstyrelsen fann det ur dessa synpunkter önskvärt, att största möjliga antal barn bereddes en stärkande sommarvistelse på landet.

För att stimulera de föräldrar, som själva hade möjlighet att anskaffa bostad åt sina barn hos släkt och vänner på landsbygden, att i största möjliga utsträckning utnyttja denna möjlighet bereddes detta år tillfälle till fria resor för barn och i vissa fall medföljande vårdare.

I en framställning den 2 maj 1942 avgav befolkningsutredningen förslag till vissa åtgärder för beredande av vistelse på landet sommaren 1942 för barn från städer och tätbebyggda samhällen. Utredningen motiverade sitt förslag bland annat sålunda:

»Sommarvistelse på landet under goda förhållanden har sedan länge allmänt ansetts vara en betydelsefull hälsovårdande åtgärd för barn i städer, stadsliknande samhällen och vissa andra orter. Barn, som under inflytande av ogynnsamma faktorer blivit klena, få härigenom tillfälle att återhämta sig. Även övriga barn erhålla ökad motståndskraft för en kommande vinters påfrestningar. Den nuvarande situationen understryker kraftigt denna allmänna motivering för barns vistelse på landet under den kommande sommaren.

Under pågående krig ha samma erfarenheter gjorts som under det föregående världskriget i fråga om krigets inverkan på folkhälsan och ej minst på barnens tillstånd med minskad motståndskraft och ökad dödlighet, allmänna utbredning av tuberkulos, andra infektionssjukdomar och olika bristsjukdomar. De krig-

förande länderna ha varit de mest utsatta, men intet land — och ej heller vårt — har kunnat helt undgå återverkningarna av världskrisen på folkhälsan.

Visserligen ha enligt vad befolkningsutredningen inhämtat av undersökningar, utförda av socialstyrelsen och medicinalstyrelsen, återverkningarna av krisen på hälsotillståndet i vårt land ännu icke varit av allvarligare art, men undersökningarna ge dock vid handen, att särskilt för vissa familjegrupper man kommit i farlig närhet av den gräns, där risk för återverkningar på barnens hälsa föreligger. I fråga om näringsförhållandena torde på grund av tillgångarnas begränsning och levnadskostnadernas ökning en inknappning allmänt ha skett av marginalen mellan det faktiska kosthållet och det för hälsans bevarande nödvändiga. Vidare ha vid dessa undersökningar förmärkts en sänkning av beklädnadsstandarden, vilket torde få betraktas som det första tydliga utslaget av en allmän standardsänkning. Tillgängliga uppgifter ge också vid handen, att en sänkning av standarden i fråga om renlighet och hudvård gör sig märkbar. I olika delar av landet ha vissa läkare ansett sig kunna konstatera, att hos mindre bemedlade barnrika familjer krisen börjat tära på allmäntillståndet både hos barn och mödrar. Att försörjnings-svårigheter för barnrika familjer ofta i första hand gå ut över husmödrarna är för övrigt en erfarenhet, som gjorts såväl under fredliga förhållanden som under detta krig i andra länder.

Allt detta måste anses peka på att en fortsatt försämring av näringsförhållandena relativt snart skulle kunna medföra svårartade återverkningar — framför allt på barnen. Att dessas hälsotillstånd under det kommande året blir utsatt för ytterligare påfrestningar torde vara oundvikligt att räkna med. Vissa undersökare anse också, att de återverkningar på hälsotillståndet, som följa varje vinter, i år varit kraftigare än vanligt till följd av den gångna vinterns långvarighet och stränghet.

Det anförda talar kraftigt för att så många barn som möjligt få tillfälle att under sommaren på landsbygden tillgodogöra sig det hälsobefordrande inflytandet av ett rikligare kosthåll, sol, luft, vatten och frihet till rörelse i omväxlande terräng.

De evakueringssynpunkter, som år 1940 spelade en avgörande roll för statsmakternas åtgärder till befordrande av stadsbarnens sommarvistelse på landet, äro ej heller i nuvarande situation utan betydelse.»

Av det ovanstående framgår att de fria resorna leder sitt ursprung till en tidpunkt, då såväl de försvarspolitiska som de medicinska argumenten i hög grad talade för nödvändigheten av en utflyttning på landsbygden av barn från större städer och tätbebyggda orter. Efterhand torde de militära synpunkterna kommit allt mera i bakgrunden och utflyttningen huvudsakligen uppfattats som en åtgärd i syfte att utnyttja sommarmånaderna för att bereda barnen en stärkande och ur hälsovårdssynpunkt sålunda betydelsefull lantvistelse.

Begränsningen av förmånen av fria resor till barn från större samhällen och industriorter, som från början tedde sig naturlig ur försvarspolitiska synpunkter, har sedermera, då gränsen fixerades till städer, köpingar och municipalsamhällen med minst 8 000 invånare och de försvarspolitiska motiven trätt mera i bakgrunden och hälsosynpunkterna blivit avgörande, huvudsakligen motiverats med ekonomiska skäl.

Denna begränsning av rätten till fria resor har som framgår av kap. III utsatts för kritik. I sitt förslag till fria sommarresor 1945 framhöll befolk-

ningsutredningen, att det under normala förhållanden icke finnes anledning begränsa de fria resorna till städer och samhällen med visst invånarantal. Med hänsyn till trafiksituationen ansåg sig emellertid utredningen icke för sommaren 1945 kunna förorda en utvidgning av rätten till fria resor till att omfatta även de mindre tätorterna och landsbygden utan förordade ett bibehållande av tidigare tillämpade regler i detta avseende.

Därutöver anförde emellertid utredningen följande:

»Statsmakterna ha beträffande rätten till fria sommarresor under de gångna åren lämnat socialstyrelsen möjlighet att bevilja dispens för orter med stadsliknande karaktär och större industrisamhällen med mindre invånarantal än 8 000. Sådan dispens gäller för hela samhället eller del därav och icke endast för en enskild resa eller för särskilt fall och ansökan härom inges av vederbörande kommun till socialstyrelsen. Befolkningsutredningen, som anser denna dispensmöjlighet vara en värdefull komplettering till de generella reglerna för de fria resorna, föreslår att densamma bibehållas även under innevarande år.

Utredningen anser det angeläget, att möjlighet till fria resor för barn och vårdare öppnas även för vissa rena landsbygdsområden, där barnens behov av miljöombyte torde vara jämförligt med de större städernas och samhällenas barns. Utredningen har därvid främst uppmärksammat önskvärdheten av att barn och vårdare i norrlandskommuner men även i vissa andra landskommuner, som av särskilda skäl kunna anses böra ifrågakomma, beredas tillfälle att begagna sig av de fria resorna. Särskilt med hänsyn till de klimatologiska förhållandena i Norrland och till den ekonomiska situationen i många hem torde barnens behov av miljöombyte, vila och rekreation vara fullt jämförbart med motsvarande behov hos storstädernas och de större samhällenas barn.

Befolkningsutredningen föreslår, att möjlighet att medge fria resor för barn och vårdare från landskommuner, som äro i särskilt behov härav — främst norrlandskommuner — skapas genom att socialstyrelsen medges rätt att bevilja sådan dispens, som tidigare nämnts även för landskommuner av den art, som ovan antytts.

På grund av de av Kungl. Järnvägsstyrelsen befarade trafiksvårigheterna anser sig utredningen böra begränsa det antal resor, som sålunda föreslås dispensvägen komma att fördelas mellan dessa landskommuner till 15 000, vilket beräknas medföra en kostnadsökning av cirka 200 000 kronor.

Därutöver föreslår emellertid utredningen att för landsbygdens och de mindre städernas vidkommande möjlighet öppnas för vissa barn och vårdare, som äro i uppenbart och trängande behov av miljöombyte utan att dock äga möjlighet att utan samhällets stöd tillgodose detta. Den kategori barn, som utredningen här avser att öppna resemöjligheter för, torde kunna jämföras med vissa grupper av kolonibarnen i städerna, således barn som äro klena eller av annat skäl i starkt behov av miljöombyte. Utredningen förutsätter, att prövningen av ansökningarna om fria resor i detta fall skall ske centralt hos socialstyrelsen, som sannolikt torde böra uppställa krav på att intyg från barnavårdscentral (-station) eller skol- eller tjänsteläkare skall bifogas ansökan.»

Befolkningsutredningens ovanstående förslag till fria sommarresor 1945 lades till grund för Kungl. Maj:ts proposition, som även vann riksdagens bifall med det tillägget, att antalet resor, som dispensvägen skulle fördelas mellan landskommunerna, höjdes till 25 000.

Dikterad av ekonomiska skäl var även begränsningen av rätten till fria resor till dem, som erhålla prisrabatter på livsmedel. Denna begränsning

tillkom redan då befolkningsutredningen avgav sitt förslag till åtgärder för sommaren 1942 för barn från vissa städer och andra tätbebyggda samhällen. Utredningen motiverade denna begränsning sålunda:

»En viss tvekan synes kunna råda i frågan, huruvida angivna förmån bör begränsas genom något inkomststreck.

Vid sommarutflyttningen 1940 fanns ingen sådan begränsning i fråga om de fria resorna, medan däremot skyldighet att ersätta vistelse å internatförläggning i allmänhet skulle föreligga, då försörjaren år 1931 hade ett till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbart belopp om 700 kronor eller mera. Härvid är dock att märka, att även för dessa försörjare ersättningsskyldigheten var begränsad till ett belopp om 70 öre per dag.

Det synes icke ändamålsenligt, att statshjälpen i form av fria resor föranleder ett överförande på statsverket av sådana kostnader för sommarresor, som eljest skulle ha bestritts av barnens försörjare. En begränsning i rätten att utnyttja de fria resorna bör därför stadgas. Vissa olägenheter synas emellertid vara förknippade med att anknyta rätten till fria resor direkt till den beskattningsbara inkomsten. Eftersom årets debetsedlar ännu icke utdelats, måste förra årets användas, d. v. s. inkomsten år 1940 skulle bli avgörande. Under nu rådande förhållanden är det sannolikt att för många familjer den ekonomiska ställningen sedan 1940 så avsevärt förändrats, att ifrågakvarande belopp numera är missvisande. En lämplig väg synes i stället vara att anknyta rätten att erhålla fria resor till gällande prisrabatterning å livsmedel. Sådan rabatt lämnas enligt nu gällande bestämmelser, då vederbörandes till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp understiger 900 kronor, men möjlighet finns att erhålla prisrabatterning efter ansökan, om det senaste beskattningsbara beloppet väl överstiger angivna summa men med hänsyn till särskilda omständigheter synnerligt behov av rabattkort föreligger. Ett beskattningsbart belopp om 900 kronor motsvarar följande taxerade belopp:

	Ortsgrupp I	Ortsgrupp V
1. barnsfamilj	3 390	3 950
2. barnsfamilj	3 930	4 570
3. barnsfamilj	4 630	5 510
4. barnsfamilj	5 330	6 450
5. barnsfamilj	6 030	7 390

Enligt inhämtade uppgifter medför denna inkomstgräns att i Stockholm 40—50 % av barnen ha prisrabatterning och i övriga orter hälften av barnen eller därutöver.

Enklast synes vara, att rätten att erhålla fria resor direkt anknytes till erhållen prisrabatterning å livsmedel.»

Under de år rabattkortsgränsen tillämpades för de fria sommarresorna utsattes den för åtskillig kritik. Att så blev fallet torde främst ha berott på att gränsen genom de ändrade penninginkomstförhållandena under kriget i realiteten medförde, att en betydande del av dem, som ursprungligen hade rätt till fria resor, sedermera avstängdes från denna rätt. Enligt uppgift beräknades sålunda år 1942 i Stockholm omkring 40—50 % av barnen ha prisrabatterning och omkring hälften eller flera åtnjoto denna förmån i övriga orter. Sedermera sjönk emellertid antalet utdelade rabattkort avsevärt såväl i Stockholm som i övriga delar av landet. I riksdagens ovannämnda skrivelse nr 155 år 1944 framhöllos de ogynnsamma verkningarna av ett fasthållande vid rabatt-

kortsgränsen och påpekades särskilt, att den inkomststegring, som sålunda inträffat, icke kunde anses innebära en reell inkomstförbättring, varför riksdagen icke ansåg det lämpligt att beröva dem, som av denna anledning ej längre erhålla rabattkort, rätten till fria resor. I riksdagsskrivelsen påpekades vidare, att rabattkortens inkomstgränser äro ganska låga och att anknytningen till innehav av rabattkort på livsmedel överhuvudtaget är av provisorisk natur, varför enligt riksdagens uppfattning frågan om den ekonomiska behovsprövningens ordnande borde tagas under omprövning.

Befolkningsutredningen delade denna syn på rabattkortsgränsen såsom ett provisorium. Utredningen ansåg det vidare vara olämpligt att knyta allt för många förmåner till en och samma inkomstgräns. Man åstadkommer härigenom en tröskelbildning, vars följd lätt blir en alltför stor skillnad i förmåner för familjer i närheten av, men på ömse sidor om denna inkomstgräns. Beträffande rabattkortsgränsen förelåg enligt utredningens uppfattning risk för sådan tröskelbildning.

Befolkningsutredningen var vidare av den uppfattningen, att rabattkortens inkomstgränser voro alltför låga för att överhuvudtaget komma i fråga, om man ansåg, att förmånen av fria resor borde göras tillgänglig för barn och mödrar i den utsträckning, som erfordrades för att denna åtgärd skulle få någon större effekt ur folkhälsosynpunkt. I sitt förslag till sommarresor 1945 föreslog därför utredningen, att rabattkortsgränsen skulle slopas som inkomstgräns för rätten till fria sommarresor.

I sitt förslag till ny inkomst- och förmögenhetsgräns för rätten till fria sommarresor 1945 anförde befolkningsutredningen följande:

»Ehuru en viss tvekan kan råda beträffande lämpligheten att i framtiden begränsa rätten till fria resor genom ett inkomststreck anser befolkningsutredningen dock starka ekonomiska och psykologiska skäl för närvarande tala för en dylik åtgärd.

Redan vid införandet av rabattkortsgränsen framhöll utredningen lämpligheten av att statshjälp i form av fria resor icke föranledde ett överförande på statsverket av resekostnader, som familjer i god ekonomisk ställning i annat fall skulle betraktat som en normal utgift.

Å andra sidan är utredningen av den uppfattningen, att den inkomstgräns, som bör uppställas, skall möjliggöra för barn och mödrar från ett övervägande flertal av våra barnfamiljer att tillgodogöra sig den förmån, som de fria resorna utgöra. Skulle detta icke bliva fallet förfelas ju i icke ringa grad syftet med denna åtgärd, som enligt utredningens tidigare uttalande åsikt bör vara att föra frågan om möjliggörande av miljöombyte, vila och rekreation för våra barn och mödrar ett avsevärt steg fram mot sin lösning.

Då frågan om införandet av en inkomstgräns övervägdes av befolkningsutredningen i samband med avgivandet av utredningens förslag rörande sommarresorna 1942, framhölls bland annat olägenheten i att anknyta rätten till fria resor direkt till den beskattningsbara inkomsten. På grund av att de organisatoriska åtgärderna i samband med de fria resorna i stor utsträckning måste handläggas på våren innan årets debetsedlar ännu utdelats, måste föregående års debetsedlar läggas till grund för prövningen. Den möjligheten föreligger då, att vederbörandes ekonomiska ställning senare avsevärt förändrats, varför företedda debetsedlar ge en missvisande bild av inkomstförhållandena. Ett av skälen, varför

rabattkortsgränsen valdes var, att man härigenom kunde undvika dessa svårigheter. Rabattkort utlämnas då vederbörandes till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp understiger 750 respektive 1 000 kronor men möjlighet finnes att erhålla prisrabatter efter ansökan, om det senaste beskattningsbara beloppet väl överstiger den angivna summan, men speciella omständigheter föreligga, varför vederbörande bör beviljas rabattkort. Å andra sidan har det ju visat sig, att inte ens ett absolut fasthållande vid rabattkortsgränsen för de fria resorna varit möjligt under de år den tillämpats.

Därest man definitivt slopar rabattkortsgränsen och fastställer annan inkomstgräns är befolkningsutredningen av den åsikten, att ett förfarande av samma slag som beträffande rabattkortet bör tillämpas. Vederbörande myndigheter böra ha möjlighet att efter prövning medgiva rätt till fria resor även i vissa sådana fall, då det beskattningsbara beloppet och den skattepliktiga förmögenheten eller eventuellt endera av dem överstiger den fastställda gränsen och sålunda eljest icke skulle medge, att denna förmån beviljades.

Det har synts befolkningsutredningen lämpligt, att den gräns som här uppställts icke konstrueras som enbart en inkomstgräns, även till vederbörandes förmögenhet bör enligt utredningens åsikt tagas hänsyn.

Utredningen föreslår, att en inkomst- och förmögenhetsgräns skall reglera förmånen av de fria resorna för barn och mödrar eller vårdare. Med stöd av vad som anförts beträffande lämpligheten av att denna gräns ej blir alltför snäv, hade utredningen helst sett att rätten till fria resor till enskilda hem reglerats av en relativt generöst tillmätt inkomst- och förmögenhetsgräns. Med hänsyn till svårigheten att gentemot de av Kungl. Järnvägsstyrelsen hävdade kraven på restriktiviteten föreslå en mera betydande ökning av antalet fria resor, har utredningen funnit sig böra förorda, att rätten till fria resor för barn, mödrar och vårdare inträder då familjens till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp ej överstiger 1 500 kronor och då den skattepliktiga förmögenheten ej överstiger 10 000 kronor. Utredningen vill fästa uppmärksamheten på att den föreslagna gränsen snarast torde innebära ett återställande av läget vid rabattkortsgränsens införande och huvudsakligen innebär, att den fortgående *minskning* i antalet fria resor, som vållats av fasthållandet vid rabattkortsgränsen, bringas att upphöra. Denna minskning har nämligen varit påfallande; sålunda minskade antalet barn med fri resa till enskilda hem från 35 865 år 1943 till 29 908 år 1944. Antalet vårdarresor nedgick under samma år från 20 015 till 15 734.»

Befolkningsutredningens förslag beträffande inkomstgränsen lades till grund för Kungl. Maj:ts proposition och bifölls av riksdagen. Sommaren 1945 gällde alltså att rätten till fri resa inträdde, då familjens till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp ej översteg 1 500 kronor och då den skattepliktiga förmögenheten ej översteg 10 000 kronor.

Fria resor för kolonibarn och feriebarn.

Fria resor till sommarkolonier har icke förekommit förrän sommaren 1940, då de fria resorna tillgrepos för att som tidigare skildrats möjliggöra en mera omfattande utflyttning av barn till landsbygden. I proposition nr 303 år 1940 angående anslag till sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m. framhålles bland annat, att fram- och återresa för barnen såväl vid vistelse vid redan existerande kolonier som vid utflyttning genom kommissionens försorg bör ske på statsverkets bekostnad. Förslaget vann som framgår av ovanstående riksdagens bifall.

I sitt förslag till åtgärder för beredande av lantvistelse för barn 1942 framhöll befolkningsutredningen, att de fria resorna inneburo ett stöd åt koloniverksamheten, som kunde ge denna en möjlighet att utöka omfattningen av verksamheten.

Befolkningsutredningens förslag lades sedermera till grund för 1942 års åtgärder beträffande de fria resorna för barn och personal vid kolonierna. Det torde i detta sammanhang böra observeras, att den tidigare anknytningen av de fria resorna till viss inkomstgräns och till städer och samhällen med minst 8 000 invånare ej gäller för resor till kolonier. Dessa resor äro alltså fria för alla barn, som beretts vistelse på koloni. Fria resor till sommarkolonier ha sedermera utgått på oförändrade grunder även åren 1943, 1944 och 1945. Samma förmåner tillkomma även s. k. vår- och vinterkolonier, däremot ej s. k. dagskolonier.

Motiveringen för den oinskränkta rätten till fria resor till sommarkolonier har klart uttryckts i befolkningsutredningens promemoria 1943 angående åtgärder för främjande av barns sommarvistelse på landet, där det bland annat framhålles följande:

»Även för landsbygdens och de mindre städernas vidkommande är det emellertid otvivelaktigt ett angeläget intresse, att klena och eljest ogynnsamt ställda barn beredas tillfälle till stärkande sommarvistelse med god omvårdnad i olika hänseenden. För ifrågavarande barn kan ombyte av miljö och särskilt vistelse vid kusten, i fjällen eller andra särskilt hälsosamma trakter ha samma betydelse som för stadsbarnen. För tillgodoseende härav måste av praktiska skäl koloniverksamheten komma i fråga i första hand. Såsom framgår av tidigare lämnad redogörelse finnes för närvarande en koloniverksamhet av icke obetydlig omfattning för de mindre städerna och med dessa jämställda samhällen. För den egentliga landsbygden finnes däremot tillgång till sommarkolonier endast i mycket ringa utsträckning. Det synes angeläget, att koloniverksamheten för dessa städer och samhällen samt för den egentliga landsbygden stödes av staten på samma sätt som de större städernas koloniverksamhet.»

I sitt förslag till åtgärder för sommarresorna 1942 riktar befolkningsutredningen uppmärksamheten även på feriebarnsverksamheten och anför bland annat:

»Även för feriebarns- och sommarkoloniverksamheten torde fria resor komma att utgöra ett värdefullt stöd. Genom att resekostnaderna bortfalla, torde sålunda i feriebarnsverksamheten en stor del av de tillgängliga medlen frigöras. Dessa kunna användas för betalning av vissa mindre inackorderingsavgifter till sådana sommarvärdar, som förklarat sig kunna ta emot sommarbarn mot någon ersättning. Enligt vad som inhämtats från representanter för ifrågavarande verksamhet skulle detta säkerligen stimulera till ökade anmälningar av sommarhem.»

Även i denna del lades befolkningsutredningens förslag till grund för 1942 års beslut i ämnet. Fria resor för feriebarn medgavos sålunda nu efter samma grunder, som detta år antogs för fria resor till självordnad vistelse i enskilda hem och för vilka tidigare redogjorts. Fria resor för feriebarn ha i enlighet med ovanstående beviljats även åren 1943 och 1944. Feriebarnens resor hade alltså hittills medgivits enligt samma principer, som legat till

grund för de fria resorna till självordnad vistelse i enskilda hem, d. v. s. feriebarn från städer och samhällen med över 8 000 invånare hade erhållit fria resor. På befolkningsutredningens förslag medgavs sommaren 1945 fria resor för alla feriebarn oavsett hemkommunens storlek och struktur.

Sedan 1943 har den ordningen tillämpats, att vederbörande feriebarnsinstitution, som önskar bliva delaktig av statligt understöd för resorna, skall i förväg godkännas av socialstyrelsen, varvid riktlinjerna för verksamheten prövas. För att erhålla socialstyrelsens godkännande skall feriebarnsinstitutionen visa, att verksamheten bedrivs på ett ekonomiskt sätt och i betryggande former. Detta innebär, att det sommarhem, till vilket ett feriebarn skall sändas, uttages efter undersökning och skriftligt godkännande av barnavårdsnämnden på den ort, där hemmet är beläget. Som ett andra villkor för godkännande av feriebarnsverksamhet gäller, att barnen uttagas med hänsyn till hälsotillstånd och sociala förhållanden.

Fria resor för mödrar och vårdare.

I samband med den stora sommarutflyttningen av barn till landet 1940 erhöles mödrar eller vårdare, som medföljde barn på resan, tur- och returbiljetter till nedsatt pris enligt den för utrymningsresor gällande taxan. Något inkomststreck tillämpades ej. De utlämnade biljetterna voro icke giltiga för återresa före utgången av den tid — 6-7 veckor — som barnen skulle stanna på landet för att vara berättigade till fri resa. Vårdare kunde emellertid även inskränka sig till att följa barnen på resan och därefter återvända inom 10 dagar. Något över 5 000 mödrar eller andra vårdare erhöles sommaren 1940 biljett till nedsatt pris.

I sitt förslag till åtgärder för beredande av vistelse på landet för barn sommaren 1942 anförde befolkningsutredningen följande rörande mödrars och andra vårdares resor:

»För barn under skolåldern samt för yngre barn i skolåldern, vilka resa till enskilda hem på landsbygden, torde det i stor utsträckning vara nödvändigt att räkna med att de måste åtföljas av moder eller annan vårdare på resorna. Vid sommarutflyttningen 1940 fingo vårdarna betala ett nedsatt pris för biljetten enligt den för utrymningstransporter gällande taxan. Detta innebär, att de fingo köpa tur- och returbiljett till ett pris, som i allmänhet understeg priset för enkel biljett å samma sträcka. En dylik prisnedsättning skulle möjligen kunna komma till användning även nu. Det är emellertid givet att särskilt för de minst bemedlade helt avgiftsfria biljetter för vårdare medföra avsevärt större möjlighet att utnyttja de fria resorna för barnen. För många småbarn torde detta vara enda möjligheten att komma ut på landet med hänsyn till den ringa omfattningen av den för dessa barn bedrivna koloniverksamheten (denna omfattar såsom framgår av socialstyrelsens förut åberopade undersökning ett barnantal, som endast uppgår till $\frac{1}{6}$ av skolbarnskoloniernas).

Sådana kolonier för småbarn fordra också särskilda föranstaltningar, framför allt med hänsyn till personalen. Sakkunniga på området ha förklarat möjligheterna att nu på kort tid ordna nya sådana kolonier för småbarn mycket begränsade.

Med hänsyn till dessa omständigheter föreslås, att även vårdare till mindre barn beredas helt avgiftsfria resor.

I fråga om äldre skolbarn torde det i allmänhet icke vara oundgängligen nödvändigt, att vårdare medfölja å resan. Var gränsen skall dragas för vårdarnas fria resor synes kunna vara föremål för viss tvekan. I allmänhet torde man emellertid vara berättigad antaga, att barn, som fyllt tio år, kunna resa utan särskild vårdare. Gränsen bör därför dragas så, att rätten till fria resor för vårdare begränsas att avse barn, som uppnått ungefär angivna ålder. För att förenkla prövningen härav synes det lämpligast, att fri resa lämnas vårdare till barn, som äro födda 1932 eller senare. Särskilda skäl kunna dock föreligga, som föranleda till att vårdare bör medfölja barnet även om detta är äldre än nu sagts (försenad utveckling eller klenhet hos barnet, särskilt besvärlig resväg o. s. v.). I sådana fall bör rätt till fri resa kunna beviljas vårdare av den lokala myndighet, som handhar ledningen av förevarande verksamhet.

Till förhindrande av missbruk bör stadgas, att i allmänhet högst en vårdare får medfölja från varje familj. Skulle en familj med flera barn vilja sända dessa till olika släktingar och vårdare skulle behöva medfölja på de olika resorna, får detta bli föremål för särskild prövning från fall till fall.

Vårdarbiljett bör gälla för återresa tillsammans med barnet vid sommarvistelsens slut. I ett stort antal fall torde det emellertid icke vara möjligt för vårdaren att stanna kvar på landsbygden tillsammans med barnet utan vårdaren måste återvända till hemorten efter att ha följt barnet till dess vistelseort för sommaren. Vårdarbiljetten bör därför även gälla för återresa enligt samma regler som vanliga tur- och returbiljetter, d. v. s. inom 10 dagar. Har vårdaren på detta sätt måst återvända till hemorten, bör ny fribiljett vid sommarvistelsens slut kunna utlämnas till vårdare, som skall hämta barnet och ledsaga det på återresan.

De fria vårdarbiljetterna utgöra en förutsättning för att de fria resorna för barnen skola kunna utnyttjas effektivt, även när det gäller mindre barn. Vid sidan härav lämna de emellertid också en viss möjlighet för hårt ansträngda mödrar att åtminstone en kortare tid komma ut på landet. Den härigenom vunna rekreationen för modern kommer säkerligen även barnen tillgodo. Rätten att erhålla vårdarbiljett bör i första hand tillkomma modern. Kan denna av någon anledning icke ledsaga sitt barn, bör annan vårdare få fribiljett, dock först efter prövning av vederbörande lokala myndighet. Härigenom torde behövlig kontroll kunna vinnas över att utgifterna för vårdarbiljetterna icke bli större än som motsvarar syftemålet.»

I enlighet med ovanstående förslag erhöilo under sommaren 1942 mödrar eller vårdare till barn födda 1932 eller senare och som voro berättigade till fria resor avgiftsfria biljetter för att följa barnen på resan. Fribiljetten skulle även gälla för återresa antingen tillsammans med barnet vid sommarvistelsens slut eller inom 10 dagar på samma sätt som en vanlig tur- och returbiljett. Om vårdaren hade återvänt inom denna tid, utlämnades ny fribiljett, då barnet vid sommarvistelsens slut skulle hämtas. Högst en vårdare inom varje familj beviljades i allmänhet fri resa. Om en familj med flera barn önskade sända dessa till olika sommarhem, kunde dock flera vårdarbiljetter beviljas inom en och samma familj. Under sommaren 1942 utfärdades biljettrekvisitioner för 16 800 vårdare. Av dessa hade 12 800 anmält, att de ämnade återvända tillsammans med barnen vid sommarvistelsens slut. I 4 000 fall beviljades fria resor för vårdare dels för att följa med på utresan och dels för att vid sommarvistelsens slut hämta hem barnen, d. v. s. två resor fram och åter. I 1 100 fall beviljades fria resor åt vårdare till barn födda tidigare än 1932. Endast i ett fåtal fall fingo flera vårdare fri resa för att åtfölja barn från samma familj.

År 1943 tillämpades i stort sett samma regler beträffande mödrars eller andra vårdares fria resor som 1942. Beträffande resornas längd, som 1942 var obegränsad, infördes dock en maximigräns indentisk med gränsen för de fria resorna för barn. Antalet vårdare, som begagnade sig av möjligheten till fri resa, var omkring 20 000. Av dessa ha omkring 13 600, d. v. s. 68 %, fått biljett för att åtfölja barnen på framresan och återvända efter sommarvistelsens slut, medan återstoden erhållit fria resor dels för att medfölja barnen på framresan, dels för att vid sommarvistelsens slut hämta barnen. Annan vårdare än modern har fått åtfölja barnen vid 12 % av samtliga vårdarresor. Vårdare medföljde i regel endast barn födda 1933 eller senare. Endast 700 vårdare ha medgivits rätt att åtfölja barn födda tidigare än 1933.

Under sommaren 1944 ha med smärre justeringar samma regler som under år 1943 tillämpats.

Bortsett från de ändringar i rätten till fria resor för vårdare, som den 1945 höjda inkomst- och förmögenhetsgränsen och den medgivna vidgade dispensmöjligheten för landskommuner medför, ha vårdarresorna under sommaren 1945 medgivits enligt samma principer som tidigare.

För vårdare, vars barn kan få medfölja gruppresa, men som trots detta önskar medfölja barnet på resan, medgavs sommaren 1945 resa mot nedsatt biljettpris, innebärande att avgiften för färd fram och åter erlades med samma belopp som för enkel resa.

KAP. III.

Motioner och riksdagsskrivelser rörande rätten till fria resor.

Sedan de speciella evakueringssynpunkterna i stort sett bortfallit ur motiveringen för de fria resorna för barn och hälsosynpunkterna blivit de avgörande, framstår den hittills tillämpade inskränkningen av rätten till fria resor till barn från städer, köpingar och municipalsamhällen med minst 8 000 invånare som mindre lämplig. Ekonomiska och trafiktekniska skäl ha varit avgörande för bibehållandet av denna gräns, vilken emellertid väsentligt rubbades genom 1945 års beslut.

Det är uppenbart, att samma hälsoskäl, som motivera de nuvarande fria resorna, även i viss utsträckning kunna åberopas för en utvidgning av rätten till fria resor till att även omfatta barn från mindre städer och samhällen samt ren landsbygd. Vid ärendets behandling i riksdagen har under årens lopp kritik mot den tillämpade inskränkningen till större städer och samhällen icke heller uteblivit.

I två likalydande motioner den ena (I: 270) väckt av herr E. Näsström m. fl. i första kammaren och den andra (II: 390) av herr Skoglund i Umeå m. fl. i andra kammaren hemställdes till 1942 års lagtima riksdag, att riksdagen ville till åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och tätbebyggda samhällen för budgetåret 1942/43 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 900 000 kronor. Kungl. Maj:t hade i proposition föreslagit anvisandet av 500 000 kronor för detta ändamål. Motionärerna framhöllo bland annat:

»Genom de av kriget orsakade förhållandena ha de minderåriga barnen i vårt land mångenstädes kommit i ett allvarligare läge. Livsmedelstillgångarnas begränsning och de stegrade livsmedelspriserna medföra nämligen en inknappning i konsumtionen, som i många fall måste innebära ett allvarligt hot mot barnens motståndskraft. Ännu äro måhända verkningarna inte fullt tydliga, men utförda undersökningar giva dock vid handen, att återverkningarna inte komma att låta vänta på sig alltför länge. Här föreligger därför ett starkt behov av krishjälp åt barnen, vilket blir särskilt utpräglat i de delar av landet, där barnrikedomen är störst, nämligen i de fyra nordligaste länen.

Av den under 1936 genomförda partiella folkräkningen framgick, att antalet barn per äktenskap var störst inom Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län. Särskilt starkt framträdde detta förhållande på landsbygden i de båda nordligaste länen, där Norrbotten kunde uppvisa 3,76 och Västerbotten 3,48 barn per äktenskap. Medeltalet barn per äktenskap i rikets hela landsbygd var samtidigt 3,12. Även i fråga om antalet levande födda barn intaga de nordligaste länen den främsta platsen. För hela riket var denna siffra för åren 1936—40 14,8 promille mot 22,7 i Norrbottens, 19,9 i Västerbottens, 16,4 i Jämtlands och 16,2 i Västernorrlands län.

Till det allvarliga i detta problem hör emellertid den anmärkningsvärt höga barndödligheten inom de berörda områdena. Under åren 1936—40 dogo sålunda i genomsnitt under första levnadsåret 6,7 % av samtliga levande födda i Norrbottens län, 5,4 % i Västerbottens län, 5,3 % i Västernorrlands län och 4,4 % i Jämtlands län. Medeltalet för hela riket var samtidigt 4,2 %. Tuberkulosdödligheten är därvid särskilt framträdande. Under nyssnämnda femårsperiod utgjorde den i Norrbottens län 1,6 promille, i Västerbottens län 1,32, i Västernorrlands län 1,17 och i Jämtlands län 1,08 mot endast 0,81 för hela riket.

Med hänsyn till här omnämnda förhållanden synes det ofrånkomligt, att särskilda hjälpåtgärder böra vidtagas för att förebygga en alltmer hotande försämring av de norrländska barnens allmäntillstånd. Liknande uppfattning möter också i de framställningar, som landshövdingarna i de fyra norrländska länen gjort till 1941 års befolkningsutredning. Läget anses därvid vara sådant, att det nödvändiggör en hjälpverksamhet, för vars finansierande extra ordinära bidrag av statsmedel förutsättas skola utgå. Även i övrigt har behovet av den ifrågasatta krishjälpen blivit bestyrkt. Genom 1941 års befolkningsutrednings förmedling ha nämligen barnavårdskonsulenter och barnavårdsombuden i de nämnda länen blivit i tillfälle att meddela sin rent erfarenhetsmässiga uppfattning i saken. Av de inkomna svaren framgår att det anses angeläget, att åtgärder vidtagas för att bereda en extra ordinär hjälp åt barnen. På enahanda sätt uppfattar också 1941 års befolkningsutredning den förevarande situationen. Utredningen framhåller sålunda i ett till Kungl. Maj:t ställt yttrande, att 'behovet av en förebyggande krishjälp till förmån för barnen i de fyra nordligaste norrlandsläna är styrkt'. Utöver detta förklarar utredningen, att även om det förekommer talrika barnfamiljer också i andra län liksom även hög barndödlighet, så är dock situationen i Norrland svårare inte minst på grund av dess speciella klimatiska och geografiska belägenhet. Till detta kommer också, att norrlandskommunerna i allmänhet äro vida mera skattetyngda än sina motsvarigheter i andra delar av landet och till följd därav förhindrade att själva i någon större omfattning vidtaga och bekosta sådana åtgärder, som statens inspektör för fattigvård och barnavård för någon tid sedan förordat som lämpliga objekt för den kommunala verksamheten på detta område. Även i det nu anförda ligger sålunda en anledning till att effektiva åtgärder från statens sida bör vidtagas.»

Vid 1942 års lagtima riksdag väckte även herr Hansson i Skediga m. fl. en motion i andra kammaren (II: 377), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att bidrag skulle utgå även till sommarresor (skolresor) för landsbygdens barn och med anledning härav höja det i Kungl. Maj:ts proposition begärda anslaget på 500 000 kronor till 1 miljon kronor. Motionärerna framhöllo bland annat:

»Det torde utan tvivel vara av största betydelse för barnens framtida utveckling med ett ombyte av vistelseort liksom också, att de få tillfälle att studera en miljö, som inte hör till deras vanliga. Detta är lika framträdande för landsbygdens barn som städernas, något som vi från landsbygden sett praktiska resultat av efter de sommarresor för skolbarn, som sedan länge pågått. Dessa resor ha varit i högsta grad uppskattade av barnen och skapat minnen för dem, som de inte glömt. Livet på landsbygden är kanske mer enahanda än i städerna. Därför blir utbytet minst lika stort för landsbygdens barn, då de få komma till städerna, som när städernas barn få tillfälle att vistas på landsbygden.

Resorna kosta emellertid pengar, och möjligheterna för föräldrarna att låta sina barn deltaga i dessa skolresor äro i många fall högst begränsade. I den händelse ett anslag stode till förfogande, vore det alldeles givet, att barn från de fattigaste

hemmen på landsbygden, där barnen nu få lov att avstå från deltagande i skolresorna, därigenom skulle kunna få samma möjligheter till ett välgörande ombyte som de bättre situerade ha. Gränsdragningen för bidrag till sommarresor skulle mycket väl kunna anknytas till den ekonomiska gräns, som Kungl. Maj:ts proposition anför, nämligen prisrabatteringen å livsmedel.»

Motionerna föranledde icke någon åtgärd.

Vid ärendets behandling inför 1943 års lagtima riksdag hemställdes i en av herr Hansson i Skediga väckt motion (II: 162) i andra kammaren, att bidrag skulle utgå till sommarresor även för landsbygdens barn och i anledning därav det i statsverkspropositionen angivna förslagsanslaget på 1 000 000 kronor skulle höjas till 1 500 000 kronor. Motionären anförde bland annat följande:

»I årets statsverksproposition föreslår chefen för socialdepartementet under femte huvudtiteln ett anslag på 1 000 000 kronor för att bereda barn från städer och andra tätbebyggda samhällen möjlighet till sommarvistelse på landet. En sådan vistelse måste anses vara av den största betydelse för barnens hälsa och framtida utveckling.

Anslaget torde liksom föregående år komma att användas på så sätt, att de barn, som äro i behov därav, erhålla fria resor vid färd till landet och åter. Av propositionen framgår, att det är socialministerns avsikt att sådana bidrag endast skola komma barnen från städer och stadsliknande samhällen till del. Vi se med oro och bekymmer, huru landsbygden och landsbygdens barn sättas på undantag.

På sistone ha allt flera tecken framkommit, vilka tyda på att den lägre sociala standard, som förefinnes på landsbygden, börjat uppmärksammas mera allmänt. I en redogörelse för resultatet av läkarundersökningar av efterbesiktade värnpliktiga konstaterar professor Sven Ingvar i Lund bland annat, att landsbygdens värnpliktiga representera en lägre åtminstone fysisk standard än städernas. Man frågar sig ovillkorligen, om icke den kortare medellängd och det ökade antalet skelettdeformiteter, som säkert kunde konstateras hos landsbygdens värnpliktiga, kunna anses som uttryck för en lägre social standard hos landsbygdens befolkning jämfört med städernas. Vid alla mätningar, som företagits av olika befolkningsgrupper, finner man i regel, att en burgen befolkningsgrupp med högre levnadsstandard är resligare till kroppsväxten än de fattigare. Det synes logiskt att uppfatta de påvisade skillnaderna som uttryck för större fattigdom på landsbygden än i städerna. Som särskilt ofördelaktiga faktorer, ägnade att inverka menligt på hälsotillståndet bland landsbygdens ungdom, må nämnas det hårda kroppsarbetet, som börjar redan under barnaåren vid 10—12 års ålder och som sedermera fortsätter utan avbrott, så länge individen lever. Någon yrkesinspektion av minderåriga arbetare på landsbygden har ju aldrig förekommit, och det förhåller sig faktiskt så, att många minderåriga på landet, särskilt bland småfolket, redan under barnaåldern tvingas till ett hårt kroppsarbete, som medför skador på skelettsystemets utveckling.

Med hänsyn till dessa omständigheter finner jag det nödvändigt, att medel av statsmakterna ställas till förfogande för att bereda också landsbygdens barn rekreation, främst i form av bidrag till skolresor. Vi påyrka därför, att det i propositionen föreslagna beloppet höjes med 500 000 kronor, som uteslutande skola användas till skolresor för landsbygdens barn.»

Denna motion föranledde icke någon åtgärd.

Vidare hade herr Skoglund i Umeå m. fl. i en inom andra kammaren väckt motion (II: 313) föreslagit, att för barn från Västerbottens och Norrbottens

län dispens för fria resor utöver den i proposition nr 123 angivna maximigränsen måtte medgivas. Motionärerna framhöllo bland annat:

»På Kungl. Maj:ts förslag vidtog fjolårets riksdag åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen. Försöket slog väl ut, och ett upprepande i år har därför ansetts motiverat. Enligt det nu framlagda förslaget komma emellertid andra bestämmelser att gälla beträffande enskilda sommarresor för barn till och från lantvistelse i enskilt hem. För dessa har nämligen föreslagits en maximering av resans längd, som för Västerbottens och Norrbottens län skulle bli 100 mil och med endast 20 mil överstiga den för Västernorrlands och Jämtlands län föreslagna maximeringen. För övriga delar av Sverige får resan icke överstiga 60 mil.

För de nordligaste länen förefaller det som skulle de föreslagna maximigränserna vara för snävt tilltagna. Angivna utlåtanden ha också understrukit detta. För att exemplifiera reselängdens otillräcklighet påpekar sålunda Skellefteå stads socialbyrå, att vid kopparverket i Rönnskär finnes ett icke ringa antal arbetsanställda, vars släktingar och anhöriga äro bosatta i landets södra delar. På enahanda sätt lär det förhålla sig litet här och var inom de båda nordligaste länen. Att under sådana omständigheter bereda barnen från övre Norrland möjlighet till fri resa till familjens anhöriga och bekanta låter sig inte göra, därest de föreslagna bestämmelserna skola strikt tillämpas. Möjlighet till dispens borde därför finnas, något som för övrigt påpekats av den tidigare omnämnda socialbyrån i Skellefteå. Ut i dess yttrande har sålunda föreslagits att lokal myndighet borde äga rätt att med särskild motivering t. ex. saknad av släktingar inom angiven maximigräns, medgiva undantag från bestämmelsen. Den nu framlagda propositionen har också beaktat detta förslag så till vida att i fråga om barnen från Norrbotten får centralmyndigheten — socialstyrelsen — rätt att lämna dispens för fria resor utöver den fastställda maximigränsen. Fråga är emellertid, om inte dispensrätten borde utsträckas till att omfatta även barnen från Västerbottens län. Av socialbyrån i Skellefteå anförda exempel tala i varje fall härför. Ur geografisk synpunkt är det för övrigt ringa skillnad mellan Västerbottens och Norrbottens län. Båda länen ha ungefär lika långa och pressande vintrar, och dess befolkning inte minst de yngsta åldersgrupperna är i lika stort behov av den vila och rekreation som en sommarresa till annan trakt av vårt land otvivelaktigt skänker. För båda länen skall samma maximigräns gälla, och då borde även dispensrätten vara tillämplig för dem båda.»

Denna motion bifölls av riksdagen, som i skrivelse (1943 nr 226) till Konungen bland annat anförde:

»Fjolårets bidragsverksamhet för att bereda vissa kategorier av barn tillfälle till en stärkande sommarvistelse på landet anser även riksdagen böra fortsätta under instundande sommar. Att så sker är av särskild betydelse under nuvarande förhållanden, men riksdagen vill understryka vad departementschefen anført om att denna verksamhet har perspektiv, som gå vida utöver den föreliggande kris-situationen. Det är sålunda riksdagens förhoppning, att åtgärder framdeles skola kunna vidtagas, som öppna möjligheter för alla behövande stadsbarn i förskol- och folkskolåldern till en icke alltför kort vistelse på landet varje sommar. Riksdagen vill emellertid framhålla angelägenheten av att klena och eljest ogynnsamt ställda barn även på landsbygden och i de mindre orterna beredas tillfälle till stärkande sommarvistelse med god omvårdnad i olika hänseenden. Särskilt framträdande torde behovet av en dylik sommarvistelse vara inom Norrlandslänet. I den mån förhållandena medgiva en utvidgning av statens ifrågavarande bidragsverksamhet bör denna alltså komma även landsbygdens barn till godo.»

Vid 1944 års lagtima riksdag väcktes i andra kammaren av herr K. E. Hansson i Skediga en motion (II: 39), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att från anslaget till fria sommarresor bidrag skulle kunna utgå till resor, även skolresor, för landsbygdens barn efter i huvudsak samma grunder, som gällde för städernas barn. Motionären anförde bland annat:

»Det stora flertalet av landsbygdens barn befinner sig fortfarande utanför stadsbarnens möjligheter att under sommaren få vistas i en annan miljö och trakt. Det är ett enkelt rättvisekrav, att förhållandena i detta avseende utjämnas mellan stad och land och att alla barn oavsett bostadsort bliva jämställda. Därför böra bidrag till resor för landsbygdens barn kunna utgå från anslaget till fria sommarresor efter samma grunder, som gälla för städernas barn. Såsom det nu är måste många barn, särskilt från lantarbetar- och småbrukarhem, på grund av ekonomiska skäl avstå från såväl resor som skolresor. Hemmens ekonomi är ofta så svag, att den icke tål någon extra belastning. Landsbygdens barn behöva liksom alla andra barn den nytta och rekreation, som besök i andra trakter i så hög grad skänka.»

Vidare väcktes i andra kammaren en motion (II: 366) av herrar S. Persson i Stockholm och H. Hagberg i Luleå, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att de fria sommarresorna för barn skulle få företagas utan hänsyn till resans längd och oavsett från vilken ort i landet resan anträdades. Motionärerna anförde bland annat följande:

»De fria sommarresorna för barn äro en mycket god åtgärd, som av samhället vidtagits till barnens bästa. De syfta, för att citera departementschefen, till att 'för mindre bemedlade barn från de större städerna undanröja de ekonomiska hinder, som resekostnaderna utgöra för deras möjligheter att erhålla en icke allt för kort vistelse på landet under sommaren'.

En ytterligare förutsättning är emellertid, att det finns enskilda hem på landet, villiga att för ingen eller ringa kostnad mottaga stadsbarn. I de flesta fall är det å landet bosatta släktingar, som upplåta sina hem för stadsbarn. Av detta förhållande följer, att stadsbarnens föräldrar icke valfritt kunna bestämma uppehållsort för barnen. Under sådana förhållanden utgör den under föregående år införda maximibegränsningen av resorna i många fall en åtgärd, som direkt motverkar samhällets eget syfte med anordnandet av fria resor för barn.

I årets statsverksproposition föreslår departementschefen, att den allmänna maximigränsen för de fria resorna skall höjas från 50 till 60 mil, varigenom exempelvis barn från större städer å västkusten skola kunna placeras i hem på östkusten utan att själva behöva betala överskjutande biljettkostnader. Men varför skola då inte barn från exempelvis Stockholm kunna få placeras i hem i Norrbotten, utan att föräldrarna skola behöva betala överskjutande biljettkostnad?»

Motionerna föranledde ingen åtgärd, men i riksdagens skrivelse (nr 142 år 1944) angående anslag till fria sommarresor för barn m. m. anfördes bland annat följande:

»Riksdagen delar departementschefens uppfattning om angelägenheten av att denna verksamhet även i fortsättningen upprätthålles. Riksdagen vill emellertid erinra om departementschefens uttalande vid anmälan av motsvarande anslagsfråga till fjolårets riksdag (prop. nr 123), att en utbyggd koloniverksamhet utgör en väsentlig förutsättning för möjligheten att på ett tillfredsställande sätt lösa problemet om barnens sommarvistelse. En effektiv utbyggnad av koloniverksamheten måste emellertid enligt departementschefens då uttalade mening

tills vidare anstå på grund av det statsfinansiella läget. Samma skäl anfördes även för ett bibehållande av principen att rätten till fria resor till självordnad sommarvistelse begränsas till barn i städer och andra tätbebyggda orter med minst 8 000 invånare.

Ehuru de skäl, som sålunda anförts till stöd för ifrågavarande begränsningar i verksamheten, alltfört äga sin fulla giltighet, vill riksdagen understryka, att en omprövning i båda dessa hänseenden bör äga rum så snart förhållandena det medgiva. Härvid vill riksdagen erinra om sitt uttalande i fjol, att i den mån en utvidgning av statens bidragsverksamhet för barnens sommarvistelse bleve möjlig, denna borde komma även landsbygdens barn till godo.

Av vad sålunda anförts framgår, att riksdagen finner det i motionen II: 39 framställda förslaget behjärtansvärt till den del det avser att bereda landsbygdens barn samma förmån av fria resor till självordnad sommarvistelse som städernas barn. Emellertid har riksdagen icke ansett, att sådan ändring av bestämmelserna bör genomföras under nuvarande förhållanden. Nämda förmån bör alltså även instundande sommar i princip vara förbehållen endast barn inom de befolkningsgrupper, där behovet av ombyte av vistelseort i allmänhet är mest framträdande. Därvid bör gälla i stort sett samma urvalsprincip som föregående sommar. Detta innebär bland annat, att socialstyrelsen skall äga bevilja dispens för vissa orter enligt i huvudsak hittills följd praxis.

Rätten till fria resor är jämväl begränsad till barn, vilka tilldelats rabattkort för inköp av livsmedel. Detta innebär, att i allmänhet endast barn, vilkas försörjare ha ett till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbart belopp ej överstigande, i familjer med ett barn 750 kronor och i familjer med två eller flera barn 1 000 kronor, komma i åtnjutande av de fria resorna. Utslagsgivande för rätten till sommarresor under förra året var alltså inkomstförhållandena 1941. Nu har emellertid, enligt vad riksdagen inhämtat, antalet utdelade rabattkort på grund av det under 1942 höjda inkomstläget sjunkit sedan i fjol. Man beräknar en nedgång i Stockholm av 13 % och i övriga städer omkring 10 %. Då denna stegring i inkomstläget inträffat före det allmänna pris- och lönestoppet och för personer i här ifrågavarande inkomstklasser till övervägande del torde vara att hänföra till på lönerna utgående kristillägg, torde nämnda stegring i allmänhet icke kunna anses innebära en reell inkomstförbättring. Då den därtill inträffat före 1943 synes densamma nu icke böra föranleda en så väsentlig begränsning av verksamheten i förhållande till förra sommaren, som skulle bli följden av en oförändrad tillämpning av gällande bestämmelser. Riksdagen anser alltså önskvärt, att de som haft rätt till fria resor 1943 skola behålla denna rätt jämväl under innevarande år. Kungl. Maj:t må därför vara oförhindrad att i fråga om de individuella förutsättningarna för rätt till fria resor under instundande sommar meddela bestämmelser i det av riksdagen angivna syftet. Vid sitt ställningstagande till denna fråga har riksdagen jämväl beaktat, att rabattkortens inkomstgränser äro ganska låga och att anknytningen av den ifrågavarande förmånen till innehav av rabattkort å livsmedel överhuvud är av provisorisk natur. I detta sammanhang vill riksdagen framhålla vikten av att frågan hur den ekonomiska behovsprövningen framdeles bör ordnas redan nu tages under övervägande.

Den allmänna maximigränsen för de fria resorna, som förra året var 50 mil, föreslår Kungl. Maj:t skall sättas till 60 mil. För resa utöver maximigränsen har hittills måst lösas s. k. anslutningsbiljett, motsvarande kostnad för ny resa å den återstående delsträckan. Det har visat sig vara förenat med vissa tekniska svårigheter att bestämma priset för sistnämnda del av färden till skillnaden mellan biljettkostnaden för hela sträckan och för maximisträckan. För den händelse fortsätta överväganden av frågans tekniska sida skulle giva vid handen, att en tillfredsställande lösning kan nås, föreslås att anslaget till fria sommarresor för barn må belastas med de av en sådan anordning betingade kostnaderna under

sommaren 1944. I motionen II: 366 föreslås, att förmånen av fria resor skall åtnjutas utan hänsyn till resans längd.

I anledning av sistnämnda yrkande vill riksdagen framhålla, att frågan om jämväl den nu ifrågavarande begränsningens totala slopande förtjänar att tagas under övervägande. Härvid vill riksdagen erinra om att under år 1942, då maximigräns för resorna icke var fastställd, endast 5—6 % av samtliga resor överstego 60 mil. Emellertid bör denna fråga särskilt under nuvarande förhållanden bedömas med en viss försiktighet. Riksdagen är därför icke beredd att för nästa budgetår besluta större ändring i härutinnan gällande bestämmelser än den höjning av maximigränsen med 10 mil, som föreslagits av Kungl. Maj:t. Riksdagen förutsätter därvid, att de särskilda bestämmelser, som sommaren 1943 gällt för barn, hemmahörande och bosatta i de fyra nordligaste länen, skola äga fortsatt giltighet. Vidkommande frågan om tilläggskostnaden vid färd över maximigränsen bör densamma för barnen och deras vårdare icke överstiga skillnaden mellan biljettprisen för hela sträckan och maximisträckan. Vad departementschefen härutinnan anfört har icke givit riksdagen anledning till erinran.

I fråga om rätt till fria resor för vårdare, som åtfölja mindre barn å resa till självordnad sommarvistelse, framhöll riksdagen i följ, att en viss försiktighet vid beviljandet av denna förmån vore av nöden till undvikande av att den obehörigt utnyttjades. Möjligheten att ordna gruppresor för barnen borde tagas under noggrann omprövning. Under föregående sommar ha även sådana gruppresor i viss utsträckning kommit till stånd.

Riksdagen vill framhålla angelägenheten av att fria resor för vårdare av mindre barn begränsas till vad som oundgängligen kräves för att sommarvistelse på landet skall stå barnen öppen. Sålunda bör man söka anordna gruppresor i större omfattning än vad som skett föregående sommar. I detta sammanhang anser sig riksdagen böra något beröra frågan om man bör söka begränsa möjligheterna till missbruk av förmånen av fria resor genom sänkning av åldersgränsen från 10 till 8 år för de barn, vilka under resa anses vara i behov av vårdare. En sådan sänkning av åldern skulle säkerligen medföra en stark ökning av antalet fall, då föräldrarna icke våga låta barnet resa. Resvanan är icke stor i de befolkningsskikt, där barnen komma i åtnjutande av fri resa. Med hänsyn jämväl till värdet för såväl moder som barn att ha möjlighet att följas åt på resorna till och från sommarvistelsen måste riksdagen hysa betänkligheter mot en sådan åtgärd, helst som densamma icke står i god överensstämmelse med den föreslagna ökningen av maximisträckan till 60 mil. Riksdagen har alltså godtagit Kungl. Maj:ts förslag om oförändrade bidragsgrunder i förevarande hänseende.»

I samband med Kungl. Maj:ts proposition nr 210 angående anslag för budgetåret 1945/46 till fria sommarresor väcktes två likalydande motioner I: 321 av herr Wahlund m. fl. och II: 512 av herr Gustafsson i Lekåsa m. fl., i vilka hemställdes, att riksdagen måtte tillse, att fria sommarresor för barn och vårdare göras i möjligaste mån lika tillgängliga för landsbygdens och de mindre samhällenas befolkning som för de större städernas. Vid 1945 års lagtima riksdag hemställdes även i motionen I: 349 av herrar Wiklund och Ström, att de fria resorna för barn och vårdare hädanefter göras i samma mån tillgängliga för de mindre tätorternas och den rena landsbygdens barn som för de större samhällenas barn. Vidare väcktes motion II: 370 av herrar Hansson i Skediga och Svensson i Vä, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att från anslaget till fria sommarresor bidrag skall kunna utgå till resor för landsbygdens barn efter i huvudsak samma grunder, som gälla för städernas barn.

Slutligen hemställdes i motion II: 537 av herr Nordström i Kramfors m. fl., att riksdagen måtte besluta, att de fria sommarresorna för barn under budgetåret 1945/46 skola utsträckas att gälla jämväl landsbygden samt att de fria sommarresorna för barn och vårdare få företagas, oavsett från vilken ort i landet resan anträdes.

I riksdagens skrivelse nr 216 den 9 maj 1945 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till fria sommarresor för barn m. m. jämte i ämnet väckta motioner anföres följande rörande de fria resorna:

»Förmånen av fria sommarresor för barn och vårdare är för närvarande knuten till innehav av rabattkort för livsmedel. Denna rabattkortsgräns föreslås skola under instundande sommar ersättas med en inkomst- och förmögenhetsgräns så konstruerad, att rätten till fria resor föreligger, då familjens beskattningsbara belopp och skattepliktiga förmögenhet icke överstiga respektive 1 500 och 10 000 kronor. Med hänsyn till de ändrade penninginkomstförhållandena under kriget har detta förslag ansetts närmast innebära ett återställande av läget vid rabattkortsgränsens införande. Riksdagen, som bifallit Kungl. Maj:ts förslag i denna del, anser i likhet med departementschefen förslaget innebära ett minimum för de fria sommarresornas omfattning, som kan godtagas endast med hänsyn till den väntade besvärliga trafiksituationen sommaren 1945.

Departementschefen har icke ansett trafikförhållandena medgiva ett förverkligande av önskemålet att utvidga rätten till fria resor för sommarvistelse i enskilda hem så att landsbygdens och de mindre samhällenas barn bli principiellt likställda med barn från städer och samhällen med mer än 8 000 invånare. Kungl. Maj:ts förslag innebär dock ett betydelsefullt steg i denna riktning i det att dels landskommuner, där behovet av fria resor för barn och vårdare är särskilt stort, intill ett sammanlagt antal resor av högst 15 000 medgivas motsvarande dispensmöjlighet, som nu föreligger för de mindre tätorterna, och dels att för landsbygdens och de mindre städernas vidkommande socialstyrelsen föreslås få rätt tilldela särskilt behövande barn och vårdare förmånen av fri resa. Med hänsyn till detta förslag och förslaget om ovannämnda inkomst- och förmögenhetsgräns beräknas antalet sommarresor skola uppgå till omkring 80 000 sommaren 1945 mot omkring 45 500 sommaren 1944 och omkring 56 000 sommaren 1943.

Det i motionerna framförda förslaget att införa full likställighet av landsbygdens barn med barn från större tätorter har riksdagen funnit behjärtansvärt och detta förslag bör även i huvudsak genomföras så snart trafikförhållandena det medgiva. För reseverksamheten instundande sommar har riksdagen dock ej ansett sig böra helt bifalla detta yrkande. Kungl. Maj:ts förslag i fråga om förutsättningarna för rätten till fria resor har riksdagen funnit böra i princip läggas till grund för sitt nu ifrågakommande beslut. I anledning av motionerna har riksdagen dock beslutat den jämkningen i nämnda förslag, att rätten att medgiva dispens för resor av barn och vårdare från landskommuner utvidgas från att avse högst 15 000 resor till att omfatta högst 25 000 resor. Någon ändring av bestämmelsen, att uppehållet på sommarvistelseorten skall omfatta minst 4 veckor bör icke i anledning härav företagas.»

KAP. IV.

Den nuvarande organisationen av de fria resorna.**Allmänna bestämmelser.**

Socialstyrelsen är centralmyndighet för de fria sommarresorna för barn och vårdare. Den lokala ledningen i kommunerna handhaves av respektive barnavårdsnämnder.

Ansökan om biljett för fri resa inlämnas i form av ett härför särskilt avsett formulär till barnavårdsnämnden av den, som önskar erhålla fri resa. Berättigade att erhålla fria resor från sina hemorter till självvalda vistelseorter för sommaren på landsbygden voro sommaren 1945, då familjens vid senaste taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp ej översteg 1 500 kronor och den skattepliktiga förmögenheten ej översteg 10 000 kronor, barn födda 1931 eller senare, som voro bosatta i samhälle med minst 8 000 invånare eller i ort med dispens av socialstyrelsen eller av socialstyrelsen meddelats enskild dispens.

I avseende på barnens ålder var det år 1945 ett oeftergivligt villkor, att barnen voro födda 1931 eller senare. Däremot skedde i enlighet med erhållna direktiv en viss uppmjukning av bestämmelserna beträffande inkomst- och förmögenhetsgränsen.

Vid ansökan om avgiftsfri resa skall sökanden för barnavårdsnämnden uppvisa sin senaste kronodebetsedel. Barnavårdsnämnden skall på grundval av debetsedeln kontrollera, att familjens beskattningsbara belopp ej överstiger ovan angivna belopp. För vissa orter kan motsvarande kontroll beträffande förmögenheten ske genom kronodebetsedeln, men på övriga orter får man nöja sig med av sökanden lämnad försäkran i dylikt avseende.

Taxeringen avser emellertid inkomstförhållandena under ett relativt avlägset år. Det kan därför ej sällan inträffa, att en person, vars debetsedel utvisar ett beskattningsbart belopp, som utgör hinder för fri resa, sedermera har fått så försämrade inkomstförhållanden, att han borde få dylik förmån. Om en sökande, vars ansökan eljest måste avslås, vill göra gällande, att hans inkomst sålunda sjunkit, skall barnavårdsnämnden hänvisa honom till att söka hos taxeringsnämndens ordförande erhålla intyg om det beskattningsbara beloppet samt den skattepliktiga förmögenheten enligt det preliminära resultatet av årets i regel icke avslutade taxering; i den mån taxeringen avslutats, bör den sökande uppmanas att förete utdrag ur taxeringslängden. På grundval av dylika handlingar kan fri resa beviljas efter de allmänna reglerna. Först i den mån dylika handlingar icke kunna anskaffas eller sökanden gör gällande, att hans ekonomiska förhållanden, trots att den senaste taxeringen visar högre beskattningsbart belopp än 1 500 kronor, respektive högre skatte-

pliktig förmögenhet än 10 000 kronor, äro sådana, att fri resa bör kunna erhållas för barnen, skall barnavårdsnämnden företaga en fri prövning. Därvid har barnavårdsnämnden att förvissa sig om att det inträffat sådana förändringar i vederbörandes ekonomiska förhållanden, att dessa uppenbarligen äro att jämställa med de personers, vilka automatiskt erhålla förmånen av fri resa.

För den händelse en sökande av någon anledning ej kan förete senaste debetsedeln, bör han i första hand hänvisas till att i stället anskaffa intyg, som nyss nämnts. Därest i undantagsfall även detta möter större svårigheter, må barnavårdsnämnden pröva frågan, huruvida hans inkomster äro så stora, att de utgöra hinder för beviljande av fri resa dels på hans egna uppgifter, dels på de upplysningar i övrigt, som barnavårdsnämnden anser sig kunna och böra införskaffa.

För övrigt gälla följande villkor:

Fri resa medges endast för färd ej överstigande 60 mil. För barn hemmahörande i Jämtlands och Västernorrlands län medges dock fri resa för sträcka ej överstigande 100 mil.

I fråga om resor från Västerbottens och Norrbottens län kan socialstyrelsen i särskilda fall medge fri resa för längre sträcka än 100 mil. Ansökan härom skall inlämnas till barnavårdsnämnden. I ansökningen skall uppgift lämnas om det föreslagna sommarhemmets belägenhet och anledningen till att sommarvistelse icke kan ordnas närmare hemorten. Barnavårdsnämnden bör för sökanden framhålla det önskvärda i att sommarort ordnas inom 100-mils-avståndet och så nära hemorten som möjligt, utan att syftet med sommarvistelsen eftersättes. Kan sådan sommarort icke ordnas, skall nämnden undersöka, huruvida det föreslagna sommarhemmet verkligen kan anses lämpligt ur sommarvistesesympunkt. Upplysning kan lämpligen erhållas genom barnavårdsnämnden i den ort, varest sommarhemmet är beläget. Socialstyrelsen fordrar full visshet om dessa sommarhems lämplighet och även visshet om att hemmet är i tillfälle att taga emot barnet, innan förmån av förlängd fri resa beviljas. När barnavårdsnämnden gjort sig underrättad om dessa förhållanden, skall den enskildes ansökan, kompletterad med barnavårdsnämndens utredning samt försedd med nämndens till- eller avstyrkan, insändas till socialstyrelsen, som har att pröva varje sådan ansökan. Styrelsens beslut meddelas vederbörande barnavårdsnämnd, som i sin tur vidarebefordrar beslutet till sökanden. Anteckning om beviljad dispens för fri resa över 100 mil skall göras å biljettbeställningen.

Vad som nu sagts gäller endast om sökande från Västerbottens och Norrbottens län, för vilka alltså socialstyrelsen kan medgiva fri resa för längre sträcka än den generellt fastslagna. I övrigt måste sålunda sökanden alltid vid resa utöver maximisträcka själv betala merkostnaden.

När en enskild person vänder sig till en barnavårdsnämnd och begär fri sommarvistelse å ort, som är belägen bortom stipulerad maximigräns, skall nämnden till en början framhålla för vederbörande lämpligheten av att söka

anskaffa ett sommarhem närmare avrestationen. Kan sådant sommarhem icke anskaffas, skall nämnden avkräva vederbörande sökande ett skriftligt intyg, vari denne försäkrar, att närmare sommarvistelse än den föreslagna icke kan anordnas. Därefter skall barnavårdsnämnden undersöka lämpligheten av det föreslagna sommarhemmet. Denna undersökning anser socialstyrelsen vara ofrånkomlig, när det gäller dessa långväga resor. Visar det sig befogat, att vederbörande reser utöver maximigränsen, skall barnavårdsnämnden utfärda en biljettrekvisition, som för dessa resor göres på särskilda biljettformulär, av vilkas text framgår, att biljetten avser resa utöver maximigränsen, och lämna denna rekvisition till vederbörande sökande. När sökanden sedan lämnar rekvisitionen på avrestationens biljettexpedition, uträknas av expeditionen biljettpriset dels för hela resesträckan och dels för sträckan till maximigränsen. Skillnaden — priset för den överskjutande sträckan — uttages av biljettexpeditionen direkt, kontant av sökanden. Den resande får alltså biljetten för den överskjutande resesträckan prisberäknad som en del av hela resan och sålunda till ett nedsatt pris.

Denna förmån kan dock endast tillerkännas de barn, som icke ha möjlighet att komma till landet på annat sätt. Med hänsyn till biljettexpeditionernas extra arbete i hithörande fall, böra biljettrekvisitionerna inlämnas på avrestationerna så långt före avresedagen som möjligt och senast tre dagar före önskad avresedag.

Fri resa medges icke på korta sträckor. Sålunda få biljettrekvisitioner icke utfärdas för resor, där biljettpriset för enkel tredje klass biljett på järnväg för vuxen person understiger 3 kronor. Motsvarande gäller vid resa med buss eller båt och vid kombinerad resa järnväg — buss, buss — båt o. s. v., i vilket fall sammanlagda biljettpriset för hela ressträckan icke får understiga 3 kronor för enkel resa för vuxen person.

Fri resa medges endast för resa i tredje klass å järnväg och motsvarande klass å båt eller buss.

Den avgiftsfria resan skall alltid företagas på billigaste färd sätt. Därmed menas, att resan ej får ske med buss eller båt, om den kan företagas billigare med järnväg. Järnvägsresorna bli i allmänhet billigare, emedan prisnedsättning till 37,5 % av gällande biljettpris för enkel resa för vuxen person beviljas för vardera riktningen. Kortaste ressträcka till sommarorten skall alltid väljas, när olika vägar finnas att tillgå. Resor med taxebil ersättas icke av statsmedel.

Avgiftsfri resa får beviljas endast för vistelse på landsbygden och endast om vistelsen skall vara minst fyra veckor; avgiftsfri biljett gäller icke för återresa dessförinnan.

Socialstyrelsen har efter granskning av utfärdade biljetter fäst uppmärksamheten på att villkoret, att sommarvistelse skulle äga rum på landsbygden, i avsevärd utsträckning icke uppfyllts. Visserligen kan med landsbygd likställas mindre samhällen, som ha karaktär av bad- eller rekreationsorter, men biljetter till dylika orter böra endast i undantagsfall utfärdas. Intet hinder

föreligger dock för en barnavårdsnämnd att utfärda biljett till annan stad eller annat samhälle, förutsatt att vistelsen skall äga rum på landet utanför stadens planlagda område. I sådana fall skall sommarortens namn skrivas å biljettbeställningen. Biljett för fri resa skall avse vistelse endast i ett och samma sommarhem på landsbygden.

Om tidigare hemresa måste ske på grund av dödsfall i hemmet, svårare sjukdom i sommarhemmet eller i det egna hemmet eller om barnet självt insjuknat, skall den, som svarar för barnet, göra hänvändelse till barnavårdsnämnden i den kommun, där barnet för tillfället vistas. Denna nämnd äger att i sådana fall efter noggrann prövning medgiva tidigare hemresa samt att utfärda intyg härom med angivande av skälen härför; den resande skall uppvisa detta intyg å avresestationens biljettexpedition tillsammans med biljetten och sedermera avlämna det hos den barnavårdsnämnd, som utfärdat biljetten.

Fria resor för vårdare.

Mödrar till barn, som äro födda 1935 eller senare, kunde sommaren 1945 få avgiftsfria biljetter för att följa barnen på resan. Om särskilda skäl, såsom försenad utveckling eller klenhet hos barnet, särskilt besvärlig resväg med flera tågbyten o. s. v., föreligga, kan modern efter ansökan hos barnavårdsnämnden få följa med även äldre barn.

Om modern ej kan följa barnet och lämnar vägande skäl härför, kan annan vårdare i hennes ställe få fri resa. Innan biljettrekvisition i sådant fall utlämnas, skall barnavårdsnämnden noga kontrollera, att modern verkligen är förhindrad medfölja barnet.

Avgiftsfrihet gäller för vårdares återresa antingen tillsammans med barnet vid sommarvistelsens slut eller inom 10 dagar, såsom fallet är med en vanlig tur- och returbiljett. Har vårdaren måst återvända inom sistnämnda 10 dagars tid, kan ny 10 dagars biljett utlämnas till vårdare, som skall hämta barnet vid sommarvistelsens slut.

Blott en vårdare inom varje familj får fri resa. Skulle en familj med flera barn vilja sända dessa till olika sommarhem och skulle vårdare behöva medfölja på de olika resorna, kunna dock efter ansökan hos barnavårdsnämnden flera vårdarbiljetter beviljas. Likaså kan en familj med minst fyra barn under 5 år efter ansökan hos barnavårdsnämnden erhålla biljetter för två vårdare.

Om i en familj med flera barn ett av dessa skulle insjukna och icke kunna medfölja syskonen och vårdaren vid fram- eller återresa, har vederbörande barnavårdsnämnd rätt att medgiva fram- och återresa för ytterligare en vårdare för att åtfölja barnet. Sökanden skall vid ansökan om denna biljett uppvisa av läkare utfärdat intyg om barnets sjukdom.

Som regel bör vårdarbiljett icke beviljas familjemedlem i sommarhemmet. Ett direkt förbud mot att sommarhemmet finge avhämta eller avlämna barnet skulle emellertid kunna äventyra ett barns sommarvistelse, exempelvis i sådana fall, då barnets föräldrar sakna möjlighet att resa med barnet och

ej heller kunna anskaffa lämplig vårdare från hemorten. I sådana undantagsfall, då barnets sommarvistelse på landet skulle omöjliggöras genom brist på vårdare från hemorten, må därför biljett kunna utfärdas för en familjemedlem från sommarhemmet. Barnavårdsnämnden i barnets hemort skall dock även i sådant fall ombesörja biljettrekvisitionen samt sända denna till sommarhemmet. Sådant medgivande får emellertid endast ges i undantagsfall och då kontrollerade och fullgoda skäl lämnats från föräldrarnas sida, att dessa ej kunna ordna vårdarfrågan. Här förutsättes självfallet vidare, att barnet ej kunnat medfölja en av nämnden ordnad gruppresa.

Gruppresor.

För att kunna bereda de barn, som medfölja gruppresorna, en betryggande övervakning under hela resan ha statsmakterna beslutat, att grupperna i allmänhet endast böra omfatta 3—4 barn per vårdare. Barnavårdsnämnderna äga befogenhet att bestämma, vilka barn som skola medfölja en anordnad gruppresa.

Emellertid har det ansetts önskvärt att kunna i viss mån tillmötesgå många mödrars önskan att själva få resa med sina barn, även om dessa kunna få åtfölja en gruppresa. Det har därför medgivits, att i dylika fall modern visserligen icke får avgiftsfri biljett men dock biljett till nedsatt pris. Modern får för färd fram och åter i sådana fall erlägga avgift motsvarande priset för enkel resa med persontåg; eventuell snälltågsavgift betalas fullt. Barnavårdsnämnden skall utfärda särskild biljettbeställning för dessa resor. För annan vårdare medgives icke dylik förmån.

Särskilda regler för järnvägsresor.

Bortsett från de under sommaren 1945 rådande exceptionella förhållandena ha för de fria järnvägsresorna tillämpats följande bestämmelser. Med hänsyn till den stora resandetrafiken vid pingst- och midsommarhelgerna få resorna icke äga rum kring och under dessa helger. Dessutom är av järnvägsstyrelsen föreskrivet, att hithörande fria resor icke få företagas å lördagar eller söndagar. Vårdare, som åtföljt sina barn på framresa och återvända inom 10 dagar, må dock återresa under dessa eljest icke medgivna dagar.

Barnens framresa kan anträdas tidigast den 22 maj och senast den 4 september och återresorna (av barn och vårdare) skola vara avslutade senast den 5 oktober.

De avgiftsfria biljetterna avse fram- och återresa. Avgiftsfri biljett för återresa kan icke beviljas, även om den enskilde bekostat framresan. Undantag från denna bestämmelse får icke medgivas av barnavårdsnämnden. Skulle ett barn, som enligt alla bestämmelser vore berättigat till fri resa, ha rest till ett sommarhem exempelvis före den 22 maj eller ha rest utan att föräldrarna haft vetskap om de avgiftsfria resorna, kan icke en barnavårdsnämnd bevilja fri återresa.

Inskrivning av resgods och cyklar får ske mot vanlig avgift, som betalas kontant av de resande. För varje resande medgives 12 kg frivikt för resgods. Snälltågstilläggs- och sovplatsbiljetter lösas i förekommande fall till vanlig pris och betalas kontant av de resande.

Övergång till högre vagnsklass genom att lösa prisskillnadsbiljett är icke tillåten.

Biljettbeställning för resa med järnväg bör senast tre dagar före önskad avresedag avlämnas på avrestationens biljettexpedition, då biljetten stämplas och utlämnas. Biljettbeställning för resa utöver maximigräns bör om möjligt inlämnas ännu tidigare. Jämväl före återresa skall biljetten senast tre dagar före planerad återresa uppvisas och stämplas på den station, varifrån återresan sker. Utan sådan stämpling är biljetten ogiltig. Järnvägen bestämmer med vilket tåg avresan skall ske.

Uppehåll under resan få göras enligt vanliga grunder.

Barnavårdsnämnderna och de fria resorna.

Ansökan om biljett skall å härför avsett formulär inlämnas av den, som önskar erhålla avgiftsfri sommarresa, till barnavårdsnämnden i hemorten. För att sprida upplysning och kännedom bland föräldrar och målsmän om de fria sommarresorna och särskilt om ansökningsförfarandet har ett cirkulär utfärdats av socialstyrelsen för att bland annat genom skolorna utdelas till föräldrar och målsmän. I cirkuläret finnes ett blad, ovan nämnda ansökan om biljett, avsett att ifyllas och avlämnas till barnavårdsnämnden. Avgiftsfri resa får icke beviljas utan att sådan ifylld ansökan inlämnats. Denna ansökan skall sedan bevaras hos barnavårdsnämnden.

Innan biljettbeställning utskrivs, skall av den, som enligt barnavårdsnämndens bemyndigande skall utfärda sådan, iakttagas följande:

Barnets föräldrars beskattningsbara belopp kontrolleras med stöd av förededd kronodebetsedel eller intyg.

Den begärda resvägens längd kontrolleras.

Sommarortens lämplighet för lantvistelse kontrolleras.

Den planerade lantvistelsens varaktighet efterfrågas.

Begärd avresedag kontrolleras, så att resa ej medgives på förbjuden resdag.

Behovet av vårdare utrönes.

Vårdarens behov av en eller två resor utrönes.

Möjlighet för barnet att medfölja gruppresan kontrolleras.

Biljettbeställning för fri resa får utfärdas från barnets hemort till vistelseorten för sommaren och åter och skall utfärdas å härför avsett formulär.

När biljettbeställning utlämnas, skall för barnets föräldrar eller målsman framhållas det oefftergivliga villkoret, att blankett skall ifyllas av barnavårdsnämndens ordförande eller annan person i ansvarig ställning, bosatt inom ort, där sommarhemmet är beläget, samt sedermera inlämnas till den barnavårdsnämnd, som utfärdat biljettbeställningen. Biljetten är giltig först sedan den stämplats av vederbörande trafikföretag.

Expeditionslokal skall genom barnavårdsnämndens försorg hållas öppen i den utsträckning som erfordras. Meddelande om tiden för öppethållande bör införas i ortens tidningar.

Barnavårdsnämnderna ha uppmanats att i samarbete med järnvägspersonalen i orten kontrollera, att de sträckor, för vilka fria resor beviljas, icke äro längre än vad som bestämts av statsmakterna.

Ändring rörande giltigheten av redan utfärdad biljett får ske endast, då särskilda skäl kunna åberopas, t. ex. tidigare hemresa på grund av sjukdom. Utan att där omförmålt intyg företes, får biljettexpeditionen icke medge återresa före den fastställda fyraveckorstidens utgång.

Kontrollåtgärder.

I enlighet med av riksdagen uttalade önskemål beslutades under år 1944 vissa kontrollåtgärder. Dessa kontrollåtgärder verkställdes så att varje barn, som erhållit avgiftsfri resa, vid återkomsten till hemorten skulle till den barnavårdsnämnd, som beviljat avgiftsfri resa, lämna ett intyg, utvisande att lantvistelsen verkligen varat under fyra veckor. Sommaren 1945 skedde kontrollen på följande sätt. Samtidigt som en barnavårdsnämnd till sökanden utlämnar biljettrekvisition för avgiftsfri sommarresa, skall nämnden lämna vederbörande ett formulär, vilket skall medföras till sommarhemmet. Där skall vederbörande uppsöka barnavårdsnämndens ordförande eller annan person i ansvarig ställning, bosatt inom ort, där sommarhemmet är beläget, och som känner till barnets vistelse i orten, och hemställa, att denne ville ifylla formuläret. Den, som sålunda ifyller formuläret, skall kontrollera, att barnet verkligen vistats på den angivna orten minst den stipulerade minimitiden, 4 veckor. Vid återkomsten till hemorten skall det ifyllda formuläret omedelbart överlämnas till den barnavårdsnämnd, som utfärdat biljett till den avgiftsfria sommarresan. Intyget får icke ifyllas eller undertecknas av den, som haft hand om barnet under sommaren.

Skulle villkoren för sommarvistelsen icke vara uppfyllda, i det att t. ex. intyg om vistelsen icke lämnats till barnavårdsnämnden eller intyget visar, att vistelsen ej ägt rum på landsbygden, åligger det nämnden att av barnets föräldrar eller målsman inhämta förklaring. Kan nöjaktig förklaring icke lämnas, skall nämnden kräva, att resekostnaderna betalas av föräldrarna eller målsmannen. Dessa kostnader skola då beräknas efter allmänna taxan för biljettpriset.

Anmälan om betalning av resekostnader av nu angivna skäl skall omedelbart göras till socialstyrelsen, dit även influtna biljettkostnader skola inbetalas.

Fria resor för feriebarn.

Rätten till fria resor för feriebarn, d. v. s. sådana barn, som icke kunna komma i åtnjutande av sommarvistelse på landsbygden genom föräldrarnas förmedling utan genom särskilt organiserad verksamhet, s. k. feriebarnsverk-

samhet, ävensom för dessa barns vårdare, föreligger under samma villkor, som gälla för enskilda sommarresor. Barnavårdsnämnderna ha att för de anordnare av feriebarnsverksamhet, som önska komma i åtnjutande av fria resor för barnen, framhålla nödvändigheten av att uppställda villkor iakttas.

Ett första villkor är, att feriebarnsinstitution, som önskar bliva delaktig av statligt understöd för resorna, skall i förväg godkännas av socialstyrelsen, varvid riktlinjerna för verksamheten prövas.

Feriebarnsinstitution, som uraktlåter att i förväg hos styrelsen begära godkännande av sin verksamhet, riskerar att icke komma i åtnjutande av statsbidrag till de av institutionen ordnade sommarresorna.

För att erhålla socialstyrelsens godkännande skall feriebarnsinstitution visa, att verksamheten bedrives på ett ekonomiskt sätt och i betryggande former. Det senare innebär, att sommarhem, till vilket feriebarn skall sändas, uttages efter undersökning och skriftligt godkännande av barnavårdsnämnden å den ort, där hemmet är beläget. Därvid är det angeläget, att barnavårdsnämnden beaktar sommarhemmets familjemedlemmars hälsotillstånd och särskilt förekomsten av tuberkulos.

Såsom ett andra villkor för godkännande av feriebarnsverksamhet gäller, att barnen uttagas med hänsyn till hälsotillstånd och sociala förhållanden.

Barnavårdsnämnder, som äga kännedom om feriebarnsinstitutioner inom sina kommuner, ha att göra institutionerna uppmärksamma på denna bestämmelse, emedan dessa i annat fall kunna gå förlustiga förmånen av fria sommarresor för sina barn. Ha de fria resorna utnyttjats av en feriebarnsinstitution, som icke erhållit godkännande av socialstyrelsen, kan institutionen göras ersättningsskyldig för företagna resor.

För den händelse feriebarnsinstitution finnes inom sådan kommun, som icke är berättigad att bevilja fria sommarresor för sina barn, skall institutionen i fråga, samtidigt som ansökan ingives till socialstyrelsen om godkännande, lämna ungefärliga uppgifter angående antal barn och vårdare, som beräknas skola erhålla fria resor. Godkännes feriebarnsinstitutionen, kommer styrelsen att tillställa vederbörande barnavårdsnämnd erforderliga biljettrekvisitioner och övrigt för reseverksamheten erforderligt material samt närmare upplysningar angående förfaringssättet.

Fria resor för barn till kolonier.

Denna understödsform står öppen för samtliga kolonier, även vår- och vinterkolonier — s. k. dagskolonier äro dock undantagna — oberoende av om de taga emot barn från städer eller från landsbygd.

Såsom villkor för statsunderstöden gällde 1945, att kolonibarnen skola vara födda 1931 eller senare.

De fria resorna avse tredje klass järnväg, buss eller båt samt omfatta både framresa och hemresa för barn och personal. I allmänhet böra endast gruppresor ifrågakomma. Dylika gruppresor böra anmälas hos vederbörande avresestation 14 dagar i förväg. Enskilda resor böra äga rum endast i sådana

fall, då kolonien tar emot enstaka barn från olika håll, samt då personal sändes i förväg för att göra i ordning kolonien eller stanna kvar för rengöring och städning. Beträffande personal, som är bosatt å ort belägen längre ifrån kolonien än barnens hemort, beviljas ersättning av statsmedel med högst det belopp, som resan mellan barnens hemort och kolonien kostar. Om i dylikt fall kolonibarnen komma från olika orter, betraktas den ort, vilken är belägen på det största avståndet från kolonien, som barnens hemort. En förutsättning för att full ersättning skall kunna erhållas är, att resorna skett på billigaste sätt med utnyttjande av de rabatter, som kunna erhållas på respektive trafikföretag. Resor med taxebil ersättas ej av staten, för så vitt icke vederbörande kolonianordnare hos närmaste trafikföretag kan erhålla intyg om att intet annat färdmedel står till buds än taxebil. Detta intyg skall bifogas ansökan om statsbidrag.

För nyss nämnda grupper samt för enskilda resor för barn beviljas å järnvägarna prisnedsättning till 37,5 % av gällande biljettpris i tredje klass för enkel resa för vuxen person i vardera riktningen. Vid beställning av sådana järnvägsbiljetter skall härför avsett formulär användas.

För personalresor till och från kolonien under pågående koloniverksamhet utgår ingen ersättning av statsmedel. Om ett barn på grund av sjukdom eller annat vägande skäl icke kunnat medfölja på koloniens gruppresa, kan barnet få resa senare till kolonien. Behöver då barnet särskild vårdare, kan antingen en av kolonipersonalen eller en enskild person få medfölja. Vårdarens såväl fram- som återresa får då ske på härför avsedd blankett.

KAP. V.

Befolkningsutredningens förslag till avgiftsfria resor för beredande av vila och rekreation åt barn och vårdare.

De fria resorna för barn tillkommo som en åtgärd i syfte att dels möjliggöra en stärkande och hälsosam sommarvistelse på landet för barnen under en ur försörjningssynpunkt kritisk tid och dels möjliggöra en ur evakueringssynpunkt välmotiverad förhandsutflyttning av barnen från våra större städer och samhällen till tryggare vistelseort. Den under flera år tillämpade inskränkningen i rätten till fria resor till dem, som äro bosatta i städer och tätbebyggda orter med mer än 8 000 invånare, leder sitt ursprung tillbaka till den stora utflyttningen sommaren 1940 och har fixerats dels med hänsyn till den förutnämnda önskan att på förhand ha evakuerat barnen från våra befolkningstätaste centra, för den händelse en allmän evakuering skulle bli nödvändig, dels med hänsyn till att behovet av en stärkande sommarvistelse på landet helt säkert var störst bland barnen i våra stora städer och samhällen, där följderna av det pressande försörjningsläget under kriget gjorde åtgärden ur medicinska synpunkter speciellt välmotiverad.

Evakueringssynpunkterna ha givetvis icke heller under de senare krigsåren helt mist sin aktualitet, men huvudorsaken till att begränsningen av rätten till fria resor bibehållits i den utsträckning som skett har varit ekonomiska skäl samt sommaren 1945 trafiktekniska. En önskan att innan åtgärden prövats och erfarenheter vunnits icke låta de fria resorna få en alltför stor omfattning torde väl även ha bidragit till en viss återhållsamhet.

Det torde emellertid numera råda fullständig enighet om att verksamheten har en så betydelsefull uppgift att fylla, att den, även sedan den akuta krissituationen, i vilken den tillgreps, ej längre existerar, bör fortsättas och ytterligare utbyggas. Härvid torde det vara lämpligt, att de fria resorna för barn, mödrar och vårdare samordnas med övriga familjesociala åtgärder på detta område, såsom utbyggnaden av kolonierna för barn i såväl skol- som förskolåldern, understödjande av feriebarnsverksamheten, lösandet av husmödrarnas semesterproblem etc., kort sagt åtgärder, som syfta till att bereda barn och mödrar tillfälle till miljöombyte och för deras hälsotillstånd välgörande vila och rekreation.

Befolkningsutredningen vill i detta sammanhang understryka de fria barn- och mödraresornas betydelse för lösandet av våra husmödrars semesterproblem. Vare sig barnen kunna resa tillsammans med modern på semester eller moderns semestermöjlighet är beroende av om barnen kunna placeras på annat håll under tiden, är tillgången till fria resor av största betydelse

för de flesta familjers möjligheter att rationellt utnyttja de tillfällen till vila och rekreation för husmodern, som eventuellt finnas eller av det allmänna kunna ställas till förfogande. Det stora antal mödrar, som redan nu begagnat sig av möjligheten att åtfölja sina barn på sommarresan, visar enligt utredningens åsikt, att hjälpformen fria resor för husmödrar med eller utan barn i sitt sällskap torde bli mycket betydelsefull för tillgodoseendet av husmödrarnas allmänt erkända semesterbehov.

Rätten till fria resor lika för stad och landsbygd.

Av redogörelsen för de fria resornas hittillsvarande organisation framgår, att anknytningen av rätten till fria resor till städer och samhällen med minst 8 000 invånare ej tillämpats för resor till sommarkolonier. Dessa resor ha alltså under de år, som de fria resorna över huvud taget förekommit, varit fria även för barn från mindre städer och samhällen och från landsbygden. Anledningen härtill ligger i öppen dag. Det gäller här kläna barn från hela landet, som uttagits till vistelse på sommarkolonier, därför att deras hälsotillstånd ansetts särskilt motivera denna åtgärd. Någon skillnad mellan barn från kommuner av olika storleksordning kan därvid naturligtvis icke göras.

När riktlinjerna för de fria resorna för barn och vårdare, alltså icke endast s. k. kolonibarn, nu skola dragas upp för framtiden och denna förmån således nu kommer att ingå som ett led i den allmänna sociala omvårdnaden om barnen och familjerna, bör man icke längre bibehålla sådana regler rörande rätten till fria resor, som tillkommit på grund av hänsyn till de speciella förhållandena under krigsåren. De fria resorna äro nu uteslutande avsedda att bereda nyttig vila och rekreation. Deras syfte är helt och hållet detsamma som koloniresornas och de böra ställas till förfogande för de barn och mödrar, som kunna anses vara i behov därav. I vårt land med dess långa och påfrestande vintrar och i vissa landsdelar ogynnsamma klimat torde detta behov kunna betraktas som allmänt. Emellertid torde det bland annat av trafiktekniska och ekonomiska skäl vara nödvändigt att införa en viss begränsning i rätten till fria resor. Hittills har denna begränsning skett genom den dubbla anknytningen av rätten till fria resor dels till viss inkomstgräns och dels — bortsett från de innevarande år medgivna omfattande dispenser — till att vederbörande skall ha sin hemvist i stad eller tätbefolkat samhälle med minst 8 000 invånare. Den sistnämnda inskränkningen är en kristidsföreteelse, som enligt befolkningsutredningens uppfattning ej längre bör bibehållas. Utredningen förordar, att rätten till fria resor göres lika för stad och landsbygd och oberoende av vederbörande kommuns invånarantal. Befolkningsutredningen anser detta stå i god överensstämmelse med den syn på de fria resornas ändamål, som härovan framförts. Även om behovet av det hälsoskydd, som de fria resorna avse att vara en del av, är störst i våra stora städer och samhällen, torde dock öppnandet av resemöjligheter även för landsbygdens barn vara av så stor betydelse för deras hälsa och utveckling, att någon tvekan

om att de fria resorna nu böra utsträckas till att omfatta även barnen på landsbygden icke kan råda.

Barnens ålder.

Befolkningsutredningen föreslår, att rätten till fri resa upphör under det år, då barnet fyller 15 år. Skulle i framtiden skolplikten komma att upphöra vid en senare ålder, torde det vara lämpligt, att fria resor medgivas till och med det år, då skolplikten upphör.

Inkomst- och förmögenhetsgräns.

Ehuru en viss tvekan kan råda beträffande lämpligheten att i framtiden begränsa rätten till fria resor genom ett inkomststreck, anser befolkningsutredningen dock starka ekonomiska och psykologiska skäl tala för en dylik åtgärd.

Redan vid införandet av rabattkortsgränsen framhöll utredningen lämpligheten av att statshjälpen i form av fria resor icke föranledde ett överförande på statsverket av resekostnader, som familjer i god ekonomisk ställning i annat fall skulle betraktat som en normal utgift.

Å andra sidan är utredningen av den uppfattningen, att den inkomstgräns, som bör uppställas, skall möjliggöra för barn och mödrar från ett övervägande flertal av våra barnfamiljer att tillgodogöra sig den förmån, som de fria resorna utgör. Skulle detta icke bliu fallet, förfelas i icke ringa grad syftet med denna åtgärd, som enligt utredningens tidigare uttalade åsikt bör vara att föra frågan om möjliggörandet av miljöombyte, vila och rekreation för våra barn och mödrar ett avsevärt steg fram mot sin lösning.

Då frågan om införandet av en inkomstgräns övervägdes av befolkningsutredningen i samband med avgivandet av utredningens förslag rörande sommarresorna 1942, framhölls bland annat olägenheten i att anknyta rätten till fria resor direkt till den beskattningsbara inkomsten. På grund av att de organisatoriska åtgärderna i samband med de fria resorna i stor utsträckning handläggas på våren, innan årets debetsedlar ännu utdelats, måste föregående års debetsedlar läggas till grund för prövningen. Den möjligheten föreligger då, att vederbörandes ekonomiska ställning senare avsevärt förändrats, varför den företedda debetsedeln ger en missvisande bild av inkomstförhållandena. Ett av skälen varför rabattkortsgränsen en gång valdes var, att man härigenom kunde undvika dessa svårigheter. Rabattkort utlämnas, då vederbörandes till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp understiger 750 kronor i enbarnsfamiljer och 1 000 kronor i flerbarnsfamiljer, men möjlighet finnes att erhålla prISRabatter efter ansökan, om det senaste beskattningsbara beloppet väl överstiger den angivna summan, men speciella omständigheter föreligga, varför vederbörande bör beviljas rabattkort. Å andra sidan visade det sig, att icke ens ett absolut fasthållande vid rabattkortsgränsen för de fria resorna var möjligt under de år, den tillämpades.

Av skäl, som tidigare redovisats, fann sig emellertid utredningen förelåten att i sitt förslag till fria sommarresor 1945 frångå rabattkortsgränsen och föreslå en högre inkomst- och förmögenhetsgräns, varvid bland annat bestämdes, att vid ansökan om fri resa istället för rabattkort den senaste kronodebetsedeln skall företes för respektive myndigheter. Erfarenheterna från de fria sommarresorna innevarande sommar ha givit vid handen, att prövningen kunnat ske utan större svårigheter. Någon anledning att av organisatoriska skäl undvika en inkomst- och förmögenhetsgräns, där prövningen sker genom uppvisande av senaste kronodebetsedeln, föreligger enligt utredningens uppfattning alltså icke.

I sitt förslag till inkomst- och förmögenhetsgräns för de fria sommarresorna 1945 anförde utredningen, att en relativt generöst tilltagen gräns borde reglera rätten till fria resor till enskilda hem. Med hänsyn till de speciella krissvårigheter, som förelågo, kunde utredningen emellertid endast förorda en höjning av inkomst- och förmögenhetsgränsen till respektive 1 500 och 10 000 kronor, vilket snarast innebar ett återställande av läget vid rabattkortsgränsens införande.

I Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1945/46 till fria sommarresor för barn m. m. anförde departementschefen följande beträffande den föreslagna inkomst- och förmögenhetsgränsen:

»Med hänsyn till de ändrade penninginkomstförhållandena under kriget torde införandet av den föreslagna inkomst- och förmögenhetsgränsen för rätten till fria resor närmast innebära ett återställande av läget vid rabattkortsgränsens införande. Befolkningsutredningens förslag i denna del och beträffande utsträckning av rätten till fria resor att avse vissa barn och vårdare från landsbygden finner jag vara ett minimum för de fria sommarresornas omfattning, som kan godtagas endast med hänsyn till den väntade besvärliga trafiksituationen sommaren 1945.»

I riksdagens skrivelse till Konungen med anledning av ovanstående proposition framhålles beträffande inkomst- och förmögenhetsgränsen följande:

»Förmånen av fria sommarresor för barn och vårdare är för närvarande knuten till innehav av rabattkort för livsmedel. Denna rabattkortsgräns föreslås skola under instundande sommar ersättas med en inkomst- och förmögenhetsgräns så konstruerad, att rätten till fria resor föreligger, då familjens beskattningsbara belopp och skattepliktiga förmögenhet icke överstiga respektive 1 500 och 10 000 kronor. Med hänsyn till de ändrade penninginkomstförhållandena under kriget har detta förslag ansetts närmast innebära ett återställande av läget vid rabattkortsgränsens införande. Riksdagen, som bifallit Kungl. Maj:ts förslag i denna del, anser i likhet med departementschefen förslaget innebära ett minimum för de fria sommarresornas omfattning, som kan godtagas endast med hänsyn till den väntade besvärliga trafiksituationen sommaren 1945.»

Den sommaren 1945 tillämpade inkomst- och förmögenhetsgränsen är alltså enligt en allmän uppfattning allt för låg, för att de fria sommarresorna skola få den avsedda effekten att bereda ett flertal av landets barn ett välbehövligt miljöombyte. Endast tillfälliga svårigheter förorsakade av kriget motiverade dess existens.

Befolkningsutredningen föreslår, att en inkomst- och förmögenhetsgräns skall reglera förmånen av fria resor för barn och vårdare. Med stöd av vad som anförts beträffande lämpligheten av att denna gräns ej blir alltför snäv vill utredningen föreslå, att rätten till fria resor till enskilda hem inträder, då familjens till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp ej överstiger 2 500 kronor och då den skattepliktiga förmögenheten ej överstiger 20 000 kronor. Då den skattepliktiga förmögenheten överstiger 20 000 kronor, men det till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara beloppet ej överstiger 500 kronor, bör enligt utredningens uppfattning vederbörande, trots att den skattepliktiga förmögenheten sålunda överstiger den föreslagna förmögenhetsgränsen, dock erhålla fria resor i enlighet med vad som här föreslås.

Bortavarons längd.

Hittills har rätten till fria resor för barnens vidkommande även varit knuten till villkoret, att vistelsen borta från hemmet skulle räcka minst 4 veckor. Detta krav förefaller ur åtskilliga synpunkter vara välmotiverat. Om syftet med barnens sommarresor, vilket främst är att bereda dem en stärkande och uppiggande vistelse i en ny och hälsosam miljö, skall nås, torde det vara nödvändigt, att vistelsen icke blir alltför kortvarig. Enligt utredningens uppfattning är det önskvärt, att det nuvarande kravet på minst 4 veckors bortavaro bibehålles så långt det visar sig möjligt.

Men när utredningen nu föreslår, att rätten till fria resor utvidgas till att omfatta även de mindre städernas, samhällenas och landsbygdens barn, önskar utredningen icke kategoriskt fasthålla vid den tidigare fixerade 4 veckorsgränsen. Anledningen till att utredningen intager denna ståndpunkt är de svårigheter, som ett fasthållande vid denna gräns utan tvivel skulle bereda främst landsbygdens barn men även många andra. Det är sannolikt så, att många familjer på landsbygden gärna skulle önska utnyttja de fria resorna för att bereda sina barn möjlighet att under någon tid vistas hos släktingar eller vänner även i städer och samhällen. Att för denna kategori barn uppställa kravet på att vistelsen måste omfatta minst 4 veckor förefaller utredningen vara att i hög grad försvåra de ekonomiskt sämst ställdas möjligheter att utnyttja de fria resorna. Befolkningsutredningen står icke främmande för den uppfattningen, att även en kortare vistelse i en ny miljö kan vara till stor nytta och glädje för barnen och att förmånen av fria resor utan ett fasthållande vid 4 veckorsgränsen för många hem framför allt på landsbygden skulle öppna resemöjligheter för barnen, som under nuvarande förhållanden äro fullständigt otänkbara.

Befolkningsutredningen önskar här ytterligare anföra ett argument, som talar för ett icke kategoriskt fasthållande vid kravet på minst 4 veckors bortavaro. När det gäller att frigöra husmödrarna från hushållsarbetet för att under någon tid bereda dem vila och avkoppling, har det visat sig, att ett av de svåraste problemen att lösa är frågan om vem som skall taga vård

om barnen under moderns frånvaro. På sakens nuvarande ståndpunkt vågar utredningen icke räkna med att en av det allmänna understödd husmoderssemester kommer att sträcka sig över mer än 14 dagar. Det är otvivelaktigt så, att en möjlighet att under dessa 14 dagar låta barnen resa till släkt eller vänner i hög grad skulle vara ägnad att underlätta lösandet av ett av de svåraste problemen i samband med husmoderssemesteren. Utan förmån av fri resa torde emellertid möjligheten att sända bort barnen vara utesluten för de sämst ställda. Möjligheten att i hemmen ersätta modern med annan kvinnlig arbetskraft torde nämligen vara ytterst begränsad.

Befolkningsutredningen föreslår, att den lokala myndighet, som prövar vederbörandes rätt till fri resa, erhåller möjlighet att på egen hand avgöra över huru lång tid barnets bortavaro bör sträcka sig. Dock bör vederbörandes uppmärksamhet riktas på att i sådana fall, då barnet utan större svårigheter kan beredas 4 veckors bortavaro, bör vistelsen omfatta minst denna tidrymd.

Fria resor för mödrar och vårdare.

Befolkningsutredningen ser i de fria resorna för vårdare en möjlighet att bidra till en lösning av husmödrarnas semesterproblem och sålunda en möjlighet att förhjälpa mödrarna till en tids vila och rekreation borta från hemmet. Av denna anledning är utredningen icke benägen att anlägga de restriktiva synpunkter på mödrarnas (vårdarnas) resor, som i andra sammanhang anlagts på denna företeelse. Man bör icke förbise, att genom dessa resor ett betydande antal husmödrar beretts tillfälle till ett säkerligen välgörande miljöombyte av samma slag, som är målet för husmoderssemesterverksamhetens strävanden. Beträffande de fria resorna för andra vårdare än mödrarna gälla i allmänhet icke de synpunkter, som ovan anförts till stöd för en generösare inställning till vårdarresorna. De nuvarande bestämmelserna medgiva fria resor för mödrar eller vårdare till barn under 10 års ålder. Befolkningsutredningen finner denna åldersgräns lämplig att även i fortsättningen tillämpas.

Utredningen föreslår, att fria resor för vårdare till barn under 10 år även i fortsättningen medgivas och att därvid beaktas, att vårdarresan även för modern (vårdaren) bör kunna erbjuda ett tillfälle till beredande av en tids vila och rekreation i ny miljö.

Rabatterade resor för vårdare.

Erfarenheten visar, att många mödrar hellre än att låta barnen medfölja på gruppresa låta dem stanna hemma. Alldeles bortsett från huruvida ett dylikt handlingssätt varit sakligt berättigat, synes skäl föreligga att bereda vissa vårdare möjlighet att medfölja sina barn på resan mot ett nedsatt biljettpris, nämligen i sådana fall, då barnen kunna få medfölja gruppresa, men modern trots detta själv vill medfölja på resan. Utredningen föreslår, att för dylika vårdarresor avgiften för färd fram och åter blir densamma som för enkel resa.

Fria resor för barn och personal vid kolonier samt för feriebarn.

I sina förslag till åtgärder beträffande barnresorna sommaren 1942 och 1943 har befolkningsutredningen påpekat de fria resornas betydelse som stöd åt sommarkoloniverksamheten.

Resorna till kolonierna ha under de senaste åren varit fria för alla barn, som beretts plats på koloni. Vidare har personalen erhållit fria resor, dels framresa vid vistelsens början och dels återresa vid dess slut. Till resor under pågående koloniverksamhet ha ej bidrag lämnats.

Även den s. k. feriebarnsverksamheten torde i framtiden så långt möjligt böra utvidgas. Samma skäl, som föreligga för ett utvidgande av koloniverksamheten, tala för en intensifiering av feriebarnsverksamheten. Genom att denna verksamhet icke längre tynges av resekostnaderna kunna de tillgängliga medlen användas till vissa mindre inackorderingsersättningar till dem, som mot någon ersättning vilja taga emot barnen. Feriebarnens fria resor ha hittills medgivits enligt samma principer, som legat till grund för de fria resorna till självordnad vistelse i enskilda hem. Även för framtiden torde enligt utredningens uppfattning dessa resor böra jämföras med de nyss nämnda.

Befolkningsutredningen föreslår, att alla barn, som beretts vistelse på koloni, dock ej s. k. dagskoloni, erhålla fria resor. Vidare föreslår utredningen, att personalen vid sommarkolonierna i samma utsträckning som hittills varit fallet erhålla fria resor. Beträffande feriebarnens resor föreslår utredningen, att dessa fortfarande jämföras med resorna till enskilda hem i den utformning, dessa fått i utredningens här framlagda förslag, och alltså även beträffande mödra- och vårdarresorna öppna samma möjligheter som dessa.

De fria resornas längd.

Någon maximigräns för de fria resornas längd var icke föreskriven under åren 1940 och 1942. Först sommaren 1943 infördes av ekonomiska skäl en begränsning i detta avseende. Sedermera uppmjukades bestämmelserna rörande resornas längd i viss mån. År 1944 medgavs nämligen, att de anslutningsbiljetter, som säljas för fortsatt resa utöver det tillåtna avståndet, prisberäknas så att genomgående zonberäkning för hela resan tillämpas och från det sålunda erhållna priset drages avgiften enligt zontaxan för den fria sträckan, varefter den resande själv får betala det överskjutande beloppet. Den resande behöver sålunda ej erlägga normalt biljettpris för anslutningsbiljetten utan får denna för det avsevärt reducerade pris, som den genomgående zonberäkningen medger. Följande tablå belyser innebörden av detta tillvägagångssätt.

Befolkningsutredningen är av den uppfattningen, att långväga resor icke böra medgivas, såvida icke särskilda omständigheter motivera detta, t. ex. omöjligheten att placera barnen på närmare håll, medicinska skäl och dylikt. Kontroll häröver bör utövas av vederbörande lokala myndigheter. Ur dessa synpunkter anser befolkningsutredningen det befogat att fasthålla vid de

Avgift för ett barn över 12 år vid fram- och återresa med persontåg.

S t r ä c k a	Km	Enligt grunderna år 1943			Enligt grunderna år 1944		
		Ordinarie pris	Av resande erlagd avgift	SJ verkliga inkomst av resan	Ordinarie pris	Av resande erlagd avgift	SJ verkliga inkomst av resan
Kiruna C—Alvesta	1 680	98: —			98: —		
Kiruna C—Hälsingenyo (fri)	998	73: —	—	27: 40	73: —	—	27: 40
Hälsingenyo—Alvesta (anslutningsbiljett)	682	58: —	58: —	58: —		25: —	25: —
				85: 40			52: 40
				Skillnad: 33: — kr.			
Stockholm C—Örnsköldsvik C	716	60: —			60: —		
Stockholm C—Långsele (fri)	596	53: —	—	19: 90	53: —	—	19: 90
Långsele—Örnsköldsvik C (anslutningsbiljett)	120	15: —	15: —	15: —		7: —	7: —
				34: 90			26: 90
				Skillnad: 8: — kr.			

regler, som redan utformats rörande denna fråga. Härtill kommer att vid den väldiga ökning av antalet till fria resor berättigade personer, som utredningens förslag innebär, de ekonomiska skälen för en begränsning av resornas längd icke kunna nonchaleras.

Befolkningsutredningen föreslår sålunda, att de nuvarande reglerna beträffande de fria resornas längd och beträffande prissättningen på anslutningsbiljetter böra bibehållas.

Tidpunkt för resan.

De fria resorna ha hittills med undantag av vissa resor till vår- och vinterkolonierna varit knutna till sommarmånaderna. Detta arrangemang är naturligt så länge avsikten är att bereda stadsbarn möjlighet till en tids sommarvistelse på landet. Men med den utformning, som de fria resorna fått i befolkningsutredningens här framlagda förslag, torde icke denna begränsning längre vara lämplig.

Utredningen anser visserligen, att resorna i regel skola företagas under sommaren. Men med hänsyn till att de fria resorna nu öppnas för landsbygdens barn och att fria resor för barnen eventuellt kunna komma att få betydelse för strävandena att lösa husmödrarnas semesterproblem, anser utredningen det önskvärt, att fria resor även kunna få företagas vid annan tid på året i sådana fall, då skäl härför föreligga, t. ex. för att bereda modern semestermöjlighet, bereda barn av hälsoskäl påkallat miljöombyte etc.

Befolkningsutredningen får därför föreslå, att möjlighet till fria resor

ställes till förfogande under hela året med de inskränkningar, som organisatoriska och trafiktekniska skäl nödvändiggöra.

De fria resornas organisation.

Den centrala ledningen.

Centralmyndighet för de fria resorna för barn och vårdare har hittills varit socialstyrelsen. Befolkningsutredningen är av den uppfattningen, att det vore av största betydelse att även i fortsättningen kunna räkna med socialstyrelsens medverkan i detta avseende. Icke minst när det gäller den nu planerade kraftiga utvidgningen av rätten till fria resor är den erfarenhet, som socialstyrelsen förvärvat under de gångna årens arbete med de fria resorna, oumbärlig. Befolkningsutredningen föreslår, att socialstyrelsen även i fortsättningen skall fungera som centralmyndighet för de fria resorna.

För de ökade administrativa uppgifter, som bliva en följd av utredningens förslag till fria sommarresor, bör i socialstyrelsen anställas en byråsekreterare — förslagsvis i lönegrad e. o. 21 — med huvudsaklig uppgift att leda arbetet med de fria sommarresorna.

Den lokala ledningen.

Den lokala ledningen av de fria resorna har i kommunerna hittills varit uppdragen åt barnavårdsnämnderna. Befolkningsutredningens här framlagda förslag innebär en väsentlig ökning av antalet resor. Utredningen är av den åsikten, att barnavårdsnämnderna i längden icke rimligtvis kunna betungas med den väsentligt ökade arbetsbörda, som den lokala ledningen av de fria resorna innebär. Barnavårdsnämnderna ha tillkommit för helt andra uppgifter och äro ej sammansatta med hänsyn till de krav, som ledningen av en så omfattande apparat som de fria resornas lokala organisation kräver.

Ledningen av det lokala arbetet med de fria resorna bör enligt befolkningsutredningens uppfattning i framtiden anförtras åt ett organ, vars uppgift bör vara att handlägga alla de familjesociala ärenden, som omvårdnaden om barnen och familjerna helt visst kommer att aktualisera. Utredningen har för avsikt att i annat sammanhang framlägga förslag om ett sådant organ.

I avvaktan härpå har det synts utredningen nödvändigt, att den lokala ledningen av arbetet med de fria resorna tills vidare ligger kvar hos barnavårdsnämnderna. Befolkningsutredningens förslag medför en väsentlig ökning av antalet resor och kommer att ställa stora krav på den lokala myndighet, som skall handha arbetet med de fria sommarresorna. Särskilt under verksamhetens första år måste det betraktas som en stor tillgång, om barnavårdsnämnderna, vilka i de större samhällena, där arbetet kan väntas bli särskilt krävande, redan nu besitta en rik erfarenhet av denna verksamhet, kunna bibehållas som lokalt organ för de fria sommarresorna i avvaktan på en senare slutgiltig lösning av detta organisatoriska problem.

Befolkningsutredningen föreslår, att den lokala ledningen av arbetet med de fria sommarresorna för barn och vårdare tills vidare uppdrages åt barnavårdsnämnderna.

Övriga föreskrifter.

Socialstyrelsen har i egenskap av centralmyndighet för de fria sommarresorna under årens lopp utfärdat detaljerade föreskrifter för såväl de lokala organens verksamhet som beträffande ansökningsförfarandet, biljettrekvisition och alla förekommande organisatoriska detaljer. I kap. IV har lämnats en redogörelse för utformningen av dessa föreskrifter. Befolkningsutredningen har icke funnit skäl föreligga att i detta avseende avvika från den praxis, som här utformats, vilken utredningen finner vara ändamålsenlig och lämplig att även i fortsättningen tillämpas. Utredningen föreslår alltså, att socialstyrelsen i egenskap av centralmyndighet för de fria resorna även i fortsättningen bör anförtros att giva de föreskrifter rörande de fria resornas organisation, som styrelsen finner lämpliga.

Den beräknade kostnaden.

Enligt utredningens förslag komma alla barn i familjer med en inkomst ej överstigande ett till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbart belopp av 2 500 kronor och med en skattepliktig förmögenhet ej överstigande 20 000 kronor, samt i familjer där den skattepliktiga förmögenheten väl överstiger 20 000 kronor, men det till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara beloppet ej överstiger 500 kronor, att bli berättigade att erhålla fria resor fram och åter till självvald vistelseort en gång årligen. Vidare komma mödrar eller vårdare till dessa barn i de fall, då barnens ålder är under 10 år, att bli berättigade att erhålla fria vårdarresor. Vidare komma mödrar eller vårdare under vissa förhållanden att medgivas vårdarresa till nedsatt pris, vilket föreslagits bli så fixerat, att priset för tur- och returbiljett blir lika med gällande pris på enkel biljett. Vidare skulle enligt förslaget kolonibarn och kolonipersonal erhålla fri resa.

Med ledning av den i anslutning till 1940 års folkräkning av befolkningsutredningen utförda specialundersökningen omfattande en etthundraåttiondel av rikets folkmängd har antalet barn och mödrar (vårdare), som enligt ovanstående — bortsett från förmögenhetsgränsen — äro berättigade till fria resor, beräknats. Totala antalet barn under 15 år i familjer med den givna inkomstgränsen uppgår till 1 200 000. För beräkning av antalet till fria resor berättigade vårdare behöver man främst uppgift på antalet familjer med minst ett barn under 10 år. Antalet sådana familjer kan uppskattas till omkring 500 000 och man kan under rådande inkomstförhållanden vänta, att 90 % av familjerna falla under den föreslagna inkomstgränsen. Omkring 450 000 mödrar (vårdare) skulle alltså bli berättigade till vårdarresor.

Sammanlagda ungefärliga antalet till fria resor berättigade barn och vårdare skulle alltså uppgå till:

barn	1 200 000 (under 15 år)
vårdare.....	450 000 (till barn under 10 år)
	<u>1 650 000</u>

Det framgår av redogörelsen för de fria resorna under de gångna åren, att kostnaderna för resor till enskilda hem under de senaste åren varit följande per person:

År	Kostnad per person kronor
1942	12: —
1943	11: 60
1944	12: 38

Kostnaden per person har erhållits genom att hela det belopp, som åtgått till fria resor, dividerats med antalet resande, d. v. s. *vuxna och barn*.

Man torde alltså böra räkna med en kostnad av omkring 12: — kronor per person för resor till enskilda hem. Enligt ovanstående beräkningar förhåller sig antalet till fri resa berättigade barn till antalet vårdare som 8: 3. Erfarenheterna av de gångna årens fria resor för barn och vårdare synas ge vid handen, att antalet barnresor förhåller sig till antalet vårdarresor ungefär som 2: 1. Man torde med andra ord böra räkna med att antalet vårdarresor per 1 000 till fri resa berättigade vårdare blir större än antalet barnresor per 1 000 till fri resa berättigade barn. Även det förhållandet, att vissa vårdare kunna komma i åtnjutande av två tur- och returresor per år, ger stöd åt denna förmodan.

Avgörande för statsverkets kostnader för de fria resorna är i vilken grad de komma att utnyttjas. Därest samtliga till fri resa berättigade barn och vårdare skulle utnyttja förmånen, skulle kostnaden bli lägst 19,7 miljoner kronor.

Kostnaderna för de fria resorna till enskilda hem kunna vid olika utnyttjandeintensitet beräknas bli nedanstående:

Nedanstående % av de berättigade reser	Kostnad milj. kronor
100	19,70
75	14,73
50	9,85
40	7,88
30	5,91

Det finnes anledning att antaga, att även ett beräknat utnyttjande av de fria resorna upp till 50 % kommer att visa sig för högt. Befolkningsutredningen håller för sannolikt, att ett utnyttjande upp till omkring 30 % torde

väl motsvara vad man under de närmaste åren bör räkna med. Under sådana omständigheter finner utredningen sig böra beräkna kostnaden för de fria resorna för barn och mödrar (vårdare) till enskilda hem till 6 miljoner kronor per år.

Kostnaderna för de föreslagna rabatterade vårdarresorna kunna endast bli föremål för en ungefärlig uppskattning från utredningens sida. Någon erfarenhet av vilken efterfrågan sådan rabatterad resa kan röna saknas. Utredningen uppskattar kostnaderna till högst 50 000 kronor.

Kostnaderna för fria resor för barn och personal vid kolonierna uppgingo år 1943 till 215 000 kronor, avseende 470 kolonier med sammanlagt 29 200 barn. Motsvarande kostnader för år 1944 voro 206 797 kronor, avseende 478 kolonier med omkring 27 200 barn. Med hänvisning till vad befolkningsutredningen anfört om behovet av sommarkolonier och stödet till utbyggnad av koloniverksamheten förutser utredningen, att koloniverksamheten under de närmaste åren kommer att ökas i avsevärd grad. Kostnaderna för resor till kolonier komma givetvis att påverkas av denna ökning. Speciellt är detta fallet, om särskilda kolonier för barn, vars mödrar vistas på semester i enlighet med befolkningsutredningens förslag, komma till stånd. Vid dessa kolonier blir barnens vistelse jämförelsevis kort och antalet resor blir alltså genom det täta ombytet av barn förhållandevis stort. Ej heller torde det bli möjligt att här ordna gruppresor i samma utsträckning som vid andra kolonier. Utredningen anser sig böra beräkna de framtida kostnaderna för fria resor åt barn och personal vid kolonier till 500 000 kronor. För nästa budgetår beräknar utredningen kostnaderna till 250 000 kronor.

Andra avdelningen.

STÖDET ÅT HUSMODERSSEMESTERN.

Andra updelningen.

STÖDET ÅT HUSMODERSSEKTESTERN

KAP. VI.

**Historik, fritidsutredningens försöksverksamhet
och förslag.**

Med anledning av de likalydande motionerna I: 184 och II: 388 vid 1937 års riksdag angående beredande av semester åt husmödrar på landsbygden beslöt riksdagen på hemställan av andra kammarens femte tillfälliga utskott och första kammarens andra tillfälliga utskott, dit respektive motioner hänvisats, att i skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 maj 1937 anhålla om utredning och förslag i frågan om beredandet av semester åt husmödrar på landsbygden.

Redan tidigare (15 januari 1937) hade Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund i skrivelse till Kungl. Maj:t gjort en likartad framställning, dock utan den begränsning till endast landsbygdens husmödrar som motionärerna ovan.

När statsrådet och chefen för socialdepartementet den 28 maj 1937 hemställde om Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla de sakkunniga, som antogo benämningen fritidsutredningen, förklarade departementschefen i utlåtande till statsrådsprotokollet, att de sakkunniga borde — utöver de problem, som i allmänhet vore förbundna med fritids- och friluftsförhållanden i egentlig mening — beakta spørgsmålet om husmödrarnas semester och beredandet av tillgång i erforderlig utsträckning till hemsköterskor med lämplig utbildning.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 14 januari 1938 anhöll riksförbundet landsbygdens folk bland annat, att frågan om anordnandet av möjligheter för landsbygdens husmödrar att komma i åtnjutande av behöflig vila och rekreation måtte i hela sin vidd bliva föremål för utredning.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbunds och riksförbundet landsbygdens folks båda ovannämnda skrivelser överlämnades av socialdepartementet till fritidsutredningen för att tagas under övervägande vid fullgörande av det utredningen meddelade uppdraget.

Under fritidsutredningens ledning har sedan 1938 bedrivits en ganska omfattande försöksverksamhet i syfte att utröna de lämpligaste vägarna för husmoderssemesterns ordnande genom statlig medverkan. De erfarenheter, som denna försöksverksamhet givit, ligga till grund för fritidsutredningens den 26 februari 1942 avgivna betänkande med utredning och förslag angående semester för husmödrar (SOU 1942: 19).

Vid 1943 års riksdag interPELLERADE ledamoten av andra kammaren, fröken Märta Öberg, statsrådet och chefen för socialdepartementet rörande följande spørsmål.

1. Har herr statsrådet för avsikt att till 1944 års riksdag framlägga förslag till ordnandet av husmoderssemester?

2. Om så är fallet, kommer förslaget så tidigt, att reformen kan genomföras redan sommaren 1944?

I sitt interpellationssvar den 8 december 1943 yttrade statsrådet och chefen för socialdepartementet bland annat:

»Interpellanten framhåller i motiveringen till interpellationen, att frågan om husmoderssemesterns ordnande är en av de viktigaste sociala reformer, som väntar på sin lösning. Även enligt min uppfattning är frågan om beredandet av en något så när tillfredsställande semester för husmödrarna en angelägenhet av stor vikt. För husmödrarna i de mindre hemmen torde den icke kunna ordnas utan samhälleliga åtgärder. Vid tillsättandet av fritidsutredningen angav jag därför som en av utredningens uppgifter att beakta ifrågavarande spörsmål.

Under fritidsutredningens ledning har sedan 1938 bedrivits en ganska omfattande försöksverksamhet i syfte att utröna de lämpligaste vägarna för husmoderssemesterns ordnande genom statlig medverkan. De erfarenheter, som denna försöksverksamhet givit, ligga till grund för fritidsutredningens i februari 1942 avlämnade förslag i ärendet. Utredningen betraktar husmoderssemestern främst som en form av hälsovård, som avser att skänka trötta men friska husmodrar nya krafter och ny arbetsglädje. Enligt utredningen bör husmodern under semester-tiden vara helt avkopplad från hemarbete och placeras i ny miljö. Ett betydande antal semesterhem bör därför inrättas. Vid folkhögskolor och liknande anstalter, vilka visat sig synnerligen lämpliga som semesterhem kunna omkring 11 000 husmodrar varje år beredas en veckas semester. Utredningen föreslår emellertid vid sidan av denna semesterhemsverksamhet en stipendiegivning, där stipendierna närmast avse att täcka kostnaderna för resor till anhöriga. Denna stipendieverksamhet skulle emellertid förekomma i mycket begränsad omfattning. Utredningen föreslår till en början 500 stipendier å i genomsnitt 50 kronor.

Fritidsutredningens förslag har vid remissbehandlingen i stort sett rönt ett välvilligt mottagande. Emellertid ha några remissinstanser framhållit vissa kritiska synpunkter. Det har anmärkts, att den föreslagna tiden — en vecka — vore för kort för att medge en verklig avkoppling. Man har vidare framhållit, att verksamheten finge en alltför begränsad omfattning jämfört med det behov, som föreligger.

Det har därjämte framhållits, att ett betydande antal husmodrar skulle kunna ordna sin semester på ett fullt tillfredsställande sätt, om fria resor ställdes till deras förfogande på samma sätt som numera barn från tätorterna i landet erhålla fria sommarresor.

Den kritik, som framförts, är enligt min mening i åtskilliga avseenden berättigad. Vidtager staten åtgärder i syfte att trygga husmoderssemestern torde denna sålunda böra omfatta minst två veckor i stället för som föreslagits en vecka. Vidare böra stödåtgärderna per år omfatta ett betydligt större antal mindre bemedlade husmodrar än vad de föreslagna åtgärderna skulle komma att göra. Jag vill erinra om att enligt utredningens sifferuppgifter är antalet hem med minst tre barn, där försörjarens inkomst understiger 1 500 kronor, över 100 000. Bland annat torde utvägen att skapa semestermöjligheter genom fria resor i större utsträckning än utredningen ifrågasatt böra bli föremål för beaktande. Dessutom torde man böra taga upp till prövning, huruvida samhället kan lämna stöd åt familjesemestrar för de mindre bemedlade.

Jag vill emellertid betona, att även om fritidsutredningens förslag icke innebär en fullständig lösning av husmoderssemesterproblemet skulle dock ett realiserande av detsamma för vissa grupper av husmodrar vara av stort värde. För åtskilliga

husmödrar är otvivelaktigt den lämpligaste formen för semester att befrias från allt bestyr med familjen och hemmets skötsel, vilket bäst sker i semesterhemmen.

Enligt min mening bör därför stöd åt semesterhemmen *ingå* bland de åtgärder, som samhället vidtager för semesterfrågans lösning. Ett stöd av denna art har, som jag redan framhållit, lämnats genom den försöksverksamhet, som fritidsutredningen hittills bedrivit. Enligt min mening bör denna försöksverksamhet fortsätta, om möjligt i utökad skala, medan överväganden pågå rörande de lämpligaste formerna för en mera definitiv lösning av husmoderssemesterproblemet. Jag vågar icke ställa i utsikt, att dessa överväganden kunna slutföras i så god tid, att förslag i ärendet kan föreläggas 1944 års riksdag.»

Vid en av socialdepartementet onsdagen den 26 januari 1944 anordnad konferens angående husmödrarnas semesterproblem, vid vilken närvaro interpellanten i frågan vid 1943 års riksdag, fröken Märta Öberg, fritidsutredningens delegation för husmoderssemester, 1941 års befolkningsutrednings delegation för hem- och familjefrågor och representanter för högerns centrala kvinnoråd, reso, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och vita bandet blev frågan föremål för ytterligare diskussion.

Ärendet har därefter överlämnats till 1941 års befolkningsutredning för genomarbetning och granskning i syfte att med beaktande av de under ärendets tidigare behandling framkomna synpunkterna möjliggöra en praktiskt genomförbar lösning.

Fritidsutredningens försöksverksamhet.

Den 26 februari 1942 överlämnade fritidsutredningen betänkande med utredning och förslag angående semester för husmödrar (SOU 1942: 19), vari utredningen dels gav en del allmänna synpunkter och redogjorde för den ovannämnda försöksverksamheten samt för vissa utländska förhållanden, dels framlade förslag till planläggning och organisation av husmoderssemesterverksamheten och dess finansiering.

Försöksverksamheten 1938—1941.

I sitt anförande till statsrådsprotokollet den 28 maj 1937 framhöll statsrådet och chefen för socialdepartementet, att det syntes förtjäna övervägas, om icke med fördel viss försöksverksamhet på de områden, som utredningsuppdraget omfattade, kunde komma till stånd. Fritidsutredningen fann det särskilt angeläget att genom sådan försöksverksamhet skaffa sig erfarenhet beträffande husmoderssemesterns ändamålsenliga anordnande. På begäran av utredningen har Kungl. Maj:t anvisat följande belopp för beredande av semestervistelse åt husmödrar, nämligen 5 000 kronor från femte huvudtitelns reservationsanslag till extra utgifter år 1938, 5 000 kronor från samma anslag och 15 000 kronor från femte huvudtitelns reservationsanslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga år 1939 samt 52 500 kronor från fonden för friluftslivets främjande år 1940 och 40 000 kronor från samma fond år 1941. Bidrag till ändamålet ha åren 1938 och 1939 lämnats även av vissa organisationer. Av det för år 1940 anvisade beloppet disponerades endast 30 500

kronor, då semesterverksamheten på grund av krisläget i sista stund måste inskränkas och omläggas. Åren 1938, 1939 och 1941 ha medlen ställts till fritidsutredningens samt år 1940 till statens fritidsnämnds disposition.

Den bedrivna semesterverksamheten för husmödrar har åren 1938 och 1939 i sin helhet samt åren 1940 och 1941 till största delen avsett anordnande av semesterveckor för husmödrar vid folkhögskolor, lantmannaskolor och lant-hushållsskolor i olika delar av landet. Antalet husmödrar, som sålunda beretts en veckas semestervistelse, har utgjort 214 år 1938, 986 år 1939, 1 092 år 1940 samt 1 021 år 1941. Verksamheten har organiserats och övervakats av en inom fritidsutredningen respektive statens fritidsnämnd tillsatt delegation, vilken utfärdat allmänna anvisningar för verksamheten och därvid år från år sökt tillvarata tidigare erfarenheter. Vid varje skola har funnits en lokal nämnd, bestående av skolans rektor såsom ordförande samt av representanter för vissa kvinnoorganisationer. De lokala nämndernas främsta uppgifter ha varit att uppgöra program för semesterveckorna samt att uttaga husmödrarna till deltagande i desamma. I de allmänna anvisningar, som utfärdats för verksamheten, har uttalats, att nämnderna borde anskaffa ombud på olika orter inom vederbörande nämnds verksamhetsområde. Ombuden skulle medverka till semesterveckornas bekantgörande och tillhandagå såväl nämnden som husmödrarna med råd och upplysningar. Kostnaderna för verksamheten ha i princip fördelats så att husmodern fått svara för halva kostnaden för resa och inackordering, medan alla övriga kostnader, sålunda den andra hälften av rese- och inackorderingskostnaden samt hela kostnaden för administration och underhållning, bestritts med de till fritidsutredningens (statens fritidsnämnds) förfogande ställda medlen.

Det visade sig, att många husmödrar icke kunde komma ut med sin andel av kostnaden och att brist på kläder emellanåt lade hinder i vägen för deltagande. Nämnderna, ortsombuden och kvinnoorganisationernas lokalföreningar ha därför på olika sätt sökt hjälpa de ekonomiskt sämst ställda husmödrarna. Insamlingar av medel ha företagits i detta syfte och av ideella, politiska och folkliga organisationer, av sparbanker, bolag och enskilda ha bidrag lämnats. Försöksverksamheten har omfattat ytterligare tre former av husmoderssemester. Sommaren 1940 lät sålunda fritidsutredningen vid ett pensionat i Halland anordna semestervistelse för husmödrar, vilka fingo medtaga sina spädbarn. Verksamheten omfattade 20 husmödrar och 28 spädbarn. År 1940 har vidare den delegation inom statens fritidsnämnd, som organiserade semesterveckorna vid folkhögskolor, lantmannaskolor och lant-hushållsskolor, tilldelat envar av 100 husmödrar ett stipendium på 50 kronor att användas för semestervistelse. År 1941 har motsvarande delegation inom fritidsutredningen utdelat samma antal stipendier, men beloppet har detta år måst sänkas till 35 kronor. Förekomsten av dessa stipendier har bekantgjorts genom de kvinnoorganisationer, som utsett ledamöter i de lokala nämnderna för semesterveckornas ordnande. Stipendiegivningen har avsett att bereda mindre bemedlade husmödrar ekonomisk hjälp till en semester, som de själva

kunnat organisera. Annat villkor har icke uppställts för erhållande av stipendium än att detta skulle i sin helhet användas till semester för husmodern. Denna semesterform har visat sig å ena sidan fylla ett behov, å andra sidan vara förenad med den olägenheten, att stipendiets rätta användning är svår att kontrollera. Vidare har fritidsutredningen år 1941 tilldelat vissa organisationer bidrag å sammanlagt cirka 6 500 kronor till av dem bedriven semesterverksamhet för husmödrar.

Ytterligare försöksverksamhet.

Sedan fritidsutredningen framlade sitt betänkande har utredningen under ytterligare fyra år — 1942, 1943, 1944 och 1945 — haft möjlighet att bedriva försöksverksamhet med husmoderssemester.

Den statsunderstödda semesterverksamheten under sommaren 1942, 1943, 1944 och 1945 bedrevs dels genom anordnande av semesterveckor vid ett antal folkhögskolor, lantmanna- och lanthushållsskolor, dels genom bidrag till av vissa organisationer bedriven semesterverksamhet för husmödrar.

Antalet husmödrar, som deltagit i semesterveckorna vid skolorna, var 1 334 år 1942, 1 606 år 1943, 1 526 år 1944 och omkring 2 000 innevarande år. Under de båda åren 1942 och 1943 har fritidsutredningen av de medel, som ställts till förfogande för ändamålet, till varje husmoder utbetalat 15 kronor såsom bidrag till semesteruppehållet samt ett belopp motsvarande halva resekostnaden. Under 1944 förlängdes semesterperioden från 7 till 10 dagar och i samband därmed höjdes det till varje husmoder utgående anslaget till 20 kronor. För föreläsningar, utflykter m. m. har ersättning utgått med högst 5 kronor per husmoder.

Fritidsutredningen har vidare tilldelat vissa organisationer bidrag till av dem bedriven semesterhemsverksamhet för husmödrar. Som villkor för erhållande av bidrag har gällt, att tillträde till semesterhem icke varit beroende av medlemskap i viss organisation samt att bidragen icke använts till förbättring av hemmens ekonomi. Bidragen ha uppdelats i 15-kronorsstipendier, som tilldelats husmödrar, vilka eljest icke haft möjlighet att tillbringa någon tid vid hemmet. Antalet husmödrar, som år 1942 kommo i åtnjutande av denna förmån, var 947 och 1943 var antalet 1 308, 1944 1 706 och 1945 omkring 1 700.

Sammanlagt omfattade alltså fritidsutredningens verksamhet 2 281 husmödrar år 1942, 2 914 husmödrar år 1943, 3 232 husmödrar år 1944 och omkring 3 700 innevarande år. Verksamheten har finansierats genom av Kungl. Maj:t på begäran av fritidsutredningen anvisade belopp ur fonden för friluftslivets främjande. Det sålunda anvisade beloppet utgjorde år 1942 60 000 kronor, år 1943 65 000 kronor, år 1944 75 000 kronor och innevarande år 108 000 kronor.

Fritidsutredningens förslag.

Vid granskningen av försöksverksamhetens erfarenheter finner fritidsutredningen, att de båda huvudformerna för husmoderssemester, semesterverk-

samheten och stipendiegivningen, äro lämpliga att läggas till grund för de förslag i ämnet, som utredningen framlägger.

Semesterhemsverksamhet.

För att kunna överblicka möjligheterna till semesterhemsverksamhet företog fritidsutredningen en lokalinventering dels genom hänvändelse till organisationer, som redan drevo semesterhem för husmödrar av mera stadigvarande art, och dels genom utsändandet av frågeformulär till institutioner, kommuner och organisationer, som kunde förväntas inneha lämpliga lokaler. Framförallt kommo därvid folkhögskolor, lantmannaskolor och lanthushållsskolor i förgrunden. Det visade sig därvid, att man där kunde bereda 11 000 husmödrar en veckas semester under tiden 1 maj—31 oktober. Vissa landsting, städer, hushållningssällskap och skogsvårdsstyrelser uttalade vidare sin beredvillighet att ställa lokaler till förfogande. Vidare föreslogs oanvända flygelbyggnader på bruks- och herrgårdar, hembygdsgårdar, reservsjukhus samt vinterbonade barnkolonier, i den mån de ej användes för sitt egentliga ändamål, som lämpliga lokaler. Fritidsutredningens lokalinventering gör ej anspråk på fullständighet och någon uppskattning av totala platstillgången har ej gjorts.

Kostnader.

Beträffande de av fritidsutredningens inventering berörda semesterhemmen har bruttokostnaden per dag och husmoder angivits. Den lägsta kostnaden var 1 krona 55 öre och den högsta var 5 kronor 60 öre; den genomsnittliga kostnaden beräknades till omkring 3 kronor 30 öre. Vid de skolor, som förklarat sig villiga att mottaga semestrade husmödrar, har inackorderingskostnaden vid full beläggning och med livsmedelspriserna 1940 som norm beräknats till ungefär 3 kronor 40 öre per dygn.

Den genomsnittliga inackorderingskostnaden för en semestervecka torde enligt fritidsutredningens beräkningar ligga mellan 20 och 25 kronor per husmoder. Härtill komma kostnaderna för administration, resa och underhållning. Fritidsutredningen påpekar reskostnadernas stora andel i semesterkostnaderna och hemställer till statens och enskilda järnvägar att taga under övervägande en reduktion av biljettpriset för mindre bemedlade husmödrars semesterresor med 60 % av ordinarie priset. Intill dess en sådan eller liknande reduktion genomförts beräknar utredningen resekostnaden till 10 kronor per husmoder. Kostnaden för samkväm, utflykter och annan underhållning beräknas av fritidsutredningen till omkring 4 kronor per husmoder.

Fritidsutredningen anser det icke vara vare sig lämpligt eller av ekonomiska synpunkter möjligt att lägga hela kostnaden för semesterhemsvistelsen på det allmänna. Husmodern bör själv bära en del av kostnaderna. Fördelningen anser utredningen böra ske med hänsyn till å ena sidan behovet av effektivt ekonomiskt stöd från det allmänna till obemedlade och mindre

bemedlade samt å andra sidan nödvändigheten av att hålla kostnaderna för husmoderssemesterverksamheten inom rimliga gränser.

I enlighet med fritidsutredningens ovanstående beräkningar kommer en veckas vistelse vid semesterhem på folkhögskola eller dylikt jämte resa att betinga en genomsnittlig kostnad av omkring 35 kronor. Fritidsutredningen föreslår, att bidrag med 20 kronor skall utgå samt att husmodern själv skall svara för återstoden av semesterkostnaden. För Norrbottens och Västerbottens län med deras stora avstånd och mindre goda kommunikationer föreslås dock en höjning av det allmännas bidrag till 24 kronor. Bidraget till husmoders resa till och vistelse vid annat semesterhem än de nyss nämnda bör även utgå med 20 respektive 24 kronor; dock får bidraget ej överskrida inackorderingskostnaden för en vecka jämte halva resekostnaden. Övriga kostnader för husmoderssemestern, vilka avse organisationen samt föreläsningar, utflykter och annan underhållning, föreslås helt bestridda med allmänna medel.

I första hand anser fritidsutredningen, att staten skall lämna bidrag till kostnaderna för bedrivande av semesterhemsverksamhet för husmödrar. Men utredningen ifrågasätter, huruvida icke landstingen och städerna utom landsting med hänsyn till husmoderssemesterns betydelse för den allmänna hälsovården borde vara intresserade av och villiga till att lämna obemedlade och mindre bemedlade husmödrar hjälp till någon tids semester. Efter en redogörelse för landstingens och städernas utom landsting ställningstagande till husmoderssemestern fastslår fritidsutredningen, att dessa, i den mån de tagit ställning till frågan, funnit — om än med någon tvekan — att husmoderssemestern vore en angelägenhet, som landstingen (städerna) borde stödja. Fritidsutredningen föreslår, att de kostnader, som enligt utredningens åsikt böra bestridas av allmänna medel, i princip så fördelas mellan landstingen och staten, att för varje husmoder, som har sin hemort inom vederbörande landstingsområde och som bör erhålla ekonomisk hjälp till semesterhemsvistelse, skall landstinget (stad utom landsting) bidra med en fjärdedel och staten med tre fjärdedelar beträffande rese- och inackorderingskostnaden. För samtliga kostnader för administration samt för föreläsningar, utflykter och annan underhållning bör enligt utredningens åsikt staten svara. Någon skyldighet för landstingen att lämna bidrag till semesterverksamhet vill fritidsutredningen ej rekommendera, men enligt utredningens uppfattning skulle det föreslagna statsbidraget kraftigt sporra landstingen (städerna) att lämna bidrag till verksamheten.

Fritidsutredningen har också uppmärksammat hushållningssällskapens befattning med husmoderssemestern såsom arrangör eller bidragsgivare. En företagen undersökning utvisar, att åtskilliga hushållningssällskap äro intresserade av frågan och villiga att i den mån ekonomin det tillåter biträda vid frågans lösning. Med hänsyn till hushållningssällskapens ekonomiska ställning anser sig emellertid icke fritidsutredningen kunna ifrågasätta, att bidragen från det allmänna till husmoderssemestern skulle stå i relation till hus-

hållningssällskapens bidrag. Dock anser sig utredningen ha anledning antaga, att hushållningssällskapen komma att såväl ekonomiskt som i andra avseenden stödja husmoderssemestern.

Statsbidrag till husmoderssemester.

1939 års lagtima riksdag förklarade, att från fonden för friluftslivets främjande skulle bidrag utgå även till anordnande av semester åt husmödrar. Att med utgångspunkt från denna förklaring beräkna hur stort belopp, som ett visst år står till förfogande för husmoderssemesterverksamhet, erbjuder vissa svårigheter, framhåller fritidsutredningen. Avsättningen till fonden är beroende av i vilken mängd de s. k. tipsmedlen inflyta. Angående tipsmedlens disposition fattade nämnda riksdag ett principbeslut av innebörd, att av den för staten tillgängliga andelen av aktiebolaget tipstjänsts behållning för det löpande räkenskapsåret skulle 50 % tillföras fonden för idrottens främjande, 20 % fonden för friluftslivets främjande och 30 % användas till allmänna budgetära ändamål. För budgetåret 1939/40 anvisade riksdagen ett förslagsanslag av 300 000 kronor.

Husmoderssemestern skiljer sig avsevärt från övriga fritids- och friluftsansamlingar, till vilkas förkovran fonden för friluftslivets främjande skall användas. Sålunda tager husmoderssemestern direkt sikte på hälsovård samt kräver vid en utbyggnad, som i någon mån kan anses motsvara behovet, avsevärda, årligen återkommande bidrag. Fritidsutredningen finner det därför riktigtast, att för husmoderssemestern inrättas ett särskilt anslag av tillräcklig storlek under femte huvudtiteln. Det statsfinansiella läget torde emellertid för närvarande lägga hinder i vägen härför och även sedan normala förhållanden återkommit, kunna statsmakterna vara obenägna för ett sådant anslag med hänsyn till 1939 års riksdags tidigare berörda uttalande i ämnet. Fritidsutredningen har därför tagit under övervägande, om icke tipsmedlens avsättning till fritids- och friluftsansamlingar skulle kunna ske på ett för husmoderssemestern fördelaktigare sätt än för närvarande. Den bidragsgivning till husmoderssemesterverksamhet, som hittills ägt rum från fonden för friluftslivets främjande, har avsett verksamhet av ringa omfattning. Med den relativt kraftiga utvidgning av denna verksamhet, som fritidsutredningen finner önskvärd och organisatoriskt möjlig, följer givetvis krav på avsevärt större statsbidrag till husmoderssemestern. För att undvika årligen återkommande avvägning mellan husmoderssemestern och varje annat, från husmoderssemestern ofta väsensskilt ändamål, vartill bidrag kan erhållas från fonden för friluftslivets främjande, föreslås, att för husmoderssemestern inrättas en särskild av tipsmedel härflytande fond, benämnd fonden för husmoderssemesterns främjande. Från fonden skola utgå dels bidrag till kostnaderna för bedrivande av semesterhemsverksamhet för husmödrar i enlighet med tidigare angivna grunder, dels ersättning åt ledamöterna i de nämnder, vilkas inrättande nedan föreslås, ävensom medel till bestridande av övriga organisationskostnader, dels bidrag till driften av barnhem, vilka anordnas i samband med

semesterhem och vid vilka spädbarnen till de mödrar, som vistas vid semesterhemmet, mottagas, dels ock stipendier åt husmödrar, vilken stipendiegivning tidigare berörts och nedan utförligare behandlas. Fonden för husmoderssemesterns främjande skall sålunda användas för lämnande av bidrag till vad man kan kalla husmoderssemesterns driftskostnader men däremot icke till de från dessa artskilda kostnaderna för anordnande, utvidgning och reparation av semesterhem för husmödrar, anskaffning av inventarier för sådana hem och dylikt. Fritidsutredningen föreslog, att till fonden för husmoderssemesterns främjande under dåvarande förhållanden skulle avsättas en fjärdedel av vad som enligt det av 1939 års lagtima riksdag fattade principbeslutet angående dispositionen av tipsmedlen skulle av dessa medel tillföras fonden för friluftslivets främjande, samt uppskattade den årliga avsättningen till förstnämnda fond vid den tid, då utredningens förslag angående husmoderssemesterns ordnande tidigast kunna realiseras, till 250 000 kronor. Sedan från detta belopp enligt den följande framställningen avdragits 20 000 kronor, utgörande bidrag till driften av vissa med semesterhem kombinerade barnhem, och 20 000 kronor, utgörande beräknad organisationskostnad, skulle med återstoden, 210 000 kronor, ungefär 9 500 husmödrar kunna beredas effektiv hjälp till minst en veckas semestervistelse, under förutsättning att landstingens och städernas utom landsting sammanlagda bidrag till kostnaderna för semesterhemsverksamhet höjdes från det dåvarande beloppet på cirka 25 000 kronor till ett belopp utgörande en tredjedel av statsanslaget, som avser bidrag till inackorderings- och resekostnaderna, eller till 45—50 000 kronor om året.

Som ett alternativ till ovanstående förslag föreslår fritidsutredningen — för den händelse statsmakterna skulle finna den föreslagna fondbildningen olämplig — att en fjärdedel av fonden för friluftslivets främjande samt en lika stor del av vad som framdeles kommer att avsättas till denna fond skall användas för husmoderssemesterns olika grenar med undantag av kostnaderna för anordnandet av semesterhem och därmed likställda kostnader.

Semester- och barnhem.

Fritidsutredningen anser särskilda anordningar erforderliga för att göra mödrar med spädbarn, varmed här menas barn under 1½ års ålder, delaktiga av husmoderssemester. Dessa barn kunna ej skiljas från sina mödrar utan måste medfölja dem till semesterhemmet. Detta måste därför få karaktären av en kombination av semesterhem och barnhem. Då viss tvekan enligt fritidsutredningen synes föreligga rörande vårdformens lämplighet, föreslår utredningen, att sådana hem tills vidare endast anordnas där lämpliga lokaler redan finnas. Semesterperioden föreslås här bli 14 dagar; alltså dubbelt så lång som den eljest av fritidsutredningen föreslagna. Förläggningen bör i regel enligt utredningens uppfattning begränsas till 12—15 mödrar och ett något större antal barn. Fritidsutredningen finner, att för ett barnhem av den art och storleksordning det här är fråga om, måste speciellt kvalificerad personal anställas med god teoretisk och praktisk utbildning i barnavård. Utred-

ningen anser sig icke kunna räkna med lägre kostnader för vården av ett barn under en 14-dagarsperiod än 100 kronor.

Då den föreslagna barnhemsverksamheten icke kan anses som annan barnhemsverksamhet åligga primärkommunen, eftersom den främst tillkommit i mödrarnas intresse och måste betraktas som ett försök, anser fritidsutredningen det icke lämpligt, att statsbidrag till verksamheten göres beroende av landstingens bidrag i vidare mån än beträffande vanliga semesterhem. Fritidsutredningen föreslår därför, att landstinget skall för varje moder bidraga med 5 kronor (6 kronor beträffande Norrbottens och Västerbottens län) till resekostnaden och första veckans inackorderingskostnad. Kostnaderna för barnens vård i sin helhet samt hela inackorderingskostnaden för modern under andra semesterveckan bör däremot bestridas från fonden för husmoderssemesterns främjande. Fritidsutredningen föreslår, att av det belopp, som årligen skulle tillföras den föreslagna fonden för husmoderssemesterns främjande, cirka 20 000 kronor skola användas för driften av ifrågavarande barnhem. Med den uppskattade vårdkostnaden per barn skulle denna semesterform kunna omfatta cirka 200 mödrar med spädbarn. Kostnaden för inackordering och underhållningsprogram under en vecka för 200 husmödrar beräknas till 5 000 kronor. Hela den statliga bidragsgivningen till denna semesterform skulle sålunda utgöra 4 000 kronor (bidrag till resekostnader, inackordering och underhållning för mödrarna under första veckan) + 5 000 + 20 000 kronor = 29 000 kronor.

Fritidsutredningen föreslår, att dessa kombinerade semester- och barnhem skola drivas i de nedan nämnda länsnämndernas egen regi.

Organisation.

Vid skisserandet av husmoderssemesterns organisation förutsätter fritidsutredningen, att statsmakterna acceptera den framförda planen på bildandet av en särskild fond av tipsmedel för semesterns främjande. Utredningen föreslår, att Kungl. Maj:t förbehåller sig beslutanderätten i fråga om bidrag ur denna fond. Emellertid anser fritidsutredningen det erforderligt, att beträffande husmoderssemestern ett organ finnes med uppgifter liknande dem, som beträffande friluftslivet åligga statens fritidsnämnd. Detta organ skall sålunda icke endast avgiva utlåtanden över ansökningar om bidrag ur fonden för husmoderssemesterns främjande och utöva kontroll över att anvisade bidrag användas på rätt sätt utan även stå i nära kontakt med kvinno- och andra organisationer, som äro verksamma inom husmoderssemesterarbetet, och med husmoderssemesterns lokala organisation, för vars arbete organet skall utfärda bestämmelser, insamla och bearbeta erfarenheter beträffande husmoderssemesterverksamhet samt självt taga initiativ för husmoderssemesterns utveckling. Sådan verksamhet torde icke lämpligen kunna handhas av central myndighet med en mångfald andra arbetsuppgifter. Fritidsutredningen föreslår därför, att Kungl. Maj:t låter för ändamålet inrätta en särskild nämnd, statens husmoderssemester-nämnd. Fritidsutredningen har utarbetat utkast till instruktion för statens

husmoderssemesternämnd. Utredningen understryker vikten av att till ledamöter i nämnden utses personer med praktisk erfarenhet av husmoderssemesterverksamhet.

Därest statsmakterna skulle vara obenägna att inrätta en särskild fond för husmoderssemesterns främjande men godtaga fritidsutredningens alternativt framställda förslag, att en fjärdedel av fonden för friluftslivets främjande och av vad som framdeles kommer att avsättas till denna fond skall användas till bidrag till husmoderssemesterns driftskostnader, föreslår fritidsutredningen, att de uppgifter, som ovan föreslagits skola åligga statens husmoderssemester-nämnd, böra tillkomma statens fritidsnämnd, varvid frågan om inrättande av ett särskilt centralt organ för husmoderssemestern förfaller.

Fritidsutredningen har funnit det lämpligt att låta den lokala organisationen för husmoderssemestern sammanfalla med landstingsområdena och städerna utom landsting, detta på grund av att statsbidragsgivningen i viss grad gjorts beroende av landstingens bidrag till ändamålet. Utredningen föreslår, att för landstingsområden och städer utom landsting inrättas särskilda husmoderssemesternämnder, vilka skola handha de ekonomiska och organisatoriska problem, som semesterhemsverksamheten skapar. Vid sin sida skall dessa nämnder enligt fritidsutredningens förslag ha ombud på de orter, som ligga inom verksamhetsområdet. För att husmoderssemesterverksamheten skall kunna effektivt bedrivas är sålunda enligt fritidsutredningens mening en ganska omfattande organisation nödvändig. I sitt betänkande tar fritidsutredningen även ställning till kostnaderna för den erforderliga organisationen, vilka beräknas till omkring 20 000 kronor.

Stipendiegivning.

Den andra huvudformen för husmoderssemestern — stipendiegivningen — innebär i princip, att husmodern av det allmänna erhåller ett kontant belopp som hjälp till av henne själv ordnad semestervistelse. Fritidsutredningen, som anser, att semesterhemsverksamheten möjligheter att mottaga husmödrar utan svårighet kunna hållas i nivå med det allmännas bidragsgivning och som finner stipendiegivningen ställa sig betydligt kostsammare för det allmänna än den nämnda bidragsgivningen, uttalar därför som sin åsikt, att semesterstipendier tills vidare böra utdelas endast i begränsad omfattning och i syfte att underlätta för husmodern att besöka en avlägset boende släkting eller vän, hos vilken husmodern får vistas någon tid mot ingen eller ringa ersättning. Avvägningen av stipendiets storlek anser fritidsutredningen böra ske med hänsyn till å ena sidan, att resekostnaden i detta fall blir avsevärt större än vid den av det allmänna understödda semesterhemsverksamheten samt å andra sidan, att det allmänna vill bereda husmodern samma förmån med stipendiegivningen som med bidragen till semesterhemsverksamheten. Även för den händelse billiga resor skulle kunna utverkas, synes det fritidsutredningen lämpligt att stipendiebeloppet ej sättas lägre än till 50 kronor. Då fritidsutredningen ej vill tillmätta denna form av semester samma värde ur hälsovårdssynpunkt, har utredningen

ej ansett sig kunna föreslå, att landstingen (städerna utom landsting) skola lämna bidrag till semesterstipendierna. Hela beloppet föreslås sålunda utgå av fonden för husmoderssemesterns främjande. Fritidsutredningen har därför ansett sig böra begränsa antalet stipendier till 500 per år, intill dess den årliga avsättningen till fonden blir större än av utredningen beräknade 250 000 kronor. Av fondens medel skulle sålunda 25 000 kronor årligen tagas i anspråk för detta ändamål.

För denna semesterform föreslår fritidsutredningen följande organisation. Kungl. Maj:t fördelar semesterstipendierna med hänsyn till beräknat behov i de olika landstingsområdena och städerna utom landsting. Ansökan från husmodern skall göras hos vederbörande länsnämnd. Utbetalningen av stipendierna bör enligt fritidsutredningens uppfattning ske på sådant sätt, att fullgod kontroll av stipendiets användning erhålles. Stipendiebeloppet bör av läsnämnden genom respektive ortsombud tillställas stipendiaten. Ortsombudets uppgift blir att omedelbart, innan husmodern anträder sin resa, inköpa och till henne överlämna biljett till semesterorten. Vederbörande trafikföretag böra förse biljetten med sådan anmärkning, att återbetalning av biljettpriset till husmodern ej kan ske. Då biljettpriset understiger stipendiebeloppet, skall vid detta tillfälle även mellanskillnaden utbetalas till husmodern. Så långt ske kan förutsätter vidare fritidsutredningen, att ombudet kontrollerar att dessa medel verkligen användas till husmoderns semester.

Kostnaderna för anordnande av semesterhem.

Fritidsutredningen anser, att det allmännas bidragsgivning till semesterhemsverksamhet för husmödrar bör ske på sådant sätt, att den stimulerar till ett bättre tillvaratagande av de möjligheter att mottaga semestrade husmödrar, än som redan finnas. Först i andra hand bör understöd för uppförande av semesterhem eller inköp av fastighet för inrättande där av sådant hem understödjas. Emellertid konstaterar utredningen, att ett visst behov av bidrag till kostnaderna för anordnande av semesterhem föreligger. Dessa bidrag kunna ej utgå ur fonden för husmoderssemesterns främjande, då bidragsgivningen från denna fond enligt fritidsutredningens förslag skall begränsas till driftskostnader. Utredningen anvisar i stället andra möjligheter till erhållande av dylika bidrag. Bland annat föreslås dylikt utgå ur fonden för friluftslivets främjande, lotterimedelsfonden, allmänna arvsfonden, genom bidrag från pensionsstyrelsen, från landsting och städer utom landsting och från vissa andra stiftelser och fonder.

Sammanfattning.

Fritidsutredningen sammanfattar sina huvudförslag i följande punkter.

1. Husmoderssemestern skall bedrivas dels och huvudsakligen i form av semesterhemsverksamhet och dels i form av stipendiegivning.
2. Det allmännas ekonomiska stödjande av husmoderssemestern skall främst

avse driftskostnaderna för bedrivande av semesterverksamhet och för stipendiegivning.

3. Kostnaderna för bedrivande av semesterhemsverksamhet för obemedlade och mindre bemedlade husmödrar skola i princip fördelas mellan staten, landsting (stad utom landsting) och husmodern själv, varvid fritidsutredningen räknar med att husmoderssemesterns organ och andra för husmoderssemestern intresserade komma att hjälpa de ekonomiskt sämst ställda husmödrarna att komma ut med deras andel.

4. Den art av semesterhemsverksamhet, som avser mottagande vid kombinerade semester- och barnhem av mödrar och deras spädbarn, skall tills vidare bedrivas försöksvis, varvid hela kostnaden för driften av sådant barnhem skall bestridas av statsmedel.

5. Stipendiegivningen skall tills vidare ske endast i begränsad omfattning och helt utgå av statsmedel.

6. För lämnande av statsbidrag till kostnaderna för bedrivande av semesterhemsverksamhet och därmed kombinerad barnhemsverksamhet — men däremot icke till kostnaderna för anordnande av semesterhem eller barnhem — samt för utdelning av semesterstipendier skall av tipsmedel bildas en särskild fond, benämnd fonden för husmoderssemesterns främjande, eller — i andra hand — viss del av fonden för friluftslivets främjande reserveras.

7. Husmoderssemesterns centrala organisation skall handhavas av ett nytt organ, statens husmoderssemesternämnd, eller, därest fritidsutredningens alternativt i andra hand framställda förslag beträffande sättet för medelsanskaffning till de statliga bidragen till husmoderssemesterns driftskostnader av statsmakterna föredragas, av statens fritidsnämnd.

8. Husmoderssemesterns lokala verksamhetsområden skola vara landstingsområden och städer utom landsting.

9. Husmoderssemesterverksamheten inom varje sådant område skall omhändrhas av en särskild nämnd, vars ledamöter utses av länsstyrelsen såsom representant för staten, av landstinget eller stadsfullmäktige i staden utom landsting samt, i förekommande fall, av hushållningssällskapets förvaltningsutskott.

10. Husmoderssemesternämnderna skola uppehålla nära kontakt med kvinno- och andra organisationer, som äro verksamma inom husmoderssemesterarbetet.

Herr Nordenssons särskilda yttrande.

I ett särskilt yttrande, som ingår i fritidsutredningens betänkande, framför ledamoten av fritidsutredningen, f. d. sekreteraren i kungl. järnvägsstyrelsen Carl Nordensson en från utredningens majoritet avvikande åsikt.

Husmoderssemestern är, framhåller herr Nordensson, i första hand en social och hälsofrämjande hela nationen berörande angelägenhet och kostnaderna härför böra därför bestridas genom anslag av tillräcklig storlek under femte huvudtiteln. Att riksdagen 1939, då det endast gällde försöksverksamhet, beslöt att medel till denna skulle ställas till förfogande från fonden för

friluftslivets främjande, berodde enligt reservantens åsikt sannolikt främst på att något annat förslag ej förelåg och att ingen visste något om hur stora belopp, som komma att erfordras för möjliggörande av semester för husmödrar i större omfattning.

Då kostnaderna genom den föreslagna utredningen numera kunna överblickas, borde utredningen enligt reservanten ha stannat vid att föreslå, att ett visst årligt belopp skulle anvisas under femte huvudtiteln. Utredningens majoritet har emellertid — med hänsyn till det statsfinansiella läget och 1939 års riksdags uttalande i ämnet — ej ansett sig böra framlägga förslag i sådan riktning. I detta avseende hyser reservanten således en från majoriteten avvikande mening. Detta är även fallet beträffande det av utredningen alternativt framlagda förslaget, att en fjärdedel av fondens för friluftslivets främjande samt en lika stor del av vad som i framtiden kommer att anvisas till denna fond skall användas för bestridande av kostnaderna för husmoderssemesterns olika grenar, med undantag av kostnaderna för anordnande av semesterhem och vissa därmed likställda kostnader. Då även de sistnämnda kostnaderna skola kunna delvis bestridas med medel ur fonden för friluftslivets främjande, förutser reservanten, att detta medelsbehov, när semesterverksamheten utbygges, kan bli avsevärt. Då vidare avsättningen till fonden i hög grad kan förutses komma att växla allt efter som det statsfinansiella läget skiftar, befärar reservanten, att en ständig ovisshet kommer att råda, om erforderliga penningmedel överhuvudtaget ett påföljande år stå till förfogande för en planerad semesterverksamhet. En sådan ordning motsvarar ej denna frågas av alla vitsordade vikt och betydelse.

Skulle trots allt — på grund av det statsfinansiella läget — tipsmedel vara den enda källa, ur vilken medel till husmoderssemesterverksamheten kunna tagas, bör enligt reservanten en ny och mera grundlig omprövning ske av fördelningen av de medel, som härröra från aktiebolaget tipstjänsts verksamhet.

KAP. VII.

Yttranden över fritidsutredningens förslag.

Fritidsutredningens förslag blev i sedvanlig ordning föremål för remissbehandling. Sålunda ha yttranden inforrats och avgivits av socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, pensionsstyrelsen, statens fritidsnämnd, statens institut för folkhälsan, socialvårdskommittén, 1941 års befolkningsutrednings delegation för hem- och familjefrågor, överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser, samtliga landsting, stadskollegierna i Stockholm och Göteborg, drätselkamrarna i Malmö, Hälsingborg, Norrköping och Gävle samt samtliga hushållningssällskap.

Svenska landstingsförbundet, folkpartiets kvinnoförbund, högerns centrala kvinnoråd, svenska landsbygdens kvinnoförbund, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och vita bandets centralstyrelse ha, sedan de därtill beretts tillfälle, avgivit yttranden.

Av de sålunda hörda remissinstanserna ha samtliga med undantag av länsstyrelsen i Jönköpings län i princip tillstyrkt en av det allmänna organiserad och understödd husmoderssemesterverksamhet.

Semesterverksamhetens omfattning.

Av fritidsutredningens statistiska överbäganden framgår, att utredningen på basis av 1936 års partiella folkräkning fixerade antalet familjer med minst tre barn och högst 1 500 kronors inkomst till omkring 110 000. Utredningen önskar emellertid ej göra denna inkomst och detta barnantal till någon absolut norm för bestämning av behovet av semesterhjälp. Detta kan ofta vara beroende av helt andra omständigheter. Men utredningen understryker, att siffran 110 000 dock ger en antydning om problemets omfattning.

På grund av statsfinansiella skäl har dock fritidsutredningen ansett sig böra hålla den av utredningen föreslagna semesterverksamheten inom en ram, som möjliggör verksamhetens finansiering i enlighet med de kalkyler, för vilka tidigare redogjorts. Verksamhetens omfattning har därför måst anpassas till storleken av det belopp av s. k. tipsmedel, som varje år kan komma att ställas till förfogande. Fritidsutredningens förslag medger, att årligen omkring 9 500 husmödrar kunna beredas en effektiv hjälp till minst en veckas semestervistelse. Av dessa husmödrar skola omkring 8 800 beredas plats på semesterhem, 500 beräknas själva kunna ordna sin semestervistelse och tilldelas som bidrag härtil ett stipendium på förslagsvis 50 kronor, medan slutligen 200 husmödrar beräknas höra till kategorien mödrar med spädbarn, vilka emottagas på för denna uppgift speciellt organiserade kombinerade semester- och barnhem.

Den förhållandevis blygsamma ram, som fritidsutredningen åtminstone till en början ansett sig böra hålla husmoderssemesterverksamheten inom, har föranlett ett flertal remissinstanser att påtala förslagets otillräcklighet och på många håll har det uppfattats som endast syftande till en utvidgad försöksverksamhet.

Socialstyrelsen finner det anmärkningsvärt, att förslaget fått en så begränsad innebörd och räckvidd, även om det beaktas att ett nytt område för social omvårdnad från det allmännas sida beträdes och att en viss återhållsamhet därför till en början är påkallad med hänsyn till de ekonomiska och praktiska resursernas begränsning. Enligt styrelsens åsikt vore det i sin ordning att verksamheten anordnades i en mycket utvidgad skala. Då det statsfinansiella läget emellertid torde lägga hinder i vägen för realiserandet av detta krav, anser socialstyrelsen, att man får finna sig i att verksamheten i början får karaktären av utvidgad försöksverksamhet. *Medicinalstyrelsen* föreslår, att man som beräkningsgrund för en kostnadskalkyl rörande husmoderssemesterverksamheten lägger förutsättningarna för erhållandet av rabattkort på livsmedel. Bortsett från de husmödrar i denna grupp, som ej ha några barn, beräknar medicinalstyrelsen antalet husmödrar i gruppen till omkring 540 000. Styrelsen finner det alltså lämpligt, att även de unga husmödrarna med ett eller två barn beredas semestermöjlighet. *Medicinalstyrelsen* anser det icke vara tillfyllest med endast ett långsamt utbyggande av redan igångsatt försöksverksamhet. Organisationen bör planeras och genomföras i större skala. *Socialvårdskommittén* konstaterar, att fritidsutredningen är medveten om att förslaget endast innebär en jämförelsevis obetydlig utvidgning av den hittillsvarande försöksverksamheten. Antalet husmödrar, som äro i behov av semester, är mångdubbelt större än det antal, som förslaget omfattar. *Socialvårdskommittén* påpekar konsekvenserna av att begränsa rätten till deltagande i semesterveckorna till husmödrar i familjer med en gemensam inkomst understigande 1 500 kronor. Denna gräns anser kommittén leda till uppenbara orättvisor, i det att flertalet husmödrar på landsbygden bli berättigade, medan ett stort antal husmödrar i städer och andra tätorter icke få rätt att delta. Kommittén anser, att inkomsten för barnrika familjer i städer och tätorter bör väsentligt få överstiga 1 500 kronor, utan att därför husmödrarna böra utestängas från rätten till semesterhjälp.

Statens fritidsnämnd anser det välbetänkt att i det nuvarande tidsläget begränsa åtgärderna så, som skett i fritidsutredningens förslag. I vissa hänseenden bör emellertid enligt nämndens åsikt en större klarhet rörande de statliga stödåtgärdernas omfattning böra eftersträvas. *Statens fritidsnämnd* och *Statens institutet för folkhälsan* finner det vara av vikt, att begreppet »husmoder» får en klarare definition, varav det framgår, att vederbörande utan avtalad ersättning eller därmed jämförlig anställningsform och sålunda i egenskap av familjemedlem fullgör husmodersuppgifterna. Vidare synes det fritidsnämnden vara skäl att fastställa en viss övre åldersgräns för bidragsberättigad husmoder. Fritidsnämnden anser, att 60 år bör anses vara den högsta ålder, som bör ifrågakomma. I beaktande av samhällets begränsade stödmöjligheter anser fritidsnämnden, att åtgärderna böra inriktas främst på mödrar med minst tre hemmavarande barn under sexton år. *1941 års befolkningsutrednings delegation för hem- och familjefrågor* finner det förståeligt, att fritidsutredningen med hänsyn till det statsfinansiella läget icke velat framlägga ett mera omfattande förslag. Delegationen ifrågasätter dock, om icke en mera ingående principiell motivering för en allmän husmoderssemester med statligt stöd bort vara utgångspunkten för betänkandet. Delegationen finner en förklaring rörande den avsedda framtida omfattningen av husmoderssemesteren önskvärd och anser vidare, att principfrågorna, som röra

gränsdragningen mellan dem som äga och icke skola äga rätt till semester, äro av sådan vikt, att det icke är lämpligt, att dessa frågor överlämnas åt den eventuella husmoderssemesternämndens avgörande.

Länsstyrelsen i Uppsala län anser förslaget i sin begränsade omfattning ej innebära någon lösning av frågan om husmoderssemester. Länsstyrelsen anser dock, att ett försök i enlighet med fritidsutredningens förslag bör komma till stånd. *Länsstyrelsen i Stockholms län* finner förslaget gälla en utvidgad försöksverksamhet, mot vilken länsstyrelsen ej har något att invända. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser försöksverksamheten ännu ej tillräckligt omfattande för att man skall kunna bygga på erfarenheterna från denna. Länsstyrelsen förordar, att semesterverksamheten till en början bedrives i restriktiva former.

Stadskollegiet i Stockholm finner fritidsutredningens förslag ej innebära någon lösning av husmoderssemesterfrågan. Ej ens 10 % av de husmödrar bland vilka behov av semesterhjälp förefinnes inrymmas i förslaget. Semesterverksamheten bör enligt kollegiets åsikt snarast utvidgas.

Göteborgs och Bohus läns landsting anser verksamheten böra kunna organiseras i enlighet med fritidsutredningens förslag. Man bör dock uppmärksamma, att verksamheten ej från början bör få alltför stela former utan ha karaktär av fortsatt försöksverksamhet. *Västerbottens läns landsting* understryker vikten av att gränserna beträffande inkomst och barnantal ej bliva alltför snäva. *Drätselkammaren i Malmö* anser fritidsutredningens förslag vara alltför stort upplagt. Semesterfrågan bör enligt kammarens uppfattning kunna lösas genom bidrag från det allmänna till redan befintliga eller blivande organisationer med detta syfte.

Kalmar läns norra hushållningssällskap finner förslaget icke utgöra någon lösning av lanthushållens semesterproblem. *Gotlands läns, Örebro läns samt Älvsborgs läns norra och södra hushållningssällskap* anse förslaget endast innebära en ökad försöksverksamhet. *Värmlands läns hushållningssällskap* anser, att fritidsutredningens förslag får en ringa effekt och betraktar detta som ett provisorium. Den föreslagna organisationen är enligt sällskapets åsikt ej lämplig att utbyggas.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund finner, att fritidsutredningen själv varit medveten om att den föreslagna organisationsramen ej är tillräcklig. Förbundet understryker, att det föreliggande förslaget icke synes innebära någon verklig lösning av semesterproblemet utan är att betrakta som utbyggd försöksverksamhet. Detta anser förbundet klart framgå av det faktum, att man icke anser sig kunna bereda flera än omkring 9 500 husmödrar årlig semester. Enligt socialdemokratiska kvinnoförbundets uppfattning borde även en försöksverksamhet på nuvarande stadium taga sikte på ett avsevärt högre antal. Förbundet påpekar, att den ifrågasatta övre inkomstgränsen vid 1 500 kronor i stor utsträckning utestänger städernas husmödrar från möjligheten att få statens hjälp till semester. Men även om man accepterar denna inkomstgräns kvarstår dock, påpekar förbundet, att antalet husmödrar i uppenbart behov av semester varje år är omkring tolv gånger så stort som det antal, vilket fritidsutredningen föreslår skola åtnjuta statens semesterhjälp. Förbundet yrkar, att frågan hur husmödrarna allmänt skola komma i åtnjutande av årlig semester måtte prövas.

Semesterkostnaden.

Den genomsnittliga inackorderingskostnaden för en husmoder under en semestervecka beräknar fritidsutredningen ligga mellan 20 och 25 kronor. Resekostnaden för varje husmoder beräknas under förutsättning att ingen taxenedsättning äger rum till i genomsnitt 10 kronor per husmoder. En

veckas vistelse på semesterhem jämte resa skulle alltså draga en genomsnittlig kostnad av omkring 35 kronor per husmoder. Fritidsutredningen har föreslagit, att det allmänna skall bidraga med 20 kronor och att husmodern själv skall svara för den återstående kostnaden. Med anledning av de höga resekostnaderna inom Norrbottens och Västerbottens län föreslår fritidsutredningen, att det allmännas bidrag här fastställs till 24 kronor.

Från åtskilliga remissinstanser har påpekats, dels att den av fritidsutredningen gjorda kostnadskalkylen ej vore hållbar och dels att vissa olägenheter voro förknippade med den föreslagna fördelningen av kostnaderna mellan det allmänna och respektive husmoder.

Socialstyrelsen, socialvårdskommittén, länsstyrelserna i Jönköpings-, Göteborgs och Bohus och Skaraborgs län samt Malmö stads drätselkammare framhålla, att kostnadsberäkningarna äro hållna inom en allt för snäv ram med hänsyn till prisernas fortgående stegring. Fritidsutredningens beräkningar äro baserade på det sommaren 1940 rådande prisläget. I genomsnitt kan emellertid livsmedelsprisens stegring från denna tid beräknas till 20 à 25 %. Under sådana förhållanden finner man det uppenbart, att en revision av beräkningarna med hänsyn till prisförändringarna är påkallad. De bidrag, som erfordras från det allmännas sida för förslagets genomförande, måste uppskattas till ett icke obetydligt högre belopp än det av fritidsutredningen beräknade. I fortsättningen bör storleken av den statliga bidragsgivningen utmätas med hänsyn till det under året rådande prisläget.

Länsstyrelsen i Kronobergs län, stadskollegiet i Stockholm samt Kristianstads, Västmanlands och Västerbottens läns hushållningssällskap understryka de svårigheter, som bestämmelsen om att husmodern själv skall bidraga med en del av kostnaderna för semestervistelsen, skapar för de mindre bemedlade husmödrarna. De husmödrar, som ha mest behov av semester, torde ha svårast att erlægga den stipulerade avgiften. Det allmänna bör träda emellan i sådana fall, där husmoder ej kan erlægga sin andel och där brist på frivilliga bidrag föreligger. *Länsstyrelsen i Skaraborgs län samt Kristianstads läns hushållningssällskap* anse, att ett speciellt utrustningsbidrag i vissa fall är nödvändigt.

Norrbottens läns landsting samt Norrbottens läns hushållningssällskap framhålla, att de dyra resekostnaderna i övre Norrland ej tillräckligt beaktats. Bidraget från det allmänna föreslås avpassat efter resans längd alternativt föreslås en utjämning av resekostnaderna mellan samtliga län.

Semesterverksamhetens finansiering.

Fritidsutredningen finner det riktigast, att för husmoderssemestern inrättas ett särskilt anslag av tillräcklig storlek under femte huvudtiteln. Då enligt utredningens uppfattning det statsfinansiella läget emellertid lägger hinder i vägen härför, har fritidsutredningens majoritet ansett verksamheten böra finansieras med tipsmedel. Ledamoten av fritidsutredningen, herr Nordensson, har i särskilt yttrande framhållit som sin åsikt, att verksamheten bör finansieras genom ett under femte huvudtiteln inrättat anslag. Fritidsutredningen har vidare föreslagit, att landsting och städer utom landsting skulle lämna bidrag till semesterhemsverksamheten motsvarande en tredjedel av statsmakternas anslag.

Remissinstanserna äro i allmänhet i likhet med fritidsutredningen av den

uppfattningen, att statens bidrag till husmoderssemestern bör lämnas i form av ett särskilt anslag under femte huvudtiteln. De statsfinansiella skäl, som föranlett fritidsutredningens majoritet, att trots denna principiella uppfattning dock förorda anslag av tipsmedel, ha däremot icke i allmänhet föranlett remissinstanserna till samma ståndpunktstagande. De ha med få undantag anslutit sig till herr Nordenssons linje.

Fritidsutredningens förslag till uppdelning av kostnaderna mellan staten och landstingen respektive städer utom landsting har i vissa fall föranlett yrkanden om ändringar från remissinstansernas sida.

Socialstyrelsen understryker, att husmoderssemestern är en angelägenhet av så stor allmän social och hygienisk betydelse att statliga åtgärder för dess främjande böra finansieras genom ett fast anslag under femte huvudtiteln. Den ifrågasatta tilldelningen av tipsmedlen skulle innebära, att semesterhemsverksamhetens tillgodoseende i ekonomiskt avseende gjordes beroende av från år till år tämligen svårberäkneliga tillfälliga omständigheter. Det synes också som om det ur rent principiell synpunkt vore mindre tillfredsställande att anknyta ett så samhällsviktigt och bestående intresse, som det här är fråga om, till den speciella post, som representeras av tipsmedel. Styrelsen är av den åsikten, att husmoderssemestern bör bestridas från femte huvudtiteln stat, ty därigenom vinner man dessutom den obestridliga fördelen, att verksamheten kommer att sortera under socialdepartementet, där den rätteligen hör hemma, istället för som annars skulle bli fallet under handelsdepartementet.

Socialvårdskommittén är av den bestämda uppfattningen, att husmoderssemesterverksamheten har sådan karaktär, att kostnaderna böra ingå bland statens ordinarie utgifter och uppföras under femte huvudtiteln. Detta utesluter icke, framhåller kommittén, att det vore förmånligt, om tipsmedel kunde komma till användning för vissa ändamål av engångskaraktär, såsom bidrag till uppförande av nya semesterhem m. m.

Medicinalstyrelsen biträder den av herr Nordensson gjorda reservationen och anser, att ett särskilt anslag av tillräcklig storlek bör uppföras under femte huvudtiteln och att det allmännas bidrag till husmoderssemesterverksamheten alltså icke bör sammankopplas med tilldelningen av tipsmedel.

Statens fritidsnämnd anser, att husmoderssemesterns ändamål, som väsentligt avviker från de syften, som i övrigt tillgodoses med anlåtande av friluftsfonden, och nämnden finner vägande skäl tala för att anslagsvägen beträdes. Fritidsnämnden betonar, att årligen återkommande bidrag normalt äro främmande vid dispositionen av fondmedlen. Det rör sig sålunda här regelmässigt om engångsbidrag. Därtill kommer att organisationsbidrag överhuvud icke få belasta fonden. Nämnden framhåller, att husmoderssemesterverksamheten alltigenom har karaktär av social stödverksamhet helt likställd med uppgifter, som eljest tillgodoses genom anslag från femte huvudtiteln.

Under alla förhållanden vill nämnden bestämt avstyrka, att en särskild fond för husmoderssemesterverksamheten inrättas. En uppdelning av tipsmedlen på ett större antal specialfonder medför nämligen bestämda praktiska olägenheter.

1941 års befolkningsutrednings delegation för hem- och familjefrågor understryker husmoderssemesterns betydelsefulla plats på det sociala befolkningsprogrammet och finner det självklart, att verksamheten bör jämföras med övriga familjesociala åtgärder och stå under ledning av samma myndighet som dessa. Detta förefaller delegationen så mycket mera befogat, som utvecklingen av husmoderssemesterverksamheten otvivelaktigt bör ske parallellt med andra sociala reformer. Fritidsutredningens förslag, att husmoderssemesterverksamheten skulle finansieras med tipsmedel och att verksamheten alltså skulle ligga under han-

delsdepartementet synes delegationen vara i hög grad ägnat att försvåra den fria sikten beträffande denna reforms framtida utveckling.

Länsstyrelserna i Skaraborgs, Örebro, Gävleborgs, Gotlands, Jämtlands och Västerbottens län framhålla lämpligheten av att husmoderssemesterverksamheten finansieras inom ett fast anslag på riksstaten under femte huvudtiteln. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* anser, att verksamheten lämpligen kan finansieras med tipsmedel under förutsättning att de övriga ändamål, för vilka dessa medel avsetts, bli tillgodosedda.

Hushållningssällskapen i Jönköpings, Gotlands, Gävleborgs och Västerbottens län biträda den av herr Nordensson gjorda reservationen.

Folkpartiets kvinnoförbund och *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* framhålla det önskvärda i ett centraliserande av så många familjesociala verksamhetsgrenar som möjligt till ett och samma organ. Därav följer att husmoderssemesterverksamheten bör ligga under socialdepartementet och bestridas med anslag av tillräcklig storlek under femte huvudtiteln.

Den föreslagna fördelningen av det allmännas kostnader för husmoderssemestern mellan staten och landstingen har mött vissa invändningar från ett mindre antal landsting. Flertalet av landets landsting synas emellertid icke ha något att invända mot den föreslagna kostnadsfördelningen. *Jönköpings läns landsting* har med hänsyn till att reformens syfte är förebyggande hälsovård ingen invändning att göra mot det föreslagna landstingsbidraget. *Kalmar läns norra landsting*, *Blekinge läns landsting* och *Skaraborgs läns landsting* uttala, att kostnaderna för husmoderssemesterverksamheten helt böra bestridas av statsmedel. *Malmöhus läns landsting* tillstyrker förslaget om husmoderssemester endast under förutsättning att ingen del av kostnaden lägges på landstinget. *Älvsborgs läns landsting* framhåller, att även primärkommunerna synas böra lämna ekonomiskt stöd till husmoderssemesterverksamheten i form av utrustningsbidrag och resekostnadsbidrag till obemedlade.

Uppsala läns hushållningssällskap framhåller, att landstingens bidrag till husmoderssemestern bör bli mera omfattande än vad fritidsutredningen föreslagit. Även primärkommunerna böra ekonomiskt understödja husmoderssemesterverksamheten. Härigenom skulle husmödrarnas egna omkostnader kunna väsentligt reduceras.

Semestertidens längd.

Fritidsutredningen har i sitt betänkande som grundval för sina förslag rörande husmoderssemestern utgått från en semestertid på 7 dagar.

Det råder bland remissinstanserna enighet om att den föreslagna tiden är allt för kort. I remissvaren föreslås en semestertid varierande mellan 10—21 dagar.

Socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, pensionsstyrelsen, socialvårdskommittén och *befolkningsutredningens delegation för hem- och familjefrågor* understryka, att den föreslagna tiden för semestervistelsen är allt för kort, för att den önskade vilan och kraftåterhämtningen skall kunna erhållas. En semestertid av 14 dagar är att anse som ett minimum och skulle otvivelaktigt ge semestervistelsen ett helt annat värde för de deltagande husmödrarna. Denna av allmänna medel subventionerade semesterverksamhet bör vid själva starten avse en standard i fråga om semestervilans effektivitet, som icke är undermålig. Det skulle säkerligen få ganska ogynnsamma verkningar, om en kortare viloperiod avsåges än den, som redan praktiserats på flera håll, där semesterhem ha anordnats genom enskilda initiativ. Förtröendet för denna nya form av socialhjälp bör icke från början få vedervågas. Statsbidraget till semesterbehövande husmödrar torde så-

lunda ovillkorligen böra sättas i proportion till en semester av två veckors längd. Så bör ske även om statsmakterna skulle se sig nödsakade att begränsa anslagstildelningen så, att antalet lämnade bidrag genom utsträckning av tiden till en början bleve mindre än vad som annars skulle blivit fallet.

Statens institut för folkhälsan framhåller, att den föreslagna tiden för semestern, 1 vecka, ur hygienisk synpunkt tillmätts allt för knappt, varför åtminstone i ömmande fall bidrag borde kunna utgå även för ett större antal semesterdagar, förslagsvis upp till 14 dagar.

Överståthållarämbetet anser den föreslagna semestertiden vara allt för kort och framhåller att en längre semestertid med full rekreation är att föredraga, även om antalet deltagande husmödrar skulle bli mindre. *Länsstyrelserna i Jönköpings, Kalmar, Blekinge, Hallands och Västmanlands län* understryka, att den föreslagna ledigheten är för kortvarig och föreslå en semestertid varierande mellan 10—14 dagar.

Västmanlands, Jämtlands, Norrbottens och Jönköpings läns landsting anse den föreslagna semestertiden för kort och föreslå en semestertid på mellan 10—14 dagar. *Stadskollegierna i Stockholm och Göteborg* föreslå 14 dagars semester.

Hushållningssällskapen i Södermanlands, Jönköpings, Göteborgs och Bohus, Västmanlands och Kopparbergs län anse en semestertid mellan 10—14 dagar vara behövlig. *Västerbottens läns hushållningssällskap* framhåller, att 14 dagars semester är ett minimum. Hushållningssällskapet skulle helst vilja se en husmoderssemester omfattande 3 veckor.

Folkpartiets kvinnoförbund anser 10 dagars husmoderssemester vara det minsta, som kan komma ifråga. En semestertid på minst 2 veckor anser förbundet vara önskvärd. *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* framhåller, att den normala husmoderssemestertiden bör vara 14 dagar. *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* framhåller, att frågan om husmoderssemesterns längd bör tagas upp till förnyat övervägande. Förbundet anser det icke rimligt, att husmödrar, vilkas arbetsbörda i synnerhet inom de i betänkandet berörda inkomstklasserna enligt verkställda utredningar är synnerligen tung, skola tillerkännas kortare semester än andra medborgare. En semesterperiod av 14 dagar är ett minimum, om semestern skall tjäna det avsedda syftet att bereda husmödrarna tillfälle till vila och kraftåterhämtning.

Hemhjälpsproblemet.

Fritidsutredningen har uppmärksammat denna fråga och förordar, att husmödrarnas möjligheter att lämna hemmen skola underlättas, dels därigenom att sommarkoloniverksamheten utvidgas särskilt i fråga om barn under skolåldern och dels därigenom att de mindre bemedlade hemmen beredas möjligheter att erhålla husmodersvikarier. Enär 1941 års befolkningsutredning fått i uppdrag att utföra en allsidig utredning av hemhjälpsverksamhetens planmässiga organiserande och stödjande från det allmännas sida, har fritidsutredningen emellertid icke framlagt några förslag vare sig beträffande sommarkoloniverksamheten eller frågan om husmodersvikarier.

Så gott som samtliga remissinstanser ha uppmärksammat hemhjälpsproblemets betydelse för frågan om genomförandet av en husmoderssemester i större omfattning.

Socialstyrelsen framhåller vikten av att frågan om hemhjälp erhåller en effektiv lösning. Då problemet är föremål för utredning av befolkningsutredningen har styrelsen emellertid intet att invända mot att fritidsutredningen lämnat

detta problem åt sidan. Styrelsen inskränker sig till att påpeka nödvändigheten av att det väntade förslaget angående hemhjälp snabbt leder till praktiskt resultat. Dessutom framhålles att detta förslag kan tänkas komma att föranleda justeringar i fråga om det allmännas bidrag till husmoderssemestern, vilkas innebörd nu icke kan överblickas. *Socialvårdskommittén* finner det föga sannolikt, att det skall lyckas att inom rimlig framtid bygga upp en samhällelig hemhjälsorganisation, varigenom vikarier kunna erbjudas något större antal husmödrar under deras semester. Om det skall bli möjligt att frigöra ett större antal husmödrar, måste man, enligt kommitténs uppfattning, lita till olika kollektiva anordningar för barnens omhändertagande, främst då sommarkolonier. Husmödrarna kunna även med bistånd av släkt och vänner själva ordna hemhjälsfrågan, men om så skall bli möjligt, torde det fordras, att husmödrar i små ekonomiska förhållanden erhålla ett kontant bidrag till kostnaderna för hemhjälp. *Länsstyrelsen i Uppsala län* framhåller vikten av att mödrarnas arbete underlättas genom barnkolonier, varvid bör uppmärksammas att behovet på landsbygden är lika stort som i städerna.

Länsstyrelsen i Gotlands län påpekar, att en stor del av husmödrarna ej kunna utnyttja en semester på grund av att vikarie ej kan anskaffas. *Länsstyrelsen* understryker kravet på att en kår av duglig kvinnlig arbetskraft för tillhandahållandet av erforderlig hemhjälp åt husmödrarna skapas. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* finner det vara en väsentlig svaghet i fritidsutredningens förslag, att man ej tagit ställning till hemhjälsproblemet. Denna fråga bör enligt länsstyrelsens uppfattning utredas i detta sammanhang. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* avstyrker hela fritidsutredningens förslag främst med hänsyn till att länsstyrelsen ifrågasätter, huruvida icke husmödrarna bättre kunna beredas lättnader genom en utbyggnad av den så kallade hemsyster- eller hemvårdarinneverksamheten. Även *överståthållarämbetet* anser sig icke kunna godtaga den föreslagna lösningen av semesterproblemet. *Överståthållarämbetet* framhåller, att semestermöjligheterna endast i ringa omfattning kunna utnyttjas av de husmödrar, som främst äro i behov därav, så länge ej hemhjälsfrågan lösts. Det allmännas hjälpåtgärder böra enligt *överståthållarämbetet* i första hand komma de mest hjälpbehövande husmödrarna tillgodo och först i andra hand kan ordnandet av de övrigas semesterfråga komma. Då fritidsutredningens förslag synes leda till ett motsatt resultat, anser *överståthållarämbetet* den av fritidsutredningen föreslagna lösningen icke kunna godtagas.

Uppsala läns hushållningssällskap framhåller, att problemet om lanthushållsmödrarnas arbetsbörda och möjligheter till ökad vila och semester icke kan lösas med allenast en åtgärd av ett eller annat slag. Det erfordras samverkan mellan olika åtgärder, som syfta dels till ytterligare rationalisering av hemarbetet på landsbygden och dels till ökade möjligheter att erhålla arbetshjälp. I fråga om hemhjälp framhålles möjligheten att utbygga hemsysterinstitutionen. En annan faktor av stor betydelse vid vikariefrågans lösning är biståndet från grannar, som på landsbygden är en naturlig form framvuxen ur byalagets gemenskap och som ännu finnes levande. En husmoderssemester som omfattar alla eller de flesta av landsbygdens husmödrar torde icke kunna genomföras utan samverkan med social kvinnlig samhällstjänst. Även *stadskollegiet i Stockholm* ifrågasätter, huruvida icke kvinnlig beredskapstjänst skulle kunna lösa problemet med husmodersvikarier. *Södermanlands läns hushållningssällskap* finner det utsiktslöst att söka lösa semesterfrågan utan att samtidigt lösa vikarieproblemet. Sällskapet framhåller, att hemsysterverksamheten bör utbyggas och pekar på möjligheten till organiserad samverkan mellan grannarna, vidare framhålles möjligheten att genom J. U. F. och S. L. U. mobilisera kvinnlig arbetskraft i detta sammanhang. *Kalmar läns hushållningssällskap* anser bland annat, att frågan om det allmännas stöd beträffande hemhjälp bör ytterligare omprövas.

Fria eller rabatterade resor.

I avsikt att nedbringa resekostnaden vid den av fritidsutredningen bedrivna försöksverksamheten har bestämts, att de skolor, där sådan verksamhet anordnats, endast fått mottaga husmödrar från det egna länet och eventuellt delas av angränsande län. Emellertid betonar fritidsutredningen önskvärdheten av ett utbyte av semestrande husmödrar mellan olika län. För att de anslag, som framdeles komma att beviljas till husmoderssemesterverksamhet, i någon mån skola kunna täcka behovet, torde en begränsning av resekostnaden bli nödvändig, fastslår fritidsutredningen, som hemställer, att statens och enskilda järnvägar måtte bevilja en reduktion av biljettpriset med 60 % för mindre bemedlade husmödrars resor till och från semesterorten. Intill dess en sådan reduktion åstadkommits beräknas varje husmoders resekostnad till 10 kronor.

De flesta remissinstanserna ha ej anmält någon avvikande mening i denna fråga. Däremot har från några håll ifrågasatts, om icke fria resor för semestrande husmödrar borde övervägas. Socialstyrelsen anser denna förmån böra omfatta ej husmodern men de medföljande barnen och statens fritidsnämnd ifrågasätter biljettrabatter vid samtliga semesterresor av skilda familjemedlemmar.

Socialstyrelsen har i samband med frågan om stipendiegivningen påpekat lämpligheten av att man genom fria resor för barn möjliggör att dessa åtfölja modern på semestern. Detta anser styrelsen böra ske i anslutning till de anstalter som gjorts till främjande av stadsbarns vistelse på landet enligt 1942 års riksdagsbeslut. *Medicinalstyrelsen* framhåller, att erfarenheterna från den genom utrymningskommissionen anordnade resebidragsverksamheten för mödrar, som åtföljde sina barn vid deras resa till sommarvistelse, tala för att man endast genom ett dylikt resebidrag skulle kunna åstadkomma semester för ett stort antal mödrar. Även om genomsnittskostnaden för dessa resor icke med säkerhet kan fastställas synes man ej behöva räkna med mera än i genomsnitt 15 kronor. Av fritidsutredningen angivna 10 kronor synes dock styrelsen vara otillräckliga. *Statens fritidsnämnd* finner den av fritidsutredningen berörda frågan om taxeringsättning för resor i samband med husmoderssemestern vara av synnerlig vikt. Goda skäl föreligga för att åtgärder vidtagas för ett närmare klarläggande av de förutsättningar under vilka semestrande husmödrar må kunna komma i åtnjutande av viss reduktion i biljettpiserna. En utomordentligt stor social vinst skulle uppnås, om sagda övervägande kunde vidgas till att avse ökade lättnader vid samtliga semesterresor av skilda familjemedlemmar. *Barnavårdsnämnden i Stockholm*, som av stadskollegiet i Stockholm anmodats yttra sig, vill utöver de verksamhetsformer, som fritidsutredningen anvisat, peka på ytterligare en utväg. Härvid syftar nämnden på de fria sommarresorna för barn vid vistelse i enskilda hem. Därvid medgavs även fria resor för medföljande vårdare. Enbart från Stockholm utgjorde antalet vårdare, som fingo sådana fria resor i det närmaste 6 000. Av dessa voro den ojämförligt övervägande delen mödrar. I samband med avlämnandet och hämtandet av barnen fingo dessa mödrar i många fall en längre eller kortare tids lantvistelse för sin egen rekreation, framhåller nämnden, vanligen i samma hem, där deras barn vistades, vilket i de flesta fall var hos vänner och bekanta. I en del fall lämnade barnavårdsnämnden och för saken intresserade privata institutioner i Stockholm mindre penningunderstöd. Barnavårdsnämnden anser, att om medel beviljas till liknande verksamhet även i fortsättningen, bör

på denna väg inom ramen för en måttlig kostnad, som huvudsakligen inskränker sig till själva resorna, ett betydande antal husmödrar kunna beredas någon tids lantvistelse. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* ifrågasätter, om ej de sämst ställda böra ha bidrag till hela resekostnaden.

Kristianstads läns hushållningssällskap anser, att resorna i allmänhet böra betalas av husmödrarna, men föreslår, att husmödrar från familjer med högst 3 000 kronors verklig inkomst erhålla fri resa till och från semesterplatsen. *Västerbottens läns hushållningssällskap* framhåller, att om den föreslagna organisationen skall kunna genomföras och bli utnyttjad i avsedd omfattning i de delar av landet, som sällskapet representerar, så torde det allmännas bidrag få tillmätas bland annat så, att obemedlade husmödrar ej behöva vidkännas några resekostnader.

Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund anser, att ett system med fria resor i likhet med det sommaren 1942 praktiserade borde övervägas. Detta isynnerhet som beträffande administrationen men även beträffande resekostnaderna enligt erfarenheten billiga system borde kunna tillämpas även för husmoderssemester, då det ju, som fritidsutredningen framhåller, visat sig, att ett stort antal husmödrar ha anförvanter eller bekanta på annan ort att resa till under semestern. Denna semesterform borde vara mycket användbar, framhåller förbundet, isynnerhet så länge som på grund av det statsfinansiella läget de ekonomiska möjligheterna äro begränsade. *Svenska landsbygdens kvinnoförbund* anser det lämpligt, att den föreslagna semesterverksamheten utvidgas till att omfatta bland annat helt fria resor till släktingar eller andra, hos vilka husmodern önskar tillbringa semestern.

Valet av semesterort och årstid för semestern.

Fritidsutredningen har haft under övervägande, huruvida semestern för lanthusmödrar emellanåt kunde förläggas till större städer, varigenom husmödrarna skulle beredas tillfälle att studera sociala och kulturella inrättningar och att besöka föreläsningar, konserter och teatrar. Utredningen finner det emellertid tveksamt, om sådan verksamhet bör understödjas av det allmänna. Den skulle enligt fritidsutredningens uppfattning ej medföra den rogivande vila, som är husmoderssemesterens syfte.

Även frågan om den tidpunkt på året, vid vilken semesterveckor för husmödrar lämpligen böra anordnas, har varit föremål för övervägande. Utredningen påpekar, att därest endast hänsyn till önskemålet att genom semestern bereda husmödrarna nytta och trevnad behövde tagas, vore sommarmånaderna att föredraga. Emellertid måste hänsyn tagas till husmödrarnas möjlighet att taga ledigt och till möjligheterna att disponera lämpliga utrymmen för den semesterhemsverksamhet, som utredningen förordat, som den huvudsakliga formen för semesterverksamheten. Vid skolorna kunna husmödrar mottagas endast under sommaren och hösten, medan pensionaten lämpa sig bäst som semesterhem under icke-säsongs-tid. Fritidsutredningen anser, att det bör bli länsnämndernas viktiga uppgift att tillse, att semesterhemmen hållas öppna på tider, då olika kategorier husmödrar behöva begagna sig av dem.

Medicinalstyrelsen delar ej utredningens tveksamhet rörande lämpligheten av att i viss utsträckning förlägga semestern för landsbygdens husmödrar till större städer. Även om semestern icke rymmer några mera regelmässigt planerade studiebesök, föreläsningar och dylikt, kan säkerligen en semestervistelse under ett

par veckor i en större stad, enligt styrelsens åsikt, ge ett mycket gott utbyte genom miljöbytet och avkopplingen från de vanliga sysslorna. Härtill kommer, att en sådan semester med fördel kan förläggas till vinterhalvåret, vilket synes styrelsen just för lanthusmödrarna innebära en utökning av semestermöjligheten med hänsyn till hemarbetets organisation. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* framhåller, att en förutsättning för att semestervistelsen skall skänka avspänning och vila är, att husmodern själv får välja den plats för semestern, där hon tror sig komma att trivas. Länsstyrelsen, som ställer sig avvisande mot fritidsutredningens förslag, anser att valfriheten endast undantagsvis kan stå till buds. I allmänhet torde husmodern bli hänvisad till viss ort. Länsstyrelsen befarar, att semester vistelsen på så sätt för många blir en besvikelse och att det avsedda gynnsamma resultatet uteblir.

Skaraborgs läns hushållningssällskap framhåller, att semestern ej med nödvändighet måste förläggas till sommaren. Under vinterhalvåret äro möjligheterna störst för landsbygdens husmödrar att frigöra sig från hushållsarbetet. *Väster-norrlands läns hushållningssällskap* anser månaderna februari—mars och tiden den 10 juni till den 15 juli vara särskilt lämplig semestertid för husmödrarna. Möjligheten att frigöra sig från hushållsarbetet är störst under dessa perioder. *Kopparbergs läns hushållningssällskap* understryker också lämpligheten av en semesterperiod under månaderna februari och mars. *Svenska landsbygdens kvinnoförbund* anser det lämpligt, att verksamheten utvidgas till att omfatta även vintersemester, som förbundet anser vara särskilt lämplig för många av landsbygdens husmödrar.

Stipendiegivningen.

Fritidsutredningen har ansett det vara önskvärt att bereda husmödrarna möjlighet att välja mellan olika semesterformer. Med hänsyn härtill har utredningen utformat ett förslag om stipendier till husmödrar, som själva önskade ordna sin semestervistelse. Då fritidsutredningen ej tillmäter denna semesterform samma värde ur hälsovårdssynpunkt som semesterhemsformen, har utredningen ej velat föreslå landstingsbidrag till semesterstipendierna. Utredningen har även begränsat antalet stipendier till 500 per år intill den tidpunkt, då avsättningen till den ovannämnda fonden blir större än 250 000 kronor per år. Stipendiebeloppet har av utredningen fixerats till 50 kronor.

Remissinstansernas åsikter om stipendiegivningen äro i den mån de komma till uttryck i remissvaren synnerligen divergerande. Å ena sidan mottages förslaget med tillfredsställelse och påyrkas en utvidgning av denna form. Å andra sidan har förslaget väckt betänkligheter främst med hänsyn till svårigheterna att på ett betryggande sätt ordna den samhälleliga kontrollen. De skilda uppfattningarna förete dock olika nyanser.

Socialstyrelsen, som intar en positiv ståndpunkt till stipendiegivningen, ifrågasätter dock, om icke bidragens storlek borde utmätas med viss hänsyn till att husmödrarna i en del fall vilja ha barnen med sig på semesterresan. Det är med hänsyn till sådana fall ej rimligt eller önskvärt, att bidragsgivningen ovillkorligt bindes vid principen, att moder och barn skola åtskiljas under dennas semester. Det bör tvärt om genom fria resor för barnen möjliggöras att dessa åtfölja modern. Detta anser styrelsen bör kunna ske i anslutning till de åtgärder i sådan riktning, som ha gjorts till främjande av stadsbarns sommarvistelse på landet i enlighet med beslut av 1942 års riksdag. Dessa resor, som icke blott avsett sommarkoloniernas barn utan även barn som resa till enskilda hem, synas

enligt styrelsens uppfattning böra fullföljas på semesterverksamhetens område. *Socialvårdskommittén* framhåller, att fritidsutredningen synbarligen själv ställer sig kritisk mot förslaget om stipendiegivning och därför endast förordat en fortsatt försöksverksamhet av jämförelsevis ringa omfattning. *Socialvårdskommittén* förklarar sig dela denna uppfattning och understryker särskilt, att faran för missbruk måste vara särskilt stor, när — såsom här synes vara fallet — stipendierna ej blott avse täcka kostnaderna för resor utan även kunna lämna ett kontantöverskott. *Statens fritidsnämnd* finner stipendieverksamheten behäftad med sådana olägenheter, att den ej bör infogas i planen. Några säkra garantier för att den åsyftade avkopplingen vinnes finnes ej. Vidare anser nämnden, att svårigheterna att göra ett rättvist urval av stipendiater äro betydande.

Länsstyrelserna i Kronobergs och Örebro län anse stipendieformen lämplig. I många fall torde både billig och lämplig semestervistelse kunna ordnas för ett stort antal husmödrar genom stipendiegivning, framhåller länsstyrelsen i Kronobergs län. Länsstyrelsen i Örebro län anser, att stipendieformen bör vara att föredraga i alla sådana fall, där husmodern själv kan ombestyrja en semestervistelse. *Länsstyrelsen i Blekinge län* ställer sig däremot tveksam beträffande ändamålsenligheten och framhåller svårigheten att utöva betryggande kontroll. *Drätselkammaren i Hälsingborg* anser, att bland de föreslagna formerna för semesterverksamhet bör stipendieformen i första hand utnyttjas.

Jönköpings och Göteborgs läns hushållningssällskap äro av den åsikten, att denna semesterform ej erbjuder någon säkerhet för att vederbörande kommer i åtnjutande av verklig vila och anse därför, att stipendiegivningen bör inskränkas till ett minimum.

Samtliga de kvinnoförbund, som i sina remissvar tagit ställning till frågan, uttrycka sin tillfredsställelse med den form av semesterverksamhet som stipendiegivningen utgör. *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* framhåller särskilt vikten av att den av fritidsutredningen föreslagna stipendiegivningen till hjälp för en av husmodern själv ordnad semester icke ges en alltför begränsad omfattning. Stipendiegivningen möjliggör enligt förbundets åsikt en fri, praktisk och billig semester, som skänker avkoppling och stimulans genom samvaron med vänner och anhöriga. *Vita bandets centralstyrelse* framhåller, att en del kvinnor ej tilltalas av semestervistelse vid skolor och semesterhem, där många äro samlade. Ett litet stipendium, som fritt kunde disponeras, skulle däremot sätta dem i tillfälle att få resa dit de själva önska. Genom kvinnoorganisationernas hjälp torde frågan om urval och kontroll kunna få en tillfredsställande lösning, anser centralstyrelsen. *Folkpartiets kvinnoförbund* uttrycker sin glädje över att stipendieformen förslagsvis framförts av fritidsutredningen. Genom sin medverkan vid stipendiernas utdelning 1940—1941 har förbundet kunnat konstatera den glädje, som dessa stipendier berett sina mottagare. Förbundet tillstyrker på det varmaste denna form av semesterverksamhet. *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* instämmer i förslagets princip, att husmödrarna böra beredas möjlighet att välja mellan olika semesterformer. Husmödrarna böra ha största möjliga frihet att planera sin semester efter eget val i likhet med andra medborgare.

Semesterhemsverksamheten.

Den av fritidsutredningen föreslagna husmoderssemesterverksamheten är avsedd att huvudsakligen bedrivas såsom semesterhemsverksamhet. Enligt fritidsutredningens beräkningar skulle årligen omkring 8 800 husmödrar beredas plats på semesterhem.

Medicinalstyrelsen, som beräknar antalet husmödrar inom den kategori, som enligt styrelsens uppfattning borde komma att beröras av de statliga åtgärderna, till omkring 540 000, förutser, att anstalter av helt annan storleksordning än

fritidsutredningen tänkt sig torde bli erforderliga för öppnandet av ett tillräckligt antal semesterhem. Styrelsen pekar på möjligheten att vinterbona och året runt hålla öppet redan nu befintliga semesterhem. Vidare bör i varje län pensionat och liknande företag ställas till förfogande för husmoderssemestern under lämplig tid av året. *Statens fritidsnämnd* vitsordar på grundval av egna erfarenheter, att semesterverksamheten är att anse som den obetingat värdefullaste organisationsformen.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anser semesterhemmen vara en nödvändig semesterform men understryker, att vila och rekreation bör vara det väsentliga syftet med denna verksamhet. Bildningssträvandena få komma i andra hand. *Länsstyrelsen i Örebro län* anser, att semesterhem i städerna i viss utsträckning böra ordnas för att ställas till förfogande för landsbygdens husmödrar. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* ställer sig däremot avvisande mot tanken på semesterhem i städerna.

Jönköpings läns landsting framhåller, att först och främst böra skolorna på föreslaget sätt utnyttjas men dessutom böra nödvändiga nybyggnader beredas. Landstinget finner det vara av vikt att därvid en bestämd skillnad göres mellan utgifterna för nybyggnad och anläggningskostnaderna. Även *Norrbottnens läns landsting* finner nybyggnader av semesterhem nödvändiga. Kostnaderna härför böra utjämnas över hela landet.

Kristianstads läns hushållningssällskap framhåller beträffande semesterhemmens storlek, att dessa ej böra vara större än att hemmens föreståndarinnor personligen kunna ta sig an vederbörande inackorderingar. Beträffande lokalfrågorna påpekar hushållningssällskapet möjligheten av att under ferierna även använda folkskolor med skolkök. *Gävleborgs läns hushållningssällskap* framhåller nödvändigheten av att ett tillräckligt stort antal semesterhem upprättas, så att de husmödrar, som önska komma ifråga, kunna mottagas.

Semester- och barnhem.

Fritidsutredningen har ansett särskilda anordningar erforderliga för att göra mödrar med spädbarn delaktiga av husmoderssemestern. Dessa barn kunna nämligen ej skiljas från mödrarna utan måste medfölja dem till semesterhemmen. Detta måste därför få karaktären av en kombination av semesterhem och barnhem. Då enligt fritidsutredningens uppfattning tveksamhet råder beträffande vårdformens lämplighet, har utredningen föreslagit, att sådana hem tills vidare endast anordnas i begränsad omfattning och där lämpliga lokaler redan finnas.

De inkomna remissvaren utvisa, att det bland remissinstanserna råder mycket delade meningar rörande ändamålsenligheten av denna vårdform.

Socialstyrelsen anser sig böra göra en erinran av allvarlig art beträffande den befattning med kombinerade semester- och barnhem, som enligt fritidsutredningens förslag skulle tillkomma länsnämnderna. Utredningen synes anse, att dessa hem skulle ställas utan den kontroll, som föreskrives i barnavårdslagen. *Socialstyrelsen* anser, att det vore olyckligt, om en viss kategori av barnhem undandragas den i barnavårdslagstiftningen avsedda tillsynen. *Socialvårdskommittén* understryker, att denna vårdform endast kan komma i fråga för ammande mödrar, som annars ej kunna få semester. Något skäl att befria hemmen från att i likhet med andra liknande anläggningar erhålla tillstånd av länsstyrelsen och underkastas i lag föreskriven kontroll synes ej föreligga. *Länsstyrelsen i Örebro län* anser, att allvarliga betänkligheter av medicinsk och hygienisk karaktär aktualiseras vid ett realiserande av denna vårdform.

Uppsala läns, Jönköpings läns och Västerbottens läns hushållningssällskap anse den föreslagna kombinationen av barn- och semesterhem ej ändamålsenlig.

Sveriges husmodersföreningars riksförbund anser fritidsutredningens förslag om upprättande av kombinerade semester- och barnhem vara mycket viktig, när det gäller att möjliggöra semestrar för unga husmödrar. Förbundet påpekar emellertid, att de föreslagna åtgärderna för husmödrar med späda barn för att bli effektiva måste kompletteras med en utvidgad social hemhjälp, barnkrubbeverksamhet och skollovskolonier. *Folkpartiets kvinnoförbund* finner det värdefullt, att fritidsutredningen i sitt betänkande även tagit upp möjligheterna att bereda husmödrar med små barn tillfälle att taga med sig dessa till speciella semesterhem, där särskild vård kan beredas dem. *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* framhåller, att denna av fritidsutredningen föreslagna kombination av semesterhem och barnhem har väckt vissa betänkligheter inom förbundet. Detta på grund av svårigheten att effektivt skilja mödrarna och barnen åt under semestertiden och därigenom bereda de förra tillfälle till verklig vila. Förbundet anser, att verksamhetsformen bör inskränkas till ammande mödrar, vilka icke kunna få semester, därest ej barnen medfölja. *Vita bandets centralstyrelse* anser den kombinerade semester- och spädbarnshemsverksamheten vara ett klokt förslag. Det har visat sig, att en del husmödrar, som äro i stort behov av att komma ifrån sitt vanliga arbete i hemmet, där de kanske skola tillgodose en stor familjs behov, icke kunna lämna sina minsta barn utan oro. Vita bandet har därför i åtskilliga av sina semesterhem mottagit husmödrar med spädbarn.

Organisationen.

Det av fritidsutredningen framlagda förslaget till organisation av husmoderssemesterverksamheten har i många fall ansetts ändamålsenlig av remissinstanserna. Åtskilliga av dem ha emellertid anmält i olika avseenden avvikande uppfattningar och framfört nya önskemål. I någon mån präglas de invändningar och förslag, som framkommit i remisserna, av det förhållandet, att fritidsutredningens förslag på sina håll uppfattats som fortsatt försöksverksamhet.

Socialvårdskommittén anser att vissa skäl tala för den av utredningen föreslagna organisationen. Å andra sidan anser kommittén, att det vore en fördel, om verksamheten kunde organiseras på enklare sätt och speciellt om man kunde undvika att tillskapa en nyorganisation med avdelningar i varje län. Det torde därför enligt kommitténs uppfattning i första hand böra övervägas, huruvida icke den hittillsvarande organisationen är tillräcklig även för den utvidgade försöksverksamheten. Om så ej är fallet, föreslår kommittén, att man prövar, huruvida icke något nu existerande organ kan utnyttjas. Verksamheten förefaller närbesläktad med de arbetsuppgifter, som åvila mödrahjälpnsnämnderna, konstaterar kommittén, som även understryker, att vilken utformning organisationen av husmoderssemesterverksamheten än får bör den betraktas som ett provisorium i avvaktan på de organisatoriska reformer på socialvårdens område, som av kommittén förberedas.

1941 års *befolkningsutrednings delegation för hem- och familjefrågor* har under arbetet med förslag rörande organisationen av den sociala hemhjälpn samt vid mera allmänna överväganden rörande möjligheterna att åstadkomma en tillfredsställande handläggning av ärenden av familjesocial natur kommit till den slutsatsen, att en organisation av liknande karaktär, som den av fritidsutredningen föreslagna, vore önskvärd. Ett samordnande av ett antal likartade frågor, som röra hemmen och familjen, förefaller delegationen vara praktiskt. Delegationen föreslår därför, att den föreslagna organisationen får anstå tills befolk-

ningsutredningens förslag hunnit framläggas, varefter ett samlat övervägande bör ske rörande möjligheterna att skapa en gemensam organisation för dessa frågors handläggande. Behovet av centralisation av så många familjesociala verksamhetsgrenar som möjligt till ett och samma organ understryker även yttrandet från *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*. *Svenska landsbygdens kvinnoförbund* avstyrker, att organisationen för närvarande utbygges på föreslaget sätt. Den bör tills vidare bedrivas efter samma linjer som tidigare med möjlighet att pröva nya former och utbygga de redan existerande.

Överståthållarämbetet och stadskollegiet i Stockholm framhålla det olämpliga i att tillskapa nya organ för socialvården samtidigt som man strävar efter att minska de redan befintligas antal. De med husmoderssemesterverksamheten sammanhängande frågorna böra uppdragas åt något av de redan befintliga socialorganen. Båda remissinstanserna förorda för Stockholms vidkommande barnavårdsnämnden som lämpligt organ.

Länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Kronobergs, Örebro och Jämtlands län äro samtliga av den åsikten, att redan befintliga organ böra kunna handha husmoderssemesterverksamheten. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* framhåller, att redan befintliga frivilliga organ i landstingsområdena böra utnyttjas i stället för att man tillskapar en ny nämnd i varje område. *Länsstyrelsen i Örebro län* betraktar systemet med riks- och länsnämnder för sociala ändamål av skilda slag såsom mindre lämpligt. Det framhålls som ett önskemål, att ett sammanhållande socialt organ för varje län skapas och detta bör även omhänderhava husmoderssemesterverksamheten. *Länsstyrelsen* avstyrker fritidsutredningens förslag i vad det avser skapandet av särskilda nämnder för husmoderssemesterverksamheten. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* betonar vikten av att den lokala organisationen blir så enkel som möjligt. I landstingsområdena bör landstingets hälsovårdsberedning eller mödrahjälpnämnden kunna omhänderhava verksamheten. *Länsstyrelsen i Uppsala län* ifrågasätter, huruvida icke de organisatoriska uppgifter, som fritidsutredningen tilldelat den föreslagna statens husmoderssemesternämnd, skulle kunna överlämnas åt socialstyrelsens barnavårdsbyrå, som ju har ett närliggande arbetsområde. Beträffande den lokala organisationen, anser länsstyrelsen, att en fastare organisation än de föreslagna ortsombuden är nödvändig. Distriktssköterskorna och barnavårdsnämnderna torde enligt länsstyrelsens uppfattning vara lämpade för att handha de uppgifter, som åligga de föreslagna ortsombuden. *Länsstyrelserna i Göteborgs och Bohuslän* och *Värmlands län* betrakta de framlagda förslagen som provisoriska och länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län understryker, att det därför är onödigt med den omfattande organisatoriska apparat som föreslås. Alldeles speciellt anser länsstyrelsen detta omdöme gälla den föreslagna statens husmoderssemesternämnd.

Göteborgs och Bohus läns landsting anser, att verksamheten bör kunna organiseras i enlighet med utredningens förslag, men landstinget understryker, att verksamheten ej från början bör få allt för stela former utan ha karaktär av fortsatt försöksverksamhet. *Älvsborgs läns landsting* framhåller, att bestämda riktlinjer åtminstone i framtiden böra uppdragas för nämndernas verksamhet och befogenheter. *Skaraborgs och Norrbottens läns landsting* framhålla vikten av att den frivilliga verksamheten ej avkopplas utan stimuleras och utvecklas. *Landstingen i Norrbottens och Jämtlands län* samt *landstingen i Älvsborgs läns norra och södra landstingsområden* äro tveksamma beträffande den föreslagna organisationens behövlighet. Landstingen och dess administrativa organ böra kunna bli huvudmän för verksamheten. *Drätselkammaren i Gävle* anser den föreslagna organisationen bära präglet av krisorgan och ställer sig tveksam inför denna form, som kammaren betecknar som statlig förvaltning med kommunalt bidrag. *Skaraborgs läns hushållningssällskap*, som i princip ansluter sig till fritidsutredningens förslag, framhåller vikten av att landsbygden blir väl represen-

terad i den husmodersnämnd, som enligt förslaget skall finnas i varje landstingsområde. Det påpekas, att hushållningssällskapens hushållsnämnder säkerligen komma att bli fasta institutioner och att dessa kunna anlitas för de uppgifter, som åligga de lokala ombuden. *Värmlands läns hushållningssällskap* finner den föreslagna organisationen av husmoderssemetern överhuvudtaget ej vara lämplig att utbyggas.

Statens institut för folkhälsan och *statens fritidsnämnd* anse den föreslagna organisationen mindre lämplig och föreslå, att en rikssammanslutning av representanter för skilda organisationer bildas med uppgift att främja husmoderssemetern. Styrelsen för denna organisation föreslås bli huvudman för verksamheten. Till organisationens förfogande böra statsmedlen ställas såsom bidrag till verksamheten. Härigenom undvikes en statlig förvaltningsapparat för detta ändamål.

KAP. VIII.

Landstingen och husmoderssemestern.

Under senare år ha i en rad landsting åtgärder vidtagits i syfte att stödja husmoderssemesterverksamheten.

Av landsting upprättade semesterhem för husmödrar finnas endast inom Jämtlands och Västerbottens län. Det jämtländska semesterhemmet har tillkommit genom en donation och restaurerades och ombyggdes år 1944 för en kostnad av omkring 40 000 kronor. Semesterhemmet i Västerbotten är inrymt i ett f. d. barnhem i Ratan och erhöll år 1944 ett anslag på 5 000 kronor, varjämte landstinget anvisade 2 000 kronor till bestridande av hemhjälp för de husmödrar, som voro i behov härav, för att kunna vistas på semesterhemmet. Sammanlagt anvisade alltså landstinget 7 000 kronor för ändamål, som stodo i samband med driften av semesterhemmet.

I flera landstingsområden ha anslag ställts till förfogande för en särskild semesternämnd eller för hushållningssällskapen i syfte att stödja husmoderssemesterverksamheten. Sålunda tilldelade (anslagen gälla år 1944) Västmanlands läns landsting semesternämnden i länet 4 000 kronor och Norrbottens läns landsting beviljade semesterveckornas huvudnämnd i länet 2 000 kronor. I Hallands och Örebro län anvisades respektive 1 000 och 1 500 kronor till länens hushållningssällskap. I de tre sistnämnda fallen avsåg anslaget att täcka landstingens kostnader för vid folkhögskolor anordnade semesterkurser för husmödrar. Sammanlagt ha alltså för ovanstående verksamhet anvisats 8 500 kronor.

Vissa landsting ha ställt anslag till förvaltningsutskottets förfogande att efter utskottets prövning användas till främjande av husmoderssemesterverksamheten. Nedanstående översikt utvisar, vilka belopp som i respektive landsting anvisats år 1944.

Landsting	Anvisat belopp, kronor
Stockholms läns	2 500
Södermanlands läns	4 000
Östergötlands läns	3 000
Jönköpings läns	¹ 9 000
Kronobergs läns	² 1 500
Kalmar läns norra	500
Kalmar » södra	1 000

¹ Att utgå till de föreningar och sammanslutningar, som vid av hälsovårdsberedningen godkända hem bereda semester åt husmödrar, med 1 krona 50 öre per dag och husmoder och enligt vissa närmare angivna grunder.

² Att fördelas mellan semesterhemmen i länet i förhållande till deras verksamhet.

Landsting	Anvisat belopp, kronor
Blekinge läns	¹ 600
Göteborgs och Bohus läns	² 3 000
Värmlands läns	³ 15 000
Samtliga:	kronor 40 100

¹ Att utbetalas till husmödrar från länet, såsom bidrag till kostnader för deltagande i semesterkurser vid länets folkhögskola, dock högst 18 kronor i varje särskilt fall.

² Att utgå som bidrag med högst 15 kronor till kostnaderna för inom landstingsområdet hemmahörande, obemedlade och mindre bemedlade husmödrars semestervistelse å av fritidsutredningen understödd semesterförläggning ävensom, därest sådant understöd icke kan erhållas av nedannämnda organisationer, semestervistelse, som beredes genom Bohusläns arbetarkvinnors semesterhemsförening eller svenska landsbygdens kvinnoförbunds bohuslänsdistrikt.

³ Att utgå till sammanslutningar, som anordna husmoderssemester.

De flesta landsting lämnade 1944 bidrag direkt till vissa enskilda organisationer, som bedrev semesterhemsverksamhet. Anslag ha utgått dels i form av engångsbidrag till anläggningskostnaden för semesterhem, dels i form av driftsbidrag.

Sälunda har under 1944 Skaraborgs läns landsting beviljat kvinnornas semesterhemsförening bidrag med 4 500 kronor, d. v. s. 30 % av anläggningskostnaden för en ny paviljong vid föreningens semesterhem och Västernorrlands läns landsting anvisade samma år 10 000 kronor som bidrag till föreningen semestervila åt Ångermanlands husmödrar, för inköp av en fastighet.

De årliga driftsbidragen till semesterhemsverksamheten framgå av nedanstående tabell.

Landsting och förening	Anslag, kronor
Stockholms läns:	
Länets arbetarkvinnor	2 500
Östergötlands läns:	
Länets arbetarkvinnor	¹ 1 000
Gotlands läns:	
Lillängen	3 000
Blekinge läns:	
Semesterhem för arbetarkvinnor i Blekinge	600
Vita Bandets distriktsförening	600
Kristianstads läns:	
Semesterhem för arbetarkvinnor i Skåne	² 1 600
Malmöhus läns:	
Semesterhem för arbetarkvinnor i Skåne	² 2 500
Hallands läns:	
Semesterhem för arbetarkvinnor i Halland	¹ 1 500
Älvsborgs läns:	
Arbetarkvinnornas semesterhemsförening Sommarro	¹ 1 400
Jordbrukarkvinnornas semesterhemsförening i norra Älvsborg	¹ 1 000

¹ Med redovisningsskyldighet.

² Därav 800 respektive 1 500 kronor såsom bidrag för barnens omhändertagande på sommarkoloni under moderns semestervistelse.

Landsting och förening	Anslag, kronor
Skaraborgs läns:	
Kvinnornas semesterhemsförening	¹ 1 000
Örebro läns:	
Länets arbetarkvinnor	¹ 1 200
Västmanlands läns:	
Husmödrarnas semesterhem	2 000
Kopparbergs läns:	
Arbetarkvinnornas semesterhem	2 000
Gävleborgs läns:	
Kvinnornas semesterhem	² 1 000
Västernorrlands läns:	
KFUK:s vilohem i Alnö	1 000
Jämtlands läns:	
Kvinnornas semesterhem	1 000
Vita Bandets lokalavdelning i Östersund	1 500
Norrbottnens läns:	
Kvinnornas semesterhem	1 000
Samtliga:	kronor 27 400

¹ Med redovisningsskyldighet.

² Under villkor att föreningens hem står öppet för alla kategorier av behövande husmödrar oavsett politiskt partimedlemskap.

Av nedanstående redogörelse framgår omfattningen av de olika landstingens sammanlagda årsanslag till förmån för husmoderssemesterverksamhet.

Landsting	Anslag år 1944 kronor
Stockholms läns	5 000
Södermanlands läns	4 000
Östergötlands läns	4 000
Jönköpings läns	9 000
Kronobergs läns	1 500
Kalmar läns norra	500
Kalmar » södra	1 000
Gotlands läns	3 000
Blekinge läns	1 800
Kristianstads läns	1 600
Malmöhus läns	2 500
Hallands läns	2 500
Göteborgs och Bohus läns	3 000
Älvsborgs läns	2 400
Skaraborgs läns	1 000
Värmlands läns	15 000
Örebro läns	2 700
Västmanlands läns	6 000
Kopparbergs läns	2 000
Gävleborgs läns	1 000

KAP. IX.

Befolkningsutredningens förslag till stöd åt husmoderssemestern.

1. Fria resor för husmödrar.

Redan i befolkningsutredningens förslag till sommarresor för barn och vårdare sommaren 1942 uttalades beträffande de s. k. vårdarbiljetterna, att dessa vid sidan av sin egentliga uppgift att möjliggöra de yngsta barnens resor till sommarvistelse på landet även beredde en viss möjlighet för hårt ansträngda mödrar att en kortare tid komma ut på landet och få tillfälle till välbehövlig rekreation. Befolkningsutredningen stod alltså icke främmande för den synpunkten, att mödrarnas behov av rekreation kunde i någon mån på detta sätt tillmötesgås.

Under årens lopp har vidare ett, visserligen i förhållande till det stora antalet husmödrar i landet relativt litet, men dock ingalunda obetydligt antal husmödrar kunnat beredas fria resor till enskilda organisationers semesterhem eller semesterveckor. Resorna ha finansierats genom medel, som insamlats på frivillighetens väg.

Vid den försöksverksamhet, som bedrivits av fritidsutredningen i avsikt att samla erfarenheter från husmoderssemesterverksamhet, ha kostnaderna för semestervistelsen fördelats så, att husmodern fått svara för halva kostnaden för resa och inackordering, medan andra hälften av rese- och inackorderingskostnaden bestritts av de till fritidsutredningens förfogande ställda medlen. Dessa sålunda med bidrag från staten finansierade resor för husmödrar ha i allmänhet gällt kortare sträckor. Målet för resan har varit relativt närbelägna folkhögskolor, lantmannaskolor och hushållsskolor, där fritidsutredningens semesterveckor för husmödrar gått av stapeln. Antalet husmödrar, som fått del av detta statliga resebidrag, har utgjort 214 år 1938, 986 år 1939, 1 092 år 1940, 1 021 år 1941, 1 334 år 1942, 1 606 år 1943, 1 526 år 1944 samt omkring 2 000 år 1945.

Då det under fritidsutredningens försöksverksamhet redan på ett tidigt stadium visade sig, att många husmödrar icke kunde betala sin andel av bland annat resekostnaden, har medel på olika sätt insamlats för att de sämst ställda skulle beredas möjlighet att utnyttja den statliga hjälpen. Sådana insamlingar ha företagits i stor omfattning och med gott resultat.

Fritidsutredningen har under sin försöksverksamhet prövat ytterligare en form av understöd för semestrande husmödrar. År 1940 tilldelades 100 husmödrar ett stipendium på vardera 50 kronor att användas till semestervistelse, som vederbörande husmoder själv ordnade. Man torde kunna utgå ifrån, att

bland annat resekostnaden fått täckas med detta belopp. År 1941 utdelades samma antal stipendier, men av ekonomiska skäl måste beloppet detta år sänkas till 35 kronor per husmoder. Under åren 1942, 1943, 1944 och 1945 har vidare denna gren av försöksverksamheten bedrivits på så sätt, att vissa organisationer, som bedriva semesterhemsverksamhet, tilldelats kontanta bidrag, vilka uppdelats i 15 kronors-stipendier — år 1945 höjdes beloppet till 25 kronor — avsedda att användas för beredande av semesterhemsvistelse för husmödrar, vilka eljest icke haft möjlighet att tillbringa någon tid vid hemmet. Antalet husmödrar, som år 1942 kommo i åtnjutande av denna förmån, var 947; år 1943 var antalet 1 308 och år 1944 var antalet 1 706 samt år 1945 omkring 1 700.

All slags stipendiegivning har avsett att bereda mindre bemedlade husmödrar ekonomisk hjälp. Det har visserligen icke bestämts, hur beloppet skulle användas, men det finnes anledning antaga, att det icke minst varit resekostnaderna, som för många mindre bemedlade husmödrar varit oöverkomliga utan denna hjälp.

Fria resor till enskilt ordnad semester.

Som redan framhållits ser utredningen i de fria resorna för mödrar en möjlighet att bidraga till lösandet av husmödrarnas semesterproblem och sålunda en möjlighet att förhjälpa mödrarna till en tids vila och rekreation. Utredningen har i sitt här ovan framlagda förslag till vårdarresor i samband med barnens resor till enskilda hem framfört den åsikten, att dessa resor i många fall säkerligen även för mödrarna (vårdarna) inneburo en möjlighet till en tids vila och rekreation i ny miljö.

Ett betydande antal husmödrar kunna genom de av utredningen föreslagna vårdarresorna beräknas erhålla en möjlighet till semestervistelse. Icke mindre än 450 000 familjer beräknas höra till den kategori, för vilken vårdarresor bliva tillgängliga. Befolkningsutredningen anser det emellertid vara angeläget, att fria resor ställas till förfogande för semestrande husmödrar även i annan form än vårdarresorna. Ett stort behov av semestervistelse och hel avkoppling från alla omsorger om barn och familj torde föreligga för många husmödrar. I sådana fall torde semesterresan icke böra sammankopplas med barnens resor utan bör kunna företagas fullt oberoende härav samt till den ort den resande önskar. Utredningen anser det därför angeläget, att möjlighet till fria semesterresor öppnas för ett så stort antal som möjligt av vårt lands husmödrar. Ekonomiska skäl torde emellertid nödvändiggöra en begränsning även av husmödrarnas rätt till fria resor. Utredningen har därvid ansett det vara av vikt, att husmödrar med barn främst bli tillgodosedda. Därvid har utredningen ansett det lämpligt att i första hand bereda husmödrar i familjer med två eller flera hemmavarande minderåriga barn fria resor. Utredningen har emellertid icke förbisett att även andra husmödrar kunna vara i behov av det stöd till semester, som den fria resan innebär. Husmödrar, som på grund av stor arbetsbörda eller klenhet eller annan an-

ledning önskar komma i åtnjutande av fria resor, föreslås därför kunna hos vederbörande barnavårdsnämnd göra framställning härom. Barnavårdsnämnden bör därefter med eget yttrande remittera ansökan till husmoderssemester-nämnden, som föreslås äga att avgöra frågan om fri resa skall beviljas husmodern. Även beträffande husmödrarnas resor anser utredningen, att en inkomst- och förmögenhetsgräns bör tillämpas. Det synes lämpligt, att rätten till fria resor även här knytes till villkoret, att familjens till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt taxerade belopp icke överstiger 2 500 kronor och att den skattepliktiga förmögenheten icke överstiger 20 000 kronor.

Befolkningsutredningen föreslår alltså fria resor till självordnad semester för husmödrar i familjer med minst två hemmavarande minderåriga barn samt husmödrar, som i enlighet med ovanstående förslag beviljats fri resa av husmoderssemester-nämnden, då familjens till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp ej överstiger 2 500 kronor och den skattepliktiga förmögenheten ej överstiger 20 000 kronor. Då den skattepliktiga förmögenheten överstiger 20 000 kronor, men det till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara beloppet ej överstiger 500 kronor, bör vederbörande trots att den skattepliktiga förmögenheten överstiger den föreslagna förmögenhetsgränsen, i likhet med vad utredningen föreslagit beträffande fria resor för barn och vårdare, dock erhålla fria resor i enlighet med vad som här föreslås.

Fria resor till semesterhem och s. k. semesterveckor.

Erfarenheten visar, att de husmödrar, som beretts tillfälle till vistelse på semesterhem eller s. k. semesterveckor på folkhögskolor etc., icke utan stora svårigheter kunnat betala sina resekostnader. Dessa kostnader ha därför icke sällan kommit att belasta semesterverksamheten. Såväl för de av enskilda organisationer drivna semesterhemmen som för de s. k. semesterveckor, som hittills ordnats genom fritidsutredningens försorg, torde fria resor för de husmödrar, vilka beretts semestervistelse, innebära en avsevärd ekonomisk lättnad.

Enligt utredningens uppfattning torde semesterhemsverksamheten böra jämföras med koloniverksamheten i fråga om såväl behovet som organisationen av de fria resorna. Härav följer att utredningen anser sig böra föreslå fria resor även för personal vid semesterhem enligt samma regler, som ovan föreslagits för koloniverksamheten.

Befolkningsutredningen föreslår alltså, att alla husmödrar, som beretts vistelse på semesterhem eller s. k. semestervecka, erhålla fria resor samt att fast anställd personal vid ovannämnda anläggningar erhåller fria resor enligt samma principer, som ovan föreslagits för kolonierna.

Semestervistelsens längd.

Därest den avsedda effekten med husmoderssemester skall nås, är det enligt all erfarenhet av vikt, att icke semestervistelsen blir alltför kortvarig.

Utredningen är medveten om svårigheten för många husmödrar att under längre tid vara borta från hemmet. Att driva kravet på en semestervistelse av viss längd alltför hårt skulle därför enligt utredningens uppfattning innebära, att man försvårade möjligheten till semestervistelse för många husmödrar. Emellertid har det visat sig, att man numera med framgång kunnat förlänga semestervistelsen vid åtskilliga semesterhem från 7 till 10 dagar, utan att detta medfört svårigheter för husmödrarnas vidkommande. Enligt utredningens uppfattning bör 14 dagar vara ett minimum för semestervistelsen. Utredningen är av den uppfattningen, att förståelsen för betydelsen av en längre sammanhängande ledighet och möjlighet till vila och rekreation är från år ökas. Inom en nära framtid kommer säkerligen en semester omfattande 14 dagar att av husmödrarna betraktas som den kortaste tid, som bör ifrågakomma för husmoderssemester.

Under sådana omständigheter ser utredningen i ett stipulerat villkor om bortavaro en viss tid för erhållande av fria resor icke främst ett medel att påtvinga husmödrarna en längre semestervistelse än de önska utan huvudsakligen ett skydd mot missbruk av de fria resorna. De fria semesterresorna böra självfallet icke ställas till förfogande för resande, som endast avse att göra ett kortare besök på den plats, dit färden ställes. Enligt utredningens uppfattning bör därför som ett villkor för fri resa i regel krävas, att bortavaron omfattar *minst 10 dagar*. I sådana fall då vederbörande lokala organ, som handha de fria resorna, finner bärande skäl föreligga böra dock fria resor kunna medgivas, därest bortavaron icke understiger 7 dagar.

Resans längd och tidpunkt för fri resa.

Beträffande de fria resornas längd föreligger enligt utredningens uppfattning anledning att tillämpa samma bestämmelser rörande begränsningen av avståndet och sättet för beräkning av tilläggsbiljetter, som föreslås för de fria resorna för barn och vårdare. Fri resa föreslås alltså endast för färd icke överstigande 60 mil. För husmödrar hemmahörande i Jämtlands och Väster-norrlands län föreslås fri resa för färd icke överstigande 100 mil. I fråga om Västerbottens och Norrbottens län föreslås socialstyrelsen i särskilda fall kunna medgiva resa för längre sträcka än 100 mil. Om det visar sig befogat, att någon resa sträcker sig utöver maximigränsen, föreslås priset för den över-skjutande sträckan beräknas som del av hela resan, såsom för närvarande är fallet med de fria sommarresorna för barn och vårdare.

De fria resorna för husmödrar böra ställas till förfogande vid den tid på året, som husmodern anser sig lämpligen kunna förlägga sin semester till. Utredningen anser det vara av största vikt, då det gäller att tillgodose icke minst landsbygdens husmödrar, att största möjliga frihet beredes husmödrarna vid valet av tidpunkt för semestern. Att inskränka de föreslagna fria resorna för husmödrar till vissa tider på året bör därför icke komma i fråga. Endast de av trafiktekniska skäl dikterade inskränkningarna vid helgerna kunna i framtiden medgivas. Befolkningsutredningen föreslår sålunda, att fri husmoderssemesterresa måtte få företagas vid valfri tid på året.

2. Stödet åt semesterhemsverksamheten.

Som ett led i strävandena att lösa husmödrarnas semesterproblem och att nå fram till en så vitt möjligt allmän husmoderssemester har semesterhemsverksamheten en viktig uppgift att fylla. Det torde visserligen icke vara vare sig möjligt eller ens önskvärt att bereda varje husmoder tillfälle till semesterhemsvistelse. Erfarenheten visar emellertid, att semesterhemmen fylla en utomordentligt viktig funktion och det råder ingen tvekan om att det alltså finns ett stort behov dels av nya semesterhem och dels av ett så vitt möjligt intensivare utnyttjande av de redan befintliga hemmen.

I syfte att möjliggöra bedömandet av de ekonomiska förhållanden, under vilka de av enskilda organisationer drivna semesterhemmen arbeta, sökte utredningen genom en sommaren 1944 utförd undersökning införskaffa uppgifter från semesterhemsorganisationerna. I bil. 1 lämnas en detaljerad redogörelse för de sålunda erhållna uppgifterna. Ehuru det har eftersträfvats att låta undersökningen omfatta alla semesterhem, har det förhållandet, att verksamheten bedrivs av många och skiftande organisationer, skapat vissa svårigheter att nå alla huvudmän för semesterhem. I stort sett ger dock undersökningen en representativ bild av de förhållanden, varunder semesterhemsverksamheten arbetar.

Det framgår av undersökningen, att de ekonomiska förutsättningarna för de enskilda semesterhemmen i vissa avseenden äro likartade. Driften finansieras sålunda dels genom smärre avgifter från ett i allmänhet litet antal av gästerna, dels genom insamlingar, lotterier, basarer och anslag från skilda organisationer. Att i framtiden basera en utvidgad semesterhemsverksamhet av önskad omfattning på denna bräckliga grund torde vara otänkbart. De ekonomiska resurserna äro redan med verksamhetens nuvarande omfattning på sina håll så små, att de icke tillåta hemmen att hålla öppet ens under den tid, som säsongen normalt borde sträcka sig över. Varje möjlighet till en utvidgning av rörelsen utan ett ekonomiskt stöd är självfallet i sådana fall otänkbar. I stort sett torde det nuvarande semesterhemsbeståndet vara ett representativt uttryck för vad som på frivillighetens väg kan åstadkommas. Att gå längre, att utvidga de befintliga semesterhemmen, att anskaffa medel till driften av nya hem o. s. v. torde överstiga, vad som på frivillighetens väg och med anlitan av enskilda människors offervilja och entusiasm för uppgiften kan åstadkommas.

Ett ekonomiskt stöd från det allmänna till den enskilda semesterhemsverksamheten torde därför vara en lämplig och ofrånkomlig åtgärd, om man anser det önskvärt att stimulera semesterhemsrörelsen och öka semesterhemmens antal och kapacitet.

A. Anläggningsbidrag.

Det framgår såväl av den av fritidsutredningen på sin tid gjorda lokalinventeringen som av befolkningsutredningens i bil. 1 framlagda undersök-

ning av de enskilda semesterhemmens förhållanden, dels att för semesterhemsverksamhet lämpliga och tillgängliga lokaler finnas i betydande omfattning utan att dock användas annat än undantagsvis och dels att de permanenta semesterhemmen för husmödrar, som finnas, i regel endast hållas öppna några månader under sommaren. Under dessa omständigheter finner utredningen i likhet med fritidsutredningen, att det allmännas bidragsgivning till semesterhemsverksamhet för husmödrar främst bör ske på sådant sätt, att den stimulerar till ett bättre utnyttjande av de resurser, som redan finnas.

Ett visst behov av bidrag från det allmänna till uppförande av semesterhem föreligger emellertid och kan möjligen väntas bli större i framtiden. Organisationer, som visat intresse för husmoderssemesterfrågan och nedlagt arbete och pengar för frågans lösning, kunna sålunda önska förvärva egen fastighet för att där driva semesterhemsverksamhet för husmödrar. Befintliga semesterhem kunna behöva undergå om- eller tillbyggnad eller mer eller mindre genomgripande reparationer. Efter användning under ett antal år kan vidare inventariebeståndet vid ett semesterhem vara i behov av komplettering och förnyelse.

Befolkningsutredningen har emellertid icke ansett sig böra avlämna förslag till bestämda regler för den bidragsgivning till ovannämnda ändamål, som kan komma att aktualiseras. Redan nu föreligger möjlighet att erhålla ekonomiskt stöd för dessa ändamål. Sålunda ha bidrag lämnats från bland annat fonden för friluftslivets främjande, lotterimedelsfonden, pensionsstyrelsen, allmänna arvsfonden, av landsting och städer utom landsting och från vissa stiftelser och fonder. En utförlig redogörelse för denna bidragsgivning återfinnes i fritidsutredningens betänkande angående semester för husmödrar (SOU 1942: 19).

Befolkningsutredningen anser det värdefullt, att man, såsom hittills skett, även i framtiden kan från fall till fall pröva de anspråk på bidrag, som kunna komma att framställas. Utredningen har föreslagit, att socialstyrelsen skall bli tillsynsmyndighet för semesterhemsverksamheten. Utredningen understryker lämpligheten av att vid bidragsgivning till kostnaderna för anordnande av semesterhem för husmödrar samråd äger rum med socialstyrelsen.

B. Driftsbidrag.

Driftsbidrag till enskilda semesterhem.

Den av utredningen utförda undersökningen rörande de enskilda semesterhemmens ekonomi ger en anvisning om att det speciellt är driftkostnaderna, som äro betungande för semesterhemsverksamheten. Vid de konferenser med representanter från semesterhemsrörelsen, som utredningen anordnat, har det från alla håll betonats, att det effektivaste stödet åt semesterhemmen vore ett driftsbidrag. De gäster, som mottagas på semesterhemmen, kunna nämligen i allmänhet icke betala självkostnadspriset för sitt uppehälle där. Hittills ha, som redan påpekats, kostnaderna kunnat täckas genom omfattande insamlingar och genom anslag från enskilda organisationer. Utredningens

undersökning visar emellertid, att åtskilliga semesterhem brottas med stora ekonomiska svårigheter och ett fullt utnyttjande av anläggningarna förhindras på sina håll därigenom att semesterhemsföreningarna icke skulle vara i stånd att ekonomisera en mera omfattande verksamhet.

Med hänsyn till den stora sociala betydelsen av semesterhemsverksamheten och önskvärdheten av att uppkomsten av nya semesterhem stimuleras har utredningen funnit sig böra taga under övervägande de former, under vilka ett driftsbidrag till semesterhemsverksamheten kan tänkas utgå, ävensom driftsbidragets storlek.

Semesterhemmen redovisa i den undersökning, som utredningen utfört, mycket varierande kostnader per vård dag. Differenserna bero på skilda orsaker. Vissa semesterhemsorganisationer ha genom donationer, anslag och bidrag av skilda slag ingen eller blott obetydlig skuld på sina anläggningar. Andra ha stora skulder, vars förräntning och amortering kräva så stora uppoffringar, att det icke är möjligt att hålla kostnaderna vid dessa semesterhem nere på samma låga nivå som vid de i ekonomiskt avseende bättre lottade hemmen. En ytterligare orsak till de konstaterade olikheterna torde dock vara att söka i rent bokföringstekniska förhållanden. Även beträffande semesterhemsklienteletts sammansättning och betalningsförmåga torde skillnader föreligga mellan olika anläggningar.

Trots olikheterna i fråga om ekonomiska resurser mellan semesterhemmen anser utredningen dock, att skäl kunna föreligga att fastställa ett enhetligt driftsbidrag för semesterhemmen. Semesterhem, som genom donationer, gåvor eller på annat sätt har en god ekonomisk ställning, bör enligt utredningens uppfattning genom driftsbidraget bliva i tillfälle att betydligt öka antalet friplatser eller eventuellt utöka verksamhetens omfattning genom att mottaga flera husmödrar samtidigt eller genom att hålla semesterhemmet öppet under längre tid av året. Sådana semesterhemsorganisationer böra även kunna tillgodose olika behov hos de husmödrar, som i ekonomiskt avseende äro särskilt illa lottade, till exempel genom viss hjälp till utrustning etc.

Det framgår av redogörelsen i kap. VIII, att landstingen i åtskilliga fall redan nu visat sitt intresse för husmoderssemesterverksamheten genom att bevilja bidrag till semesterhemsorganisationerna. När det gäller det av utredningen ifrågasatta driftsbidraget till semesterhemmen, torde landstingens respektive stadsfullmäktiges i stad utom landsting medverkan vara oumbärlig, om icke de centrala organen skola belastas med omfattande kontrolluppgifter, vilka dels måste kännas besvärande för semesterhemsorganisationerna och dels bliva av vansklig och komplicerad natur.

Därest däremot den vid anslagsbeviljandet nödvändiga kontrollen över verksamheten i huvudsak kunde uppdragas åt respektive landsting (stadsfullmäktige), skulle enligt utredningens uppfattning en möjlighet finnas att konstruera ett driftsbidrag åt semesterhemmen, som icke behövde kännas som en besvärande inskränkning i den handlingsfrihet, som semesterhemsorganisationerna enligt utredningens uppfattning äro i behov av för sin framtida utveckling.

Utredningen har därför funnit sig böra förorda ett driftsbidrag per vårdag till semesterhemmen, som är så konstruerat, att staten och landstinget respektive stadsfullmäktige i städer utom landsting bidraga med viss del vardera. Det statliga driftsbidraget föreslås utgå endast under förutsättning, att landstinget (stadsfullmäktige) beviljat bidrag. Med hänsyn till de kostnader, som semesterhemmen redovisa i den av befolkningsutredningen utförda undersökningen av semesterhemmen, och med hänsyn till erfarenheterna från fritidsutredningens försöksverksamhet förordar befolkningsutredningen, att driftsbidraget fixeras till 3 kronor per vårdag, varav staten föreslås bidraga med 2 kronor och landstinget (stadsfullmäktige) med 1 krona.

Huruvida driftsbidrag skall utgå blir sålunda i princip beroende på landstingens (stadsfullmäktiges) prövning av semesterhemmens behov, dock bör socialstyrelsen i egenskap av tillsynsmyndighet i fall, då semesterhem erbjuder uppenbart otillfredsställande vårdförhållanden eller då givna föreskrifter åsidosätts, ej medgiva att statsbidrag utgår. Härigenom blir det möjligt att utnyttja den kännedom om de lokala semesterhemmen, som landstingen förvärvat i samband med sin hittillsvarande bidragsgivning.

Befolkningsutredningen föreslår alltså, att ett driftsbidrag beräknat per vårdag skall kunna utgå till semesterhemsverksamheten för husmödrar. Driftsbidraget till respektive organisationer föreslås utgå med 3 kronor per vårdag, varav statsverket bidrager med 2 kronor och respektive landsting (stadsfullmäktige) med 1 krona per vårdag. Därest landsting (stadsfullmäktige) icke ansett sig böra bevilja driftsbidrag, utgår sålunda med vissa undantag icke heller statsbidrag.

Driftsbidrag till av riksorganisationer drivna semesterhem.

De nu existerande semesterhemmen för husmödrar arbeta huvudsakligen inom relativt begränsade områden. Redan de höga resekostnaderna torde ha medverkat till den märkbara tendensen hos semesterhemmen att samla husmödrar från ett begränsat område, men även det förhållandet, att hemmens verksamhet i så stor utsträckning baserats på frivilliga bidrag, har bidragit till denna utveckling. De frivilliga bidragen ha nämligen ej sällan varit förknippade med det villkoret, att husmödrar från någon särskild stad eller ort skulle utväljas till semestervistelse. Vidare har urvalet ej sällan skett på grundval av de kontakter, som semesterhemmets ledning haft inom ett begränsat område.

Under de senaste åren ha emellertid riksorganisationer av skilda slag visat intresse för semesterhemsverksamheten. Vid ett sådant semesterhem mottagas gäster från olika delar av landet. Man kan förvänta, att de föreslagna fria resorna till semesterhem ytterligare komma att stimulera till uppkomsten av flera dylika hem.

Detta slag av semesterhem bedriver en verksamhet, som sålunda icke är begränsad till det landstingsområde, där hemmet är beläget, och gästerna vid

dessas hem komma från skilda delar av landet. Under sådana omständigheter synes detta slag av semesterhem icke kunna i fråga om driftsbidragets konstruktion jämföras med övriga enskilda semesterhem. Enligt befolkningsutredningens uppfattning bör semesterhem av denna typ emellertid åtnjuta statsbidrag till driften i samma omfattning som enskilda semesterhem i övrigt. Ehuru något landstingsbidrag ej gärna synes kunna komma i fråga, föreslår utredningen, att socialstyrelsen i egenskap av tillsynsmyndighet för semesterhemsverksamheten efter ansökan från respektive organisationer skall efter prövning avgöra, huruvida semesterhemmet kan tilldelas statsbidrag till driftskostnaderna.

I fråga om driftsbidragets storlek har befolkningsutredningen funnit skäligt förorda, att samma bidrag från staten skall utgå till dessa hem, som utgår till övriga semesterhem, d. v. s. 2 kronor per vård dag. Utredningen är medveten om att dessa hem härigenom komma i en något sämre ställning än övriga hem, som även föreslagits åtnjuta ett driftsbidrag på 1 krona per vård dag från landstingen. Utredningen avser emellertid att vid bedömandet av stödet åt dessa hem även bör tagas i beaktande, att resorna sannolikt komma att ställa sig betydligt dyrbarare än vid övriga semesterhem. Det stöd, som utgår i form av fria resor, blir alltså större här än i fråga om de av landstingen understödda hemmen.

Driftsbidrag till av kommuner eller enskilda understödda semesterhem.

I sådana fall då semesterhem för husmödrar drivas eller erhålla driftsbidrag av kommuner eller enskilda och det bidrag till driften, som lämnas av kommunen eller företaget, icke understiger det belopp, varmed landstingsbidraget ovan föreslagits utgå, bör enligt utredningens uppfattning socialstyrelsen efter prövning kunna bevilja statsbidrag till driften oavsett att landstingsbidrag icke utgår. Statsbidraget föreslås komma att utgå med samma belopp som för övriga semesterhem. Ansökan om statsbidrag bör ingivas direkt till socialstyrelsen.

Driftsbidrag till semesterhem för husmödrar med kvalificerat vårdbehov.

De nuvarande semesterhemmen för husmödrar äro avsedda att tillgodose ett normalt rekreationsbehov. Det har emellertid vid utredningens behandling av frågan om ett stöd åt semesterhemsverksamheten framförts den uppfattningen, att ett behov av en mera kvalificerad vård än den, som kan erbjudas inom ramen för den vanliga semesterhemsverksamheten, skulle föreligga i vissa fall. Det gäller här närmast husmödrar, som ej anses vara i behov av sjukhusvård, men som dock på grund av överansträngning eller annan anledning äro i behov av för deras situation lämpligt anpassade vårdformer.

Utredningen har icke varit i tillfälle att konstatera omfattningen av detta vårdbehov och ej heller i vilken utsträckning lämpliga huvudmän med intresse för sådan semesterhemsverksamhet finnes.

**Dagskostnad och antal husmödrar vid fritidsutredningens semesterverksamhet
1943 och 1944.**

Skolans namn	Postadress	1943		1944	
		Kostnad per vårddag	Antal hus- mödrar	Kostnad per vårddag	Antal hus- mödrar
<i>Malmöhus län.</i>					
Folkhögskolan Hvilan.....	Åkarp	3: 50	50	—	—
<i>Kristianstads län.</i>					
Önnestads folkhögskola	Önnestad	4: 50	60	—	—
<i>Blekinge län.</i>					
Blekinge Folkhögskola	Bräkne-Hoby	4: —	30	3: 50	30
<i>Öland.</i>					
Ölands Folkhögskola	Ölands-Skogsby	3: —	60	4: —	80
<i>Jönköpings län.</i>					
Sörängens Folkhögskola	Nässjö	3: 60	80	3: 60	60
<i>Älvsborgs län.</i>					
Fristads Folkhögskola	Fristad	3: 35	120	3: 35	150
<i>Göteborgs och Bohus län.</i>					
Lanthushållsskolan	Dingle	5: —	60	4: 50	50
<i>Östergötlands län.</i>					
Höje Lantmannaskola.....	Alvastra	3: 50	120	3: 50	120
<i>Södermanlands län.</i>					
Gripsholms Folkhögskola	Mariefred	5: —	120	4: 50	120
<i>Stockholms län.</i>					
Jakobsbergs Folkhögskola.....	Jakobsberg	5: —	200	5: —	280
<i>Kopparbergs län.</i>					
Malungs Folkhögskola	Malung	4: —	120	—	—
<i>Jämtlands län.</i>					
Birka Folkhögskola	Ås	4: 50	60	4: —	60
<i>Västernorrlands län.</i>					
Ålsta Folkhögskola	Fränsta	4: —	70	4: 50	45
Höla Folkhögskola	Prästmon	4: 30	40	4: —	60
Hampnäs Folkhögskola	Sjulevad	4: 30	50	4: —	60
<i>Norrbottens län.</i>					
Sunderby Folkhögskola	Södra Sunderbyn	6: —	60	5: —	70
Norrbottens Ungdomsskola	Kalix	5: —	60	5: —	60
Tornedalens Lanthushållsskola	Övertorneå	5: 50	50	5: 50	30
<i>Skidfrämjandets anläggningar:</i>					
Härskogen	Göteborg	5: —	100	5: —	100
Kalhyttan	Filipstad	5: —	100	5: —	100
Frostavallen	Skåne	—	—	5: —	100

Enligt befolkningsutredningens uppfattning är det emellertid ett önskemål, att de olika vårdbehov, som kunna uppstå i sammanhang med husmoderssemester, bliva allsidigt tillgodosedda och att lämpliga vårdformer erbjudas husmödrarna.

I den utsträckning som speciella semesterhem för husmödrar med kvalificerat vårdbehov komma att anses lämpliga och önskvärda bör, enligt befolkningsutredningens uppfattning, möjlighet öppnas för dessa hem att erhålla ett med hänsyn till driftskostnaderna och verksamhetens ekonomiska förutsättningar i övrigt lämpligt anpassat driftsbidrag. Utredningen får därför föreslå, att socialstyrelsen efter Kungl. Maj:ts medgivande måtte få utanordna ett driftsbidrag på högst 4 kronor per dag till semesterhem med ovan antydda uppgifter.

Den av fritidsutredningen drivna semesterhemsverksamheten.

I kap. VI har lämnats en redogörelse för den av fritidsutredningen bedrivna försöksverksamheten bland annat med semesterhemsverksamhet för husmödrar huvudsakligen förlagd till folkhögskolor, lanthushållsskolor och fritidsanläggningar. Redan med den omfattning, som försöksverksamheten har haft, ha icke mindre än omkring 2 000 husmödrar sommaren 1945 beretts tillfälle till semestervistelse. Vid en av fritidsutredningen på sin tid företagen inventering av lokaler lämpliga för semesterverksamhet av denna art visade det sig, att man skulle kunna bereda 11 000 husmödrar en veckas semester under tiden 1 maj—31 oktober. Även om man tar hänsyn till den sänkning av antalet husmödrar, som blir följderna av en förlängning av semestertiden till 14 dagar, är det ett avsevärt antal husmödrar, som här kunna beredas semestervistelse. Befolkningsutredningen framlägger här nedan förslag till framtida organisation av denna verksamhet.

Kostnaderna för denna semesterverksamhet ha hittills fördelats så, att husmodern fått svara för halva kostnaden för resa och inackordering, medan alla övriga kostnader — sålunda andra hälften av rese- och inackorderingskostnaden samt hela kostnaden för administration och underhållning — bestritts med de till fritidsutredningens (statens fritidsnämnd) förfogande ställda medlen. Det har visat sig, att många husmödrar icke kunnat betala sin andel av kostnaden. Dessa medel ha därför måst anskaffas på frivillig väg. Det bidrag, som utgått till varje husmoder under en 10-dagars semestervistelse, utgjorde innevarande år 20 kronor. Då häri ingick ersättning även för halva resekostnaden, uppgick det allmännas bidrag sålunda icke till 2 kronor per vård dag.

I syfte att belysa dagskostnaderna vid semesterhem av denna typ i skilda delar av landet har befolkningsutredningen sammanställt vidstående tabell.

Det framgår av sammanställningen, att kostnaderna för verksamheten ligga högst i de nordligaste folkhögskolorna, vid skidfrämjandets anläggningar, samt i närheten av storstäderna. I övrigt ligger dagskostnaden endast undantagsvis över 4 kronor.

Utredningen vill emellertid fästa uppmärksamheten på att verksamheten vid folkhögskolorna, så länge det hela befann sig på försöksstadiet, kunnat bedrivas till jämförelsevis låga kostnader, delvis på grund av att ringa eller intet belopp beräknats i form av ersättning för hyra och slitage till skolorna. Därest det blir fråga om permanent husmoderssemesterverksamhet, torde anspråk på ersättning härför icke utebliva. Vid skidfrämjandets anläggningar torde prissättningen ha skett efter mera affärsmässiga former. Utredningen anser sig därför böra räkna med att dagskostnaden för semesterverksamhet i här berörda former i framtiden bör beräknas till 5 kronor per vård dag.

Befolkningsutredningen anser, att denna semesterhemsverksamhet erbjuder stora fördelar icke minst därigenom att man kan utnyttja redan befintliga anläggningar, vilka i annat fall ofta skulle stå tomma. Vidare är denna verksamhet redan nu på försöksstadiet av en betydande kapacitet. Antalet vård dagar kunna sommaren 1945 beräknas uppgå till omkring 40 000.

Vid studiet av kostnaderna för denna form av semesterhemsverksamhet har utredningen funnit den kostnad, som husmodern förutsatts böra bestrida, vara relativt betydande. Genom de föreslagna fria resorna till semestervistelse av detta slag komma vare sig husmödrarna eller semesterhemsverksamheten att i framtiden tyngas av resekostnaden. I de delar av landet, där avstånden äro långa, medför detta en betydande lättnad. Därest vidare ett driftsbidrag per vård dag till verksamheten kan komma att utgå till ungefär samma belopp som till de enskilda semesterhemmen, anser utredningen, att husmödrarnas kostnader för semestervistelse av denna form skulle kunna avsevärt reduceras. Även om förhållandet för närvarande är det, att husmödrarna få hjälp med dessa kostnader genom frivilliga sammanskott, anser utredningen, att en sänkning av kostnaden är önskvärd, speciellt om man avser att ett större antal husmödrar, än vad som för närvarande är fallet, skola komma i åtnjutande av denna semesterform.

Befolkningsutredningen förordar, att driftsbidrag till denna verksamhet skall utgå enligt samma principer som beträffande de enskilda semesterhemmen, d. v. s. att statsbidraget utgår med 2 kronor per vård dag, då landstinget eller stadsfullmäktige i städer utom landsting beviljat bidrag med 1 krona per vård dag.

3. Stipendiegivning för underlättande av husmoderssemestern.

Enligt befolkningsutredningens uppfattning torde de fria resorna till såväl enskilt ordnad semestervistelse som till semestervistelse på semesterhem av olika slag jämte de föreslagna betydande driftsbidragen till semesterhemsverksamheten medföra en väsentlig lättnad i fråga om de kostnader, som en husmoder behöver räkna med för en planerad semestervistelse.

Utan tvivel finns det emellertid ett betydande hjälpbehov i samband med husmoderssemesterns realiserande, som icke tillgodoses genom de ovanstående hjälpformerna. Hit hör förutom semesterkostnaden frågan om bidrag till

ordnande av hemhjälp, bidrag till inackordering av barnen och bidrag till klädutrustning för husmodern o. s. v.

Genom de ovan föreslagna stödformerna åt husmoderssemesterverksamheten bör enligt utredningens uppfattning en väsentlig del av de medel, som årligen insamlas av enskilda och organisationer och som anslås av föreningar och klubbar som stöd åt husmoderssemestern kunna disponeras för andra ändamål än för närvarande, då de åtgå för att bestrida direkta driftskostnader. De av utredningen påpekade hjälpbehoven äro ej sällan av den karaktären, att de väl lämpa sig för en bidragsgivning genom de enskilda personer och organisationer, som för närvarande stödja husmoderssemesterverksamheten. Åtskilliga av de skiftande behov, som kunna aktualiseras, då man söker bereda en husmoder en tids semestervistelse, äro nämligen av den arten, att ett ingripande genom samhällets hjälpapparat endast med viss svårighet torde kunna ske.

I likhet med fritidsutredningen finner emellertid befolkningsutredningen att utöver det stöd från det allmänna åt husmoderssemesterverksamheten, som redan föreslagits, kan möjligheten att erhålla ett kontant belopp att användas i samband med semestern innebära ett avgörande stöd, särskilt för de husmödrar, som resa på självordnad semester och för husmödrar, som av skilda anledningar icke kunna erhålla de ovan föreslagna förmånerna men dock anses vara i behov av hjälp till semestervistelse.

Befolkningsutredningen vill därför i likhet med fritidsutredningen föreslå, att möjlighet till stipendiegivning i samband med husmoderssemestern öppnas för de semesternämnder i de skilda landstingsområden, som avses komma att inrättas enligt utredningens förslag.

Utredningen vill i detta sammanhang ytterligare understryka, att endast ett mindre antal husmödrar kunna beredas plats på semesterhem. Fler-talet äro hänvisade till att själva ordna sin semestervistelse. För de husmödrar, som kunna tillbringa semestern hos släktingar eller vänner, torde de fria resorna vara ett gott stöd, men för dem, som icke ha denna utväg fordras i många fall ytterligare hjälp till ordnande av semestern. Med hänsyn till samhällets för närvarande bristfälliga utrustning för beredande av rekreationsmöjligheter åt husmödrarna anser utredningen, att ett betydande behov av den ovan föreslagna stipendiegivningen föreligger. De utdelade beloppens storlek böra enligt utredningens uppfattning ej fastställas utan böra göras beroende på semesternämndernas prövning. Stipendiebeloppet torde dock böra maximeras till 50 kronor för varje husmoder.

Befolkningsutredningen föreslår, att för stipendiegivning i samband med husmoderssemesterverksamhet ett belopp av 500 000 kronor årligen fördelas av Kungl. Maj:t mellan semesternämnderna. Fördelningen föreslås ske med hänsyn till beräknat behov i de olika landstingsområdena respektive städerna utom landsting.

4. Befolkningsutredningens förslag till organisation av stödåtgärderna till förmån för husmoderssemestern.

A. De fria husmodersresorna.

I organisatoriskt avseende torde arbetet med de av utredningen föreslagna fria resorna för husmödrar nära kunna anslutas till formerna för de fria resor för barn och vårdare, som sedan åtskilliga år prövats och av utredningen befunnits lämpliga att även efter den föreslagna utvidgningen av verksamheten äga bestånd.

Centralmyndighet.

Centralmyndighet för de fria resorna för barn och vårdare är socialstyrelsen, som även utsågs till centralmyndighet för de rabatterade resor för husmödrar, som beviljades av 1945 års riksdag. Befolkningsutredningen betraktar det som självfallet, att de fria resor för husmödrar, som nu föreslås komma att medgivas, skola i organisatoriskt avseende samordnas med övriga fria resor. Socialstyrelsen bör därför vara tillsynsmyndighet även för de fria resorna för husmödrar.

Den lokala organisationen.

I den utsträckning, som det visar sig nödvändigt att i kommunerna anlita ett kommunalt organ för de olika åtgärderna till förmån för husmoderssemesterverksamheten, bör det familjevårdande organ, som befolkningsutredningen avser att framlägga förslag om, vara det naturliga instrumentet för alla samhällseliga ingripanden till förmån för familjerna, således även för det lokala arbetet med de fria resorna för husmödrar.

I avvaktan på att ett sådant familjevårdande organ skapas finner befolkningsutredningen det nödvändigt att tillgripa en provisorisk lösning. Allt lokalt arbete med de fria resorna har hittills handhåfts av barnavårdsnämnderna, som förvärvat en ingående förtrogenhet med de organisatoriska göromålen i samband därmed. Hittills har det emellertid endast varit fråga om fria resor för barn och vårdare. Utredningen är medveten om att de fria husmodersresorna icke på samma sätt ligga inom barnavårdsnämndernas naturliga arbetsområde. Å andra sidan anser utredningen det vara lämpligt, att de fria resorna för barn, vårdare och mödrar stå under en enhetlig ledning. I annat fall skulle man endast med svårighet kunna åstadkomma den samordning av dessa åtgärder, som enligt utredningens uppfattning är önskvärd om effekten särskilt ur husmoderssemesterverksamhetens synvinkel skall helt nås. Ställd inför valet mellan att antingen belasta barnavårdsnämnderna även med arbetet med husmodersresorna eller att provisoriskt överflytta allt arbete med de fria resorna på något för uppgiften främmande kommunalt organ har utredningen ansett sig böra förorda, att tills vidare de lokala organisatoriska åtgärder, som äro erforderliga i samband med de fria resorna, anförtros åt barnavårdsnämnderna.

Behovsprövningen.

I anslutning till vad utredningen föreslagit beträffande rätten till fria resor för barn och vårdare skall rätt till rabatterad resa för en husmoder föreligga, då familjens vid senaste taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp ej överstiger 2 500 kronor och den skattepliktiga förmögenheten ej överstiger 20 000 kronor samt då den skattepliktiga förmögenheten väl överstiger 20 000 kronor, men det till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara beloppet ej överstiger 500 kronor.

Med familjens beskattningsbara belopp bör härvid avses makarnas gemensamma beskattningsbara belopp. Hemmavarande vuxna barns beskattningsbara belopp bör alltså icke inräknas. Vid ansökan om fri resa bör den sökande för barnavårdsnämnden uppvisa den senaste kronodebetsedeln. På nämnden bör det ankomma att kontrollera, att familjens beskattningsbara belopp icke överstiger det angivna.

Taxeringen enligt senaste kronodebetsedeln avser emellertid inkomstförhållandena under en relativt avlägsen tid. Det kan därför ej sällan inträffa, att den, vars kronodebetsedel utvisar ett beskattningsbart belopp, som utgör hinder för fri husmodersresa, sedermera kan ha fått så försämrade inkomstförhållanden, att fri resa borde beviljas. Om en sökande, vars ansökan eljest måste avslås, vill göra gällande, att inkomsten sålunda sjunkit, och om det förekommit taxering senare än den, vilken den företedda kronodebetsedeln avser, bör barnavårdsnämnden hänvisa vederbörande till att söka hos taxeringsnämndens ordförande erhålla intyg eller utdrag ur taxeringslängden, utvisande det beskattningsbara beloppet samt den skattepliktiga förmögenheten enligt resultatet av den senaste taxeringen. På grundval av dylika handlingar kan fri resa beviljas efter de allmänna reglerna. Först i den mån dylika handlingar icke kunna anskaffas eller då den enskilde sökanden gör gällande, att de ekonomiska förhållandena, trots att den senaste taxeringen visar högre beskattningsbart belopp respektive högre skattepliktig förmögenhet än den föreslagna inkomst- och förmögenhetsgränsen medger, äro sådana, att fri husmodersresa bör kunna erhållas, bör barnavårdsnämnden företaga en fri prövning. Därvid bör barnavårdsnämnden förvissa sig om att det inträffat sådana förändringar i vederbörandes ekonomiska förhållanden, att dessa uppenbarligen äro att jämställa med de personers, vilka här föreslås erhålla förmånen av fri resa.

För den händelse en sökande av någon anledning ej kan förete senaste kronodebetsedeln, bör vederbörande i första hand hänvisas till att i stället anskaffa intyg, som nyss nämnts. Därest i undantagsfall även detta möter svårigheter, bör barnavårdsnämnden pröva frågan, huruvida inkomsterna respektive förmögenheten äro så stora, att de utgöra hinder för beviljande av fri resa, dels på vederbörandes egna uppgifter och dels på de upplysningar i övrigt, som barnavårdsnämnden anser sig kunna och böra införskaffa.

Husmödrar med minst 2 minderåriga hemmavarande barn kunna få fri resa.

Rätten till fria resor har föreslagits bliva begränsad till dels husmödrar med minst 2 hemmavarande minderåriga barn, dels till de husmödrar, som i enlighet med ovanstående förslag av husmoderssemesternämnd beviljas fri resa.

För att barnavårdsnämnden skall kunna kontrollera, att husmodern har minst 2 minderåriga hemmavarande barn, skall intyg från pastorsämbetet företes. Vid ansökan om fri husmodersresa föreslås alltså husmodern för barnavårdsnämnden böra uppvisa förutom kronodebetsedeln ett intyg från pastorsämbetet utvisande, att minst 2 minderåriga barn vistas i hemmet. Fosterbarn, som stadigvarande vistas hos husmodern, bör härvid räknas som eget barn. Därest barnavårdsnämnden är väl förtrogen med den sökandes förhållanden och familjestorlek och har sig bekant, att sökanden har minst 2 hemmavarande minderåriga barn, bör nämnden avstå från det föreslagna intyget.

Antalet resor under året för varje husmoder.

En husmoder bör i regel endast erhålla en fri resa under varje år. Om sålunda en moder medföljt sina barn som vårdare under en sommarresa, bör hon senare i allmänhet icke erhålla fri husmodersresa. Enligt utredningens uppfattning torde denna princip dock ej böra tillämpas alltför strikt. Sålunda bör dispens från bestämmelsen kunna medgivas av det lokala organ, som handhar de fria resornas organisation i respektive kommuner, i alla sådana fall då det är uppenbart, att vårdarresan icke av modern kunnat utnyttjas för egen semestervistelse. Även för alla dem, som beredas plats på semesterhem, torde fri resa böra utgå, oavsett om vederbörande tidigare kommit i åtnjutande av vårdarresa.

Kontroll av att barnavårdsnämnd ej oavsiktligt beviljar en husmoder fri resa flera gånger om året bör kunna ske genom att vederbörande husmoder avfordras ett intyg, i vilket hon försäkrar, att hon ej tidigare under året kommit i åtnjutande av fri resa; alternativt kan en stämpling av kronodebetsedeln tänkas ske, då fri resa beviljas.

Bortavarons längd.

Beträffande bortavarons längd föreslår befolkningsutredningen en minimi-tid av 10 dagar. Den biljett, som erhålles, bör sålunda icke kunna användas för återresa förrän efter 10 dagar.

Tidigare hemresa än efter 10 dagar bör i vissa fall medgivas. Så är förhållandet, då sådan dispens från kravet på minst 10 dagars bortavaro varom ovan talas beviljats och vid svårare sjukdom eller dödsfall i det hem, där husmodern vistas, eller i det egna hemmet eller om vederbörande husmoder själv insjuknar.

Biljettrekvisition utfärdas av barnavårdsnämnderna.

På barnavårdsnämnderna bör det ankomma att ordna expeditiionslokal och att genom annonsering i dagspressen meddela de tider, då denna hålles öppen. Ansökan om fri husmodersresa skall enligt ovanstående förslag ingivas till barnavårdsnämnden i hemorten.

Innan fri resa beviljas, bör den, som enligt barnavårdsnämndens bemyndigande har att utfärda rekvisitionen, kontrollera dels familjens beskattningsbara belopp och skattepliktiga förmögenhet med stöd av företedd kronodebetsedel eller intyg, dels antalet hemmavarande barn med stöd av företett intyg från pastorsämbete.

När barnavårdsnämnden utfärdat och undertecknat biljettrekvisitionen, bör den enskilde sökanden senast tre dagar före önskad avresedag i biljettluckan på avresestationen inlämna rekvisitionen.

De fria resorna till semesterhem.

Denna form av stöd åt semesterhemsverksamheten föreslås vara öppen för samtliga semesterhem för husmödrar, oavsett om de erhålla driftsbidrag eller ej. En förutsättning för att fria resor skall medgivas är, att semesterhemmet godkänts av socialstyrelsen, som föreslås vara tillsynsmyndighet för semesterhemsverksamheten.

De semesterhemsorganisationer, som önska komma i åtnjutande av fria resor för gäster och personal, föreslås därför insända en ansökan härom till socialstyrelsen, som efter prövning avgör, om semesterhemmet är av den karaktären, att fria resor böra komma i fråga. Har socialstyrelsen medgivit detta, föreslår utredningen, att vederbörande semesterhemsorganisation får rätt att för gästernas räkning utfärda rekvisition av fri resa på samma sätt som barnavårdsnämnderna i övriga fall.

I sådana fall då taxebil anlitas eller då av annat godtagbart skäl semesterhemsorganisation ej kunnat för gästens räkning i vanlig ordning rekvirera biljett t. ex. för personalresor, bör ansökan om ersättning av statsmedel för utlagda resekostnader inlämnas till socialstyrelsen, som förutsättes meddela närmare föreskrifter härom.

De fria resorna till semesterhem föreslås avse tredje klass järnväg, buss eller båt samt omfatta framresa och hemresa för husmödrar och personal. Då gruppresor kunna anordnas, böra sådana förekomma. Enskilda resor torde emellertid bliva oundvikliga i ganska stor omfattning, då semesterhemmen ofta taga emot enstaka gäster från skilda håll. För fast anställd personal, som är bosatt på ort belägen utom det område, varifrån hemmets gäster rekryteras, föreslås reseersättning av statsmedel med högst det belopp, som resan mellan den mest avlägset belägna järnvägsstationen inom det landstingsområde, i vilket hemmet är beläget, och semesterhemmet kostar. För personalresor till och från semesterhem under pågående säsong bör ingen ersättning av statsmedel utgå. Då semesterhem hålles öppet hela året, bör ej heller ersättning för personalresor utgå.

En förutsättning för att full ersättning av statsmedel för resorna skall kunna erhållas bör enligt utredningens uppfattning vara, att resorna ordnats på billigaste sätt och med utnyttjande av de rabatter, som kunna erhållas hos respektive trafikföretag. Resor med taxebil böra ej ersättas av staten, för så vitt icke vederbörande semesterhemsorganisation hos närmaste trafikföretag kan erhålla intyg om att intet annat färd sätt står till buds än taxebil. Sådant intyg bör bifogas ansökan om statsbidrag.

B. Semesterhemsverksamheten.

Tillsynsmyndighet för semesterhem.

I det föregående har befolkningsutredningen framlagt förslag om driftsbidrag till semesterhem. Bland annat i syfte att förenkla den organisatoriska apparaten i samband med bidragsgivandet till semesterhemmen har befolkningsutredningen tänkt sig kontrollen i huvudsak uppdragen åt organ inom respektive landstingsområden (städer utom landsting). Emellertid synes det utredningen önskvärt, att semesterhemsrörelsens utveckling och förhållanden följas av ett centralt organ, som vid behov kan utfärda råd och anvisningar beträffande verksamheten såväl i fråga om driften av semesterhemmen som i fråga om de anordningar till gästernas underhållning och förströelse, som böra vidtagas, och vars uppgift även bör vara att med ledning av de uppgifter, som inkomma i samband med ansökan om driftsbidrag från respektive semesterhemsorganisationer, fastställa det driftsbidrag, som respektive semesterhem är berättigat erhålla. I fall, då semesterhem enligt socialstyrelsens uppfattning uppenbarligen icke kan anses erbjuda tillfredsställande vårdförhållanden, må socialstyrelsen ej medgiva driftsbidrag. Befolkningsutredningen föreslår, att socialstyrelsen utses att vara tillsynsmyndighet för semesterhemsverksamheten, varvid styrelsen har att utfärda de föreskrifter rörande semesterhemsverksamheten och sättet för rekvisition av driftsbidrag, som styrelsen finner ändamålsenliga.

Driftsbidraget.

Sedan landstinget fattat beslut rörande tilldelningen av driftsbidrag till semesterhemsverksamheten i landstingsområdet, bör det ankomma på husmodersseminsternämnden att hos socialstyrelsen ansöka om samt rekvirera statsbidraget för all semesterhemsverksamhet i landstingsområdet (staden utom landsting). Vid denna ansökan bör fogas avskrift av landstingets (stadsfullmäktiges) beslut ävensom de handlingar, varpå beslutet grundas. Statsbidraget till kostnaderna för bedrivande av semesterhemsverksamhet föreslås utgå i två poster. Vid verksamhetens början för året bör sålunda utbetalas ett belopp, som beräknas så, att det utgör hälften av det belopp, som semesterhemmet skulle få vid full beläggning under hela säsongen. Vid verksamhetens slut utbetalas det resterande beloppet, vilket beräknas med ledning av det verkliga antalet vård dagar under säsongen och med avdrag för det först utbetalade beloppet.

C. Husmoderssemesternämnden.

I likhet med fritidsutredningen finner befolkningsutredningen det vara lämpligt att i organisatoriskt avseende anknyta husmoderssemesterverksamheten till landstingsområdena och städerna utom landsting. Motivet härtill har redan framförts i det föregående. Då statsbidragsgivningen till driftsbidrag till semesterhemsverksamheten i regel föreslagits bliva beroende av landstingens och städernas utom landsting medverkan, är det enligt utredningens uppfattning av den största vikt, att det inom varje område finnes ett organ med speciella förutsättningar för såväl den bidragsgivande verksamheten och för den nödvändiga kontroll över semesterhemsverksamheten, som denna medför, som för att främja semesterhemsrörelsens utveckling.

Hittills har fritidsutredningen inom de skilda landstingsområdena bedrivit försöksverksamhet i syfte att bereda husmödrar semestervistelse på folkhögskolor, fritidsanläggningar o. s. v. För denna verksamhet har tidigare utförligt redogjorts. Enligt befolkningsutredningens förslag skulle verksamheten fortsättas, varvid det ansetts lämpligt, att den i fortsättningen bedrevs självständigt i varje landstingsområde eller stad utom landsting. Även för fortsättandet och utvecklingen av denna verksamhet fordras organisatoriska åtgärder. Befolkningsutredningen föreslår, att i varje landstingsområde och stad utom landsting utses en husmoderssemesternämnd, bestående av ordförande och fyra ledamöter jämte fem suppleanter. Ordföranden och suppleant för honom samt en ledamot och suppleant för honom utses av Kungl. Maj:t. Övriga ledamöter jämte suppleanter för dem väljas av landstinget för en tid av fyra år i sänder. Husmoderssemesternämnderna föreslås alltså få samma sammansättning som hemhjälpssstyrelserna. I fall då så finnes lämpligt bör också enligt utredningens uppfattning husmoderssemesternämndens och hemhjälpssstyrelsens arbetsuppgifter kunna uppdragas åt en och samma nämnd. Med hänsyn till nämndens stora betydelse för utvecklingen av respektive områdets resurser för husmoderssemesterverksamhet torde nämndens sammansättning böra ägnas den största uppmärksamhet. I nämnden bör placeras personer med erfarenhet från såväl semesterhemsverksamheten som från den av fritidsutredningen bedrivna försöksverksamheten. I enlighet med vad som ovan föreslagits, ankommer det på nämnden dels att avgöra de ansökningar om fri resa för husmödrar, som från barnavårdsnämnderna översändas till nämnden, dels att fördela de stipendier, som föreslås komma att utdelas inom respektive verksamhetsområden. Nämnden bör vidare vaksamt aktgiva på husmoderssemesterverksamhetens utveckling och behov i olika avseenden samt vidtaga alla de åtgärder, som kunna finnas lämpliga för verksamhetens vidare utveckling. Husmoderssemesternämndens ytterligare omfattande och mångskiftande uppgifter skola här något antydass.

Nämnden skall verka för att vid semesterhem, permanenta såväl som tillfälliga, kunna mottagas ett större antal husmödrar än för närvarande. Detta bör i första hand tillgå så, att organisationer, som i egna fastigheter driva

semesterhem, förmås hålla dessa öppna större del av året än för närvarande är fallet samt att tillgängliga, för semesterverksamhet lämpliga fastigheter utnyttjas som semesterhem. Nämnden bör underhandla med styrelser och rektorer för folkhögskolor, lantmannaskolor och lanthushållsskolor om dessa skolors upplåtande som semesterhem å tider, då skolorna ej alls eller endast delvis användas för sitt egentliga ändamål. Därest icke lämpliga organisationer efter avtal därom med vederbörande skolor äro villiga att driva semesterhemsverksamhet för husmödrar därstädes, torde det vara mest ändamålsenligt, att skolorna själva genom rektor, lärare eller annan vid skolan anställd omhänderta ifrågavarande semesterhemsverksamhet. Skolorna torde även i allmänhet vara villiga härtill. Vidare är det nämndens uppgift att uppspåra andra lokaler inom nämndens verksamhetsområde än skolor — och då väl i främsta rummet pensionat — i vilka semesterhem för husmödrar lämpligen kunna anordnas, samt att tillse, att för verksamhetens bedrivande vid sådana tillfälliga semesterhem kommittéer med godtagbar sammansättning bildas. Nämnden skall på begäran avge yttranden i frågor, som angå husmoderssemesterns ordnande inom nämndens verksamhetsområde. Nämnden bör intimt samarbeta med kvinnoorganisationer, som äro intresserade för husmoderssemesterverksamheten.

En viktig sida av nämndens verksamhet sammanfaller med landstingens bidragsgivning åt semesterhemmen. Det bör ankomma på nämnden att årligen i god tid före landstingets sammanträde (beträffande stad utom landsting det sammanträde med stadsfullmäktige, vid vilket stadens utgifts- och inkomststat fastställles) för nästkommande år företaga dels en uppskattning av antalet husmödrar i behov av hjälp till semester, dels ock en inventering av antalet platser vid semesterhem. Nämnden bör vidare ingående pröva de olika semesterhemmens ansökningar om driftsbidrag och förelägga landstinget (stadsfullmäktige) resultatet av prövningen. Beträffande den husmoderssemesterverksamhet, för vilken nämnden enligt förslaget själv är huvudman, bör nämnden vid samma tillfälle framlägga statförlag för det kommande året.

Före viss dag, exempelvis den 1 mars, skall nämnden genom ideella, politiska och fackliga organisationer, genom barnavårdsnämnderna och genom dagspressen bekantgöra de semesterhem för husmödrar, som bliva tillgängliga under året. Husmödrarna själva skola efterhöra, om de kunna mottagas vid det hem, där vederbörande husmoder helst vill tillbringa sin semester, samt, om de önska stipendier av det allmänna till sin semesterhemsvistelse, göra ansökan därom hos länsnämnden.

D. Stipendiegivningen.

Ansökningar om stipendier för husmödrar, som skola vistas på semesterhem, synas böra ingivas till vederbörande semesterhem och av detta med eget kort yttrande vidarebefordras till husmoderssemesternämnden. Ansökningar om stipendier för husmödrar, som enskilt ordna sin semestervistelse, synas

i framtiden böra ske genom det familjevårdande organet i respektive kommuner och i samma former, som ovan föreslagits beträffande stipendier för vistelse på semesterhem. Tills vidare torde de uppgifter i samband med stipendiegivningen åt denna kategori mödrar, som föreslagits åvila det lokala organet, kunna uppdragas åt barnavårdsnämnderna. Ur rättvisesynpunkt vore det kanske mest idealiskt, att alla ansökningar för året infordrades till viss dag och samtidigt vägdes mot varandra. I praktiken torde emellertid ett sådant förfarande vara ogenomförbart. Husmödrarna kunna nämligen icke många månader i förväg uppgöra några mera bestämda planer för sin semester. Ansökningsförfarandet och stipendiegivningen synes i stället böra ske i omgångar. Exempelvis kan bestämmas, att ansökningar om stipendier till semester i maj eller juni skola vara nämnden tillhanda senast den 1 april och av nämnden avgjorda senast den 20 april, att ansökningar, som avse en semester i juli eller augusti, skola vara inkomna till nämnden senast den 1 och avgjorda senast den 20 juni samt att ansökningar, avseende året i övrigt, skola ha inkommit till nämnden senast till vissa i god tid kungjorda data. Nämndens beslut skola omedelbart delgivas sökandena och i förekommande fall vederbörande semesterhem.

Nämnden skall utöva kontroll över att stipendierna användas i enlighet med meddelade föreskrifter och fastställda villkor.

5. Den beräknade kostnaden.

Befolkningsutredningen har föreslagit, att alla husmödrar i familjer med minst 2 hemmavarande minderåriga barn och med en inkomst ej överstigande ett till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbart belopp av 2 500 kronor och med en skattepliktig förmögenhet ej överstigande 20 000 kronor skola vara berättigade till fria resor fram och åter till självvald semesterort en gång årligen. På grundval av en av befolkningsutredningen i anslutning till 1940 års folkräkning utförd specialundersökning rörande bland annat inkomst- och försörjningsbörda, har antalet sådana familjer, varom det här är fråga, beräknats till omkring 310 000. Sålunda torde omkring 310 000 husmödrar bliva berättigade till fria husmodersresor. I detta antal ingå emellertid de husmödrar, som på grund av att de ha något barn under 10 år, äro berättigade till fri vårdarresa. Antalet sådana uppgår till omkring 200 000. Av dessa kunna dock vissa beräknas komma i åtnjutande även av fri husmodersresa i enlighet med vad som ovan föreslagits beträffande dispensmöjlighet för mödrar, som företagit vårdarresa. Det antal resor, man här bör räkna med, torde kunna beräknas till omkring 120 000. Kostnaderna för husmodersresorna torde i genomsnitt böra beräknas till omkring 17 kronor per husmoder. Den totala kostnaden för statsverket blir beroende på i vilken utsträckning, som husmödrarna komma att använda sig av de fria resorna.

Statsverkets kostnader vid olika intensivt utnyttjande av de föreslagna resorna framgår av följande tabell.

Nedanstående % av de berättigade resor:	Kostnad milj. kronor
100	2,04
75	1,53
50	1,02
40	0,82
30	0,61

Enligt befolkningsutredningens uppfattning bör man här i likhet med övriga fria resor utgå från att ett utnyttjande av förmånen upp till omkring 30 % torde komma att väl motsvara, vad man under de närmaste åren bör räkna med. Under sådana omständigheter finner utredningen sig böra beräkna kostnaden för de fria resorna för denna grupp husmödrar till omkring 610 000 kronor.

Vidare har utredningen föreslagit, att, då den skattepliktiga förmögenheten överstiger 20 000 kronor, men det till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara beloppet ej överstiger 500 kronor, vederbörande husmoder, trots att den skattepliktiga förmögenheten sålunda överstiger den föreslagna förmögenhetsgränsen, dock skall erhålla fria resor i enlighet med vad som i övrigt föreslås. Befolkningsutredningen uppskattar statsverkets kostnader för dessa resor till högst 25 000 kronor.

Dessutom har befolkningsutredningen föreslagit, att vissa husmödrar genom dispens skola kunna erhålla fria resor. Utredningen beräknar kostnaden för dessa resor till omkring 50 000 kronor.

Befolkningsutredningen har vidare föreslagit fria resor för husmödrar, som beretts plats på semesterhem, ävensom vissa fria resor för personal på semesterhemmen. Med stöd av antalet vård dagar, som av utredningen beräknas ha uppgått till omkring 100 000 på de enskilda semesterhemmen och till omkring 40 000 på de av fritidsutredningen ordnade semesterhemmen, uppskattar befolkningsutredningen antalet resor fram och åter för husmödrar till omkring 15 000. Antalet resor fram och åter för personal uppskattar utredningen till omkring 500. Även om antalet semesterhem skulle komma att ökas, anser utredningen, att man under de närmaste åren bör räkna med att antalet resor för husmödrar och personal vid semesterhemsverksamheten icke komma att överstiga omkring 20 000. Kostnaden för dessa resor, vilka i regel komma att ske inom landstingsområdena, beräknar utredningen bliva i genomsnitt 8 kronor per resa. Statsverkets kostnader för dessa resor torde alltså uppgå till 160 000 kronor.

Utredningen har vidare föreslagit driftsbidrag till de enskilda semesterhemmen att utgå med maximalt 2 kronor per vård dag. Antalet vård dagar torde under de närmaste åren icke komma att överstiga 150 000. Statsverkets kostnader för driftsbidrag till dessa semesterhem skulle alltså uppgå till omkring 300 000 kronor.

Utredningen har vidare föreslagit ett driftsbidrag till den av fritidsutredningen hittills bedrivna semesterhemsverksamheten med 2 kronor per vårdag. Antalet vårdagar torde icke komma att överstiga 50 000. Statsverkets kostnader skulle alltså komma att uppgå till omkring 100 000 kronor.

Vidare har utredningen föreslagit, att 500 000 kronor årligen måtte fördelas i form av stipendier till underlättande av husmödrars semestermöjligheter.

De totala kostnaderna för vad som i denna avdelning föreslagits till stöd åt husmoderssemestern skulle alltså bli följande:

	Kronor.
Fria resor för husmödrar till enskilda hem	685 000
Fria resor för husmödrar och personal till semesterhem	160 000
Driftsbidrag till de enskilda semesterhemmen	300 000
Driftsbidrag till övrig semesterhemsverksamhet	100 000
Stipendier	500 000
	Summa kronor 1 745 000

Tredje avdelningen.

STÖDET ÅT KOLONIVERKSAMHETEN.

KAP. X.

**Tidigare förslag och åtgärder till stöd åt koloni-
verksamheten.****Befolkningskommissionens förslag.**

I befolkningskommissionens betänkande rörande barnkrubbor och sommarkolonier (SOU 1938: 20) behandlas bland annat frågan om statsbidrag till sommarkolonier. Dessa kolonier ställdes av kommissionen vid sidan av daghem, lekskolor etc. såsom en lämplig form för ett effektivt utnyttjande av sommaren i rekreations- och hälsovårdande syfte. Kommissionen föreslog, att sommarkolonierna skulle jämföras med förutnämnda vårdformer i vad det gäller stödåtgärder från det allmänna sida. I detta sammanhang anförde kommissionen följande:

»Det har syntts kommissionen vara konsekvent att sommarkolonierna, vilka till ändamålet äro så närbesläktade med de institutioner, som kommissionens huvudförslag i detta betänkande gäller, jämväl skola äga möjlighet att uppbära statsbidrag. Visserligen har hela verksamheten hittills fortgått utan dylika understöd. Den har emellertid i mycket stor utsträckning byggts upp på en organiserad välgörenhet. Varje år har med ny möda reklam måst läggas upp, vädjanden till den privata offervilligheten göras och insamlingar till verksamheten komma till stånd. Det har i och för sig varit av enastående betydelse, att en institution av så vitalt värde för barnens hälsa som denna i stort organiserade lantvistelse har kunnat åstadkommas av det privata initiativet. När emellertid en välfärdsanordning nått en viss omfattning och en viss stabilitet, ställes samhället inför frågan, huruvida det icke är rimligare att erkänna denna institution såsom en ordinarie del av samhällets välfärdsanordningar och därför också bära kostnaderna såsom en ordinarie del av den sociala budgeten. Den privata välgörenheten, offervilligheten och uppfinningsrikedomen för penningsamlande arrangemang skulle därmed frigöras för att kunna söka nya initiativ. Dess uppgift bör nämligen — sett i stort — vara att förhjälpa nya idéer till förverkligande, medan den privata välgörenheten däremot icke bör göras till finansieringsbas för tillgodoseendet genom sommarkolonier av ett så omfattande, stabilt och ofrånkomligt socialt behov som det ifrågavarande. Åtminstone böra statsmakterna ådaga lägga sin uppskattning av denna vårdform genom att bära en del av de därmed förenade kostnaderna. Då totalkostnaderna per barn och underhållsdag icke ställa sig väsentligt olika vid sommarkolonier än tidigare behandlade institutioner, vill kommissionen föreslå, att statsbidrag efter ansökan måtte kunna utgå jämväl till sommarkolonier av olika slag efter enahanda grunder som tidigare föreslagits, d. v. s. med högst hälften av driftkostnaderna, dock högst med 50 öre per underhållsdag.»

Befolkningskommissionen beräknade kostnaderna för ett förverkligande av detta förslag till högst 600 000 kronor (omkring 20 000 barn under 60 dagar). Förslaget föranledde icke några åtgärder från statsmakternas sida.

Undervisningsrådet J. Weijnes förslag.

År 1939 uppdrog statsrådet och chefen för socialdepartementet åt dåvarande undervisningsrådet Josef Weijne att såsom sakkunnig inom socialdepartementet utreda frågan angående statsbidrag till barnkrubbor och sommarkolonier m. m. Det här omnämnda betänkandet av befolkningskommissionen skulle ligga som grund för uppdraget. Utredningen kom på grund av kriget att få en annan inriktning än den ursprungligen avsedda. Sålunda ställdes mera kostnadskrävande förslag på framtiden. Däremot borde enligt utredningsmannens förslag sommarkoloniverksamheten ytterligare utbyggas genom ett särskilt stöd för anläggandet av nya kolonier. Betydelsen av dessa anläggningar vore nämligen stor för barnen just under kristiden med dess försörjningssvårigheter.

Ännu ett viktigt argument för en ökning av antalet sommarkolonier var nödvändigheten av att i händelse av krig bereda skydd åt barnen. I detta avseende skulle sommarkolonierna kunna fylla en viktig uppgift. För att bereda föreningar och kommuner möjlighet till skyndsamma åtgärder föreslog utredningsmannen, att ett belopp av 500 000 kronor, förslagsvis ur allmänna arvsfonden eller av tipsmedel, skulle avsättas för statsbidrag till uppförande av kolonier, varvid bidrag borde utgå med 90 % av kostnaderna för byggnader och inventarier. Såsom villkor för erhållande av statsbidrag skulle utöver de för bidrag ur allmänna arvsfonden stadgade villkoren gälla, att vederbörande koloni hade sådant läge, att den kunde godkännas ur luftskyddssynpunkt, samt att kolonien vore vinterbonad och försedd med uppvärmningsanordningar, så att den kunde utnyttjas även under den kallare årstiden.

Ej heller detta förslag har föranlett några statsmakternas åtgärder.

Anläggningsbidrag från allmänna arvsfonden.

Utbyggandet av koloniverksamheten har under senare år till väsentlig del möjliggjorts av understöd från allmänna arvsfonden. Nedanstående sammanställning visar vilka belopp, som under budgetåren 1938/39—1944/45 utgått såsom understöd till barnkolonier:

1938/39	.....	kronor 614 925
1939/40	.....	» 428 769
1940/41	.....	» 187 192
1941/42	.....	» 341 662
1942/43	.....	» 263 122
1943/44	.....	» 358 802
1944/45	.....	» 506 491

I fråga om grunderna för utdelning av bidrag ur arvsfonden må hänvisas till följande utdrag ur statens fattigvårds- och barnavårdsinspektions år 1936 utfärdade råd och anvisningar för anordnande av sommarkolonier m. m.:

»I första hand kommer behovet av *dispensärkolonier* (A-kolonier) att tillgodoses. Emellertid torde — då så prövas lämpligt med hänsyn bland annat till,

i vilken utsträckning arvsfondsmedel stå till förfogande för utdelning — bidrag i mindre omfattning komma att lämnas även till anordnande av skollovskolonier (C-kolonier).

I fråga om nybyggnader torde bidrag kunna erhållas till byggnadens uppförande och inredning, anordnande av brunn m. m. samt eventuellt till anskaffande av inventarier eller annan utrustning. Särskilt bidrag till anskaffande av tomt torde däremot i regel icke vara att påräkna. Storleken av det bidrag, som i varje särskilt fall må komma att utgå, låter sig givetvis ej på förhand närmare fixeras. Med utgångspunkt från ett normalpris av 15 000 kronor lär bidraget emellertid — såvitt nu kan bedömas — i regel icke komma att överstiga $\frac{2}{3}$ av totalkostnaden för anläggningen.

Beträffande äldre byggnader torde bidrag kunna påräknas till inköp av fastigheten, till nödiga reparations- och ändringsarbeten samt till anskaffande av inventarier m. m. I fråga om bidragets storlek gäller i detta fall detsamma som beträffande nybyggnader.

Vid beviljande av bidrag ur arvsfonden torde såsom villkor för bidragets åtnjutande i regel komma att föreskrivas, att sökanden skall avgiva skriftlig förbindelse,

att icke utan särskilt medgivande använda kolonibyggnaden (respektive inventarier m. m.) till annat ändamål,

att tillse att varken barnen — då de mottagas vid kolonien — eller den där befintliga personalen lida av tuberkulos eller andra smittosamma sjukdomar, att icke låta överbeläggning förekomma vid kolonien samt

att, om koloniverksamheten nedlägges eller sökanden underlåter att fullgöra någon av ovanstående utfästelser, återbära ur arvsfonden uppburet belopp — såvida ej annat särskilt medgives.»

Enligt under hand inhämtade upplysningar beviljas numera på grund av de ökade byggnadskostnaderna bidrag till uppförande av sommarkolonier på upp till 750 kronor per plats. Vidare har inhämtats, att ansökningar om bidrag ur arvsfonden till uppförande av nya sommarkolonier, vilka befunnits fylla kraven på ändamålsenlighet, i de allra flesta fall kunnat bifallas.

Driftsbidrag till sommarkolonier.

Till koloniernas driftskostnader har, om man bortser från de fria resorna för barn och personal vid kolonierna, statsbidrag icke utgått. Under åren 1943, 1944 och 1945 har emellertid bedrivits försöksverksamhet med statliga driftsbidrag avsedda att i första hand utnyttjas till förmån för klana barn från landsbygden, där koloniverksamheten är svag. Under år 1943 anvisades för ändamålet 100 000 kronor och under 1944 och 1945 årligen 200 000 kronor. Beloppen ha fördelats av socialstyrelsen med hänsyn till de olika kommunernas behov av koloniverksamhet. För erhållande av bidrag ha även ifrågakommit kolonier, som mottaga barn från större områden än en kommun, exempelvis län eller del av län. Driftsbidrag ha ej utgått till s. k. vår- och vinterkolonier. Däremot ha vissa dagskolonier kunnat erhålla bidrag. Socialstyrelsen har lämnat följande redogörelse för hur beloppen disponerats under de tre år verksamheten pågått. Driftsbidraget har icke i något fall överstigit 1 krona per dag och barn; i övrigt har bidraget utgått med varierande belopp per vårdag.

Driftsbidrag till kolonier åren 1943—1945.

Kolonianordnare	Antal kolonier			Antal barn			Beviljade belopp			Utbetalade belopp		
	1943	1944	1945	1943	1944	1945	1943	1944	1945	1943	1944	1945
Stockholms stad ..		1	3		30	90		1 470	10 680		1 470	
Stockholms län ..		2	4		92	202		4 028	11 163		4 028	
Uppsala län		1	3		33	93		1 782	4 901		1 740	
Södermanlands län		1	3		35	92		2 135	5 103		2 119	
Östergötlands län..			2			53			1 823			
Jönköpings län ..	1	1	4	31	60	145	1 798	1 740	5 831	1 798	1 740	
Kronobergs län ..	2	3	2	93	129	93	3 946	5 786	4 012	3 496	7 983	
Kalmar län	1	2	4	30	80	126	1 560	5 820	7 713	1 560	5 564	
Gotlands län.....			1			35			1 120			
Blekinge län.....	2	3	5	47	72	170	1 757	2 855	7 156	1 757	2 807	
Kristianstads län..	2	2	4	63	75	131	1 988	1 755	5 236	1 988	1 755	
Malmöhus län	4	5	6	162	180	334	6 134	9 572	10 684	5 050	8 978	
Hallands län.....	2	2	4	65	130	150	4 235	3 450	6 227	4 025	3 330	
Göteb. o. Bohus län	5	8	17	235	309	586	12 349	14 334	29 720	11 179	14 334	
Älvsborgs län	1	1	4	138	30	148	4 810	960	5 339	4 603	960	
Skaraborgs län ...	1			52			2 956			2 956		
Värmlands län....	1	1	2	8	58	111	392	2 408	5 715	392	1 904	
Örebro län		2	1		80	30		5 570	2 520		5 570	
Västmanlands län..												
Kopparbergs län..	2	3	4	56	70	119	2 310	2 910	5 703	2 208	2 679	
Gävleborgs län ..	1	2	5	25	58	146	1 525	2 900	5 186	1 525	2 1372	
Västernorrlands län	11	11	15	352	345	480	16 568	16 367	21 055	16 039	15 623	
Jämtlands län	4	3	4	45	135	170	2 564	5 402	7 450	2 37	5 225	
Västerbottens län..	6	7	6	274	337	279	11 408	13 437	9 238	11 240	13 228	
Norrbottnens län ..	10	18	15	293	641	694	13 720	29 435	26 948	13 572	28 030	
Summa	56	79	118	1 969	2 979	4 477	90 020	134 116	100 529	86 145	130 139	

¹ Socialstyrelsen har dessutom hos Kungl. Maj:t hemställt, att riksförbundet för sockersjuka, Malmö, måtte erhålla driftsbidrag till en koloni med 2 kr. per dag och barn för 21 barn under 42 dagar.

² En koloni inställd.

Socialstyrelsen och barnavårdsnämnderna tillsynsmyndigheter för koloniverksamheten.

Vid 1945 års lagtima riksdag antogs lag (SFS nr 503) angående ändring av lagen den 6 juni 1924 (SFS nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslagen). Denna lagändrings konsekvenser för koloniverksamhetens vidkommande äro huvudsakligen följande. Enligt 21 § barnavårdslagen i dess nya lydelse skall verksamheten vid barnavårdsanstalter, varom i 5 kap. samma lag sägs, stå under socialstyrelsens tillsyn. I 39 § barnavårdslagen definieras barnkolonier såsom barnavårdsanstalter för sluten vård och uppfostran av barn under sommaren eller eljest under viss begränsad del av året. Vidare stadgas i lagen, att, innan barnkoloni första gången träder i verksamhet, anmälan därom skall göras hos socialstyrelsen samt hos barnavårdsnämnden i den kommun, där anstalten är avsedd att drivas. Särskild övergångsbestämmelse har meddelats angående barnkoloni, som trätt i verksamhet före den 1 januari 1946. Anmälan om sådan skall

före den 1 april 1946 ingivas till såväl socialstyrelsen som barnavårdsnämnden i den kommun, där anstalten finnes. Underlåtenhet att göra anmälan är straffbelagd. Den lokala tillsynen över kolonierna har barnavårdsnämnden inom kommunen. Därest missförhållanden yppas eller eljest anledning till anmärkning mot anstalten uppkommer, skall nämnden söka åstadkomma rättelse, och om detta ej leder till åsyftad verkan, göra anmälan till länsstyrelsen. Denna äger ålägga anstaltens styrelse eller innehavare att vidtaga tjänliga åtgärder för missförhållandenas avhjälpan. Bliir även detta utan verkan, kan socialstyrelsen meddela förbud mot barns mottagande å anstalten.

Genom denna lagstiftning blir från och med den 1 januari 1946 socialstyrelsen tillsynsmyndighet över all koloniverksamhet inom riket, såväl den statsunderstödda som den övriga.

KAP. XI.

Befolkningsutredningens förslag till stöd åt koloniverksamheten.**1. Allmänna synpunkter.**

De åtgärder, som från samhällets sida vidtagas för att bereda barnen tillfälle till miljöombyte och rekreation särskilt under sommaren, äro inriktade dels på att bereda klena barn och barn i ogynnsamma förhållanden möjlighet till vistelse i ny miljö och under bättre betingelser i fråga om vård, kosthåll och dylikt och dels på att ge föräldrarna möjlighet att själva genom lämpliga åtgärder se till att barnen få miljöombyte och rekreation.

Barnens sommarvistelse på landet är framförallt ett problem för städernas och de större tätorternas befolkning. Tack vare de fria resorna har under de senaste åren ett betydande antal barn kunnat beredas denna förmån genom föräldrarnas försorg. För de barn, som icke kunnat beredas sommarvistelse genom föräldrarnas åtgärder, ha kommunala och enskilda institutioner ingripit i allt större omfattning. Sedan lång tid tillbaka ha dessa institutioner utvecklat en omfattande och förtjänstfull verksamhet genom anordnande av sommarkolonier och av enskilda feriehem. Även staten har lämnat sitt stöd åt denna verksamhet dels i form av fria resor såväl för barn och personal vid sommarkolonier som för s. k. feriebarn, dels i form av anläggningsbidrag till sommarkolonier och dels i form av den försöksverksamhet med driftsbidrag till viss koloniverksamhet, som sedan år 1943 har bedrivits.

Det synes vara uppenbart, att genom de statliga åtgärderna under de senare åren har lantvistelse beretts åt ett stort antal barn, som eljest skulle fått tillbringa sommaren i staden. Av en av befolkningsutredningen i vissa orter utförd undersökning angående omfattningen av skolbarnens lantvistelse sommaren 1942, publicerad i samband med Kungl. Maj:ts proposition nr 123/1943, framgår, att antalet barn, som oaktat de statliga åtgärderna fått stanna i städerna under sommaren, är mycket betydande. Det framgår av den redogörelse för omfattningen av de fria sommarresorna, som lämnas i kap. I av detta betänkande, att någon större ökning av antalet fria resor icke skett under de år, som förflutit sedan undersökningen utfördes. Då det knappast finnes anledning förmoda, att föräldrarna under krigsåren varit i stånd att i ökad utsträckning bereda sina barn sommarvistelse på landet på egen bekostnad, torde man kunna utgå från att undersökningen alltjämt ger en i stort sett riktig bild av förhållandena.

Vidgade möjligheter till miljöombyte för barnen.

Enligt befolkningsutredningens uppfattning är det angeläget, att den hitillsvarande utvecklingen i riktning mot alltmera vidgade möjligheter till miljöombyte och rekreation för barnen fullföljes. Målet bör för städernas och tätorternas del vara att åt alla barn i förskoleåldern och folkskoleåldern bereda tillfälle till en icke alltför kort sommarvistelse på landsbygden varje år. För landsbygdens del bör målet vara att bereda barnen tillfälle till miljöombyte och rekreation. Den av befolkningsutredningen föreslagna utvidgningen av rätten till avgiftsfria resor avser att främja en sådan utveckling. Men därutöver torde ytterligare åtgärder vara erforderliga.

Den enskilda och kommunala verksamheten har huvudsakligen inriktats på upprättandet av sommarkolonier. De statliga åtgärderna ha, bortsett från det ovannämnda stödet i form av fria resor, anläggningsbidrag och försöksverksamhet med driftsbidrag till sommarkolonier, huvudsakligen inriktats på att främja sommarvistelse i enskilda hem genom att till enskilda lämna fria resor till sådan sommarvistelse. Den organiserade verksamhet för förmedling av sådan sommarvistelse, som sedan länge existerar, har även erhållit stöd i form av fria resor.

Sommarkoloniernas för- och nackdelar.

Sommarvistelse tillsammans med föräldrarna måste i allmänhet ur barnens synpunkt vara att föredraga framför andra former. Någorlunda jämfäst med denna vistelseform kan sommarvistelse hos anhöriga och bekanta på landsbygden anses vara. Under en sådan sommarvistelse kan i regel påräknas ett individuellt omhändertagande, som icke är möjligt på förläggningar för ett flertal barn. Överhuvudtaget har sommarvistelsen i enskilda hem i jämförelse med sommarkolonierna samma fördelar, som ett hem alltid måste anses äga framför en anstalt, när det gäller vårdnad om friska barn. Av särskild vikt är, att barnets möjligheter att komma i nära kontakt med bygdens liv i de flesta fall äro större vid vistelse i ett enskilt hem. Denna pedagogiska sida av sommarvistelsen måste tillmätas stort värde.

Sommarkolonierna ha motsvarande nackdelar. Sammanförandet av ett större antal barn i en förläggning kan i och för sig icke vara önskvärt, då det alltid måste förutsättas ett mera schematiskt omhändertagande av barnen. Medicinska och hygieniska risker måste vidare vara förknippade med en dylik förläggning. För något äldre barn spelar också den omständigheten in, att kolonierna mera sällan kunna bereda tillfälle till passande och pedagogiskt värdefullt arbete. Den nödvungna sysslolösheten utgör en icke obetydlig olägenhet. Slutligen kan emot koloniformen anföras, att den är oekonomisk, i det att den förutsätter ett bindande av betydande kapital i tomter samt byggnader och andra anordningar, som vanligen endast användas under sommarmånaderna.

Å andra sidan kan anföras, att på en rätt skött sommarkoloni de anförda olägenheterna kunna avsevärt reduceras. En sådan koloni erbjuder också i vissa hänseenden betydande fördelar framför sommarvistelse i enskilda hem. Sommarkoloniernas läge är sålunda vanligen bestämt av hälsoskäl, i det att tillgång till skogs- eller havsluft samt bad särskilt eftersträvas. Personalen har vidare vanligen särskilda kvalifikationer för sin uppgift och kontinuerlig läkarkontroll hör till regeln. En förstklassig sommarkoloni kan därför särskilt för klena och sjukliga barn erbjuda en miljö och en vård, vartill motsvarighet icke alltid kan bjudas i de enskilda hemmen. En förutsättning här för är dock, såsom framgår av det sagda, att kolonien fyller vissa krav på standard i olika avseenden. Dess läge måste vara hälsosamt, lokalerna måste vara lämpliga för sitt ändamål, tillgång till bad och gott dricksvatten måste finnas. Personalen måste vara kunnig och dess hälsa kontrollerad. Kosthållet måste vara ändamålsenligt, barnens hälsotillstånd måste stå under läkarkontroll o. s. v.

Anhopningar av kolonier på en och samma ort böra om möjligt undvikas. Varje enhet bör vara avsedd för högst 35 barn, när det gäller barn i skolåldern, och högst 25 i fråga om barn i förskoleåldern. Kolonien bör vidare vara förlagd så, att den i möjligaste mån ansluter sig till den kringliggande bygdens liv. Anstaltsmässigheten måste undvikas. S. k. masskolonier, som anses vara fördelaktiga ur ekonomisk synpunkt, äro ur såväl medicinsk som pedagogisk synpunkt ej sällan mindre lämpliga. Om ekonomiska hänsyn nödvändiggöra gemensam matlagning för ett flertal kolonier på en ort, får likväl ett sammanförande av barnen från de olika kolonibyggnaderna icke äga rum vid måltider, bad, lekar eller dylikt. Absolut nödvändigt är, att isoleringsrum i tillräckligt antal finnas. På 30 barn torde sålunda böra räknas med två isoleringsrum med två platser i varje rum.

Därest av socialstyrelsen angivna förutsättningar i fråga om koloniverksamheten uppfyllas, synes det klart, att denna vistelseform har sådana förtjänster, att den bör av staten kunna understödjas vid sidan av sommarvistelse i enskilda hem. Den uppskattning och det förtroende, som sommarkolonierna förmått väcka bland föräldrarna, synas därför fullt berättigade i vad det gäller välorganiserade kolonier.

För att sommarvistelse i lämplig miljö skall kunna beredas barnen i den omfattning utredningen förutsatt synes det också nödvändigt, att båda de ifrågavarande vistelseformerna understödjas jämsides.

Sommarvistelse i enskilda hem.

Sommarvistelse i enskilda hem kan med säkerhet icke beredas mer än ett begränsat antal barn. Föräldrarnas möjligheter att själva ordna sommarnöje i egen eller förhyrd sommarbostad äro till allra största delen avhängiga av vederbörandes ekonomiska resurser. De, som ha ekonomisk förmåga att ordna sådan sommarvistelse, göra det sannolikt i de flesta fall redan nu.

Statens möjligheter att i detta hänseende lämna stöd till mindre bemedlade synas emellertid böra tagas under övervägande. Det är tänkbart att exempelvis uppmuntra byggande av sommarstugor genom olika statliga åtgärder, men det synes uteslutet, att sådana åtgärder på kort sikt skulle kunna i nämnvärd grad bidra till lösningen av problemet med barnens sommarvistelse. Någon annan åtgärd än beviljande av fria resor till sommarvistelse synes icke för närvarande tänkbar. Verkningarna av en dylik stödåtgärd kunna, när det gäller den berörda sommarvistelsen i egen eller förhyrd sommarbostad, dock icke tänkas bli alltför stora.

Gynnsammare torde situationen vara i fråga om sommarvistelse hos anhöriga och bekanta. För mindre bemedlade torde fria resor kunna beräknas medföra avsevärt ökade möjligheter att utnyttja den gästfrihet, som släktingar och vänner kunna vilja visa mot barnen. Emellertid torde även denna form för sommarvistelse stå till buds endast för en begränsad del av såväl stads- som landsbygdsbefolkningen. För dem, som sakna närmare anknytningar och icke ha egen särskild sommarbostad, erbjuder sig ingen annan möjlighet att få sina barn placerade i enskilda hem än den, som feriebarnsverksamheten kan giva.

Husmoderssemestern och koloniverksamheten.

I samband med strävandena att lösa husmödrarnas semesterproblem har ytterligare ett behov av tillgång på kolonier uppstått. Möjligheten att under någon tid avkoppla husmodern från arbetet i hemmet beror ofta i icke ringa grad på huruvida frågan om barnens vård kan lösas. En av de utvägar, som i denna situation kan väljas, är att låta barnen vistas på koloni, medan modern är borta från hemmet. Det finnes redan nu semesterhemsorganisationer, som på egen hand eller med stöd av vederbörande landsting löst denna fråga genom organiserandet av en koloni avsedd endast för detta ändamål. Utan att taga ställning till frågan, huruvida detta är en idealisk lösning av ett av de viktigaste problemen i samband med husmoderns avkoppling från arbetet i hemmet, finner utredningen sig icke i nuvarande läge med avseende på möjligheterna att anskaffa husmodersvikarier och hemhjälp kunna avvisa en åtgärd, som, även om den är behäftad med vissa brister, dock i hög grad synes underlätta mödrarnas möjligheter att erhålla semester. Det är därför enligt utredningens uppfattning av vikt, att stödet åt koloniverksamheten även kommer att omfatta denna form av kolonier.

2. Statligt stöd åt koloniverksamheten.

Av det ovanstående framgår, att sommarkoloniernas verksamhet är en väsentlig förutsättning för att sommarvistelse i önskvärd utsträckning skall kunna beredas barnen. För de familjer, som icke på något av förut berörda sätt kunna placera sina barn i enskilda hem, utgöra kolonierna den enda till buds stående utvägen. Såsom förut framhållits kan en rätt skött koloniverksamhet även i många fall antagas bereda barnen ett lika bra omhändertagande,

som kan åstadkommas i andra former. Koloniverksamheten bör därför enligt utredningens uppfattning stödjas och på lämpligt sätt utbyggas. Vid den fortsatta utbyggnaden böra de nu tillämpade riktlinjerna för verksamheten fortfarande följas och denna sålunda främst söka sitt klientel bland de ur medicinsk och social synpunkt mest behövande barnen.

För landsbygdens och de mindre städernas del är frågan om barnens sommarvistelse av naturliga skäl icke ett problem av samma storleksordning som för de större städerna. Men även för landsbygdens och de mindre städernas barn är det emellertid otvivelaktigt ett angeläget intresse, att klena och eljest ogynnsamt ställda barn beredas tillfälle till stärkande sommarvistelse med god omvårdnad i olika hänseenden. För ifrågakvarande barn har ombyte av miljö och särskilt vistelse vid kusten, i fjällen eller andra särskilt hälsosamma trakter samma betydelse som för stadsbarnen. För tillgodoseende härav måste av praktiska skäl koloniverksamheten komma ifråga i första hand.

Anläggningsbidrag till kolonier.

Med hänsyn till önskvärdheten av att koloniverksamheten får en vidgad omfattning och att verksamheten bedrivs under i medicinskt och hygieniskt avseende betryggande former torde statens stöd åt koloniverksamheten böra syfta till att åstadkomma såväl den expansion av verksamheten genom nyanläggning av kolonier i den utsträckning, som kan finnas önskvärd, som en i vissa fall sannolikt behövlig standardförbättring av de redan existerande anläggningarna.

Från allmänna arvsfonden har, som framgår av redogörelsen i kap. X under årens lopp lämnats avsevärda bidrag till kolonianläggningar. De ansökningar om anslag till inköp eller byggande av fastigheter lämpliga till koloniverksamhet, som inkommit, ha i stort sett kunnat bifallas. Även i framtiden torde bidrag ur fonden kunna påräknas, varför en viss årlig utbyggnad av koloniverksamheten kan väntas ske. Omfattningen av denna utbyggnad begränsas emellertid, i samma mån som kraven på kolonibyggnadernas standard höjes, för den händelse icke ökade belopp ur allmänna arvsfonden ställas till förfogande. Å andra sidan torde genom det driftsbidrag, som befolkningsutredningen här nedan föreslår för koloniverksamheten, ökade möjligheter skapas för kommuner och enskilda sammanslutningar att påtaga sig ekonomiskt ansvar för upprättandet av nya kolonier. För närvarande torde bidragsgivningen ur allmänna arvsfonden motsvara den efterfrågan, som förekommer. Under dessa omständigheter finner befolkningsutredningen icke anledning föreligga att framlägga förslag till ändring av nu tillämpade regler för anläggningsbidrag till kolonierna.

Driftsbidrag till koloniverksamhet.

Till koloniernas driftskostnader har hittills, bortsett från den tidigare omnämnda försöksverksamheten, icke utgått statsbidrag i annan form än att kolonierna sommaren 1940 och från och med sommaren 1942 erhållit förmånen

av fria resor för barn och personal. Befolkningsutredningen har i samband med sitt förslag till organisation av de fria resorna för barn föreslagit, att koloniverksamheten även framgent skall beredas denna förmån.

Kostnaderna för dessa resor utgöra emellertid i allmänhet endast en ringa del av de redovisade kostnaderna för koloniverksamheten; sannolikt kunna dessa beräknas motsvara mellan 5 och 10 % av de totala kostnaderna. Befolkningsutredningen är av den uppfattningen, att ytterligare driftsbidrag till kostnaderna för koloniverksamheten bör kunna komma i fråga. Härigenom skulle koloniverksamheten enligt utredningens uppfattning få en ökad stabilitet, som kommer att skapa gynnsamma betingelser för verksamheten och förutsättningar för en enligt utredningens uppfattning i vissa fall önskvärd höjning av koloniverksamhetens standard. Vidare skapas gynnsamma betingelser för en fortsatt utbyggnad av verksamheten därigenom att anspråken på kommuners och enskildas insats minskas. I det följande kommer utredningen att närmare redogöra för hur utredningen ser på koloniernas driftsbidragsproblem i det aktuella läget.

3. Tillsyn och kontroll av koloniverksamheten.

I kap. X s. 128 redogöres för hur tillsynen av koloniverksamheten är anordnad efter det den av 1945 års lagtima riksdag antagna ändringen av barnavårdslagen den 1 januari 1946 träder i kraft.

Efter denna lagändring har 41 § i lagen av den 6 juni 1924 om samhällets barnavård och ungdomsskydd följande lydelse:

»1 mom. Ämnar kommun eller landsting upprätta barnhem, skall plan för hemmet och dess verksamhet underställas Konungen eller, efter Konungens bestämmande, socialstyrelsen. Planen må icke godkännas, med mindre hemmet med hänsyn till belägenhet, utrustning och övriga förhållanden befinnes vara så beskaffat, att där intagna barn kunna erhålla tillfredsställande vård och uppfostran.

2 mom. Önskar annan än kommun eller landsting upprätta barnhem, skall tillstånd därtill sökas hos Konungen eller, efter Konungens bestämmande, hos socialstyrelsen. Tillstånd må ej lämnas, med mindre hemmet med hänsyn till belägenhet, utrymme och utrustning befinnes vara så beskaffat, att där intagna barn kunna erhålla tillfredsställande vård och uppfostran, samt med hänsyn till hemmets ledning, personal och ekonomiska förhållanden, trygghet kan anses föreligga för hemmets ändamålsenliga skötsel.

Om lämnat tillstånd skall meddelas skriftligt bevis, vari utsättes innehavarens namn, barnhemmets benämning och belägenhet samt det högsta antal barn, som må därstädes samtidigt vårdas, med särskilt angivande av antalet barn under ett års ålder.

På Konungen eller, där Konungen så bestämmer, socialstyrelsen ankommer att pröva, huruvida för barnhem, som avses i detta moment, skall finnas reglemente, samt fastställa sådant.

3 mom. Innan barnkoloni eller anstalt för halvöppen barnavård första gången träder i verksamhet, skall anmälan därom göras hos socialstyrelsen samt hos barnavårdsnämnden i den kommun, där anstalten är avsedd att drivas.

4 mom. Vad i 1—3 mom. stadgas skall äga motsvarande tillämpning, där den som driver barnavårdsanstalt vill flytta denna till annan lägenhet, utvidga anstalten eller vidtaga större förändring beträffande densamma eller där ombyte av innehavare skall ske.»

Som framgår av lydelsen göres i 41 § en åtskillnad i fråga om anordnandet av kontrollen vid upprättandet av å ena sidan barnhem och å andra sidan barnkolonier, varmed förstås barnavårdsanstalter för slutna vård och uppföstran av barn under sommaren eller eljest under viss begränsad del av året, och anstalter för halvöppen barnavård. Beträffande barnhem måste tillstånd att upprätta ett sådant sökas hos Konungen eller, efter Konungens bestämmande, hos socialstyrelsen, men beträffande kolonier och anstalter för halvöppen barnavård skall endast en anmälan göras hos socialstyrelsen samt hos barnavårdsnämnden i den kommun, där anstalten är avsedd att drivas, innan verksamheten första gången påbörjas.

Ovanstående formulering av 41 § har föranletts av socialvårdskommitténs förslag angående bland annat revision av lagstiftningen om barnavårdsanstalter (SOU 1944: 94).

Socialvårdskommittén framhåller bland annat, att koloniverksamheten under senare år väsentligen utvidgats, men att de olika koloniernas standard är mycket varierande, i vissa fall sådan, att risk för barnens hälsa föreligger. Enligt socialvårdskommitténs mening är det nödvändigt, att samhällets organ för den offentliga barnvården sättes i tillfälle att på ett tidigt stadium även pröva planerna på inrättandet av nya barnkolonier.

I anslutning härtill skriver socialvårdskommittén bland annat:

»Det är visserligen sant, att en prövning av barnavårdsanstalters för halvöppen barnavård samt barnkoloniers lämplighet sker i samband med beviljande av statsbidrag till deras verksamhet, men kommittén finner icke detta vara till fyllest. Det är av vikt att planerna för *alla* barnavårdsanstalter underkastas offentlig kontroll; en motsatt anordning skulle innebära att just sådana anstalter, vilka i avsaknad av statligt stöd kunde befaras lämna de sämsta vårdmöjligheterna, finge obehindrat etableras och måhända hinna att utsätta ett stort antal barn för risker till hälsan innan deras verksamhet komme till myndigheternas kännedom och ingripande kunde ske.»

Kommittén framhåller i anslutning härtill, att införandet av någon form av koncessionssystem i egentlig mening för dessa barnavårdsanstalter icke från något håll syntes ha ifrågasatts vid de överväganden angående deras verksamhet, som under senare år skett i samband med statsbidragsfrågorna, varefter kommittén fortsätter:

»Här liksom eljest när fråga är om anordnandet av koncessionstvång på olika områden av samhällslivet, måste givetvis en avvägning ske mellan å ena sidan angelägenhetsgraden av en offentlig förhandsprövning utav den avsedda verk-

samheten, icke minst såvitt angår utövarens personliga förutsättningar, samt å andra sidan de för verksamheten i stort menliga följder, som kunna befaras uppkomma genom införandet av ett tvångsmoment av ifrågavarande natur; i sistnämnda hänseende måste hänsyn naturligen tagas bland annat till den risk, som kan inträda, för att det enskilda initiativet hämmas, att de frivilliga krafterna minska sin aktivitet, och att en byråkratisering och alltför långt driven standardisering av verksamheten sker, ävensom till eventuella olägenheter av praktisk och administrativ natur. Vid denna avvägning har kommittén för sin del stannat vid att *icke* förorda ett koncessionssystem för ifrågavarande anstalter.

Enligt kommitténs mening bör erforderlig förhandskontroll kunna anordnas under enklare former, nämligen genom införandet av *anmälningsplikt* för dem, som ämna upprätta barnavårdsanstalt för halvöppen barnavård eller barnkoloni samt genom anordnandet av viss granskning i anslutning härtill. Sådan anmälan bör enligt kommitténs mening, innan verksamheten tagit sin början, ske hos såväl socialstyrelsen som barnavårdsnämnden i den ort, där vederbörande barnavårdsanstalt är eller kommer att vara belägen. Vid anmälan bör fogas uppgift om anstaltens belägenhet, ändamål, ägare, föreståndare, personal, ansvarig läkare samt antalet platser. Formulär till sådan anmälan torde böra utarbetas av socialstyrelsen.

Den hos socialstyrelsen verkställda anmälan har närmast till syfte att lämna möjlighet för styrelsen att följa utvecklingen av anstaltsväsendet i denna del; den egentliga granskningen av planerna för den tilltänkta verksamheten bör enligt kommitténs mening verkställas av barnavårdsnämnden i samråd med vederbörande tjänsteläkare. Därest barnavårdsnämnden icke finner anledning till erinran mot den planerade institutionen, skall dennas ägare givetvis erhålla besked härom; i motsatt fall bör nämnden söka genom föreställningar eller på annat lämpligt sätt få de förändringar vidtagna, som anses erforderliga eller önskvärda. Det torde dock icke böra anförtros åt nämnden, att, där dess föreställningar icke leda till resultat, meddela förbud mot anstaltens öppnande, eller, om verksamheten redan tagit sin början, att besluta om dess stängande. En så långt gående åtgärd bör enligt kommitténs mening vidtagas av överordnad myndighet, och kommittén föreslår därför, att nämnden, där den trots gjorda föreställningar finner, att förhållandena vid den tillämnade institutionen äro eller kunna antagas bliva sådana, att barn icke kunna antagas erhålla tillfredsställande vård och uppfostran därstädes, ofördröjligen skall göra anmälan härom hos socialstyrelsen. Denna myndighet skall i sista hand kunna meddela förbud mot barns mottagande å anstalten.»

Befolkningsutredningens förslag innebär ett väsentligt utökat stöd åt koloniverksamheten. I motiveringen för den åtskillnad, som gjorts i 41 § mellan barnhem och kolonier i fråga om koncessionstvånget, synes tyngdpunkten vara förlagd till den ogynnsamma inverkan, som ett koncessionstvång förmodas ha på de frivilliga krafter, som äro verksamma inom koloniverksamheten.

Även befolkningsutredningen är av den uppfattningen, att man bör undvika att genom allt för långt driven byråkratisering och standardisering hämma det enskilda initiativet och minska den frivilliga insatsen inom koloniverksamheten. Enligt utredningens uppfattning torde emellertid ett ökat ekonomiskt stöd i hög grad kunna förväntas stimulera det enskilda initiativet och viljan till frivilliga arbetsinsatser till förmån för koloniverksamheten. Denna får härigenom en ekonomisk ryggrad, som gör det möjligt att inrikta en del av de enskilda krafterna på mera kvalificerade arbetsuppgifter i

samband med koloniverksamheten än vad som hittills varit fallet, då man framför allt och ej sällan uteslutande fått inrikta sig på att söka hopbrunga de medel, som oundgängligen voro nödvändiga för att driften överhuvudtaget skulle kunna hållas i gång.

Enligt befolkningsutredningens uppfattning äro vissa olägenheter förknippade med den anordning, som tillsynen av koloniverksamheten fått i 41 §. Även beträffande kolonierna synes anledning föreligga att såsom för barnhemmen uppställa kravet, att kolonierna i fråga om belägenhet, utrymme och inredning äro så beskaffade, att där intagna barn kunna erhålla tillfredsställande vård och uppfostran, ävensom att med hänsyn till ledning och personal trygghet finnes för koloniernas ändamålsenliga skötsel.

Ej endast kolonilokalernas beskaffenhet bör emellertid granskas; i fråga om personalen är det önskvärt, att tillsynsmyndigheten — socialstyrelsen — får en inblick i huvudmännens beräkningar angående det erforderliga personalbehovet samt de olika befattningshavarnas kompetens.

Med nuvarande formulering av 41 § i barnavårdslagen torde ovanstående önskemål ej helt kunna infrias. Den anmälan, som nu enligt mom. 3 skall göras till socialstyrelsen respektive barnavårdsnämnden i den kommun, där anstalten är avsedd att drivas, skall göras första gången kolonien träder i verksamhet. Vid den tidpunkt anmälan göres kan anläggningen vara färdig att tagas i bruk och någon möjlighet för vederbörande myndigheter att redan vid koloniens planering i enlighet med ovanstående önskemål skapa vissa garantier för att kolonien har en tillfredsställande standard och erbjuder betryggande vårdförhållanden föreligger icke.

Vad som här ovan anförts ger enligt befolkningsutredningens uppfattning ett visst stöd för en lagändring i syfte att i fråga om koncessionstvång jämställa kolonierna med barnhemmen. Befolkningsutredningen har emellertid avstått från att framlägga förslag om en sådan lagändring dels på grund av att utredningen om möjligt önskar undvika en byråkratisering av koloniverksamheten, dels på grund av att den önskvärda tillsynen och kontrollen över koloniverksamheten i stort sett synes kunna åvägabringas genom utredningens nedanstående förslag om till statsbidragsgivningen knutna villkor beträffande koloniernas standard.

Beträffande anläggningsbidrag till kolonier får utredningen sålunda föreslå, att tillsynsmyndigheten — socialstyrelsen — skall granska och godkänna alla planer på upprättande av kolonier, till vilka anläggningsbidrag sökas. Tillsynsmyndighetens godkännande bör enligt utredningens uppfattning vara ett oeftergivligt villkor för att statsbidrag skall kunna utgå. Vid granskningen av planerade anläggningar bör därvid främst tillses, att anläggningarna ha tillfredsställande belägenhet, utrymme, utrustning och standard i övrigt.

Beträffande driftsbidragen bör enligt utredningens uppfattning tillsynsmyndigheten — socialstyrelsen — beträffande varje koloni, som i enlighet med utredningens förslag till organisation av driftsbidragsgivningen till koloniverksamheten hos tillsynsmyndigheten ansöker om driftsbidrag, före-

taga en ingående prövning av förhållandena vid respektive kolonier i vad det gäller barnens vård och uppfostran, ledning, personal, lokalernas beskaffenhet och övriga förhållanden, som äro avgörande för att trygghet för verksamhetens bedrivande i lämpliga former skapas.

Befolkningsutredningen förutsätter, att det övervägande flertalet kolonier komma att ansöka om driftsbidrag och att i förekommande fall sådana förbättringar av koloniernas standard åvägabringas, som äro nödvändiga för att tillsynsmyndigheten skall medgiva driftsbidrag. Beträffande kolonier, som av en eller annan anledning icke ansöka om driftsbidrag, anser befolkningsutredningen det vara angeläget, att tillsynsmyndigheten även i dessa fall försäkras sig om att förhållandena vid kolonierna fylla ovan angivna krav. Därest sådana kolonier erhålla fria resor, synes prövningen av koloniernas standard böra äga rum, då avgörandet av ansökan om fria resor sker. Koloni, som ej erhållit anläggningsbidrag, ej ansöker om driftsbidrag och ej heller åtnjuter fria resor, bör enligt utredningens uppfattning dels bliva föremål för socialstyrelsens granskning i avseende på anläggningens allmänna standard vid det tillfälle, då jämlikt 41 § mom. 3 i barnavårdslagen anmälan göres, att kolonien första gången trätt i verksamhet och dels senare bliva föremål för en kontinuerlig kontroll av socialstyrelsen i avseende på alla de ovan anförda omständigheterna.

4. Utformningen av driftsbidraget till kolonierna.

Det är önskvärt, att driftsbidraget får en sådan utformning, att det dels kommer orter med mindre utvecklad koloniverksamhet och sämre förutsättningar för verksamhetens utbyggnad till godo, dels kommer sådana kommuner till godo, där behovet på grund av folktäthet, klimat, o. s. v. är särskilt stort, dels möjliggör en önskvärd standardhöjning för den koloniverksamhet, som redan existerar och dels erbjuder ett tillfredsställande stöd åt de s. k. specialkolonierna.

Enligt befolkningsutredningens uppfattning äro emellertid erfarenheterna av ett statligt driftsbidrags verkningar på koloniverksamhetens utveckling ännu alltför otillräckliga för att kunna bilda ett tillförlitligt underlag för konstruktionen av ett efter generella principer utgående driftsbidrag. Någon effektiv tillsyn över koloniverksamheten har ej förekommit. Först från och med den 1 januari 1946 kommer socialstyrelsen att få möjlighet att kontinuerligt övervaka koloniverksamhetens standard och utveckling. Sedan befolkningsutredningen 1942 gjorde sin inventering av koloniverksamheten, vilken publicerats i samband med Kungl. Maj:ts proposition 123/1943, torde icke något nytt material till belysning av frågan ha framkommit. Befolkningsutredningen anser det därför vara lämpligt och önskvärt, att möjligheter skapas för samlande av en rikare fond av erfarenheter av hur stödet åt koloniverksamheten lämpligen i framtiden bör utformas. Även övriga problem i samband med koloniverksamheten torde, sedan den beslutade reformen beträffande tillsynen av kolo-

nierna satt socialstyrelsen i tillfälle att följa koloniverksamhetens utveckling, inom en nära framtid förväntas kunna belysas med ett omfattande material. I syfte att underlätta denna utveckling har befolkningsutredningen i det föregående framlagt förslag om en rad till driftsbidraget knutna villkor beträffande koloniernas tillsyn och standard.

Beträffande utformningen av driftsbidraget avvisar befolkningsutredningen i anslutning till det ovan anförda tanken på att redan på sakens nuvarande ståndpunkt framlägga förslag för bidragsgivningen till koloniverksamheten utformat efter generella principer. Detta ståndpunktstagande framstår även mot bakgrunden av inom utredningen prövade skilda linjer, utefter vilka ett generellt bidragssystem skulle kunna utformas som berättigat.

De statsbidragssystem, vars konsekvenser sålunda övervägts, följa i huvudsak två olika linjer. Antingen kan man söka ge orter med mindre utvecklad koloniverksamhet större bidrag för att bringa upp verksamheten till att omfatta ett önskvärt minimum av barnantalet i orten eller också kan man göra bidragets storlek beroende av ortens allmänna ekonomiska förhållanden med den beräkningen, att svårigheterna i samband med koloniverksamheten böra vara större i en fattig kommun än i en rik.

Den första huvudlinjen — att ge större bidrag till orter med mindre utvecklad koloniverksamhet — kunde utformas så att man begränsade bidraget till att avse ett visst procenttal av antalet barn i de ifrågakommande åldrarna. Denna metod komme att vara särskilt fördelaktig för landsbygden, där behovet av kolonivistelse dock i regel måste vara mindre än för städerna. De större städerna, som måste ha det största behovet av koloniverksamhet, komme däremot att missgynnas. Det vore även svårt att ange en fix procent-siffra för de barn, som äro i behov av kolonivistelse. Även i de orter, där koloniverksamheten har den största omfattningen och där cirka 20 % av skolbarnen beredas plats å sommarkoloni, torde barnen med få undantag vara uttagna på medicinska och sociala indikationer (de medicinska och sociala indikationerna torde i praktiken icke kunna särskiljas). Valde man ändock ett procenttal, exempelvis 10 % av hela barnantalet i åldern 4—14 år, komme gränsen att direkt motverka en ökning av koloniverksamheten utöver denna gräns. Sattes gränsen med anledning härav högt, bleve den del av storstädernas koloniverksamhet, till vilken statsbidrag icke utginge, relativt liten, varför det ekonomiska syftet med differentieringen skulle förfelas.

Det angivna förfaringssättet synes sålunda förknippat med avsevärda olägenheter. Ännu mera framträda dessa olägenheter vid andra utformningar av principen »större bidrag till orter med mindre utvecklad koloniverksamhet». Man kunde sålunda tänka sig, att orterna indelades i flera grupper allt efter det procenttal barn, som bereddes plats på koloni, så att större bidrag utginge till orter med lägre procenttal. I detta fall komme å varje ort, där verksamhetens omfattning närmar sig en bidragsgräns, denna att verka emot en ytterligare ökning av verksamheten.

Koloniverksamhet anordnas för närvarande av landsting, kommuner,

föreningar för skollovskolonier, majblommans riksförbund, barnensdagsföreningar, barnkoloniföreningar, tuberkulos- och dispensärföreningar, religiösa föreningar, nykterhetsföreningar och en rad andra föreningar och stiftelser. Dessutom anordna vissa handels- och industriföretag och enskilda personer koloniverksamhet.

Det framgår av bil. 2, att år 1944 endast ett mindre antal kolonier, nämligen 33 av 478, voro anordnade av kommuner. Däremot torde omkring 180 kolonier med ett sammanlagt antal vård dagar av omkring 900 000 kunna hänföras till den kategori kolonier, där alla barnen tagas från en och samma kommun. Antalet vård dagar på de i bil. 2 redovisade kolonierna uppgick till 1 295 195; det torde således vara icke mindre än omkring 70 % av alla vård dagar på kolonierna, som komma på sådana kolonier, vars barn äro hemmahörande i en kommun.

Även om koloniverksamheten sålunda endast i ringa utsträckning är en rent kommunal angelägenhet och huvudsakligen handhaves av särskilda för ändamålet bildade föreningar, torde enligt utredningens uppfattning en betydande del av dessa föreningar kunna betraktas som med kommunala institutioner jämförbara företag. Till denna kategori räknar utredningen sålunda de flesta av de existerande skollovskoloniföreningarna i kommunerna, barnensdagsföreningarna och vissa andra inom bestämda kommuner arbetande koloniföreningar.

Den andra av de båda huvudlinjer, som diskussionen rörande driftsbidraget till koloniverksamheten följt, har därför bestämts av hänsyn till verksamhetens intima samband med verksamhetsområdets — kommunen — ekonomiska bärkraft såsom detta kommer till uttryck i skatteunderlaget i respektive kommuner. Under sådana omständigheter måste statsbidragssystemet uppenbarligen uppbyggas med utgångspunkt från en på kolonianordnarna vilande andel, som per skattekrone i kolonibarnens hemkommun räknat så vitt möjligt skulle vara lika stor för alla kolonianordnare. Det av utredningen i samband med denna diskussion övervägda statsbidragssystemet grundar sig sålunda på kommunernas bärkraft uttryckt i antalet skattekronor per invånare. Utredningen utgick från förhållandena i en s. k. normalkommun. Som sådan kommun betecknades den, som hade ett skatteunderlag av 10 kronor per invånare (normalskatteunderlaget). För en sådan kommun ifrågasatte utredningen, att ett statsbidrag på 60 % av kostnaderna skulle utgå till kolonianordnarna inom kommunen, vilka sålunda själva skulle svara för 40 % av kostnaderna för koloniverksamheten. I samma mån som skatteunderlaget i en kommun avvek från normalskatteunderlaget, skulle även den på kolonianordnarna löpande andelen av kolonikostnaderna variera. Hade sålunda en kommun 5 skattekronor per invånare, skulle kolonianordnarna i denna kommun endast bestrida en hälften så stor andel av kostnaderna som kolonianordnarna i normalkommunen, d. v. s. 20 % av kostnaderna. Hade å andra sidan en kommun dubbelt så stort skatteunderlag som normalkommunen, skulle kolonianordnarnas andel vara två gånger 40 eller 80 % av kolonikostnaderna. Statsbi-

draget till kolonianordnarna bleve sålunda i de båda valda exemplen respektive 80 % och 20 % av kolonikostnaderna. Bidragssystemet var alltså konstruerat så att kolonianordnarnas andel blev direkt proportionell mot antalet skatte-kronor per invånare i den kommun, inom vilken kolonianordnarna bedrevo sin verksamhet. Procenttalet för denna andel erhöles på så sätt, att antalet skatte-kronor per invånare multiplicerades med 4. Man fann då, att, om skatteunderlaget nådde upp till 25 skatte-kronor per invånare, steg den på kolonianordnarna löpande andelen till 100 % av kolonikostnaderna och något driftsbidrag utgick sålunda icke. För dem, som kunde erhålla statsbidrag, innebar sålunda det övervägda bidragsförslaget, att kostnaden för koloniverksamheten per skatte-krona i princip bleve lika hög oavsett vilket skatteunderlag, som den kommun hade, inom vilken verksamheten bedreves.

Det ifrågasatta driftsbidraget skulle vidare bestämmas på grundval av en fast, på förhand bestämd kostnad per vård dag, vilken fixerades till 3 kronor.

Befolkningsutredningen har på basis av tillgängliga uppgifter för alla sommaren 1944 anordnade kolonier gjort en beräkning av vilka konsekvenser ett enligt ovanstående principer utformat driftsbidrag skulle få för respektive kolonianordnare. Det visade sig därvid, att icke heller ett driftsbidrag utformat efter dessa principer blir tillfredsställande. För de kommuner, som ha ett från år till år kraftigt växlande skatteunderlag, skulle bidraget på ett för koloniverksamheten störande sätt utsättas för hastiga förändringar, medan behovet av koloniverksamheten vore i stort sett konstant. Denna svårighet var emellertid icke avgörande för utredningens ställningstagande, enär den kan avhjälpas genom att taga hänsyn till skatteunderlaget under flera år i följd. Behovet av koloniverksamhet är som ovan framhållits dessutom icke ensartat. I vissa kommuner är behovet på grund av folktäthet, bebyggelsekaraktär, näringslivets struktur, hygieniska förhållanden och klimatförhållanden mera utpräglat än inom andra. Svårigheten att tillgodose dessa på varierande grunder vilande växlande behov av koloniverksamhet genom ett statsbidrag utgående efter ovan anförda grunder har klart visat sig vid de av befolkningsutredningen utförda undersökningarna. Det visade sig nämligen, att flera, oftast tätbefolkade orter, med ett visserligen relativt högt skatteunderlag men också med ett påfallande stort behov av koloniverksamhet i vissa fall icke alls skulle erhålla något statligt stöd till koloniverksamheten och i andra fall endast ett mycket obetydligt sådant. Å andra sidan skulle orter med ringa behov av koloniverksamhet erhålla ett betydande statligt stöd.

Sålunda skulle t. ex. Stockholm, Kiruna och Jukkasjärvi ej kunna erhålla något som helst driftsbidrag till koloniverksamhet, Göteborg endast ett driftsbidrag på 5,5 % av kostnaden per vård dag och städer och industriorter som Sundbyberg, Malmö, Hälsingborg, Borås, Karlskoga, Västerås, Falun, Sundsvall, Ludvika, Luleå m. fl. ett driftsbidrag varierande mellan 2,8 och 19,5 % av kostnaden per vård dag, under det att orter med klen skatteunderlag och

i vissa fall stort behov, i andra fall mindre utpräglat behov av koloniverksamhet kunna erhålla mellan 70 och 80 % av vårdkostnaderna i statsbidrag.

Enligt befolkningsutredningens uppfattning böra givetvis kommuner med svagt skatteunderlag, i den mån som behov av koloniverksamhet finnes, erhålla ett tillfredsställande driftsbidrag. Det övervägda statsbidragsalternativet tillgodoser otvivelaktigt denna synpunkt. Däremot kan man ej med detta statsbidragssystem tillgodose det behov av koloniverksamhet, som anmäler sig i orter med högt skatteunderlag. Då behovet av koloniverksamhet otvivelaktigt är störst i stora städer och industricentra, där skatteunderlaget understundom kan vara avsevärt, utan att ett motsvarande välstånd existerar hos medborgarna och då det prövade statsbidragssystemet avsevärt försvårar eller rent av omöjliggör ett stöd åt koloniverksamheten i sådana orter, har utredningen icke ansett sig kunna förorda detsamma.

5. Befolkningsutredningens förslå

Enligt utredningens uppfattning bör, sedan driftsbidrag till kolonierna utgått i enlighet med det förslag, som utredningen här nedan framlägger och erfarenheter av tillsynsmyndighetens arbete föreligger, frågan om koloniverksamhetens arbetsformer och utveckling upptagas till en allsidig prövning, varvid givetvis även problemet om skapande av generella principer för driftsbidraget samtidigt, därest så skulle anses lämpligt, bör upptagas till behandling. Utredningen har ansett sig böra till prövning upptaga möjligheten att genom ett driftsbidrag utgående efter i stort sett samma principer, som den sedan år 1943 pågående försöksverksamheten har följt, giva koloniverksamheten ett lämpligt avvägt stöd. Vid försöksverksamheten ha driftsbidragen fördelats av socialstyrelsen med hänsyn till de olika kommunernas behov av koloniverksamhet; driftsbidrag ha även utgått till kolonier, som mottaga barn från större områden än en kommun, exempelvis län eller del av län.

Enligt befolkningsutredningens uppfattning torde ett effektivt och efter behovet differentierat stöd åt koloniverksamheten kunna fördelas efter de principer, som följts vid försöksverksamheten. Socialstyrelsen får därvid möjlighet att taga ställning till de skilda kolonianordnarnas medelsbehov var för sig. Uppenbarligen kommer detta även att i hög grad underlätta för socialstyrelsen att genomföra den standardförbättring av enskilda kolonier, som styrelsen i egenskap av tillsynsmyndighet för koloniverksamheten kan komma att ställa anspråk på.

Enligt befolkningsutredningens uppfattning bör styrelsen vid fastställande av driftsbidrag till koloniverksamhet främst fästa avseende vid kolonianordnarnas ekonomiska situation, ortens behov av koloniverksamhet och koloniernas allmänna standard. Driftsbidrag föreslås även komma att utgå till kolonier, som mottaga barn från ett större område, exempelvis ett län eller större delen av ett län. Driftsbidraget bör utgå i form av ett visst belopp per vård dag. Kostnaderna per vård dag vid kolonierna torde i allmänhet variera mellan

2:50—3 kronor. Befolkningsutredningen har icke funnit sig böra föreslå någon undre gräns för driftsbidraget, men utredningen anser sig böra förordna, att driftsbidrag, då behovet är synnerligen stort, må utgå med högst 2 kronor per vård dag.

Organisation.

Ansökan om driftsbidrag bör av kolonianordnarna ingivas till socialstyrelsen, som förutsättes utfärda närmare direktiv rörande de uppgifter, som skola biläggas anhållan. I enlighet med vad befolkningsutredningen ovan anfört i samband med förslag om ordnande av tillsynen över koloniverksamheten skall socialstyrelsen i samband med avgörandet av frågan om driftsbidrag övertyga sig om att koloniernas standard och vårdförhållanden äro godtagbara. Driftsbidrag kan endast utgå till koloni, som vid företagen prövning visat sig fylla uppställda krav.

Ansökan om driftsbidrag bör vara socialstyrelsen tillhanda i så god tid, att styrelsen kan hinna göra sig underrättad om respektive koloniers förhållanden i alla avseenden, som kunna öva inflytande på frågan, huruvida driftsbidrag skall utgå och till vilket belopp bidraget bör fixeras. Med hänsyn till det betydande antal ansökningar, som styrelsen har att taga ställning till, föreslår befolkningsutredningen, att ansökan om driftsbidrag bör vara socialstyrelsen tillhanda senast den 1 januari det år, då kolonien är avsedd att anordnas.

Beträffande driftsbidragets utanordnande föreslår befolkningsutredningen, att vid koloniverksamhetens början respektive kolonianordnare äga att hos socialstyrelsen rekvirera 50 % av det beviljade bidraget. Beloppet beräknas med ledning av driftsbidragets storlek vid full beläggning av respektive kolonier. Vid koloniverksamhetens slut för året rekquireras resterande driftsbidrag.

Kostnader.

På basis av erfarenheterna från koloniverksamheten har socialstyrelsen vid den hittills bedrivna försöksverksamheten med driftsbidrag till kolonier vid bedömandet av koloniernas behov funnit sig böra utgå från en kostnad av 3 kronor per vård dag.

Antalet vård dagar vid kolonierna sommaren 1944 torde ha uppgått till omkring 1,3 miljoner. Med en beräknad kostnad per vård dag av 3 kronor skulle alltså kolonianordnarnas kostnader ha varit omkring 3,9 miljoner kronor.

Vid övervägandet av storleken av det belopp, som årligen i enlighet med ovanstående förslag bör ställas till socialstyrelsens förfogande att fördelas i form av driftsbidrag till kolonianordnarna, har utredningen ansett sig böra utgå från ett genomsnittligt bidrag på 1 krona per vård dag till samtliga kolonier. Statsverkets årliga kostnader skulle under sådana omständigheter komma att uppgå till omkring 1,3 miljoner kronor.

SAMMANFATTNING.

SAHMANT ATTING

Sammanfattning av befolkningsutredningens förslag.

I. Avgiftsfria resor för barn och vårdare.

Befolkningsutredningen föreslår,

att rätten till fria resor skall bli lika för stad och landsbygd och oberoende av vederbörande hemkommuns invånarantal;

att rätten till fria resor för barn skall upphöra under det år, då barnet fyller 15 år. Skulle i framtiden skolplikten komma att upphöra vid en senare ålder, förordar utredningen, att fria resor medgivas till och med det år, då skolplikten upphör;

att rätten till fria resor till enskilda hem inträder, då familjens till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp icke överstiger 2 500 kronor och då den skattepliktiga förmögenheten icke överstiger 20 000 kronor. Då den skattepliktiga förmögenheten överstiger 20 000 kronor, men det till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara beloppet ej överstiger 500 kronor, bör dock vederbörande ha rätt att erhålla fria resor;

att den lokala myndighet, som prövar vederbörandes rätt till fri resa, erhåller möjlighet att på egen hand avgöra över huru lång tid barnets bortavaro bör sträcka sig. Dock bör vederbörandes uppmärksamhet riktas på att i sådana fall, då barnet utan större svårigheter kan beredas 4 veckors bortavaro, bör vistelsen omfatta minst denna tidrymd;

att fria resor för vårdare till barn under 10 år även i fortsättningen medgivas och att därvid beaktas, att vårdarresan även för modern (vårdaren) bör kunna erbjuda ett tillfälle till beredande av en tids vila och rekreation i ny miljö;

att i sådana fall, då barnen kunna få medfölja gruppresa, men modern trots detta själv vill medfölja på resan, skall modern medgivas vårdarresa mot en avgift, som för färd fram och åter blir densamma som för enkel resa;

att alla barn, som beretts vistelse på koloni, dock ej s. k. dagskoloni, erhålla fri resa. Vidare föreslår utredningen, att personalen vid sommarkolonierna i samma utsträckning som hittills varit fallet erhåller fria resor. Beträffande feriebarnens resor föreslår utredningen, att dessa fortfarande jämföras med resorna till enskilda hem i den utformning, dessa fått i utredningens här framlagda förslag, och alltså även beträffande mödra- och vårdarresorna öppna samma möjligheter som dessa;

att de nuvarande reglerna beträffande de fria resornas längd och beträffande prissättningen på anslutningsbiljetter böra bibehållas;

att möjlighet till fria resor ställes till förfogande under hela året med de inskränkningar, som organisatoriska och trafiktekniska skäl nödvändiggöra;

att socialstyrelsen även i fortsättningen skall fungera som centralmyndighet för de fria resorna och att styrelsen i denna egenskap även bör anför-

tros att giva de föreskrifter rörande de fria resornas organisation, som styrelsen finner lämpliga;

att i framtiden det lokala arbetet med de fria resorna skall uppdragas åt ett organ, vars uppgift bör vara att handlägga alla de familjesociala ärenden, som omvårdnaden om barnen och familjerna aktualiserar. Tills vidare föreslår utredningen, att den lokala ledningen av arbetet med de fria resorna för barn och vårdare uppdrages åt barnavårdsnämnderna.

II. Stödet åt husmoderssemestern.

A. Fria resor för husmödrar.

Befolkningsutredningen föreslår,

att fria resor till självordnad semester ställas till förfogande dels för husmödrar i familjer med minst två hemmavarande minderåriga barn, dels för vissa husmödrar, som beviljats fria resor av husmoderssemesternämnden, då familjens till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp ej överstiger 2 500 kronor och den skattepliktiga förmögenheten ej överstiger 20 000 kronor. Då den skattepliktiga förmögenheten överstiger 20 000 kronor, men det till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara beloppet ej överstiger 500 kronor, bör vederbörande, trots att den skattepliktiga förmögenheten överstiger den föreslagna förmögenhetsgränsen, i likhet med vad utredningen föreslagit beträffande fria resor för barn och vårdare, dock erhålla fria resor;

att alla husmödrar, som beretts vistelse på semesterhem eller s. k. semestervecka, erhålla fria resor samt att fast anställd personal vid semesterhem erhåller fria resor enligt samma principer, som föreslagits för kolonierna;

att som ett villkor för fri resa i regel skall krävas, att bortavaron omfattar minst 10 dagar. I sådana fall då vederbörande lokala organ, som handha de fria resorna, finner bärande skäl föreligga böra dock fria resor kunna medgivas, därest bortavaron ej understiger 7 dagar;

att fri husmoderssemesterresa måtte få företagas vid valfri tid på året.

B. Stödet åt semesterhemsverksamheten.

Befolkningsutredningen föreslår,

att ett driftsbidrag beräknat per vårddag skall efter socialstyrelsens medgivande kunna utgå till enskilda organisationers semesterhem för husmödrar. Driftsbidraget till respektive organisationer föreslås utgå med 3 kronor per vårddag, varav statsverket bidrager med 2 kronor under förutsättning att respektive landsting (stadsfullmäktige) bidrager med minst 1 krona per vårddag; bidrag kunna efter socialstyrelsens prövning utgå med 2 kronor per vårddag;

att till semesterhem drivna av riksorganisationer och öppna för husmödrar från olika delar av landet skall, oavsett att landstingsbidrag ej utgår, statsbidrag kunna efter socialstyrelsens prövning utgå med 2 kronor per vårddag;

att i sådana fall, då semesterhem för husmödrar drivas eller erhålla driftsbidrag av kommuner eller enskilda och det bidrag till driften, som lämnas, icke understiger det belopp, varmed landstingsbidraget ovan förutsättes utgå, skall socialstyrelsen efter prövning kunna bevilja statsbidrag till driften, oavsett att landstingsbidrag icke utgår. Statsbidraget föreslås komma att utgå med 2 kronor per vård dag;

att i den utsträckning, som speciella semesterhem för husmödrar med kvalificerat vårdbehov komma att anses lämpliga och önskvärda, bör möjlighet öppnas för dessa hem att erhålla ett med hänsyn till driftskostnaderna och verksamhetens ekonomiska förutsättningar i övrigt lämpligt anpassat driftsbidrag. Utredningen förordar därför, att socialstyrelsen efter Kungl. Maj:ts medgivande måtte få utanordna ett driftsbidrag på högst 4 kronor per dag till sådana semesterhem;

att driftsbidrag till det slag av semesterhemsverksamhet, som hittills drivits genom fritidsutredningens försorg, skall utgå enligt samma principer som till de av landstingen understödda enskilda hemmen, d. v. s. att statsbidraget utgår med 2 kronor per vård dag, då landstinget eller stadsfullmäktige i städer utom landsting beviljat bidrag med minst 1 krona per vård dag.

C. Stipendiegivning för underlättande av husmoderssemester.

Befolkningsutredningen föreslår,

att för stipendiegivning i samband med husmoderssemesterverksamhet ett belopp av 500 000 kronor årligen fördelas av Kungl. Maj:t mellan semesternämnderna. Fördelningen föreslås ske med hänsyn till beräknat behov i de olika landstingsområdena respektive städerna utom landsting.

D. Befolkningsutredningens förslag till organisation av stödåtgärderna till förmån för husmoderssemester.

Befolkningsutredningen föreslår,

att de fria resorna för husmödrar skola i organisatoriskt avseende samordnas med övriga fria resor. Socialstyrelsen föreslås vara tillsynsmyndighet även för de fria resorna för husmödrar;

att i avvaktan på tillkomsten av ett familjesocialt organ i kommunerna tills vidare de lokala organisatoriska åtgärder, som äro erforderliga i samband med de fria resorna, anförtros åt barnavårdsnämnderna;

att socialstyrelsen skall vara tillsynsmyndighet för semesterhemsverksamheten, varvid styrelsen har att utfärda de föreskrifter rörande semesterhemsverksamheten och sättet för rekvisition av driftsbidrag, som styrelsen finner ändamålsenliga;

att för varje landstingsområde eller stad utom landsting skall finnas en husmoderssemesterkommitté. Kommittén skall bestå av ordförande och fyra ledamöter jämte fem suppleanter.

Ordföranden och suppleant för honom samt en ledamot och suppleant för

honom utses av Kungl. Maj:t. Övriga ledamöter jämte suppleanter för dem väljas av landstinget för en tid av fyra år i sänder;

att husmoderssesternämndens och hemhjälpsstyrelsens uppgifter skola, där så befinnes lämpligt, kunna uppdragas åt en och samma nämnd.

III. Stödet åt koloniverksamheten.

Befolkningsutredningen föreslår:

att socialstyrelsen skall under en övergångsperiod, under vilken erfarenheter av driftsbidragsgivning till kolonier, avsedda att läggas till grund för en inom en nära framtid önskvärd översyn av koloniverksamheten, böra samlas, efter prövning av föreliggande ansökningar årligen bland kolonionordnarna fördela ett belopp, som av utredningen fixerats till 1,3 miljoner kronor;

att driftsbidrag till koloniverksamhet skall utgå främst med hänsyn till kolonianordnarnas ekonomiska situation, ortens behov av koloniverksamhet, koloniernas allmänna standard och behovet av specialkolonier. Driftsbidrag föreslås även utgå till kolonier, som mottaga barn från ett större område, exempelvis län eller större delen av ett län. Driftsbidraget skall utgå i form av ett visst belopp per vård dag. Befolkningsutredningen har icke funnit sig böra föreslå någon undre gräns för driftsbidraget, men utredningen förordar, att driftsbidrag, då behovet är synnerligen stort, må utgå med högst 2 kronor per vård dag.

FÖRFATTNINGSFÖRSLAG.

Förslag

till

Kungörelse angående avgiftsfria resor för barn, vårdare och hus- mödrar samt viss personal vid semesterhem och kolonier samt angående rabatterade resor för vissa vårdare.

1 §.

För beredande av vila och rekreation åt mödrar och barn samt husmödrar må medgivas avgiftsfria eller rabatterade resor i enlighet med bestämmelserna i denna kungörelse. Med husmoder avses härvid varje kvinna, som förestår hushåll utan att vara anställd mot lön.

Avgiftsfri eller rabatterad resa avser endast resa i tredje klass med tåg eller motsvarande klass å båt eller buss samt omfattar både bortresa och hemresa.

Avgiftsfri resa för husmödrar må ej medgivas med mindre bortavaron kommer att omfatta minst 10 dagar. Då bärande skäl föreligga, må dock avgiftsfri resa kunna medgivas, även därest bortavaron kommer att omfatta kortare tid, dock ej under 7 dagar.

Avgiftsfri eller rabatterad resa för vårdare, som medföljer barn under 10 års ålder, må medgivas, även då vårdarens bortavaro omfattar kortare tid än 7 dagar.

Inträffar dödsfall, sjukdomsfall eller annan dylik händelse, må avgiftsfri återresa företagas utan hinder av att föreskriven tid för bortavaron ej gått till ända.

2 §.

Socialstyrelsen skall vara centralmyndighet för samt hava tillsyn och utöva kontroll över de avgiftsfria och rabatterade resorna. Styrelsen äger meddela de närmare föreskrifter, styrelsen finner erforderliga för uppdragets fullgörande.

3 §.

Avgiftsfri eller rabatterad resa till enskilt hem må medgivas, då familjens till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara belopp ej överstiger 2 500 kronor och den skattepliktiga förmögenheten ej heller överstiger 20 000 kronor, dock att avgiftsfri eller rabatterad resa må medgivas, även därest den skattepliktiga förmögenheten överstiger 20 000 kronor, såframt det till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt beskattningsbara beloppet ej överstiger 500 kronor.

4 §.

Med iakttagande av vad i 3 § föreskrives må av barnavårdsnämnd eller, beträffande barn- eller vårdarresor, feriebarnsorganisation, som av socialstyrelsen bemyndigats därtill, avgiftsfri resa till enskilt hem medgivas

- a) barn, som under året uppnår högst 14 års ålder,
- b) vårdare, som på resan medföljer barn under 10 års ålder,
- c) husmödrar med minst två hemmavarande minderåriga barn.

5 §.

Med iakttagande av vad i 3 § föreskrives må av barnavårdsnämnd medgivas rabatterad resa för vårdare, som på resan medföljer barn under 10 års ålder, i sådana fall då avgiftsfri resa ej kan medgivas. Rabatterad resa må företagas mot en avgift, som för färd fram och åter motsvarar priset för enkel resa.

6 §.

Husmödrar, som ej jämlikt 4 § äro berättigade till avgiftsfri resa till enskilt hem, må av husmoderssemesternämnden kunna medgivas sådan resa, därest så anses skäligt på grund av stor arbetsbörda eller klenhet. Framställning härom skall göras hos barnavårdsnämnden, som har att med eget yttrande hänskjuta frågan till husmoderssemesternämnden för avgörande.

7 §.

Avgiftsfri resa till semesterhem för husmödrar må av barnavårdsnämnd eller semesterhemsanordnare, som av socialstyrelsen bemyndigats därtill, medgivas alla husmödrar, som beretts plats på sådant semesterhem, så ock vid dylikt semesterhem fast anställd personal.

8 §.

Avgiftsfri resa till sommarkoloni, dock ej s. k. dagskoloni, må av koloni-anordnare, som av socialstyrelsen bemyndigats därtill, medgivas alla barn, som beretts plats på sådan koloni, så ock vid dylik koloni fast anställd personal.

9 §.

Avgiftsfri resa medgives endast en gång varje år; dock må två vårdare om året medgivas; så ock husmoder medgivas avgiftsfri resa till semesterhem, oaktat hon under året erhållit avgiftsfri resa såsom vårdare.

10 §.

Avgiftsfri eller rabatterad resa enligt denna kungörelse må medgivas endast för färd ej överstigande 60 mil. För personer hemmahörande i Jämtlands och Västernorrlands län må dock avgiftsfri eller rabatterad resa medgivas för färd ej överstigande 100 mil. För personer hemmahörande i Västerbottens och Norrbottens län må socialstyrelsen i särskilt fall medgiva avgiftsfri resa även för färd överstigande 100 mil.

För resa utöver det sålunda medgivna avståndet skall den resande erlägga avgift med belopp, motsvarande skillnaden mellan avgiften enligt zontaxan för hela det avstånd, resan avser, samt avgiften enligt zontaxan för den sträcka, för vilken avgiftsfri resa åtnjutes.

Denna kungörelse träder i kraft den

1946.

Förslag

till

Kungörelse angående husmoderssemesternämnder.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

För varje landstingsområde och stad, som ej deltagar i landsting, skall finnas en husmoderssemesternämnd.

Nämnden skall bestå av ordförande och fyra ledamöter jämte fem suppleanter. Ordföranden samt suppleant för honom samt en ledamot och suppleant för honom utses av Kungl. Maj:t. Övriga ledamöter jämte suppleanter för dem väljas av landstinget eller i stad, som ej deltagar i landsting, av stadsfullmäktige för en tid av fyra år i sänder.

Nämnden utser inom sig ordförande och vice ordförande samt antager sekreterare. Är sekreteraren icke ledamot av nämnden, äger han deltaga i nämndens överläggningar men ej i dess beslut.

2 §.

Husmoderssemesternämnd åligger att vaksamt aktgiva på husmoderssementerverksamhetens inom nämndens arbetsområde tillstånd och behov i olika avseenden samt vidtaga de åtgärder, som befinnas lämpliga för denna verksamhets vidare utveckling, ävensom att verka för att organisationer, föreningar, stiftelser och andra upprätta och driva semesterhemsverksamhet för husmödrar.

Önskar någon erhålla bidrag av landsting eller stad, som ej deltagar i landsting, till driften av semesterhem för husmödrar, skall ansökningen ingivas eller insändas till husmoderssemesternämnden, som har att med eget yttrande överlämna densamma till landstinget eller stadsfullmäktige. Angående skyldighet för husmoderssemesternämnden att, där landstinget eller stadsfullmäktige beviljat sådant bidrag, göra ansökan om statsbidrag till driften av semesterhemmet är särskilt stadgat.

3 §.

Husmoderssemesternämnd åligger jämväl att utbetala statsbidrag, som av socialstyrelsen översänts till nämnden, att fördela de medel, som av Kungl. Maj:t ställas till nämndens förfogande för utgivande av stipendier för underlättande av semester för husmödrar, så ock att pröva och avgöra ansökningar om avgiftsfria resor för semesterändamål, som barnavårdsnämnd överlämnar till nämnden.

4 §.

Vid lämplig tidpunkt av året skall husmoderssemesternämnd låta inom sitt verksamhetsområde bekantgöra, vilka semesterhem för husmödrar som

mottaga gäster under året, ävensom meddela erforderliga upplysningar rörande erhållande av stipendium för semesterändamål.

5 §.

Husmoderssemesternämnden har att hos landstinget eller i stad, som ej deltagar i landsting, hos stadsfullmäktige göra framställning om medel, som erfordras för nämndens verksamhet.

Denna kungörelse träder i kraft den

1946.

Förslag

till

Kungörelse angående statsbidrag för driften av semesterhem för husmödrar.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Organisation, förening eller annan, som driver semesterhem för husmödrar, må i enlighet med vad i denna kungörelse sägs av statsmedel erhålla bidrag till kostnaderna för driften av semesterhemmet.

2 §.

Statsbidrag, som i 1 § sägs, må efter medgivande av socialstyrelsen utgå, därest landsting eller stad, som ej deltagar i landsting, beviljat driftsbidrag till semesterhemmet med minst en krona för vård dag eller sådant driftsbidrag eljest erhållits eller utfästs.

Är semesterhem avsett för husmödrar från hela eller större delen av landet, ankomme på socialstyrelsen att bestämma, huruvida statsbidrag må utgå även då fall, som i första stycket avses, ej föreligger.

3 §.

Har landsting eller stad, som ej deltagar i landsting, beviljat driftsbidrag till semesterhem för husmödrar, åligger det husmoderssemester-nämnden i landstingsområdet eller staden att, med bifogande av landstingets eller stadsfullmäktiges beslut i ärendet, hos socialstyrelsen göra ansökan om erhållande av statsbidrag enligt 2 §.

Ansökan om statsbidrag skall i annat fall göras hos socialstyrelsen av den, som driver semesterhemmet. Vid ansökningen, som skall ingivas till husmoderssemester-nämnden och av denna med eget yttrande vidarebefordras till socialstyrelsen, skola fogas de handlingar, på grund varav sökanden anser sig äga komma i åtnjutande av statsbidrag.

4 §.

Statsbidrag utgår med två kronor för vård dag. I fråga om semesterhem, avsett för kvalificerad vård, må dock, då Kungl. Maj:t så medgiver, statsbidrag utgå med högre belopp, dock ej över fyra kronor för vård dag.

5 §.

Har statsbidrag beviljats, skall socialstyrelsen till husmoderssemester-nämnd eller den, som eljest gjort ansökan om statsbidrag, vid början av semesterhemsverksamheten för året utbetala ett belopp lika med hälften av det statsbidrag, som skulle utgå vid full beläggning under hela den beräknade tiden för öppethållande av semesterhemmet.

Resterande statsbidrag, beräknat på grundval av det verkliga antalet vård dagar, utbetalas vid verksamhetens avslutande för året.

6 §.

Tillträde till semesterhem för husmödrar, till vars drift statsbidrag utgår, må ej göras beroende av medlemskap i organisation, förening eller annan sammanslutning eller av andra särskilda villkor.

7 §.

Socialstyrelsen skall vara tillsynsmyndighet för semesterhem, som i denna kungörelse avses, och äger utfärda de ytterligare föreskrifter med avseende å tillämpningen därav och angående semesterhemsverksamhetens bedrivande, som kunna finnas erforderliga.

Denna kungörelse träder i kraft den 1946.

Redogörelse för befolkningsutredningens enquête rörande semesterhemmen.

En närmare granskning av de uppgifter, som lämnats av de organisationer, vilka driva semesterhem, visar att verksamheten bedrivs under från fall till fall väsentligt skilda förutsättningar och villkor. Några statistiska sammanställningar av svaren av den beskaffenhet, att det skulle kunna vara möjligt att därav draga några slutsatser, ha därför icke kunnat utarbetas. För att emellertid kunna bilda sig någon uppfattning om rådande förhållanden, sådana de framgå av svaren, ha nominativa förteckningar över dessa svar upprättats i tabellform.

Till en början redovisas i tab. 1 de organisationer, vilka uppgivit sig hyra eller inneha hyresfritt den fastighet, där semesterhemmet är inrymt. Antalet sådana fall är 9, varav 2 organisationer inneha sina fastigheter hyresfritt. Följande tablå ger en uppfattning om hyresbeloppen.

Nr enligt tab. 1	Säsongens längd, dagar	Hyra, kr.	Hyra per dag, kr.
107	30	125	4.16
108	30—42	225	15.92
104	42	175	4.16
321	60	350	5.83
202	90	2 000	22.20
306	90	600	6.66
112	90	500	5.55

Hyrorna synas sålunda i stort sett med ett undantag vara av samma storleksordning. Beträffande beläggningsuppgifterna märkes, att dessa uppenbarligen avse dels totala antalet gäster under en säsong, dels antalet gäster per dag.

Det framgår att av de 7 fall, där uppgift finnes, äro 2 semesterhem vinterbonade.

Kostnaderna kunna lättast studeras i tab. 1, varav framgår, att kostnaden per dag och gäst varierar mellan 2 kronor 18 öre och 7 kronor. Det ovägda aritmetiska mediet av dessa kostnader utgör 4: 45. De uppgivna delbeloppen för dessa kostnader torde icke vara tillförlitliga.

De faktiska kostnaderna per säsong variera givetvis med hemmens storlek. Det kan av tab. 1 utläsas, att dessa kostnader mestadels bestridas genom gåvor, lotterier, insamlingar, anslag från olika institutioner och myndigheter samt avgifter. Fullständiga uppgifter om dessa belopp stå icke att erhålla. Av nedanstående tablå framgår hur kostnaderna fördela sig på olika bidragsgivare för de 4 hem, för vilka fullständiga uppgifter finnas.

Nr enligt tab. 1	Faktisk kostnad per säsong, kr.	Inkomster genom						
		fester, lotterier, insam- lingar o. d.	gåvor	anslag från			övriga bidrags- givare	gästernas avgifter
				före- ningar	kommun eller landsting	fritids- utredn.		
107	764	664	100	—	—	—	—	—
321	2 700	—	—	1 200	—	300	—	1 200
202	11 985	2 163	—	—	2 701	—	887	6 263
306	4 500	1 500	1 000	1 150	—	250	—	500

¹ Approximativ beräkning för de båda hemmen tillsammansantagna.

Något egentligt förbilligande av lönekostnaderna synes i fråga om dessa hem icke föreligga genom verksam frivillig arbetskraft.

I tab. 2 redovisas anskaffnings- och ombyggnadskostnader samt dessa kostnaders finansiering för de 43 semesterhem, vilka ägas av vederbörande organisation. Av dessa ha dock 3 fastigheter erhållits genom donation. Vidare redovisas taxerings- och brandförsäkringsvärde. Det framgår av formulären, att organisationerna i samtliga fall äga både marken och byggnaderna.

I följande tablå ha ifrågakvarande semesterhem fördelats efter anskaffningsår. Flertalet semesterhem ha tillkommit efter år 1935.

År för anskaffning	Antal semesterhem
före 1920	4
1920—24	1
1925—29	6
1930—34	2
1935—39	15
1940—43	12
Uppgift saknas.....	3
Summa	43

Tab. 2 ger vid handen, att anskaffningskostnaderna för de ägda semesterhemmen, d. v. s. inköpspriset plus kostnaderna för reparationer och ombyggnader, vid övertagandet äro av växlande storlek och variera från 5 000 till 50 000 kronor. Bofors semesterhem har dock kostat 414 000 kronor. Hur dessa kostnader ha finansierats belyses i någon mån av nedanstående tablå, där semesterhem, för vilka något så när fullständiga uppgifter finnas, fördelats efter lånesummans procentuella storlek av anskaffningskostnaden.

Lånesumma i % av anskaffningskostnad	Antal semesterhem
0	12
1—24	3
25—49	8
50—74	6
75—99	5
100	2
Uppgift saknas	7
Summa	43

Den del av anskaffningskostnaden, som icke lånats, har erhållits genom de olika bidragsformer, som redovisas i tab. 2. De härvid angivna beloppen äro delvis mycket osäkra, i det att i dessa belopp i många fall inräknats sådana belopp, som icke ha med de ursprungliga anskaffningskostnaderna att göra, såsom driftskostnader, underhållskostnader och kostnader för senare vidtagna reparationer och nybyggnader.

Den nuvarande skuldsättningen satt i relation till anskaffningskostnad samt taxerings- och brandförsäkringsvärden framgår av följande tablå, vars siffror emellertid äro ungefärliga med hänsyn till den tidigare påtalade olikformiga redovisningen.

Nr enligt tab. 2	Nuvarande lånebelopp i % av		Nr enligt bil. 1	Nuvarande lånebelopp i % av	
	taxerings- värdet	brandförsäkrings- värdet		taxerings- värdet	brandförsäkrings- värdet
204	77	36	116	33	10
105	0	0	118	0	0
106	31	25	119	12	7
206	5	4	219	40	14
207	29	17	220 a	42	10
110	50	44	220 b	84	22
210	41	33	221	0	0
111	7	4	122	31	19
213	60	41	123	100	40
114	85	16	225	38	10
315	0	0	406	97	34

Värdena i ovanstående tablå kunna sammanföras på följande sätt.

Antal hem med nedanstående lån i % av brandförsäkringsvärdet	Antal hem med nedanstående lån i % av taxeringsvärdet						
	0	0—24	25—49	50—74	75—99	100	Summa
0	4	—	—	—	—	—	4
0—24	—	3	6	—	2	—	11
25—49	—	—	2	2	2	1	7
50—74	—	—	—	—	—	1	1
Summa	4	3	8	2	4	2	23

Genom att för de hem, vars uppgifter synas vara relativt tillfredsställande, sätta skillnaden mellan den ursprungliga lånesumman dividerad med det antal år hemmet bedrivit sin verksamhet i relation till denna lånesumma har erhållits ett ungefärligt medeltal för amorteringstakten. Dessa siffror redovisas i följande tablå, men kunna på grund av primärmaterialets beskaffenhet icke giva anledning till några bestämda slutsatser.

Nr enligt tab. 2	Antal år	Minskning av det ursprungliga lånebeloppet i medeltal per år	
		kr.	%
204	8	250	3·2
106	11	182	3·6
206	15	220	5·5
109	3	1 050	19·0
110	6	1 000	6·3
210	8	625	3·9
111	9	1 000	10·0
119	13	408	4·2
220 a	5	400	6·6
122	1	5 000	33·3
123	8	63	1·0
225	6	750	12·5

I frågeformuläret har även efterfrågats beloppen för amorteringar, förräntningar och reparationer och deras finansiering. De i detta sammanhang lämnade svaren äro ofullständiga. Av 19 fall med uppgifter ha 15 finansierats genom insamlingar, gåvor o. s. v. och 4 genom att inräkna dessa utgifter i driftskostnaderna.

I tab. 3 har för ägda semesterhem sammanställts motsvarande uppgifter som i tab. 1 för hyrda hem. Som synes äro kostnaderna i huvudsak samlade mellan 3 kronor och 5:50. Att draga några som helst slutsatser angående eventuella regionala olikheter är emellertid icke möjligt av det föreliggande materialet. Beträffande den del av dessa kostnader, som äro amorteringar, räntor, reparationskostnader m. m., se tab. 3. De äro sannolikt icke fullt jämförbara med hänsyn till olika beräkningsprinciper.

Kostnad per gäst och dag, kr.	Antal	
	ägda hem	hyrda hem
—2'49	2	1
2'50—2'99	1	—
3'00—3'49	8	1
3'50—3'99	5	1
4'00—4'49	5	2
4'50—4'99	6	1
5'00—5'49	5	—
5'50—5'99	2	2
6'00—7'00	4	1
Uppgift saknas..	5	—
Summa	43	9

Beträffande finansieringen av de verkliga kostnaderna per säsong gäller i stort sett vad som sades beträffande hyrda fastigheter. Härnedan lämnas en liknande sammanställning som på nyssnämnda sida.

Nr enligt tab. 2	Faktisk kostnad per säsong, kr.	Inkomster genom						
		fester, lotterier, insam- lingar o. d.	gåvor	anslag från			övrige bidrags- givare	gästernas avgifter
				före- ningar	kommun eller landsting	fritids- utredn.		
105	7 200	—	200	2 500	3 000	—	—	1 500
207	5 370	2 355	—	2 844	—	375	—	—
110	5 217	210	157	865	—	—	—	3 985
213	11 500	1 200	900	—	2 800	—	1 100	5 500
113	3 260	961	300	—	800	—	557	1 215
111	3 944	—	—	10	—	—	2 844	1 090
114	4 729	1 205	865	1 137	800	—	—	722
315	6 577	1 298	—	—	800	375	344	3 760
116	3 886	775	400	—	1 000	300	—	1 411
118	4 000	900	510	2 000	750	300	—	—
121	5 289	—	—	3 914	1 000	375	—	—
123	2 508	—	—	1 519	1 000	—	—	809
223	2 250	1 540	500	—	—	210	—	—
225	3 836	—	2 140	—	1 000	300	—	396
125	1 042	45	407	180	—	165	245	—

Föreningens namn	Semesterhemmets namn	Kommun	Kod
<i>Stockholms län.</i>			
Svenska stiftelsen för Frälsningsarmén	Fågelsången	Boo, Björknäs	102
Stockholms Läns Arbetarkvinnors semesterhemsförening u. p. a.	Stockholms Läns Arbetarkvinnors semesterhemsförening u. p. a., Lännersta	Boo	202
Stockholmsdistriktet av Sv. Röda Korset	Sommarkolonien Elvskogen	Tungelsta	302
Stockholms Stadsmission	Hammarstugorna	Vårdinge	402
" "	Vannebo och Alphyddan	Vårdinge	502
" "	Edesta Vilohem	Vårdinge	602
" "	Högklint, Mölbo	Vårdinge	702
Södra K. F. U. K.	Tallbacken	Värmdö	802
Uppsala Sommarstuga	Stugan Örsandsberg	Varsunda	902
<i>Södermanlands län.</i>			
Nyköpings Vitabandsförening	Vita Bandets rekreationshem	Vrena	104
Föreningen Husmödrarnas vilohem och semesterhem i Södermanland	Föreningen Husmödrarnas vilohem och semesterhem i Södermanland	Ärla	204
Stockholms Stadsmission	Stenfasta Vilohem	—	304
<i>Östergötlands län.</i>			
Östergötlands Soc.-Dem. kvinnodistrikt	Arbetarkvinnornas vilohem och semesterhem för Östergötland	Östra Husby	105
<i>Jönköpings län.</i>			
Vita Bandets Byggnadsförening u. p. a., Nässjö	Vita Bandets vilohem Toranäs	Almesåkra	106
Vita Bandet	Granudden	Värnamo	206
Jönköpings Vitabandsförening	Mors Vila & Bergsäter	Skärstad	306
Jönköpingsdistriktet av Svenska Röda Korset	Hamnaryd	Solberga	406
<i>Kronobergs län.</i>			
Svenska Röda Korsets Växjö-krets	Röda Korsets semesterhem	Rottne	107
Arbetarkvinnornas i Kronobergs län semesterhemsför. u. p. a.	Annevik	Växjö	207
<i>Kalmar län.</i>			
Kalmardistriktet av Svenska Röda Korset	Djurvik och Lebo	Söderåkra och Hjorted	108
Vita Bandets lokalavdelning i Oskarshamn	Vita Bandets Vilohem, Högs-kulla, Figeholm	Misterhult	208
<i>Gotlands län.</i>			
Svenska stiftelsen för Frälsningsarmén	Sommarro	Endre	109
<i>Blekinge län.</i>			
Föreningen Semesterhem för Arbetarkvinnor i Blekinge	Ekekullen	Rödeby	110
Vita Bandets Blekingedistrikt	Boka	Lösen	210

Föreningens namn	Semesterhemmets namn	Kommun	Kod
<i>Kristianstads län.</i>			
Föreningen Semesterhem för Arbetarekvinnor, Lund	Bokliden	Tjörnarp	111
<i>Malmöhus län.</i>			
Föreningen Semesterhem för Arbetarkvinnor i Skåne	Tallhem	Revinge socken	112
<i>Hallands län.</i>			
Vita Bandet	Vita Bandets vilohem	Söndrum	113
Föreningen »Semesterhem för arbetarkvinnor i Halland»	Solvik	Gunnarp	213
<i>Göteborgs och Bohus län.</i>			
Bohusläns Arbetarekvinnors Semesterhemsförening u. p. a.	Skogsgläntan	Högås	114
<i>Älvsborgs län.</i>			
Föreningen Semesterhem för Kvinnor	Skogslyckan	Skallsjö	115
Stiftelsen Vita Bandets Vilo- och konvalescenthem	Vita Bandets Vilohem, Mollaryd	Molla	215
<i>Skaraborgs län.</i>			
Kvinnornas semesterhemsför- ening i Skaraborgs län u. p. a.	Sjöhagen	Norra Kyrketorp	116
Storönastiftelsen Bofors	Storön	Amnehärad	216
<i>Värmlands län.</i>			
Föreningen Värmlands Arbetar- kvinnors Semesterhem	Frykenstrand	Sunne	117
Karlstads Kristliga Förening av Unga Kvinnor	Grankullen	Karlstad	217
<i>Örebro län.</i>			
Örebro läns Arbetarekvinnors Semesterhemsför.	Jägarhyddan	Linde	118
Stiftelsen Örebro Vita Bands- förenings Vilo- och Semester- hem	Stiftelsen Örebro Vita Bands- förenings Vilo- och Semester- hem	Nora lands	218
<i>Västmanlands län.</i>			
Husmödrarnas Semesterhem Vita Bandets Semesterhem	Husmödrarnas Semesterhem Lugnet	Västerås-Barkarö Ryttern	119 219
<i>Kopparbergs län.</i>			
Förbundet av Sveriges K.F.U.K. Arbetarkvinnornas Semester- hem, Dalarna	Nybo Arbetarkvinnornas Semester- hem	Vikarbyn Vika	120 220
<i>Gävleborgs län.</i>			
Kvinnornas Semesterhem Vad- torp i Gävleborgs län	Vadtorp	Söderhamn	121
Gävle Vita Bandsförening	Lindesborg vid Granudden	Gävle	221
Hudiksvalls Husmodersförening	Stenbo vilohem	Forssa	321

Föreningens namn	Semesterhemmets namn	Kommun	Kod
<i>Västernorrlands län.</i>			
K.F.U.K. i Sundsvallsdistriktet	Strand	Alnö	122
<i>Jämtlands län.</i>			
Kvinnornas Semesterhemsförening	Kvinnornas semesterhem	Genvalla	123
Vita Bandet, Östersund	Linnéaholmen	Alsen	223
<i>Västerbottens län.</i>			
Västerbottensdistriktet av Sv. Röda Korset	Mångby Vilohem	Löfvånger	124
<i>Norrbottnens län.</i>			
Luleå Vita Band	Luleå Vita Bands Sommarhem	Neder-Luleå	125
Kvinnornas Semesterhem i Norrbotten	Kvinnornas Semesterhem i Norrbotten	Luleå	225

Fråga i formuläret	L ä n	A II	C II	E I	E II	E III	E IV	F a	F b	G	G a		G b	G c	H		II	I II		I III
											hyror, kr.	löpande utgifter, kr.			Faktisk kostnad per säsong, kr.	Anteckning om finansiering		Löner	per dag, kr.	
								Vinterbonad	Gäster även under vintern	Kostnad per dag och gäst, kr.				Erfordrigt antal gäster			Personal			Frivillig arbetskraft
202	Stockholms	hyr	2 000	50	90	ja	90	ja	ja	c:a 7:-5: 70	1: 30	—	kan ej bärasig	—	11 985	Räntor, gåvor, lotteri, avgifter m. m.	6	18: 32	1 832	Styrelsemedlemmarna tillfälligt
104	Södermanlands	hyr	175	4—5	42	nej	42	—	nej	c:a 4: 50	—	—	—	—	c:a 800	Landstingsbidrag, försäljn. och gåvor	1	—	75 10	Föreningsmedl. vid iordningställande
306	Jönköpings	hyr	600	100	90	nej	90	a	ja	3: 50 nu högre	3: 50	—	kan ej bärasig	—	3 500 1944 beräkn. t. 4 500	Lotteri, enskilda bidragsgiv., avgifter, fritidsutredn., m. fl.	3	10: —	900	Endast ledningen
107	Kronobergs	hyr	125	6	30	nej	30	ja	ja	2: 18	—	—	—	—	764	Gåva och luciafest	—	—	132: 50 + fritt vivre	—
108	Kalmar .... (två hem)	hyr	225	50 25	900 350	—	42 30	ja	ja	4: 20	—	—	fullbelagt	—	3 000 1 900	Fritidsutredn. o. Röda Korset	4	17: 50	700	ja med iordningställande
112	Malmöhus ..	hyr	500	45	90	—	90	nej	nej	5: 70	2: —	3: 70	kan ej bärasig	—	9 864	Anslag från kommun, landsting, fritidsutredn., avgifter, försäljn.	5	—	1 392	nej
215	Älvsborgs ..	hyresfritt	—	200 pr år	—	ja	365	ja	—	4: 03	4: 03	—	—	—	14 964	Avgifter, gåvor, tombola, insamlingar m. m.	3-4	—	2 973	—
120	Kopparbergs	hyresfritt	—	200 30	60	ja	60	ja	—	5: 50	5: 50	—	15	—	—	—	3	8: 65	—	en permanent
321	Gävleborgs	hyr	350	40-45	60	ja	60	nej	möjligt	3: 40	2: 90	0: 50	40 à 4: — pr dag	—	c:a 2 700	Anslag från fritidsutredn. bidrag från föreningen, avgifter	3	—	600	Föreningens medlemmar för underhåll och inventarier

Tab. 2. Förteckning över svar avseende sådana organisa-

Fråga i form. B I			B II	B III		B IV a		
Nr enligt bil. 1	Län	Anskaffningsår	Anskaffningskostnad, inköpssumma m. m.	Ombyggnads- eller reparationskostnad vid övertagandet	Sammanlagd anskaffnings- och ombyggnadskostnad	Finansiering		
						Lån		Statens fritidsnämnd
						Ursprungligt belopp	Nuvarande belopp	
			kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
102	Sth	1936	20 000	17 568	37 568	—	—	—
302	»	—	donation	—	—	—	—	—
402	»	1913	20 000	—	20 000	10 000	—	—
502	»	1941	överlåtelse	20 000	20 000	—	—	—
602	»	1913	30 000	—	30 000	22 500	22 500	—
702	»	1944	32 500	—	32 500	32 500	32 500	—
802	»	1925-28	{ donation 8 000 }	9 200	17 200	—	—	—
902	»	1934	6 000	1 600	7 600	—	—	—
204	Srml	1936	12 000	1 151	13 151	7 750	5 750	—
304	»	1908	32 000	—	32 000	—	15 000	—
105	Östg	1936	5 500	2 500	8 000	3 000	0	1 800
106	Jkp	1933	10 100	—	10 100	5 000	3 000	—
206	»	1929	5 000	—	5 000	4 000	700	150
406	»	1943	38 000	ca 12 000	50 000	20 000	35 000	{ 24 000 } (högst) 9 000
207	Krb	1937	12 500	8 500	21 000	5 000	10 000	—
208	Klm	1925	5 000	—	5 000	—	—	—
109	Gtl	1941	16 609	—	16 609	16 609	13 439	—
110	Blk	1938	18 000	3 488	21 488	16 000	10 000	—
210	»	1936	18 000	—	18 000	16 000	11 000	—
111	Krst	1935	13 000	—	13 000	10 000	1 000	—
113	Hll	1929	nu ca 23 000	—	23 000	5 000	5 000	—
213	»	1941	36 000	2 000	38 000	15 000	15 000	—
114	Gbg	42-43	18 000	20 700	38 700	—	8 500	12 200
115	Älvb	1937	20 000	—	20 000	—	—	—
315	»	1937	1 600	3 991	9 991	3 000	0	—
116	Skb	1943	21 000	5 320	26 320	13 000	3 000	15 000
216	»	1940	32 358	381 539	413 897	—	—	17 700
117	Vrml	1943	40 000	—	40 000	—	—	20 000
217	»	1923	14 500	—	14 500	7 500	—	—
118	Örb	—	10 000	—	10 000	3 500	0	—
218	»	1918	12 000	—	12 000	—	34 000	—
119	Vstm	1931	31 000	—	31 000	9 800	4 500	—
219	»	1927	8 500	—	8 500	1 500	3 000	—
220 a	Kpb	1938	10 000	764	10 764	6 000	4 000	—
220 b	»	1943	19 000	203	19 203	7 600	7 600	11 400
121	Gvb	1937	5 000	5 000	10 000	—	—	—
221	»	1929	7 000	—	7 000	2 500	0	—
122	Vstn	1943	26 000	4 280	30 280	15 000	10 000	21 000
123	Jmtl	1936	7 000	—	7 000	6 500	6 000	—
223	»	—	donation	2 000	2 000	—	—	—
124	Vbt	1941	{ 2 762 i övrigt }	46 720	49 482	—	—	18 000
125	Nbt	1939	donation	490	490	—	—	—
225	»	1938	7 500	7 354	14 854	6 000	1 500	—

¹ Inventarier 4 588 kr., brunn 1 006 kr.² Årligt underhåll samt nyanskaffning.³ Därav nybyggnad 3 919 kr.⁴ Nybyggnad.

tioner, som äga den fastighet, där semesterhemmet är inrymt.

B IV b							B VII	B V	B VI
av inköp och eventuell första ombyggnad									
Bidrag från							Senare vidtagen repara- tion	Taxe- rings- värde	Brand- försäk- rings- värde
Pensions- styrelsen	Annan fond	Lands- tinget	Kom- munen	Enskilda organisa- tioner	Enskilda personer	Summa	kr.	kr.	kr.
kr.	kr.	kr.	kr.	kr	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
—	—	—	—	—	—	—	—	50 000	54 700
—	—	—	—	Röda korset	—	—	² 1 500	—	61 255
—	—	—	—	—	10 000	10 000	8 000	10 000	25 000
—	—	—	—	{Stads- missionen 20 000}	—	20 000	—	10 000	27 000
—	—	—	—	—	—	—	20 000	10 000	35 000
—	—	—	—	—	—	—	—	25 700	52 500
6 000	—	—	—	—	—	6 000	25 000	35 600	87 000
3 000	—	—	—	—	—	3 000	1 200	6 000	10 000
—	2 000	—	—	—	4 546	6 546	³ 4 719	7 500	16 000
—	—	—	—	—	—	—	32 000	12 000	45 000
—	5 500	2 000	2 000	5 000	1 000	17 300	9 000	6 500	12 200
—	1 000	—	—	Vita bandet	—	1 000	845	9 700	12 000
1 200	1 000	50	300	1 000	—	3 700	6 410	15 000	20 000
—	—	—	—	—	4 765	28 765	12 000	36 000	102 000
—	5 000	500	500	2 244	—	17 244	⁴ 22 500	35 000	60 000
3 000	3 000	—	—	—	—	6 000	7 268	12 000	20 000
—	—	—	—	—	3 170	3 170	7 089	10 000	27 000
6 000	—	—	—	1 052	—	7 052	⁵ 5 870	20 000	⁷ 32 500
—	2 000	—	—	—	3 000	5 000	⁶ 3 000	27 000	33 000
—	—	—	—	Div. bidrag	—	—	5 000	14 000	27 700
5 000	15 000	—	—	4 466	—	24 466	—	—	29 000
10 000	2 000	—	—	11 000	—	23 000	3 000	25 000	37 000
10 000	—	—	1 500	3 750	2 750	30 200	—	10 800	55 000
—	50 000	—	—	—	—	50 000	8 766	20 000	48 900
7 000	3 000	—	300	15 642	—	25 942	⁶ 10 357	8 500	41 000
—	—	—	—	—	—	15 000	—	15 000	31 000
—	—	—	—	396 197	—	413 897	—	91 000	400 000
—	—	—	—	—	20 000	40 000	10 000	—	—
5 000	—	—	—	—	—	5 000	53 754	14 000	60 000
—	—	—	—	6 000	500	6 500	600	6 000	10 000
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8 000	11 000	2 000	—	5 000	500	26 500	314	37 200	61 000
6 500	2 000	—	—	—	—	8 500	12 000	7 500	21 600
4 000	—	5 300	—	4 352	—	13 652	3 975	9 500	40 000
—	—	—	—	—	—	11 400	—	9 000	35 000
5 000	—	—	—	5 000	—	10 000	14 000	27 000	38 000
2 500	—	—	—	—	1 000	3 500	3 000	10 000	20 000
—	—	5 000	—	—	—	26 000	5 000	32 100	54 000
—	—	—	—	—	1 263	1 263	3 076	6 000	15 000
—	—	—	—	2 000	—	2 000	2 600	5 000	20 000
—	—	—	—	—	—	18 000	—	—	80 000
—	—	—	—	—	—	—	—	5 000	—
4 500	4 000	—	—	4 854	—	13 354	—	4 000	15 000

⁵ Inkl. kostnad för en borrhunn, c:a 4 850 kr.

⁶ Nybyggt annex.

⁷ Särskild lösöreförsäkring 10 000 kr.

Tab. 3. Förteckning över svaren på frågorna E—I avseende sådana

Fråga i form. E I		E II	E III	E IV	F a	F b	G a		G b
Nr enligt bil. 1	Normal beläggning	Tid för normal beläggning, dagar	Öppet vid under-normal beläggning	Säsongens längd, dagar	Vinterbonat	Gäster även under vintern	Kostnad per dag och gäst, kr.	därav till	
								löpande utgifter, kr.	amorteringar, räntor, rep. m. m., kr.
102	18 m 20 b	90	nej	90	nej	—	—	1 570	—
302	12 m 40 b	60	nej	60	nej	—	370	—	—
402	22	90	ja	120	ja	nej	490	—	—
502	20	hela året	ja	365	ja	ja	575	445	100
602	22	90	ja	120	ja	—	490	—	—
702	15	hela året	ja	365	—	—	—	—	—
802	50	70	ja	90	delvis	15/12—15/1	650	—	100
902	10	30	ja	60	nej	nej	400	400	—
204 ³	17 pl	1 175	ja	90	huv.-byggn.	—	502	452	050
304	65	90	ja	90	nej	nej	400	400	—
105	20	80	ja	90	nej	nej	350	300	050
106 ⁵	10	60	i regel ej	60	—	—	350	—	—
206 ⁶	20—30, i år 40	60	nej	60	nej	nej	378	436	2100
406	30	—	—	120—150	ja	—	400	—	—
207	13 1943, 22—44	1 878	ja	120	nej	ja	325	125	350
208	20	60	ja	75	delvis	ja	600	—	—
109	15 m 30 b	90	nej	90	delvis	—	—	1 378	—
110	18	70	ja	120	ja	ja	434	383	051
210	14	60 à 70	ja	135	delvis	knappast	—	350	150
111	16	90	—	90	ja	—	270	270	—
113	12—14	—	—	90	nej	—	300—325	—	—
213 ¹⁰	25	60	ja	90—120	ja	—	514	400	114
114	30	60	ja	90	ja	—	450	350	100
115	18+2 i hyrt rum	107	nej	107	ja	troligen	516	434	082
315	21	75	ja	105	delvis	—	360	324	036
116	12	106	ja	106	ja	ej prövat	c:a 300	c:a 300	—
216	65 familjer	60	ja	75	delvis	—	300	300	—
117	40—45	—	ja	90—120	nej	troligen	610	—	—
217	10—18	90	ja	90	ja	ja	670	570	100
118	11	75	nej	90	huv.-byggn.	—	485	3500	500
218	30—37	—	ja	365	ja	ja	—	—	—
119 ¹³	18—20	49	ja	70—80	nej	ja	577	416	161
219	13 m 5 b	80—90	ja	90	nej	—	500	500	—
220 a	18	100	nej	100	ja	ja	225	225	—
220 b	10	100	nej	100	ja	ja	225	225	—
121	22	70	16	75	delvis	nej	419	157	054
221	25	90	ja	90	nej	antagligen	300	300	—
122	20—30	60	ja	75	ja	—	c:a 300	—	—
123	8	—	—	65	nej	möjligen	471	373	098
223	12	60	nej	60	nej	nej	310	176	—
124	14	150	ja	330	ja	—	547	547	—
125	9—10	36	ja	42	ej så bra	nej	317	—	090
225	20	40—50	nej	45	delvis	nej	475	210	265

¹ För mor och barn. — ² Semesterhjemmets arbetsutskott iordningställer hemmet och biträder personalen. — ³ Potatis odlas på tomten. Extra servering av mat, kaffe och läskedrycker. Intresserade manliga föreningsmedlemmar utföra utan ersättning mindre reparationer samt sköta tomten. — ⁴ Avgifter 1 500 kr., landstingsbidr. 1 000 kr., fören. 2 500 kr., enskilda 200 kr., komm. 2 000 kr. — ⁵ Andra Vita Bandsfören. tillsänder oss husmödrar på semestervila och betalar då 4 kr. pr dag. Ett antal husmödrar från Nässjö får årligen vistas kostnadsfritt på hemmet. I år 18 st. — ⁶ Allt förberedande arbete, röjning på tomten och vårstädning utföres gratis av en vilohemskommitté. — ⁷ Husmor är oavlönad

rganisationer, som äga den fastighet, där semesterhemmet är inrymt.

G c	Faktisk kostnad per säsong, kr.	H Anteckning om finansiering av driften	I I Per- sonal	I II Löner		Frivillig arbetskraft
				per dag, kr.	per säsong, kr.	
Erforderligt antal gäster						
Vist. avg.-fri	9 350	Syfören. försäljn. o. insaml.	12	28·90	2 630·70	nej
—	11 500	Gåvor, Röda Korset, räntor	7	—	2 400	2 fl. m. end. 50:—/mån.
Vist. avg.-fri	10 500	{ Insaml., avg. från fören. som placera gäster	4	20·00	2 500	nej
15	30 000	{ på hemmet	4	15·00	5 200	nej
Vist. avg.-fri	10 500	{ Avgifter av gästerna	4	20·00	2 500	nej
—	—	{ Insaml., avg. från fören. som placera gäster	4	—	—	—
—	—	{ på hemmet	—	—	—	—
—	13 200	{ Avg. fr. gäster, bidrag fr. Waxholmsbolaget	8	—	—	—
12	1 660	{ och W. Hiertas fond	2	—	420	—
—	6 515	Avg., gåvor, bidrag fr. fritidsutredningen	3	8·71	790	2
Vist. avg.-fri	22 000	Avgift, ltbidr., gåvor	8	40·00	4 000	nej
—	7 200	Gåvor, avg. fr. föreningar	3	13·40	1 200	I mindre utsträckn.
—	—	Komm. bidrag, gåvor, försäljn.	2	6·00	—	Nästan dagligen
—	1 075	Tombola o. avg. av bet. gäster	2	3·34	200	7
—	—	{ RKkrets. bet. 2·50 pr person o. dag, Jönköp.	3	9·75	1 170	—
22	5 370	{ distr. svarar för övriga kostnader	2	13·26	800	Styr. arb. gratis
15	c:a 7 000	Gåvor o. försäljn.	3	—	c:a 500	—
Vist. avg.-fri	5 108	Komm. bidr., gåvor, försäljn.	5	11·00	1 012	nej
—	5 217	Syfören. försäljn. o. insaml.	12 3	9·00	1 350	Styr. o. verkst. ledam.
60—70	4 298	Bet. gäster, årsavg., gåvor, basarer	3	9·00	1 210	—
—	3 944	Bet. gäster, ltbidrag	3	—	540	nej
bär sig ej	3 260	Donation, räntor, pens., avg., medl.-avg.	3	—	435	Oavlönad husmor
bär sig ej	11 500	Komm. bidr., gåvor, räntor, avg., basarer m. m.	4	8 ¹² 85	8 ¹ 540	9
kan ej besvar.	4 728	Avg., ltbidr., gåvor, försäljn. m. m.	3	9·72	11 875	—
bär sig ej	9 637	Fackförs. o. ltbidr., gåvor, avg. m. m.	3·5	17·16	1 836·20	Inga arvoden till styr.
bär sig ej	6 577	Medl.-avg., bet. gäster, försäljn.	3	10·03	12 ¹ 202·50	—
12	3 886	Avg., ltbidr., fester, försäljn.	2	—	893	—
—	18 307	Ltbidr., förs. av Mors bl., avg.	13	60·00	5 700	—
—	—	Medl.-avg., bet. gäster	7	20·00	3 200	—
10	10 303	Bet. gäster, inkomst av basar	4	3·12	1 612	—
—	4 000	Ltbidr., fritidsutredn., gåvor, lotteri	2	8·00	600	nej
25	—	—	8	—	—	—
bär sig ej	6 781	Ltbidr., gåvor, försäljn. m. m.	2	—	650	Vedhuggning gratis
—	3 000	Avg, ltbidr., fritidsutr., gåvor, insaml.	2	8·00	c:a 700	Föreningsmedl.
18	11 792	Ltbitr., avg., gåvor	3	—	725	nej
10	5 289	Ltbidr., fritidsutredn., gåvor	3	12·00	841	I ringa utsträckn.
25	c:a 4 000	Gåvor, försäljn., insaml., bidr. fr. medl.	4	—	1 000	Komm. o. intresserade
—	—	—	6	—	1 200	nej
bär sig o	2 508	Ltbidr., gåvor, avgifter	2	5·15	386	—
—	2 250	Gåvor, insaml., frivill. bidrag	3	—	500	—
—	8 368	15	2	—	2 220	Enstaka gäster
bär sig ej	1 042	Fritidsutredn., försäljn., hyror, gåvor	2	5·00	210	Kommittén
—	3 836	Ltbidr., fritidsutredn., bet. gäster, gåvor, fester	2	13·00	585	Styrelsemedlemmar

föreningsmedlem. — ⁸ + kost och bostad. — ⁹ Endast vid vår- och höstrengöring. Styrelsens arbete är oavlönat. —

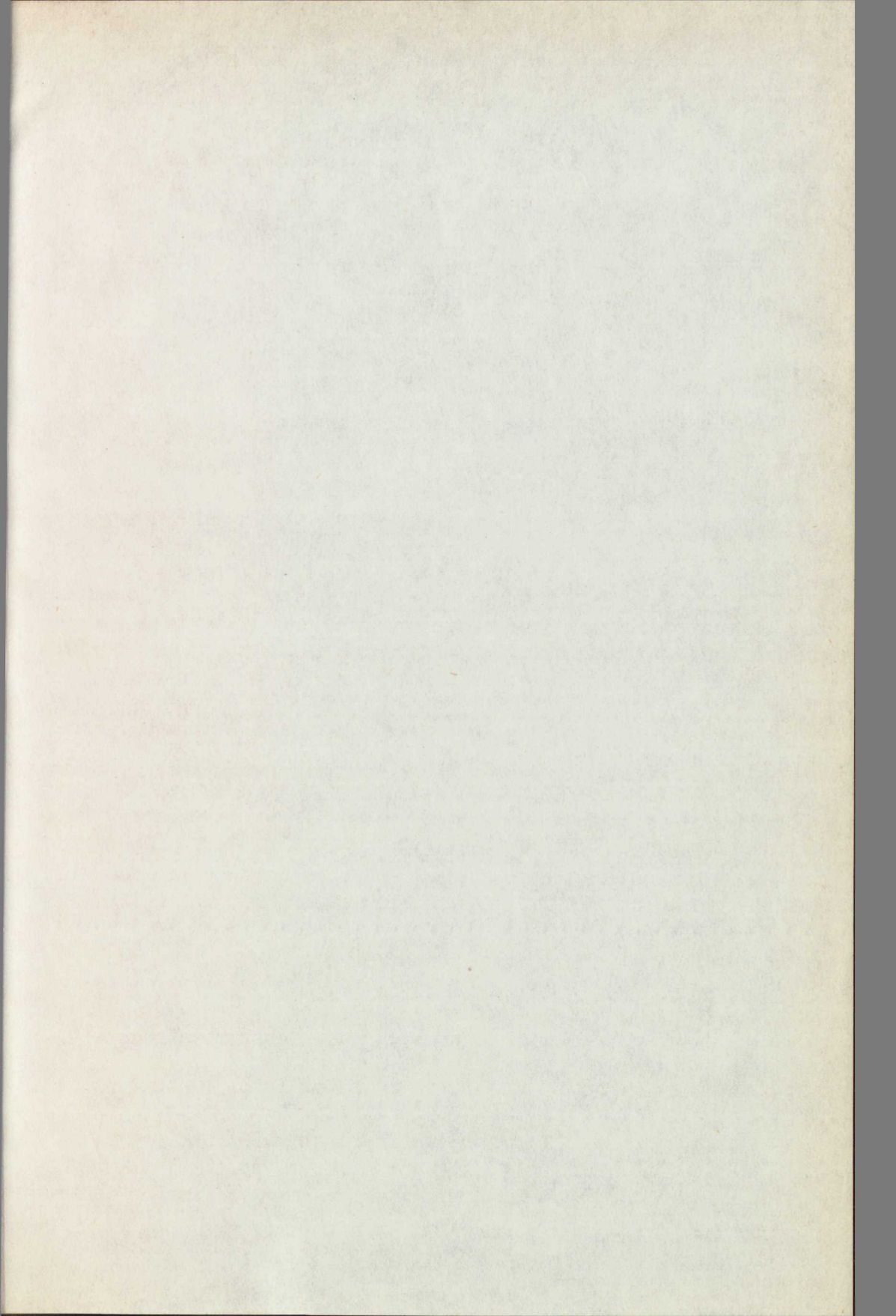
¹⁰ Kunde hemmet utnyttjas även under vintermånaderna, skulle detta påverka driftskostnaderna gynnsamt, enär räntor, skatter, försäkringar och andra årsutgifter då kunde slås ut på 12 mån. i stället för 4. — ¹¹ 1 100 kr. beräknas för kommande år. — ¹² Resor kr. 47·50. — ¹³ Bränsle från egna skogar. Styrelsen ringa ersättning för sitt arbete. —

¹⁴ Finansieras genom gåvor och anslag. — ¹⁵ Anslutna kretsar ha bet. 40 kr. för 14 dagars vistelse, återstoden har bet. av distriktets inkomster eller kapital. — ¹⁶ Alltid överbelagt.

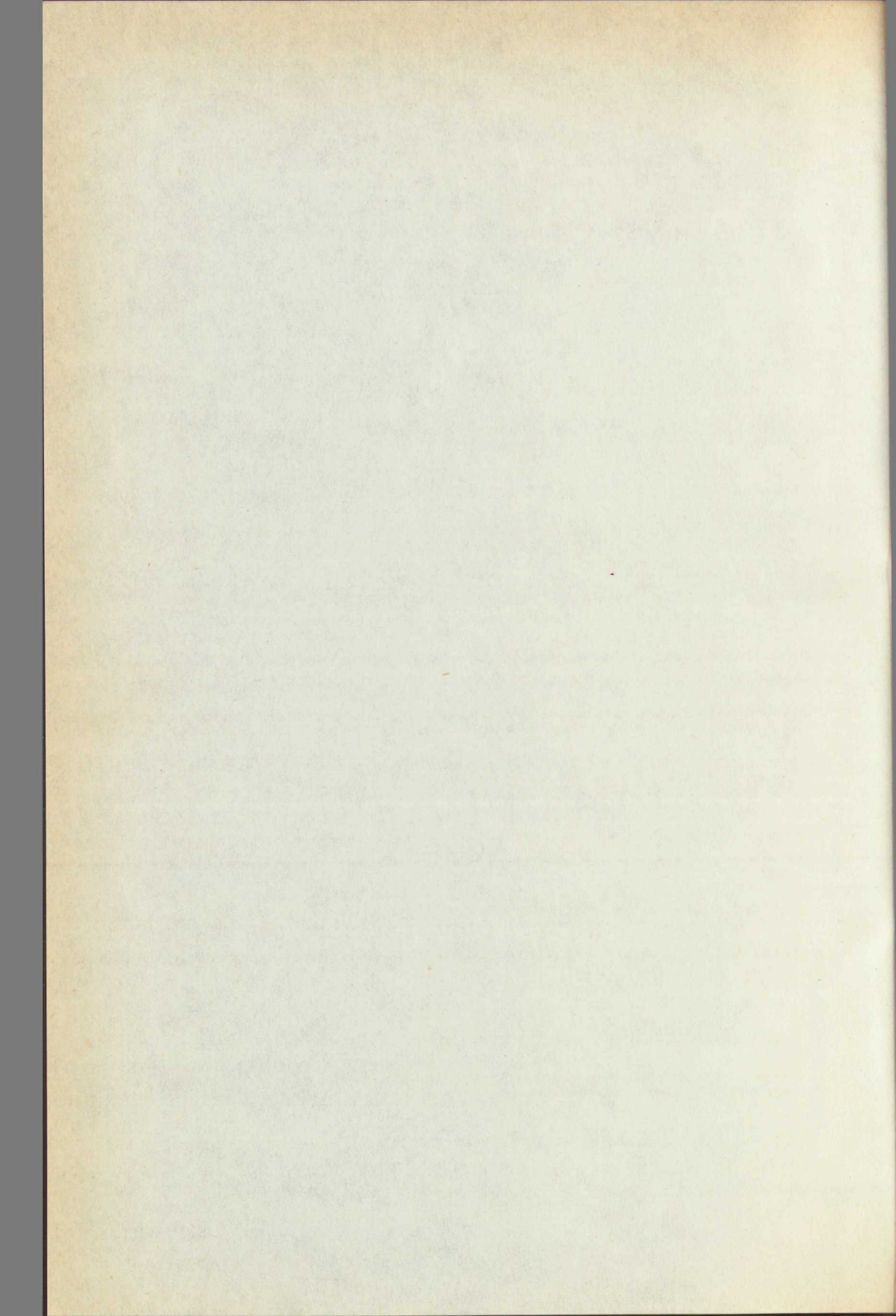

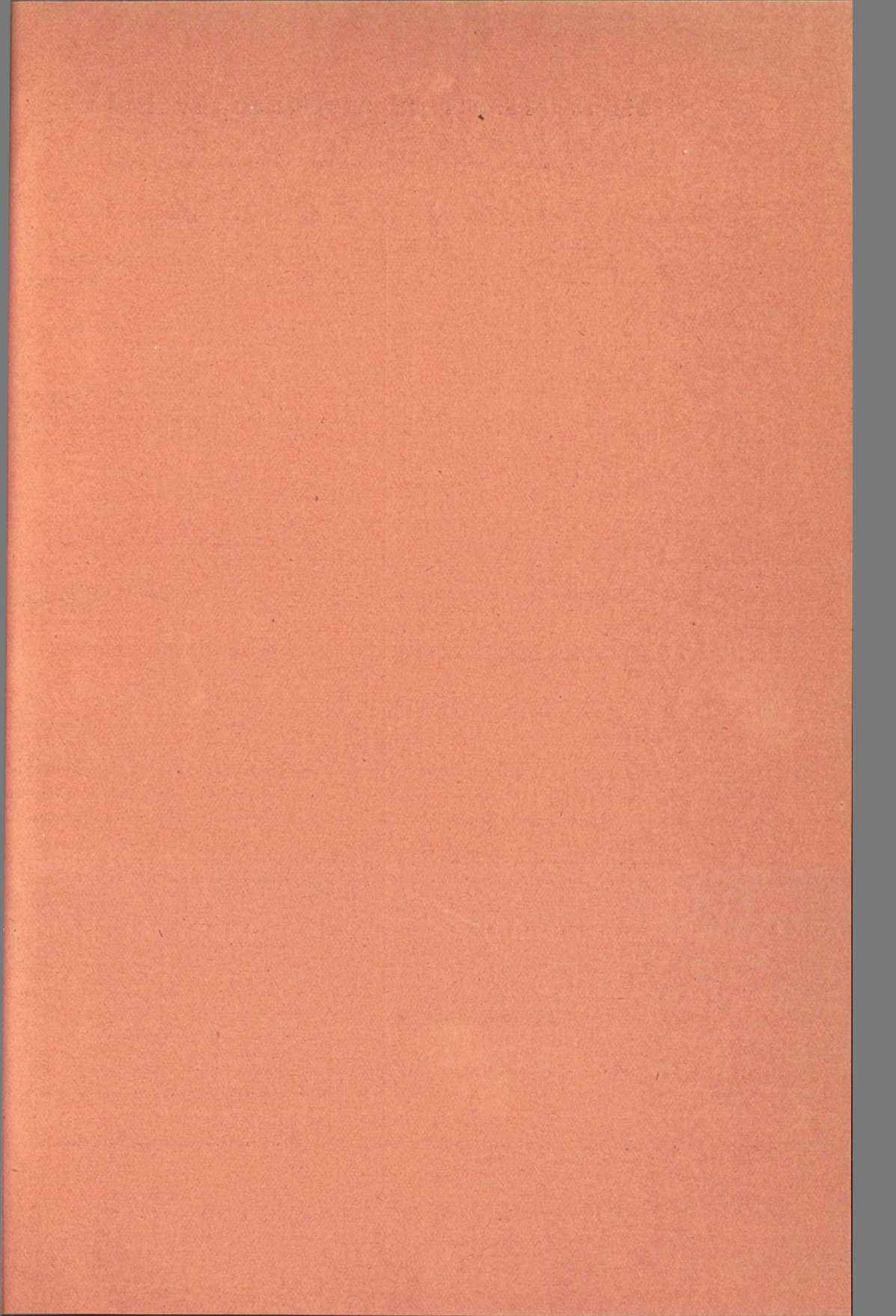

Statens offentliga utredningar 1945

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

- Betänkande med förslag till utlänningslag och lag ang. omhändertagande av utlännings i anstalt eller förläggning. [1]
Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändringar av strafflagen för krigsmakten i vad den berör brott mot staten och allmänheten. [28]
Straffrättskommitténs betänkande med förslag till ändrad lagstiftning om ämbetsbrott av präst. [29]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

- Betänkande ang. dyrtorsgrupperingen. [32]
Betänkande med förslag ang. kommissionärsväsendet vid statens förvaltningsmyndigheter m. m. [34]

Kommunalförvaltning.

- Stadsplanutredningen 1942. 3. Förslag till byggnadslag m. m. [15]
Kommunindelingskommittén. 2. Betänkande med förslag till riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner. [38] 3. Bilagor till kommunindelingskommitténs betänkande med förslag till riktlinjer för en revision av rikets indelning i borgerliga primärkommuner. [39]

Statens och kommunernas finansväsen.

- 1944 års uppbördsberednings betänkande med förslag till omläggning av uppbördsförfarandet. [27]
1944 års skatesakkunniga. 1. Betänkande med förslag ang. vissa spörsmål på den allmänna kommunalbeskattningens område. [35]
Betänkande ang. revision av kommunala fondbildningslagen m. m. [37]
Betänkande med förslag till förordning om vissa investeringsfonder m. m. [49]

Politi.

- Normalbrandordning för städer, köpingar och municipalsamhällen. [18]
Normalbrandordning för landskommuner. Alternativ 1. [19] Alternativ 2. [20]

Nationalekonomi och socialpolitik.

- Betänkande ang. den husliga utbildningen. [4]
Betänkande och förslag rörande effektivisering av skyddshemselevernas eftervård m. m. [10]
Utredningar ang. ekonomisk efterkrigsplanering. 8. [11] 9. [30] 10. [31] 11. [36] 12. [42] 13. [54]
Investeringsutredningens betänkande med förslag till investeringsreserv för budgetåret 1945/46 av statliga, kommunala och statsunderstödda anläggningsarbeten. [12] Bilagor. [13]
Socialpolitikens ekonomiska verkningar. [14]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 5. Tiden juli 1943—juni 1944. [17]
Socialvärdskommitténs betänkande. 10. Statistisk undersökning ang. folkpensionärernas bostadsförhållanden m. m. [23] 11. Utredning och förslag ang. revision av lagen om folkpensionering. [46]
Kommitténs för partiellt arbetsföra betänkanden. Bilaga nr 1. Riktlinjer för skapande av socialväsendets forskningsorganisation. [26]
Betänkande om skolmåltiderna. [47]
Betänkande om förlösningssvården. [50]
Betänkande om akademiskernas amorteringsproblem. [51]
Statistiska undersökningar kring befolkningsfrågan. [53]
Betänkande om åtgärder för beredande av vila och rekreation åt mödrar och barn. [55]

Hälsa- och sjukvård.

- 1941 års reumatikervårdssakkunnigas betänkande. Del 3. Utredning om reumatikervårdens utbyggande och vidtagande i övrigt av åtgärder för de reumatiska sjukdomarnas bekämpande. [41]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

- Promemoria med förslag till arrendebestämmelser för kommunal jord. [9]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

- Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningen ordnande. 7. Förslag till åtgärder för livsmedelsforskningens ordnande. [6] 8. Slutbetänkande med utredning om silikatkemisk forskning och läderforskning m. m. [40]

Handel och sjöfart.

- Betänkande ang. grundpenningväsendet. [24]

Kommunikationsväsen.

- Betänkande med förslag till organisation av en luftfartsstyrelse m. m. [2]
Betänkande rörande Sveriges smalspåriga järnvägar. Del 1. Allmänna synpunkter. [7] Del 2. Blekingenätets järnvägar. [8]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

- Betänkande med utredning och förslag ang. yrkesutbildning av sjöfolk av manskapsgrad samt åtgärder till höjande av sjöfolkets allmänna och medborgerliga bildning. [5]
Betänkande med förslag till nyorganisation av kyrkomusikbetygarna m. m. Del 1. [16]
Ungdomen och nöjeslivet. Ungdomsvårdskommitténs betänkande del 3. [22]
Betänkande och förslag ang. statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet. [25]
Betänkande ang. yrkesutbildningen i Norrland. [33]
1940 års skolutredningens betänkanden och utredningar. 5. Skolans betygssättning. [45] Bilaga 4. Lärjungurvalet till studielinjer med den nuvarande realskolans mål. [44] Bilaga 5. Skolungdomens vägledning till utbildning och yrke. [43]
Naturvetenskapliga forskningskommittén. 1. Den naturvetenskapliga forskningens behov av personal, anslag och lokaler. Förslag om inrättande av ett naturvetenskapligt forskningsråd. [48]
Betänkande med förslag ang. reglering av den territoriella församlingsindelningen i Göteborg. [52]

Försvarsväsen.

- Betänkande rörande särskilda åtgärder vid återförandet till civil verksamhet av till beredskapstjänstgöring inkallad personal. [3]
Betänkande och förslag rörande upplysningsverksamhet om och inom försvaret. [21]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.